

Posodabljanje visokega šolstva v Evropi

Financiranje in socialna razsežnost

2011

Posodabljanje visokega šolstva v Evropi

Financiranje in socialna razsežnost

2011

Publikacijo je objavila Izvršna agencija za izobraževanje, avdiovizualne vsebine in kulturo (EACEA P9 Eurydice, Avenue du Bourget 1 (BOU2) B-1140 Brussels).

Dostopna je tudi v angleščini (*Modernisation of Higher Education in Europe 2011: Funding and the Social Dimension*), francoščini (*La modernisation de l'enseignement supérieur en Europe 2011: financement et dimension sociale*) in nemščini (*Modernisierung der Hochschulbildung in Europa: Finanzierung und soziale Dimension*).

ISBN 978-92-9201-240-3
doi:10.2797/76

Študija je bila končana avgusta 2011.

Publikacija je objavljena na spletnih straneh EACEA P9 Eurydice
<http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice>

in na spletnih straneh Eurydice Slovenija:
<http://www.eurydice.si>

Študijo po pogodbi z EACEA v slovenskem prevodu izdaja Ministrstvo za šolstvo in šport.

Vsebino publikacije je dovoljeno delno ponatisniti, razen za tržne namene, če se pred povzetkom navede „Omrežje Eurydice” ter datum izdaje dokumenta. Prošnjo za dovoljenje ponatisa celotne publikacije je treba poslati na naslov EACEA P9 Eurydice.

Izdalo: Ministrstvo za šolstvo in šport
Za izdajatelja: dr. Andreja Barle Lakota
Prevajanje: Tatjana Plevnik
Jezikovni pregled: Božena Kenig
Uredila: Barbka Kresal Sterniša
Naklada: 300

Ljubljana, december 2011

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

378,014,543 (4)

POSODABLJANJE visokega šolstva v Evropi : financiranje in socialna razsežnost / [prevajanje Tatjana Plevnik] . - Ljubljana :

Ministrstvo za šolstvo in šport, 2011

ISBN 978-961-6101-65-3

25955168

PREDGOVOR

Desetletje, v katerega vstopamo, je za Evropo velik izziv. Strategija Evrope 2020 za pametno, trajnostno in vključujočo rast popolnoma upravičeno pripisuje pomembno vlogo vzgoji in izobraževanju ter visokemu šolstvu. Če želimo uresničiti svoja hotenja v hitro spreminjajoči se svetovni stvarnosti, mora izobraževanje svojo vlogo dobro odigrati. Vendar pa sem kot komisarka, odgovorna za izobraževanje, kulturo, večjezičnost in mlade, daleč od tega, da bi bila zadovoljna s tem, kako se v teh letih uresničujejo prepotrebne reforme in prenavljajo šolski in visokošolski sistemi.

Pričujoča študija Eurydice potrjuje moje domneve in dodaja težo pomembnim sporočilom v načrtih za posodabljanje visokega šolstva v Evropi. Doslej nam ni najbolj uspelo izrabiti vseh zmogljivosti, ki jih imamo na voljo. Če ne bomo spremenili poti, bomo v tem tekmovalnem in soodvisnem svetu zaostali za drugimi. Zato moramo biti pozorni na socialno razsežnost visokega šolstva, tako da bo dostopno za kar največ državljanov Evrope. Nujno potrebno je, da izobraževalni sistemi sprejmejo ta politični cilj. Prav tako je življenjskega pomena, da čimprej uveljavimo ukrepe, s katerimi bomo položaj spremenili, vpliv svojega delovanja pa moramo skrbno spremljati. Tako razumemo odločanje, oprto na dejstva.

Naši trgi dela vse bolj iščejo diplomante z znanjem in kompetencami, ki jih zagotavlja visoko šolstvo. Povečati bomo morali vlaganja v visoko šolstvo, da bomo lahko zadovoljili vse večje povpraševanje po diplomantih. Vendar pa se, kot vidimo, povpraševanje povečuje, javno financiranja pa zmanjšuje. Tudi podatki v tem poročilu kažejo, da so se takšna gibanja pojavila že pred svetovno finančno in ekonomsko krizo. Zdaj pa morajo vlade sprejeti pomembne odločitve. Te ne bodo lahke, a trdno verjamem, in o tem je prepričana tudi Evropska komisija, da moramo vlaganja iz javnih oziroma zasebnih sredstev v visoko šolstvo okrepiti.

Veseli me, da je v tej študiji prikazan širši pogled na vprašanja socialne razsežnosti. Avtorji v študiji upoštevajo različnost obravnave in narave problemov socialne razsežnosti po državah. Razlikujejo med državami, ki v visokem šolstvu prepoznavajo šibkeje zastopane družbene skupine, in tistimi, ki uveljavljajo splošne ukrepe. Študija proučuje tudi vpliv študentskih plačil in mehanizmov denarne pomoči po posameznih državah, in to ne le v poglavju, v katerem prikazuje pregled vseh evropskih sistemov, temveč tudi z natančnimi informacijami o tem, kako se plačila in pomoči povezujejo v vsakem posameznem visokošolskem sistemu.

Tako kot vse druge publikacije Eurydice tudi ta zajema iz uradnih informacij vsake od sodelujočih držav. Na tej podlagi so avtorji oblikovali jasn primerjalni pogled na nacionalne politike in njihovo delovanje. Prepričana sem, da lahko Evropa uspešneje napreduje z učenjem drug od drugega in na tej poti je pomembno prav medsebojno razumevanje. Verjamem, da bo to poročilo pomagalo mnogim, tako politikom kot javnosti, da napravimo ta življenjsko pomemben korak naprej, z boljšim razumevanjem sprejemamo pravilnejše odločitve in gradimo boljšo prihodnost.

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'A. Vassiliou', with a long horizontal stroke extending to the right.

Androulla Vassiliou,
Komisarka za izobraževanje,
kulturo, večjezičnost in mlade

VSEBINA

Predgovor	3
Uvod: Socialna razsežnost visokega šolstva	7
Pojmovanje socialne razsežnosti	7
Socialna razsežnost in posodabljanje visokega šolstva	8
Cilji socialne razsežnosti v bolonjskem procesu	9
Empirične analize socialne razsežnosti visokega šolstva	9
Kako lahko politika spreminja empirično stvarnost?	10
Financiranje visokega šolstva in povezava s socialno razsežnostjo	11
Prispevki študentov in socialna razsežnost	12
Pomen nacionalnih okoliščin	13
Zasnova in struktura študije	13
Metodologija	14
1. poglavje: Politike socialne razsežnosti	15
1.1 Manj zastopane skupine	15
1.2 Osip in nedokončan študij	22
1.3 Prožnost visokošolskega študija	23
2. poglavje: Razvoj v visokem šolstvu	31
2.1 Gibanje vpisa mladih generacij v visokem šolstvu	31
2.2 Ravni javnega financiranja in določanje prednostnih nalog	35
2.3 Javno financiranje visokošolskih institucij – orodje, ki se ne uporablja za socialno razsežnost	37
2.4 Formule za financiranje in socialna razsežnost	39
2.5 Uporaba mehanizmov financiranja po rezultatih in uresničevanje ciljev socialne razsežnosti	40
2.6 Vpliv gospodarske krize	41
3. poglavje: Študentska plačila in pomoči	45
Uvod	45
3.1 Glavni načini obravnavanja študentskih prispevkov in pomoči	45
3.2 Kdo plačuje prispevke?	48
3.3 Finančna pomoč študentom	50

3.4	Kdo prejema denarno pomoč?	51
3.5	Merila za dodeljevanje štipendij	52
3.6	Merila za dodeljevanje posojil	53
3.7	Davčne ugodnosti in druge pomoči	54
3.8	Zagotavljanje sredstev za sistem študentskih pomoči	55
	Glavne ugotovitve	59
	Nacionalni sistemi študentskih prispevkov in pomoči, 2009/10	63
	Vodnik po informacijah o nacionalnih sistemih	63
	Izračun paritete kupne moči, 2009	64
	Razpredelnica držav	65
	Viri	99
	Pojmovnik	103
	Seznam slik	109
	Zahvala	111

UVOD: SOCIALNA RAZSEŽNOST VISokega ŠOLSTVA

Pojmovanje socialne razsežnosti

V družbeno-ekonomskem okolju, v katerem postajajo znanje, spretnosti in kompetence, pridobljene v visokošolskem izobraževanju, čedalje pomembnejše (Evropska komisija, 2010), je širjenje možnosti za vpis čimvečjega števila prebivalcev družbena nujnost. Uresničevanje tega cilja navadno imenujemo socialna razsežnost visokega šolstva. Spreminjanje večine evropskih visokošolskih sistemov v množične ali celo univerzalne izraža naglo spreminjajočo se naravo visokega šolstva. Tudi politike se spreminjajo.

V zadnjih letih se je koncept socialne razsežnosti pojavil v mnogih pomembnih mednarodnih političnih dokumentih. V vseh je socialna razsežnost predstavljena predvsem kot zagotavljanje priložnosti za visokošolski študij za vse pripadnike družbene skupnosti.

Kljub splošni uporabi koncepta vse do leta 2007 socialna razsežnost v visokem šolstvu ni bila natančno opredeljena. Celó v bolonjskem procesu, najbrž najpomembnejšem gibalú sprememb v visokem šolstvu, je bila socialna razsežnost v vseh ministrskih komunikacijah od leta 2001 le omenjena (EACEA/Eurydice, 2010, str. 14), njen koncept pa je bil natančneje opredeljen šele v Londonu (2007), in sicer kot cilj:

„študentska populacija, ki se vpisuje, študira in konča visokošolski študij na vseh stopnjah, naj izraža strukturo različnosti prebivalstva“ [in poudarja, da] „je pomembno, da študentje lahko neovirano končajo svoj študij ne glede na svoj socialno-ekonomski izvor“ (Londonski komunikacijski dokument, 2007, str. 5).

Od leta 2007 naprej „socialno razsežnost“ v bolonjskem procesu razumemo kot proces uresničevanja tega vseobsegajočega cilja (BFUG, 2007, str. 11) in zato kot obsežno področje dejavnosti, na katerem lahko vlade udeležujejo svoje politike.

V Evropski uniji je socialna razsežnost opredeljena v Sklepih Sveta, sprejetih 11. maja 2010, in sicer kot:

„enake možnosti dostopa do kakovostnega izobraževanja in pravičnost pri obravnavi, skupaj s prilagajanjem študija posameznikovim potrebam“; pri tem „so pravični sistemi izobraževanja in usposabljanja ... naravnani na zagotavljanje možnosti, dostopnost, obravnavo in rezultate, ki niso odvisni od študentovih socialno-ekonomskih okoliščin in drugih dejavnikov, ki lahko vodijo v izobrazbeno prikrajšanost“⁽¹⁾.

Podobno je pravične terciarne izobraževalne sisteme opredelila Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj (OECD), in sicer kot:

„... takšne, ki zagotavljajo, da dostopnost, vključenost študentov in njihovi študijski rezultati v terciarnem izobraževanju izhajajo samo iz posameznikovih sposobnosti in študijskih prizadevanj. Ti sistemi zagotavljajo, da posameznikove osebne in socialne okoliščine, kot so socialno-ekonomski položaj, spol, etnični izvor, priseljenjski položaj, kraj bivanja, starost ali invalidnost, ne vplivajo na pridobitev najvišje mogoče izobrazbe“ (OECD, 2008, str. 14).

⁽¹⁾ Sklepi Sveta z dne 11. maja 2010 o socialni razsežnosti izobraževanja in usposabljanja, OJ C 135, 26.05.2010, str. 2.

Socialna razsežnost in posodabljanje visokega šolstva

V Evropi je reforma visokega šolstva na dnevnem redu evropskega sodelovanja že dolgo časa. Izziv „posodabljanja visokega šolstva“ je prepričljivo predstavila Evropska komisija leta 2006. Poudarila je, da:

„so univerze pomembne ustvarjalke evropske prihodnosti in uspešnega prehoda v gospodarstvo in družbo, utemeljeno na znanju. Vendar pa to, za gospodarstvo in družbo odločilno področje, potrebuje temeljito prestrukturiranje in posodobitev, da Evropa v svetovni tekmi v izobraževanju, raziskovanju in inovativnosti ne bi izgubila“ (Evropska komisija, 2006, str. 11).

S tem je Komisija povezala posodabljanje visokega šolstva in uresničevanje gospodarskih in družbenih ciljev v „gospodarstvo, ki temelji na znanju“. Pomembni sestavini v njenem Sporočilu sta zahteva po zmanjšanju finančne vrzeli med potrebnimi in dejansko izvedenimi storitvami in poziv državam, da proučijo, kakšno učinkovitost in pravičnost zagotavljajo sedanje sheme, ki združujejo študentska plačila in pomoči. Komisija je svetovala državam članicam, naj svoje finančne mehanizme raje naravnajo na „relevantne izhodne rezultate kot na vhodne količine“; postavijo naj si jasno določene cilje in pri tem upoštevajo mednarodne ciljne kazalnike. To bi jim moralo pomagati, da „poiščejo ustrezno ravnotežje med zagotovljenim in natečajnim financiranjem ter financiranjem po rezultatih“ (prav tam, str. 7–8). Komisija prav zdaj za leto 2011 pripravlja novo uradno sporočilo o načrtovanju posodabljanja. S to študijo ji želimo v njenih nenehnih prizadevanjih pomagati.

V političnih razpravah o prihodnosti visokega šolstva postaja socialna razsežnost vse pomembnejša. V Resoluciji Sveta 2007 o posodabljanju univerz za evropsko konkurenčnost je navedeno, da „so najpomembnejši evropski in nacionalni cilji visokega šolstva naslednji: več vseživljenjskih priložnosti, širši dostop do visokega šolstva za vse, tudi netradicionalne študente, in boljša zaposljivost“ (Svet, 2007, str. 3). Svet je zaprosil države članice, da z ustreznimi ukrepi spodbudijo visokošolske institucije, tako da bodo v prihodnje sprejemale več netradicionalnih študentov in izboljšale študijsko okolje na splošno.

Za utrditev svojega stališča je Svet v Sklepih iz leta 2009 o strateškem okviru v izobraževanju in usposabljanju (IU 2020) opredelil štiri strateške cilje. Tretji izmed njih je „pospeševanje pravičnosti, socialne vključenosti in aktivnega državljanstva“. Ta:

„naj vsem državljanom, ne glede na njihove osebne, socialne in ekonomske okoliščine omogoči, da si pridobijo, posodobijo in v svojem življenju razvijejo oboje: poklicnospecifično znanje in spretnosti ter ključne kompetence, ki jih potrebujejo za zaposljivost in nadaljnje učenje, aktivno državljanstvo in medkulturni dialog“(2).

Svet je bil še natančnejši; kot cilj je postavil konkretni ciljni kazalnik za doseženo terciarno izobrazbo, po katerem naj bi se „do leta 2020 delež 30–34 let starih prebivalcev s terciarno izobrazbo povečal na najmanj 40 %“(3). Opredelil je tudi največje izzive za uresničitev posodobitvenega načrta, predvsem vzdržno financiranje visokega šolstva in raznovrstnost visokošolskega študija. Države članice je povabil, da „pospešijo širjenje dostopnosti, [...] sprejmejo politike, s katerimi bodo povečale učinkovitost študija, [...] in da] podprejo programe, prilagojene odraslim in drugim netradicionalnim študentom“(4).

Z nedavnimi Sklepi z dne 11. maja 2010 o socialni razsežnosti izobraževanja in usposabljanja je Svet pozval tudi k „analiziranju modelov in vplivov različnih sistemov financiranja“, s katerimi se (med

(2) Sklepi Sveta z dne 12. maja 2009 o strateškem okviru za evropsko sodelovanje v izobraževanju in usposabljanju (»IU 2020«) OJ C 119/02, str. 4.

(3) Prav tam, str. 9.

(4) Sklepi Sveta z dne 11. maja 2010 o socialni razsežnosti izobraževanja in usposabljanja, OJ C 135/02, str. 6.

drugim) uresničuje socialna razsežnost v visokem šolstvu⁽⁵⁾. Navedel je, da „imajo sheme študijske pomoči študentom, kot so štipendije, posojila in druge nedenarne ugodnosti, lahko pomembno vlogo pri pravični dostopnosti“ do visokošolskega študija.

Cilji socialne razsežnosti v bolonjskem procesu

Na konferenci v Leuvenu so se bolonjski ministri obvezali, da bodo „opredelili merljive cilje za večji vpis študentov iz manj zastopanih skupin; dosegli naj bi jih do konca naslednjega desetletja“ (Komunike Leuven/Louvain-La-Neuve, 2009).

Lani je omrežje Eurydice proučilo socialno razsežnost v evropskem visokošolskem prostoru (EACEA/Eurydice, 2010, str. 27 in nadaljnje). Ugotovilo je, da so bile po letu 1999 že vpeljane pomembne spremembe, vendar pa izzivi ostajajo, zlasti naslednji:

- socialno razsežnost visokega šolstva [...] države razumejo zelo različno;
- le malo držav je svoje politike povežalo s socialno razsežnostjo in z obljubo, da bodo v bolonjskem procesu število študentov iz manj zastopanih skupin povečale za toliko, da bo njihov delež skladen s siceršnjo porazdelitvijo v družbi;
- le malo držav je sprejelo konkretne cilje za povečanje števila študentov iz šibko zastopanih skupin v visokem šolstvu in le okrog polovica bolonjskih držav sistematično spremlja njihov študij.

Analize so pokazale, da evropske politike veliko pozornosti posvečajo naporom, da bi visoko šolstvo v Evropi postalo pravičnejše in bolj vključujoče. Vendar pa ostaja odprto vprašanje o učinkih teh političnih deklaracij. Posebno zanimivo je na primer vprašanje, kaj so storile nacionalne politike, da bi bili njihovi visokošolski sistemi bolj vključujoči? Ali nacionalni mehanizmi financiranja omogočajo uresničevanje omenjenih socialnih ciljev? Odgovori na ta vprašanja so posebno relevantni zato, ker na tem področju Evropska komisija nima neposrednih zakonskih pristojnosti, ampak lahko vpliva na razvoj le z različnimi akcijami pomoči.

Empirične analize socialne razsežnosti visokega šolstva

Vprašanja, povezana z naravo socialne razsežnosti v visokem šolstvu, so v znanstveni in družbeno-politični literaturi proučevali različni avtorji. V novejših študijah analiz o socialni razsežnosti visokega šolstva niso objavljali le znanstveniki, ampak tudi pomembne interesne skupine, kot sta Združenje evropskih univerz in Evropska študentska organizacija, ter organi, ki nimajo neposredne pristojnosti političnega odločanja, kot je OECD.

Empirične študije o dostopnosti in vpisu v visoko šolstvo odkrivajo, da so visokošolski sistemi še zelo oddaljeni od cilja, navedenega v evropskih političnih deklaracijah. Clancy (2010) poudarja, da se razlike v dostopnosti, vključenosti v študij in končanju študija v večini evropskih držav ne zmanjšujejo. Brennan, Naidoo in Patel (2009, str. 148–149) prav tako ugotavljajo, da „splošne zelo velike neenakosti ostajajo kljub precejšnjemu povečanju vpisa“. Koucký in sod. (2010, str. 25) ocenjujejo vpliv poklica in izobrazbe obeh staršev na dosežke v visokem šolstvu ter tema kazalnikoma pripisujejo precejšen vpliv na študijsko uspešnost študentov. S podatki iz Evropske družboslovne raziskave pokažejo, da je precej verjetneje, da bodo diplomirali študentje iz višjih dohodkovnih kvartilov kot tisti iz nižjih.

⁽⁵⁾ Prav tam, str. 4.

Obenem ti avtorji osvetlujejo, kako se spreminjajo deleži študentov iz različnih družbenih slojev. Clancy dokazuje, da povečanje števila študentov v visokem šolstvu povečuje tudi verjetnost, da bodo v študij bolj vključene vse družbene skupine, tudi če se razlike v socialni razslojenosti ohranjajo. Brennan, Naidoo in Patel (2009, str. 148) ugotavljajo, da se neenakosti v nekaterih državah zmanjšujejo. Njihove ugotovitve se ujemajo tudi s podatki o tem, da se je v zadnjih desetletjih izobrazbena struktura prebivalcev pomembno izboljšala. Vendar pa takšen razvoj ne velja niti za vse države članice niti trendi ne gredo vedno v isto smer. V nekaterih državah je videti, da se po obdobju pomembnega zmanjšanja neenakosti med letoma 1950 in 1980 neenakost dostopa do visokega šolstva spet povečuje. Poleg tega raziskave kažejo, da imajo v različnih državah izobrazbene in poklicne značilnosti staršev zelo različen vpliv na dostopnost do študija, vključenost in dokončanje (Koucký in sod., 2010, str. 26–27). Skupno poročilo Evroštudenta in Eurostata o socialni razsežnosti (2009, str. 66–69) prav tako odkriva, da se je v večini držav članic EU v zadnjih letih povečala verjetnost, da si bodo njihovi prebivalci pridobili visokošolsko diplomu, vendar je ta verjetnost od države do države različna.

Kako lahko politika spreminja empirično stvarnost?

Ob teh neenakih trendih in razvoju v evropskih državah se porajajo vprašanja, s kakšnimi vrstami politik lahko države spodbujajo k večji pravičnosti v visokem šolstvu. Visokošolske politike v Evropi obravnavajo vprašanje enakosti in pravičnosti na dva različna načina. Po prvem je poudarek na formalni enakosti, ki se osredinja na enakost pogojev. Po tem pojmovanju so vsi obravnavani enako ne glede na njihove osebne okoliščine. V takih okoliščinah je glavni cilj zgraditi sistem, ki ne bo nikogar diskriminiral. Temelji na domnevi, da je za povečanje dostopnosti, deleža študirajočih v populaciji in večje število diplomantov najpomembnejše odstranjevanje ovir in diskriminatornih praks (Stamm in Viehhauser, 2009, str. 421). Vendar pa tak, v temelju meritokratski pogled, zanemarija neuravnoteženo sestavo študentov, ki izhaja iz socialnih in šolskih neenakosti, te pa se pojavljajo še pred vpisom v visoko šolstvo.

Drugo pojmovanje se osredinja bolj na enakost rezultatov kot na razmislek o enakih pogojih. Zagovorniki tega pogleda menijo, da je s pozitivno diskriminacijo oziroma afirmativnim ukrepanjem mogoče drugače reševati vprašanja socialnih neenakosti, in predlagajo, naj bodo javno financiranje in politični ukrepi predvsem v prid ogroženim članom družbe (Fried in sod., 2007, str. 631). Če upoštevamo le merljive pogoje za vpis v visoko šolstvo, poudarjajo, je to dejansko oblika posredne diskriminacije; prednost daje tistim, ki jim poprejšnje življenjske izkušnje zagotavljajo določeno socialno in kulturno prednost (Stamm in Viehhauser, 2009, str. 422).

Iz teh dveh pojmovanj zelo verjetno izhajajo radikalno različne visokošolske politike zagotavljanja pravičnosti. Ne glede na to pa De Boer, Enders in Jongbloed (2009, str. 67) poudarjajo, da je kljub različnim pojmovanjem, kako naj visokošolski sistem uresničuje širše družbene cilje, kot sta pravičnost in dostopnost, posredovanje izvršnih oblasti v vsakem primeru upravičeno. Podobno zagovarja Teixeira (2009, str. 57–58) in trdi, da „bolj ko vlade v visokem šolstvu krepijo tržne mehanizme, bolj morajo paziti na [...] raven pravičnosti“.

Pregled politik OECD o pravičnosti v visokem šolstvu je razkril tri področja, na katerih lahko politika uveljavlja socialno vključujoče in pravične visokošolske sisteme (OECD, 2008).

Prvo področje je organizacija visokošolskega sistema; ta naj bo prožnejša in naj omogoča večjo dostopnost in pravičnost (Guri-Rosenbilit, 2010, str. 32). Vzpostavi naj različne poti do visokega šolstva (OECD, 2008, str. 61), kot veljavno merilo pri vpisu pa uporabi tudi takšne ukrepe, kot sta priznavanje predhodno pridobljenega formalnega znanja in neformalnega učenja ter priznavanje strokovnih izkušenj. Raznovrstnost visokega šolstva – čeprav jo je mogoče razumeti na različne načine (Reichert, 2009, str. 122) – prav tako lahko zagotovi možnost dostopa do visokega šolstva večjemu deležu po-

pulacije (primerjaj Jongbloed, 2004). Večja raznovrstnost in prožnost pa nista le orodji, s katerima je mogoče povečati dostopnost, ampak lahko odpreta nove priložnosti tudi v visokošolskih institucijah. Zelo pomembno bi bilo, na primer, spodbujati večje možnosti prehajanja študentov med institucijami (OECD, 2008, str. 49).

Drugo področje udejanjanja politik je narava vpisa in izbirnih postopkov za vpis v visoko šolstvo ter njihov vpliv na sisteme zagotavljanja pravičnosti (Harman, 1994, str. 314). Sistemi vpisovanja lahko ohranjajo socialne vzorce izključevanja, če upoštevajo samo uspeh v srednji šoli ali uspeh pri sprejemnih izpitih (Astin in Oseguera, 2004). Poleg tega naj bi preveč selektivni sistemi mnogim omejevali možnosti in negativno vplivali na splošno motivacijo za prijavo na visokošolski študij. Alternativni načini so usmerjeni v privabljanje študentov (pogosto vključujejo prvino afirmativnega ukrepanja), spodbujajo visokošolske institucije, da privabljajo študente iz manj zastopanih ali manjšinskih skupin oziroma pri vpisnih postopkih uporabljajo posebna merila, s katerimi zmanjšajo nekatere neenakosti, ki izhajajo iz socialno-ekonomskih okoliščin kandidatov (Svet, 2007, str. 5; OECD, 2008, str. 53–56).

Tretje področje udejanjanja politik, ki ga omenja OECD, so deleži diplomantov oziroma rezultati visokošolskega študija. Študenti iz manj zastopanih oziroma prikrajšanih skupin se pogosto spoprijemajo z večjimi izzivi pri študijski uspešnosti kot njihovi kolegi. Mogoči ukrepi za rešitev tega problema so lahko: več in bolj usmerjeno študijsko in karierno svetovanje, namenska pomoč in osebno svetovanje, zagotavljanje okolja, ki je dovolj občutljivo za razlike med spoloma, in zagotavljanje ustreznih služb za oporo vsem tem dejavnostim (OECD, 2008, str. 57–66).

Za uresničevanje ciljev politike socialne razsežnosti so nujni ukrepi na vseh naštetih področjih. To so vzvodi za dejanski vpliv na socialno razsežnost. Zanje morajo biti zagotovljena ustrezna finančna sredstva. Ta pogoj, poudarjen je tudi v poročilu OECD o pravičnosti, si zasluži nekaj več pozornosti.

Financiranje visokega šolstva in povezava s socialno razsežnostjo

Javna sredstva so glavni vir financiranja visokošolskih institucij oziroma dohodka za velik del visokega šolstva v vseh državah članicah EU. Več kot 70 % visokošolskih institucij se financira iz javne blagajne (Eurydice, 2008, str. 47) in za države je financiranje najpomembnejši mehanizem upravljanja visokega šolstva (Lepori in sod., 2007, str. 85). Države uporabljajo svojo upravljavsko moč tudi za vpliv na to, da visoko šolstvo vpeljuje raznovrstnost (Jongbloed, 2004), izboljša kakovost vodenja (Frølich in sod., 2010) ali prilagoditve, ki naj bi bile v oporo tako imenovanemu „na znanju utemeljenem gospodarstvu“ (Johnstone, 2009).

Splošno financiranje visokega šolstva, posebno pa financiranje visokošolskih institucij, proučujejo mnoge študije (npr. EACEA/Eurydice, 2008). Salmi in Hauptmann (2006, str. 2) sta ugotovila, da se vse bolj uporabljajo „inovativni mehanizmi razdeljevanja sredstev“, zlasti je pogosta uporaba finančnih formul in meril uspešnosti. Ob zgodovinskem pregledu razvoja visokega šolstva ugotovljata tri uspešne metode financiranja, ki lahko pripomorejo k večji vključenosti v študij:

- povečanje javnega financiranja terciarnega izobraževanja in zaračunavanje relativno majhnih šolnin;
- zaračunavanje visokih šolnin ob hkratni krepitvi ponudbe štipendij in posojil;
- širjenje zasebnega sektorja v visokem šolstvu in zmanjšanje pritiska na javna sredstva (prav tam, str. 33).

Obenem poudarjata tudi, da so pri financiranju visokošolskih institucij iz javnih sredstev učinki na enakost odvisni od izbire mehanizma financiranja. Zagotavljanje denarnih pomoči, vavčerjev in posojil iz javnih sredstev zagotovo pozitivno vpliva na vključenost v študij (prav tam, str. 65). To je ponovno in še

bolj poudaril Teixeira (2009, str. 57–58); opazil je napetost med tržnimi mehanizmi in vladnimi usmeritvami za uresničevanje socialnih ciljev visokega šolstva. Po stalnih razpravah v nekaterih evropskih državah (glej Eurydice, 1999, str. 185) je videti, da je prelaganje finančnega bremena na posameznike in njihove družine politično sporno, zlasti, če je namen – kot so priporočali npr. Salmi in Hauptman (2006) ter Barr (2004) – povečati učinkovitost in ne toliko socialne pravičnosti. V nekaterih drugih državah pa je opazen premik k bolj tržno usmerjenim sistemom. Pri nedavnem proučevanju finančnih reform, vpeljanih na Danskem, Norveškem in Portugalskem, so Frølich in sod. (2010) ugotovili, da se te, tudi z uvedbo šolnin, obračajo proti tržno naravnanim finančnim metodam, oprtim na študijske rezultate. Pokazali so, da te politike reformo financiranja utemeljujejo predvsem z učinkovitostjo, kakovostjo in odgovornostjo za rezultate, socialna razsežnost in širjenje dostopa pa sta precej manj razvidna cilja (prav tam, str. 17).

Zato da zmanjšanje javnega financiranja ne bi pripeljalo visokega šolstva v finančno stisko, se finančno breme vse bolj prenaša na študente (npr. Browne, 2010; Carr, 2004). Sočasno pa se poveča potreba po reševanju njihovih socialnih problemov (primerjaj tudi Marcucci/Johnstone, 2007). Barr (2004) je predlagal, da bi te probleme reševali z združevanjem odloženega plačila šolnine za vse in neposredne denarne pomoči samo za zapostavljene skupine; te morda nimajo dovolj informacij, da bi se smiselno odločale o vlaganju v visokošolski študij.

Prispevki študentov in socialna razsežnost

V zadnjih letih precejšen del raziskovalcev in institucij zagovarja enakomernejšo delitev stroškov med javnimi oblastmi in zasebniki (Salmi in Hofmann, 2006; Joengbloed, 2004; Barr, 2004; OECD, 2008a, str. 173; Johnston, 2009). O ekonomskih izzivih, s katerimi se spoprijemajo visokošolske institucije, so razpravljali tudi na letni konferenci programa OECD 2010 o upravljanju institucij. Razpravljavci so zatrjevali, da je potreba po povečanju prispevkov iz zasebnih virov resnično nesporna. Gospodarsko nazadovanje je namreč vplivalo na zmanjšanje javnega financiranja, povpraševanje po visokoškolskem izobraževanju pa se še naprej povečuje. Zdi se prav, da bi to finančno vrzel plačevali iz zasebnih žepov. Ob tem pa se takoj postavi vprašanje, kako bo vpeljevanje prispevkov študentov (npr. šolnin) vplivalo na socialno razsežnost, saj je logično pričakovati, da bodo spremembe v sistemu financiranja učinkovale na pripravljenost oziroma možnosti študentov, da se sploh vpišejo.

Usher in Cervenán (2005) sta opravila raziskavo v 16 državah in ugotovila, da povezava med zasebnimi prispevki in socialno razsežnostjo sploh ni preprosta. Pravzaprav je, gledano empirično, res malo splošno znanega o vplivu deljenih stroškov (in šolnin) na dostop do visokega šolstva in vpisna gibanja (Marucci in Johnstone, 2007, str. 38). To potrjujejo tudi Asplund in sod. (2008, str. 265) z ugotovitvijo, po kateri „kaže, da so glavne utemeljitve pravičnosti, ki govorijo v prid šolninam, dobile precej neprepičljivo empirično potrditev. Celotni znani empirični dokazi učinka šolnin na vpis so omejeni in tudi precej nejasni”. (prav tam, str. 270).

Med argumenti, uporabljenimi v prid zasebnim prispevkom pri krepitvi pravičnosti, je ta, da se javne subvencije visokemu šolstvu plačujejo iz davkov in tako učinkujejo kot prerazdelitev sredstev med tistimi z majhnimi zaslužki in onimi z velikimi, saj so premožnejše socialne skupine bolje zastopane v visokem šolstvu. Po drugi strani pa je verjetno, da bo preprosto prenašanje finančnega bremena na študente, brez dodatne finančne pomoči, pri skupinah s slabšim socialno-ekonomskim položajem negativno učinkovalo na njihovo pripravljenost za študij (Asplund in sod., 2008, str. 270). V nasprotju s podatki Združenega kraljestva, izkušnje Avstralije, Nizozemske in Združenih držav dokazujejo, da je odpor do zadolževanja, značilen za študente iz prikrajšanih okolij, pomembna determinanta pravičnosti sistema študentskih posojil (prav tam).

Na splošno velja, da je mogoče zagotoviti socialno pravičnost, če vpeljavo denarnih prispevkov študentov za študij spremljajo tudi ustrezne oblike pomoči. Tessler in sod. (2010) dokazujejo, da lahko sistemi namenske pomoči izboljšajo uspešnost študentov iz manj zastopanih skupin. Večinsko mnenje je, da je najboljši način, kako povečati delež študentov iz nižjih socialno-ekonomskih slojev, možnost odloženega plačevanja šolnin. To pomeni, da študentom ni treba plačevati študija sproti, ampak šele potem, ko ga končajo, se zaposlijo in zaslužijo več, kot je povprečen zaslužek (Barr, 2004, str. 269). Tudi rezultati uradnih analiz o optimalnem financiranju (za posameznika) in tveganosti odločitve za univerzitetni študij so skladni s tem mnenjem (Asplund in sod., 2008, str. 266). Raziskovalci ugotavljajo še to, da ni mogoče oceniti učinka študentskih prispevkov na socialno razsežnost ločeno od drugih okoliščin. Upoštevati je treba tudi vse informacije o pomočeh za študente – zlasti o denarnih pomočeh in posojilih.

Evropske države se med seboj razlikujejo po tem, na kakšne načine združujejo različna orodja za pomoč študentom: denarne pomoči (oziroma štipendije), posojila, subvencionirane storitve, družinske dodatke in davčne olajšave. Denarne pomoči so v večini držav še naprej najbolj razširjena oblika pomoči študentom (Asplund in sod., 2008, str. 267). Dohodek staršev zelo vpliva na njeno pridobitev (prav tam, str. 268–269). Zdi se, da pomagajo reševati enega izmed večjih problemov neenakosti v visokem šolstvu (primerjaj tudi Koucky in sod., 2010). Na splošno jih v sredozemskih državah in francosko govoreči Evropi podeljujejo manjšemu deležu študentov, na Nizozemskem in v nordijskih državah pa večini (Asplund in sod., 2008, str. 267). To kaže na pomembne razlike v sistemih po Evropi.

Pomen nacionalnih okoliščin

Učenje ob zgledih iz drugih držav je po Clancyju (2010) zelo pomembno, saj visoko šolstvo ni več namenjeno le elitam, ampak je čedalje bolj množičen pojav, ki se razvija v univerzalno vključenost. Clancy (2010) dokazuje, da primerjava relativno preprostih kazalnikov, med katere spada delež vpisanih v značilni starostni skupini od 17–24 let, pravzaprav ni pomembna. Pri pripravi primerjalnih poročil morajo biti jasno predstavljene in orisane vse značilnosti države. Podobno ugotavlja Guri-Rosenbitt (2010, str. 32) in trdi, da „edinstveno zgodovinsko ozadje [držav] ... močno vpliva na prevladujočo kulturo visokošolskih sistemov“. Ta se potem povratno kaže v vzorcih financiranja visokošolskih institucij, pa tudi pri ukrepih, ki študentom pomagajo pri dostopu do visokega šolstva, študiju in diplomiranju. Učinek kulturnih in zgodovinskih korenin držav na sisteme pomoči študentom so jasno prikazane v študiji Eurydice (1999, str. 152–239); osvetljuje ovire in priložnosti, vgrajene v njihove sisteme.

Zasnova in struktura študije

Pričujoča študija pomeni zanesljiv empirični temelj za nadaljnje primerjalne analize podatkov o socialni razsežnosti visokega šolstva. Leta 2007 je Svet Evropske unije prosil države članice, da „pripomorejo pri spremljanju socialne razsežnosti v visokem šolstvu, zato da bi si o tem pridobili mednarodno primerljive podatke“ (2007, str. 5). Komisija (2006, str. 7), Clancy (2010), Koucký in sod. (2010), Euroštudent in Eurostat (2009) ter Eggins (2009), vsi so utemeljevali, da bi snovalci politik potrebovali več primerjalnih raziskav o socialnih razsežnostih visokega šolstva, ki bi temeljila na novejših podatkih. Pričujoča študija upošteva te zahteve in državam članicam omogoča vpogled v primerjalne podatke, pridobljene iz upravnih virov in povezane s socialno razsežnostjo in financiranjem visokega šolstva.

Ob upoštevanju do zdaj povedanega, bi se morala analiza osrediniti na:

- zaznavanje obsega in narave problema [po državah];
- ciljne skupine (razredne, etnične, regionalne, po spolu in podobne);

- vpisne politike in prakse;
- to, koliko in kako so visokošolski sistemi diferencirani;
- to, ali je pozornost usmerjena na vpisane ali študirajoče ali diplomante;
- kakovost študentskih izkušenj, vlogo plačil in mehanizmov denarnih pomoči (primerjaj Brennan, Naidoo in Pate, 2009, str. 145).

V poglavjih v nadaljevanju te študije obravnavamo vse te vidike, pri tem pa bolj osvetljujemo sistem javnega visokega šolstva kot zasebne visokošolske institucije. V naslednjem poglavju opisujemo, kako se države lotevajo vprašanja socialne razsežnosti visokega šolstva. Obravnavamo vprašanje, kako so oblikovane politike za izboljšanje pravičnosti in širjenje dostopa in na katere skupine (če sploh katere) država usmerja pozornost. Odgovor na to vprašanje daje pregled politik in praks, povezanih z vpisom in izbiro kandidatov za študij. Sledi poglavje o razvoju visokega šolstva v zadnjem desetletju, v katerem so prikazani deleži generacije, ki študira, in trendi pri zagotavljanju sredstev. Nato je v 3. poglavju glavna pozornost namenjena kombinaciji študentskih plačil in pomoči kot pomembnih determinant, s katerimi lahko vlade vplivajo na uresničevanje socialnih ciljev. Razdelek o glavnih ugotovitvah predstavlja pomembne premisleke ter spoznanja in sklepe iz poročila.

Splošen pregled glavnih značilnosti sistemov plačil in pomoči je dodan v seznamu nacionalnih informacij, in sicer za vsako sodelujočo državo posebej. Opisi po državah združujejo podatke o financiranju visokega šolstva iz javnih sredstev ter o sistemu študentskih prispevkov in načinov dodeljevanja študentskih pomoči. Pregled vsebuje tudi opise različnih poti, po katerih se države lotevajo vprašanj socialne razsežnosti, umeščene v širše okoliščine in povezane z njimi. V nacionalnih opisih so povezani vsi pomembni vidiki odnosa države do socialne razsežnosti visokega šolstva s podatki iz drugih virov v kvalitativen sistemski kontekst.

Metodologija

Študija je opravljena na podlagi podatkov iz upravnih virov. Podatki so bili zbrani v omrežju Eurydice od maja do septembra leta 2010. V Evropski enoti Eurydice je bil pripravljen vprašalnik, zasnovan na prej predstavljeni literaturi in ob upoštevanju prejšnjih študij o visokošolskih politikah (EACEA/Eurydice, 2010; EACEA/Eurydice, 2009; Eurydice, 2008; Eurydice, 2007). Zaradi usklajenosti z drugimi političnimi forumi so bile upoštevane tudi razprave Skupine za spremljanje bolonjskega procesa. K osnutku vprašalnika so enote omrežja Eurydice dale svoja mnenja in pripombe in za tem zbrale kvalitativne informacije o stanju v študijskem letu 2009/10.

V študiji sodeluje 31 držav (vse države članice EU, Islandija, Lihtenštajn, Norveška in Turčija). Luksemburg in Portugalska podatkov nista zbrali pravočasno, zato so informacije za ti dve državi le delne. Podatki Eurostata, v glavnem o financiranju visokega šolstva, so bili povzeti pozno leta 2010 in zgodaj leta 2011. Ti podatki dopolnjujejo analizo nacionalnih upravnih podatkov. Ker Eurostat zaradi metodološke korektnosti podatke objavlja s časovnim zamikom, so v študiji lahko prikazani le podatki iz leta 2008, torej iz obdobja, ko se gospodarska kriza še ni polno razmahnila. Kjer pa so bili na voljo novejši podatki, so upoštevani tudi ti.

Študija se opira na informacije, ki so jih prispevale državne uprave, zato ne prikazuje stvarnosti, kot jo doživljajo študentje na določenih institucijah. Študija tudi ne prinaša nobenih novih oziroma inovativnih merjenj pravičnosti in deleža generacije, ki študira. Namesto tega združuje dostopne podatke Eurostata o študentih in diplomantih v visokem šolstvu s kontekstualnimi analizami nacionalnih visokošolskih politik za izboljšanje pravičnosti v javnem visokošolskem sistemu in tako poskuša osvetliti zelo zapleteno področje socialnih politik.

1. POGlavJE: POLITIKE SOCIALNE RAZSEŽNOSTI

Čeprav postaja „socialna razsežnost visokega šolstva” osrednja tema evropskih razprav o visokem šolstvu, je njena zasnova tako široka in raznovrstna, da je težko ugotoviti, katere politike so namenjene njenemu uresničevanju in kako so evropsko primerljive. V tem poglavju bomo pokazali, kako težko je jasno dokazati, da si države s sistemom financiranja prizadevajo uresničiti prav cilje socialne razsežnosti, vlogo in vpliv različnih evropskih sistemov študentskih plačil in pomoči pa si bomo ogledali v 3. poglavju.

V žarišču tega poglavja je prikazana splošna politika obravnavanja socialne razsežnosti. Države smo zaprosili za informacijo o politikah, izrecno povezanih z najnovejšo deklaracijo, sprejeto v okviru bolonjskega procesa (Budapest-Vienna Declaration, 2010, str. 2), v kateri so visokošolski ministri poudarili potrebo po prizadevnejši krepitvi socialne razsežnosti; pri tem naj bi bila posebna pozornost namenjena manj zastopanim skupinam.

1.1 Manj zastopane skupine

Vse države zatrjujejo, da je med njihovimi političnimi cilji povečevanje in širjenje vpisa v visokošolski študij. Le v petih državah sedanje visokošolske politike takega cilja ne navajajo izrecno (Latvija, Slovaška, Islandija, Lihtenštajn in Turčija). Pri vseh drugih lahko ločimo dva načina obravnave socialne razsežnosti. Nekatere države sprejemajo določene ukrepe za vpis manj zastopanih skupin, druge si prizadevajo za povečanje vpisa in širjenje dostopnosti na splošno in upajo, da bodo s tem povečale tudi število študentov iz socialno zapostavljenih skupin.

Nekaj držav – med njimi nordijske in Belgija (flamska skupnost) – poudarja, da je pri njih visokošolski študij široko odprt in na voljo za vse skupine državljanov; ni se jim treba sklicevati na posebna pravila. Zato te države nimajo posebnih ukrepov, ki bi merili le na določene skupine.

Mnoge države pa združujejo različne vidike obeh omenjenih načinov. Večina navaja splošno politiko za večje število vpisanih, širjenje študijskih možnosti ter odstranjevanje ovir pri dostopu do visokega šolstva. Številne države manj zastopanih skupin ne opredeljujejo posebej, temveč določajo le splošna zakonska pravila o enakopravni obravnavi ne glede na spol, etnično pripadnost, veroizpoved oziroma drugačna prepričanja, invalidnost oziroma drugačne nezmožnosti, spolno usmerjenost in starost. To je skladno z vsesplošno evropsko protidiskriminatorno zakonodajo in ustrezno glede na pojmovanje „formalne enakosti”. Ta je, kot smo povedali že v uvodnem poglavju, vgrajena v mnoge (visoko)šolske sisteme. O enakih možnostih govorimo, ko so vsi – ne glede na njihove osebne okoliščine – obravnavani enako. Ob tem je poudarjena domneva, da je odstranjevanje ovir in diskriminatornih praks najboljši način za večjo dostopnost, vključenost v študij in dokončanje študija.

Vendar pa večina držav v svojih uradnih dokumentih opredeljuje oziroma opisuje tudi skupine, ki naj bi jim bila namenjena posebna pozornost. Socialno-ekonomski položaj, spol, invalidnost oziroma drugačne nezmožnosti ter etnična pripadnost so najpogostejši izrazi, s katerimi opredeljujejo posebnosti teh skupin. Nekatere države, na primer Grčija, Ciper ali Romunija, pripadnikom svojih manj zastopanih skupin zagotavljajo določeno število vpisnih mest. Bolgarija za nekatere socialno izključene in zapostavljene skupine poenostavlja vpisne postopke. Madžarska pri vpisu v visoko šolstvo daje dodatne točke netradicionalnim študentom – starejšim od 25 let in pripadnikom manj zastopanih družbenih skupin. Irska s predpisoma o vpisu v visokošolski študij in shemah za študente s posebnimi potreba-

mi zagotavlja študijska mesta študentom na podlagi posebnih meril. Ta upoštevajo njihov socialno-ekonomski položaj oziroma status invalidne oziroma drugače nezmožne osebe. Združeno kraljestvo (Severna Irska) z manjšo zastopanostjo izrecno povezuje tudi veroizpoved, saj kot manj zastopano skupino opredeljuje „mlade protestante moškega spola iz delavskega razreda”.

1.1.1 Socialno-ekonomski status

Na evropski ravni ni enotne definicije socialno-ekonomskega statusa, zato države upoštevajo veliko število najrazličnejših vidikov. Kadar uporabljamo izraz „socialno-ekonomski status” v povezavi z dostopom do visokega šolstva, z njim navadno opredeljujemo zapostavljene skupine študentov, kot so študentje iz družin z nizkimi dohodki oziroma s starši z manj kot visokošolsko izobrazbo ali celo manj kot srednješolsko. Pogosto se med socialno-ekonomske skupine, ki so upravičene do pomoči, razvrščajo tudi študentje z otroki (na Danskem, Madžarskem in v Združenem kraljestvu) ali sirote (v Estoniji in Litvi). Nekaj držav omenja tudi mlade, ki živijo na redko poseljenih območjih (Madžarska) ali na podeželju (Estonija in Romunija). V Belgiji (francoski skupnosti) mora biti del subvencij visokim strokovnim šolam (*hautes écoles*) namenjen osebju in dejavnostim, s katerimi pomagajo študentom, katerih starši nimajo visokošolske izobrazbe in so torej prvi v rodu, ki študirajo. Češka spodbuja študente, ki jim preta socialna izključenost, da se pridružijo študentskim partnerstvom po letnikih in študijskih programih. Cilj druženja je razviti občutek povezanosti, solidarnosti in pripadnosti instituciji, na kateri študirajo.

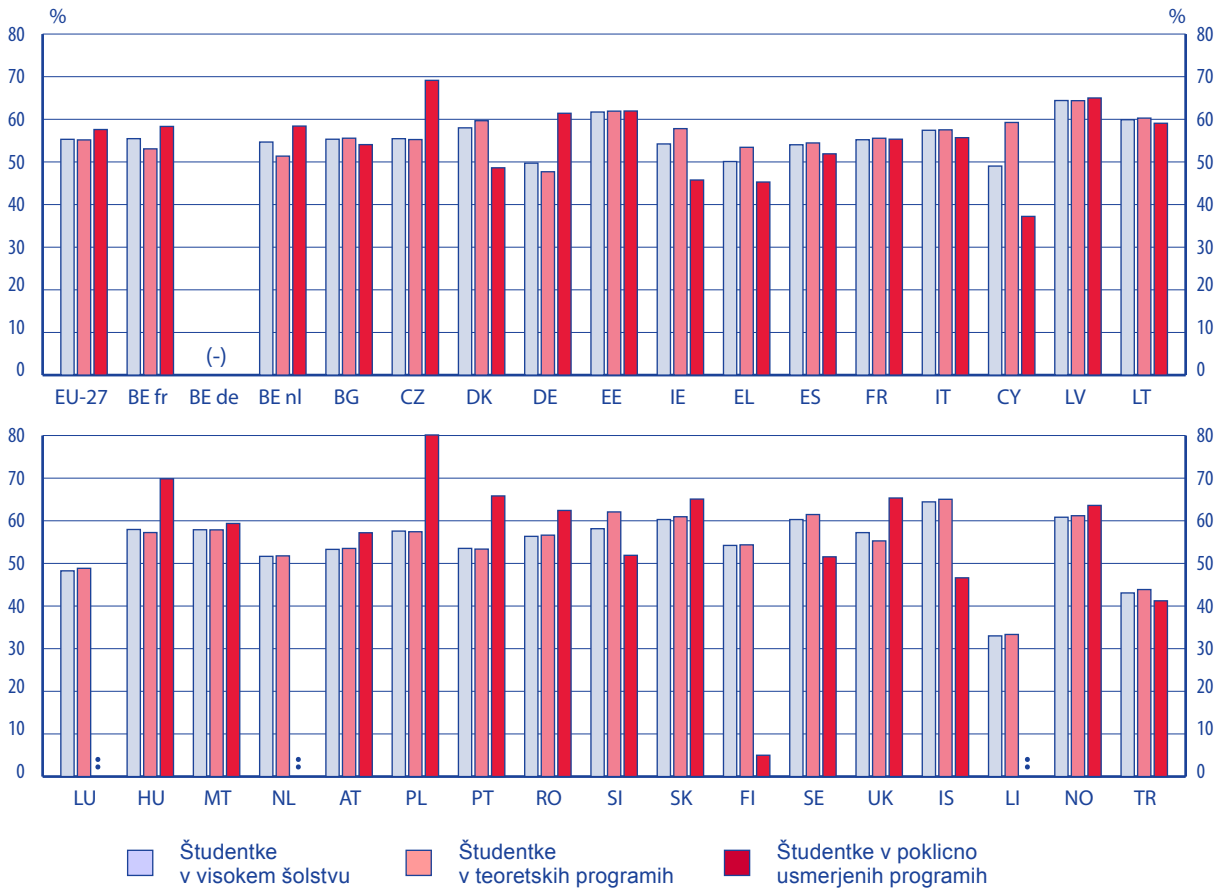
Vse države lahko blažijo socialno-ekonomske vplive z uravnavanjem študentskih plačil in s sistemi pomoči. Kako evropske države urejajo ta vprašanja, raziskujemo v 3. poglavju.

1.1.2 Spol

Nekaj držav kot dejavnik manjše ali večje zastopanosti poudarja spol. Mnoge opozarjajo na to, da se je v zadnjem času ravnotežje študentske populacije po spolu pomembno spremenilo. Na splošno je med študenti več žensk kot moških, pri učnem osebju pa je delež žensk še naprej manjši. Nekaj držav omenja tudi zgodovinski preobrat k večji zastopanosti žensk v terciarnem izobraževanju; v naslednjih letih naj bi se še nadaljeval. Kot prikazuje slika 1.1, je samo v petih državah delež žensk v visokem šolstvu manj kot 50-odstoten: v Nemčiji, na Cipru, v Luksemburgu, Lihtenštajnu in Turčiji. Poleg tega je v prvih treh državah delež žensk med študenti zelo blizu 50 %, saj je od 48,26- do 49,72-odstoten. Omeniti je treba tudi dejstvo, da v majhnih državah, kot so Ciper, Lihtenštajn in Luksemburg, večina študentov študira v tujini in zato niso zajeti v nacionalni statistiki.

Države na splošno ocenjujejo, da na spreminjanje strukture študentov po spolu ne vplivajo posebni ukrepi vladnih politik, temveč je treba razloge iskati v širših družbenih spremembah. Ne glede na to pa so številne države na spolne stereotipe in tradicionalne delitve pozorne pri izbiri študijskih programov. Po podatkih Eurostata iz leta 2008 je v EU–27 delež žensk med vsemi študenti v terciarnem izobraževanju (ISCED 5–6) že 55,31-odstoten (glej sliko 1.1). Trend naraščajočega deleža žensk je zdaj že nekaj let stalen. Po drugi strani pa je delež študentk v skupnem številu študentov pri matematiki, naravoslovju in tehnologijah samo 30,15-odstoten. Manjša zastopanost študentk pri študiju teh predmetov se izravna z manjšo zastopanostjo študentov v drugih disciplinah. „Področja izobraževalnih ved, zdravstva in sociale, humanistike in umetnosti so bolj ženska”. (EACEA/Eurydice, 2010, str. 97).

◆ ◆ ◆ Slika 1.1: Odstotni delež študentk, vpisanih v terciarno izobraževanje, ISCED 5–6, 2008

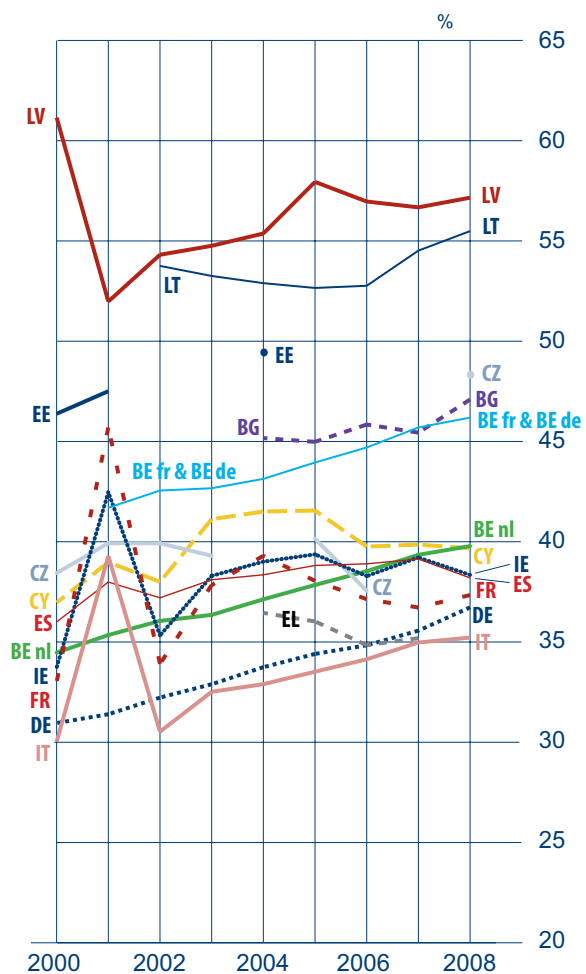

	EU-27	BE fr	BE de	BE nl	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	EL	ES	FR	IT	CY	LV	LT
Študentke v visokem šolstvu	55,3	55,5	(-)	54,7	55,3	55,5	58,0	49,7	61,7	54,2	50,1	54,0	55,2	57,4	49,0	64,4	59,9
Študentke v teoretskih programih	55,2	53,1	(-)	51,4	55,6	55,3	59,7	47,7	61,9	57,8	53,4	54,5	55,6	57,5	59,3	64,4	60,3
Študentke v poklicno usmerjenih programih	57,6	58,3	(-)	58,4	54,1	69,1	48,6	61,4	61,9	45,8	45,3	51,9	55,3	55,7	37,2	65,0	59,1
	LU	HU	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK	IS	LI	NO	TR
Študentke v visokem šolstvu	48,3	58,0	57,9	51,7	53,3	57,6	53,5	56,3	58,1	60,3	54,2	60,3	57,2	64,4	33,0	60,8	43,1
Študentke v teoretskih programih	48,8	57,2	57,9	51,8	53,5	57,4	53,4	56,6	62,1	60,9	54,4	61,5	55,3	65,0	33,3	61,2	43,9
Študentke v poklicno usmerjenih programih	:	69,9	59,4	:	57,2	80,1	65,8	62,4	51,9	65,1	5,0	51,5	65,3	46,6	:	63,6	41,2

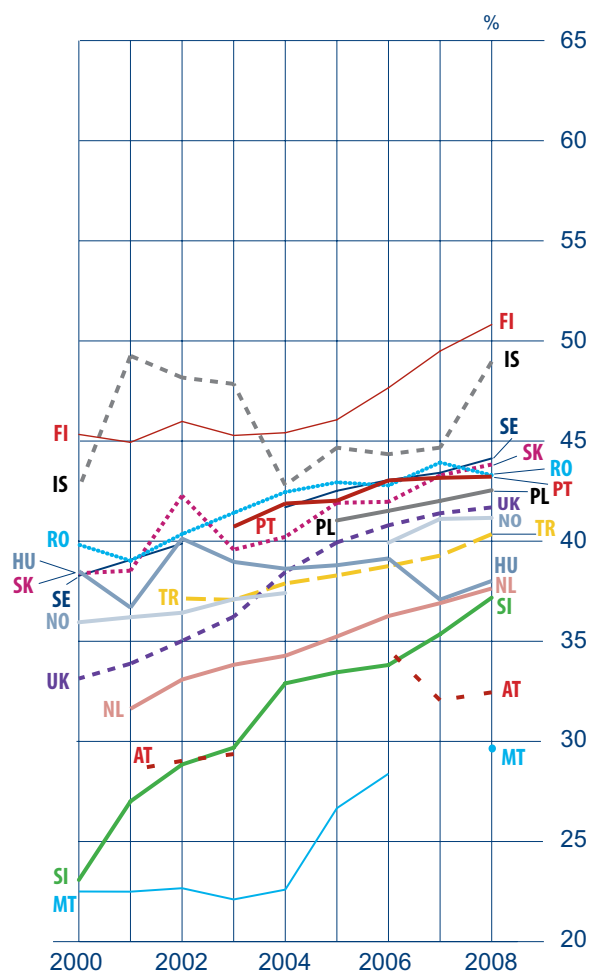
Vir: Eurostat

Pojasnila k podatkom držav:**Belgija:** Podatki samostojnih zasebnih institucij niso všteti.**Nemčija:** Raven ISCED 6 ni upoštevana.**Ciper, Luksemburg in Lihtenštajn:** Večina študentov študira v tujini; podatki o njihovem številu niso všteti.**Luksemburg:** Podatki so podčrjeni, saj ne zajemajo vseh vpisanih v programe ISCED 5A in ISCED 5B.

◆ ◆ ◆ Slika 1.2: Odstotni delež študentk v terciarnem izobraževanju, ISCED 5–6, 2000–2008

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
BE(1)	:	41,7	42,6	42,7	43,1	44,0	44,7	45,7	46,2
BE nl	34,5	35,3	36,1	36,4	37,1	37,8	38,5	39,3	39,8
BG	:	:	:	:	45,2	45,0	45,8	45,4	47,1
CZ	38,4	39,9	39,9	39,3	:	40,1	37,6	:	48
DK	:	:	:	:	:	:	:	:	:
DE	31,0	31,4	32,2	32,9	33,7	34,4	34,8	35,6	36,7
EE	46,4	47,5	:	:	48,8	:	:	:	:
IE	33,7	42,5	35,3	38,3	39,0	39,4	38,3	39,2	38,3
EL	:	:	:	:	36,5	36,0	34,8	35,2	:
ES	36,0	38,0	37,2	38,1	38,4	38,8	38,9	39,1	38,2
FR	33,0	45,7	33,9	37,8	39,3	38,0	37,1	36,7	37,3
IT	30,0	39,3	30,5	32,5	32,9	33,5	34,1	35,0	35,2
CY	37,0	39,0	38,0	41,1	41,5	41,6	39,8	39,9	39,7
LV	61,2	52,0	54,3	54,8	55,4	57,9	57,0	56,7	57,2
LT	:	:	53,8	53,3	52,9	52,7	52,8	54,5	55,5
LU	:	:	:	:	:	:	:	:	:

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
HU	38,5	36,7	40,1	39,0	38,6	38,8	39,1	37,1	38,0
MT	22,5	22,5	22,7	22,1	22,6	26,7	28,4	:	29,9
NL	:	31,6	33,1	33,8	34,3	35,2	36,3	36,9	37,6
AT	:	28,6	29,0	29,4	:	:	34,6	32,1	32,5
PL	:	:	:	:	:	41,0	41,5	42,0	42,5
PT	:	:	:	40,7	41,9	42,0	43,0	43,2	43,2
RO	39,8	39,0	40,4	41,4	42,5	42,9	42,8	43,9	43,3
SI	23,1	27,0	28,8	29,7	32,9	33,5	33,8	35,4	37,2
SK	38,4	38,5	42,3	39,6	40,2	41,9	42,0	43,3	43,8
FI	45,3	44,9	46,0	45,3	45,4	46,1	47,7	49,5	50,8
SE	38,3	39,1	39,9	:	41,7	42,5	43,1	43,4	44,1
UK	33,1	33,9	35,0	36,2	38,5	39,9	40,8	41,4	41,7
IS	42,6	49,3	48,2	47,9	42,8	44,7	44,3	44,7	49,0
LI	:	:	:	:	:	:	:	:	:
NO	35,9	36,2	36,4	37,1	37,4	:	39,9	41,1	41,2
TR	:	:	37,1	37,1	37,9	38,3	38,8	39,3	40,3

Vir: Eurostat

BE (1) = BE fr in BE de

V nekaterih državah so sprejeli posebne ukrepe za povečanje števila študentk v programih iz matematike in naravoslovja. Nemčija je leta 2008 vpeljala načrt za večje število študentk in visokošolskih profesorice v študijskih programih matematike, računalništva, tehnike in naravoslovnih ved. Avstrija prav tako namerava povečati število profesorice in raziskovalke v naravoslovju, za cilj si je zadala 40 % žensk na vseh položajih. Podobno je Poljska v medijih začela kampanjo za večjo zastopanost žensk pri študijih iz matematike, naravoslovja in tehnologij. V Evropi je še precej drugih projektov in pobud, s katerimi se poskušata zmanjšati horizontalno in vertikalno ločevanje visokega šolstva (EACEA/Eurydice, 2010, str. 97–107).

Združeno kraljestvo (Škotska) poroča o problemih utrjevanja spolnih stereotipov in pomanjkanja ustreznih izobraževalnih in družbenih vzorov. Zato so bile vpeljane namenske denarne pomoči, svetovalne sheme in skupnostni projekti za uravnoteženje v zastopanosti po spolu.

Čeprav je učno osebje v visokem šolstvu še vedno v glavnem moškega spola, se je v večini držav precej povečalo število ženskega akademskega osebja. Več kot 50-odstotni delež žensk so dosegli v Litvi, Latviji in na Finskem (glej sliko 1.2). Vendar je treba na odstotni delež žensk med akademskim osebjem gledati previdno, saj statistične informacije pogosto združujejo osebje različnih ravni (nižje osebje in profesorje) in tako prikrije morebitne pomembne razlike v porazdelitvi položajev po spolu (EACEA/Eurydice, 2010, str. 104).

Čeprav mnoge države poročajo o neenakomerni zastopanosti spolov, lahko sklenemo, da jih jemljejo kot del družbenih sprememb, ki jih ni lahko spreminjati le s posebnimi ukrepi. Ne glede na to pa se države kar precej trudijo, da bi jih s posebnimi programi vsaj uravnavale. Res pa je tudi, da v državah, kjer se lotevajo reševanja problema neravnotežij med spoloma, v glavnem merijo na manjšo zastopanost žensk na določenih študijskih področjih in manj na manjšo zastopanost moških, in to kljub empiričnim dokazom, da so moški tisti, ki so v študentski populaciji pogostejše zastopani.

1.1.3 Invalidnost oziroma drugačne nezmožnosti

Vse države opisujejo invalidne oziroma drugače nezmožne osebe kot manj zastopano skupino. Poimovanje invalidnosti oziroma drugačnih nezmožnosti pa je po državah različno, saj ni neke vseevropske definicije (Evropska komisija, 2010a, str. 4). Zato je pogosto težko oceniti enakovrednost različnih nacionalnih politik in presoditi, ali so te ciljne skupine med državami resnično primerljive.

Nekaj držav poudarja potrebo po prilagoditvi študija posebnim potrebam invalidnih oziroma drugače nezmožnih študentov, kot je na primer zagotavljanje arhitektonsko neoviranega dostopa do zgradb. Večinoma se ukvarjajo z zagotavljanjem fizičnega dostopa in prilagajanjem opreme, potrebne za študij. Madžarska in Slovenija omenjata kot prednostno nalogo prav reševanje problemov zaradi pomanjkanja posebne študijske opreme. V Združenem kraljestvu so visokošolske institucije po zakonu dolžne zagotoviti nezmožnim študentom „ustrezne prilagoditve“, ki jih potrebujejo. Visokošolske institucije morajo vnaprej predvideti, katere prilagoditve bodo študentje potrebovali, in odstraniti ovire, ki invalidnim oziroma drugače nezmožnim študentom otežujejo študij.

Estonija meni, da potrebe teh študentov pogosto niso dobro razumljene. Kot pravi, učitelji in študentje na splošno niso dovolj ozaveščeni o njihovih potrebah in mogoče prav zato ne ukrepajo ustrezno.

Danska in Združeno kraljestvo (Anglija, Wales in Severna Irska) uporabljata zanimivo metodo, po kateri si lahko študentje s fizičnimi in psihološkimi nezmožnostmi pridobijo precejšnjo pomoč iz sistema študentskih pomoči, če le opredelijo, kaj jih ovira pri študiju in opišejo svoje individualne potrebe. Danska, na primer, ni sprejela nikakršnih splošnih ukrepov za pomoč invalidnim oziroma drugače nezmožnim študentom, temveč je sistem študentske pomoči takšen, da omogoča dodeljevanje posebnih namenskih pomoči posamezniku. Cilj je zagotoviti, da bodo imeli vsi študentje pod enakimi pogoji ena-

ke možnosti napredovanja in dokončanja študija. V Združenem kraljestvu je visokošolskim institucijam naloženo, da ustrezno prilagajajo dejavnost nezmožnim študentom, poleg tega pa jim zagotavljajo tudi posebne denarne pomoči v obliki invalidske podpore.

Več držav omenja tudi ustrezno vodenje in svetovanje. Mnoge avstrijske in nemške univerze imajo svetovalce za invalidne oziroma drugače nezmožne študente. Ti študentom pomagajo ob morebitni diskriminaciji in jih seznanjajo z dodatnimi finančnimi možnostmi. Podobno je v Sloveniji, kjer večina visokošolskih zavodov zaposluje osebje za delo s študenti s posebnimi potrebami. Tudi z mentorji učitelji in mentorji študenti želijo okrepiti možnosti študentov za uspešen študij. Ciljne ukrepe so vpeljali tudi v Grčiji. Tam imajo študentje z zdravstvenimi težavami pravico do premestitve na univerzo, ki je najbližja njihovem stalnemu prebivališču. Mehanizem zagotavljanja sredstev visokošolskim institucijam v Združenem kraljestvu (Angliji, Walesu in na Severnem Irskem) predvideva tudi sredstva za t.i. širši dostop; s temi sredstvi univerzam pomagajo izboljšati storitve za študente s študijskimi težavami in nezmožnostmi (glej tudi 2. poglavje).

1.1.4 Etnično poreklo

Pojmovanje narodnosti je različno med državami in celo znotraj njih, zato je opredeljevanje skupin, povezanih s pojmom etničnega porekla, lahko problematično. „Etnične skupine“ so kulturno in zgodovinsko odvisne od okoliščin in niso tako določne, kot sta na primer skupini, ločeni po spolu. Kljub mnogim kulturno pogojenim razlikam v razumevanju etničnega porekla, se ta pojem najpogosteje uporablja v povezavi s priseljenci oziroma drugo generacijo študentov priseljencev.

Dejavnosti za spodbujanje vpisa določenih etničnih skupin v visokošolski študij so izrazitejšje v severni Evropi; nekatere države se lahko pohvalijo z lepimi uspehi. Čeprav se je denimo na Norveškem leta 2010 le 16 % priseljencev vpisalo v visoko šolstvo, je bil delež študentov druge generacije priseljencev v starostni skupini od 19 do 24 let kar 38-odstoten. Če ta delež primerjamo s 30-odstotnim deležem vpisa vsega prebivalstva, vidimo, da so priseljenci druge generacije zdaj celo bolje zastopani kot domačini. Druga generacija priseljencev se tudi bolj odloča za „uglednejše“ študije, kot so medicina, dentalna medicina, pravo, poslovne in tehnološke vede, in manj za družboslovje ali izobraževanje učiteljev. Norveško ministrstvo za šolstvo in znanost organizira kampanje, s katerimi poskuša privabiti več priseljencev in študentov druge generacije priseljencev za vpis v pedagoške študijske programe. Meni namreč, da je zaradi splošne rasti priseljevanja posebno pomembno v izobraževanje učiteljev privabiti študente priseljence, saj naj bi bila učiteljska populacija v prihodnje čim skladnejša s strukturo učencev.

Finska je določila ciljne deleže študentov priseljencev v visokem šolstvu, ustrezne deležem priseljencev med vsem prebivalstvom. Večjo pozornost želi posvetiti poučevanju kultur in izboljšanju jezikovnega znanja in spretnosti. Na učenje jezika so pozorni tudi v Estoniji. Država zagotavlja sredstva za pomoč pri učenju nacionalnega jezika, saj želi izboljšati uspeh pri državnih jezikovnih izpitih. V Združenem kraljestvu (na Škotskem) so sprejeli dokument Pripomočki za rasno enakopravnost (*Race Equality Toolkit*), v katerem „spodbujajo visokošolske institucije k razvijanju skupnih strategij za pomoč posameznim predavateljem in oddelkom pri zagotavljanju rasne enakopravnosti“(1).

(1) Glej: <http://www.universities-scotland.ac.uk/raceequalitytoolkit/>

Bolgarija, Madžarska in Romunija opredeljujejo Rome kot manj zastopano skupino. Bolgarija izvaja za romske kandidate posebne pripravljalne tečaje za sprejem na univerze.

1.1.5 Starost

Nekatere države so tudi starost opredelile kot posebnost, povezano s slabšo zastopanostjo v visokošolskem študiju, in zato sprejemajo politične ukrepe za spodbujanje »odraslih študentov« k vpisu v visokošolski študij. V mednarodnih primerjavah prav starost študentov pojasnjuje pomembne razlike v „tipični“ visokošolski študentski populaciji. Na Irskem in Malti definirajo odraslega študenta kot tistega, ki vstopa v študij po 23. letu starosti. To je povezano s tipičnim starostnim razponom njihove študentske populacije (od 18 do 22 let). Nasprotno pa je bilo na Norveškem leta 2010 le 54 % vseh vpisanih študentov starih 25 let ali manj, kar 11,6 % jih je bilo v starostni skupini 41 let in več.

Razlikovati je mogoče med dejavnostmi, namenjenimi zaposlenemu prebivalstvu, in ukrepi, s katerimi naj bi v visokošolskem študiju povečali število starejših oziroma upokojencev.

Češka je sprejela ukrepe v povezavi s prvo skupino; v svojem Načrtu za visokošolske institucije 2006–2010 je poudarila potrebo po večji odprtosti visokega šolstva za starejše zaposlene ali delovno neaktivne prebivalce. Tudi v Sloveniji so ukrepali v tej smeri. Visokošolske institucije izvajajo krajše programe izpopolnjevanja za zaposlene. Nacionalni program izobraževanja odraslih, sprejet leta 2010, vsebuje demografske projekcije in programe za reševanje problemov staranja družbe. Na Nizozemskem so vpeljali kratek študij, ki omogoča pridobiti višješolsko izobrazbo (Associate Degree). Programi so namenjeni prav odraslim študentom. V Nemčiji so začeli izvajati večerne tečaje za odrasle, na katerih si ti lahko pridobijo spričevala, ki jim nato omogočajo vpis v visoko šolstvo. Španija razlikuje med tremi kategorijami odraslih študentov – starejšimi od 25, 40 in 45 let. Tem trem skupinam ponujajo različne možnosti. Pri vpisu jim na primer upoštevajo pridobljene strokovne izkušnje. Francoska in flamska skupnost v Belgiji v visokem šolstvu ponujata programe, ki so namenjeni zvišanju izobrazbene ravni odraslih.

Precej držav prepoznava potrebo po odpiranju in širjenju dostopa do visokega šolstva starejšim in nekatere zato razvijajo ustrezne strategije v okviru vseživljenjskega učenja. Tako imenovani „programi za seniorje“ so na voljo starejšim v Španiji, „Univerze za tretje življenjsko obdobje“ pa denimo na Češkem in Slovaškem. Ciljna skupina so upokojenci, ti se vključujejo v programe, ki ne omogočajo pridobiti diplome, temveč le potrdilo o opravljenem programu.

1.1.6 Spremljanje

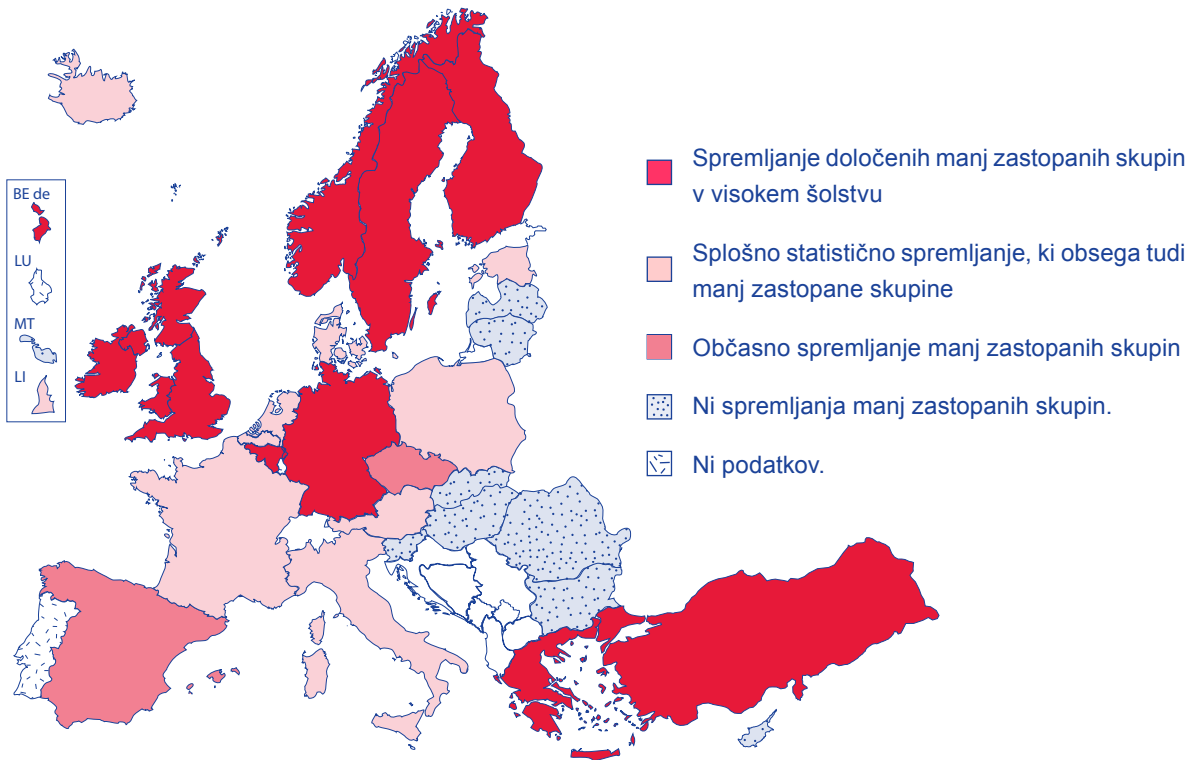
Čeprav vse države trdijo, da spremljajo, kako je sestavljena študentska populacija, navadno opazujejo le določeno število skupin v njej. Poleg tega nimajo sistematične povratne informacije o posledicah tega spremljanja oziroma nadzora.

Večina držav ima vpeljane sisteme za spremljanje različnih vidikov študentske strukture. Ponavadi so te dejavnosti del rednega nacionalnega statističnega spremljanja, mnoge zbirajo podatke tudi o določenih manj zastopanih skupinah, na primer o socialno-ekonomskih okoliščinah, spolu, starosti, etnični pripadnosti in invalidnosti ter drugih nezmožnostih. Španija, Malta in Norveška omenjajo tudi zbiranje podatkov o poklicu in izobrazbi staršev, ki jih je mogoče povezati s stopnjo študijskega programa, ki ga študent izbere.

Podatke zbirajo tudi visokošolske institucije ob vpisu študentov. Uporabljajo jih pri spremljanju gibanja vpisa in pri ugotavljanju vpliva njihovih politik na pravičnost v visokem šolstvu. Spremljanje gibanj je enako pomembno tako za raziskovanje kot za dodeljevanje sredstev, v nekaterih državah pa spremljajo tudi zasedenost študijskih mest, namenjenih posebnim manj zastopanim skupinam študentov,

kot so invalidni oziroma drugače nezmožni študentje. V Grčiji in na Cipru so z zakonom določili delež študijskih mest za določene verske skupine. Nekaj držav je imenovalo posebna nacionalna telesa ali ustvarjajo in vzdržujejo zbirke podatkov o visokem šolstvu, na primer Visokošolski observatorij v Belgiji (francoski skupnosti) ali Agencija za visokošolsko statistiko v Združenem kraljestvu.

◆ ◆ ◆ **Slika 1.3: Spremljanje strukture študentov, 2009/10**

Vir: Eurydice

1.2 Osip in nedokončan študij

Več kot polovica držav uveljavlja politike, s katerimi želi povečati učinkovitost študija, še več držav pa zahteva, da morajo visokošolske institucije poročati o številu diplomantov in deležih tistih, ki uspešno končajo študij. Poročila morajo navadno poslati ministrstvu za visoko šolstvo. Danska, Avstrija, Finska, Norveška in Združeno kraljestvo te podatke tudi javno objavljajo na spletu. Dve državi (Bolgarija in Irska) sta sprejeli določeno politiko za povečanje deleža diplomantov, vendar ne zahtevata, da visokošolske institucije o tem poročajo, zato ne moreta z gotovostjo vedeti, kako učinkovita je njuna politika.

Večina držav, ki so uveljavile politiko za izboljšanje učinkovitosti študija, spodbuja k temu visokošolske institucije. V Združenem kraljestvu na primer namenjajo sredstva za širitev dostopa manj zastopanim skupinam (glej 2. poglavje) oziroma poplačilo stroškov za dodatno pomoč, s katero naj bi se izboljšala uspešnosti ponavljavcev oziroma zmanjšal osip. Vendar so tudi države, v katerih politike raje izvajajo kot deklarirajo. Islandija je primer države, ki trdi, da nima nobene posebne politike, vendar je število diplomantov vneseno v formulo za financiranje visokošolskih institucij. Drug primer je število študentov pri izpitih. Torej se manj pozornosti namenja izhodnim rezultatom, več pa napredovanju študentov iz letnika v letnik. Na Madžarskem visokošolske institucije dobijo sredstva na podlagi vrste kazalnikov;

med njimi je število vpisanih študentov, ne pa tudi število diplomantov. To je mogoče razumeti tudi kot slabo pobudo, saj visokošolske institucije spodbuja, da študente čim dlje zadržujejo v študijskem procesu.

Petnajst izobraževalnih sistemov izrecno določa, da delež študentov, ki so dokončali študij, vpliva na financiranje visokošolskih institucij, saj je ta kazalnik vnesen v formulo za financiranje ali pa institucije dobijo denarno nagrado na podlagi števila diplomiranih študentov. Španija je sprejela še strožjo politiko, po kateri sta osip in podaljševanje študija pomembni prvini, ki lahko vplivata na to, da študijskih programov ne akreditirajo. Poleg tega v mnogih španskih in francoskih pokrajinah študentom, ki prvič ali drugič ponavljajo letnik, pomembno povečajo šolnino za študij. Podobno je še na Češkem, Irskem, v Latviji, na Poljskem in Slovaškem, kjer študentom za študij, ki je sicer brezplačen, zaračunavajo ponavljanje letnika.

Mnoge države trdijo tudi, da so ob prizadevanjih za učinkovitejši študij vzpostavile ali okrepile službe za študijsko svetovanje in usmerjanje študentov. Norveška je vpeljala Individualni študijski načrt, listino, ki jo morajo izpolniti vsi študenti že ob vpisu. Študent se v njej zaveže za redni ali izredni (podaljšan) način študija ter navede, katera predavanja namerava obiskovati in koliko kreditnih točk ECTS na semester in leto si namerava pridobiti. Mnoge visokošolske institucije organizirajo individualne razgovore s študenti, ki ne študirajo po svojem načrtu in močno zaostajajo.

Tudi vpeljava stopnjevanega študija in uveljavitev programov prve (*bachelor*) in druge (*master*) stopnje je pripomogla k temu, da študij konča več študentov. To sta izrecno poudarili Češka in Italija, nedvomno pa velja tudi za številne druge sisteme.

1.3 Prožnost visokošolskega študija

Kot pravi Evropska komisija, so „univerze najpomembnejše ustvarjalke evropske prihodnosti in uspešnega prehoda v gospodarstvo in družbo, utemeljeno na znanju“ (Evropska komisija, 2006, str. 11). Bolje povedano, visokošolske institucije bi morale organizirati prožnejši študij in povečati skupno število študentov ter vpeljati več vstopnih poti, ki bi omogočale študij zapostavljenih skupin v večjem obsegu kot doslej. Posodabljanje visokega šolstva na splošno, posebno pa odpiranje alternativnih poti za vstop, je za mnoge države še vedno velik izziv (glej sliko 1.4). Prožnejši visokošolski študij terjata tako trg dela kot širša družba. Države članice bi morale sprejeti ustrezne ukrepe, povezane z dostopom do visokega šolstva, in prilagoditi visokošolske sisteme novim zahtevam po razvijanju kompetenc študentov (prav tam, str. 12).

Kočni cilj teh prizadevanj je, da evropsko visoko šolstvo postane privlačno in odprto in pomaga zgraditi na znanju temelječo družbo, ki bo sposobna reševati izzive hitro spreminjajočega se gospodarstva. Bolj ko bodo visokošolski sistemi dostopni in odprti, bolj ko bodo dopuščali, da državljani vstopajo v visokošolski študij v vsem svojem življenju, več visoko usposobljenih ljudi bo lahko pripomoglo k ureničevanju družbenih in gospodarskih ciljev.

Visokošolska politika v skoraj vseh državah sprejema predpise ali druge ukrepe za spodbujanje prožnosti študija. Med najpogostejšimi mehanizmi sta priznavanje neformalnega izobraževanja in priložnostno pridobljenega znanja in izkušenj (priznavanje predhodnega učenja) in izredni način študija (glej razdelka v nadaljevanju).

Tudi stalni razvoj novih tehnologij pospešuje prožnost visokega šolstva. Študij na daljavo, e-študij in novejši razvoj odprtih univerz v številnih državah, med katerimi so Grčija, Španija, Ciper, Nizozemska in Norveška, lepo ponazarjajo, kako se spreminja podoba visokošolskih institucij. V tem času ustanovljene visokošolske institucije ponujajo vrsto programov študija na daljavo in e-študija, zagotavljajo širši nabor študijskih priložnosti, večinoma – čeprav ne izključno – za odrasle.

Nekaj držav omenja, da prožnost študija povečuje tudi stopnjevan visokošolski sistem, ki študentom omogoča, da si najprej pridobijo diplomu prve stopnje (*bachelor*) in nato bodisi vstopijo na trg dela ali nadaljujejo študij na drugi stopnji (*master*). Takšna organiziranost študija lahko zmanjša osip, saj prejšnji študijski programi za pridobitev diplome *master* niso zagotavljali kvalifikacije na stopnji *bachelor*, ki bi omogočala vstop na trg dela, ampak so morali študentje dlje časa študirati, da so si pridobili prvo visokošolsko izobrazbo. Tudi večjo prožnost, ki študentom omogoča, da študijske obveznosti in hitrost študija prilagodijo svojim potrebam in možnostim, države ocenjujejo kot veliko pomoč, zlasti študentom iz zapostavljenih skupin.

1.3.1 Poti do visokošolskega študija

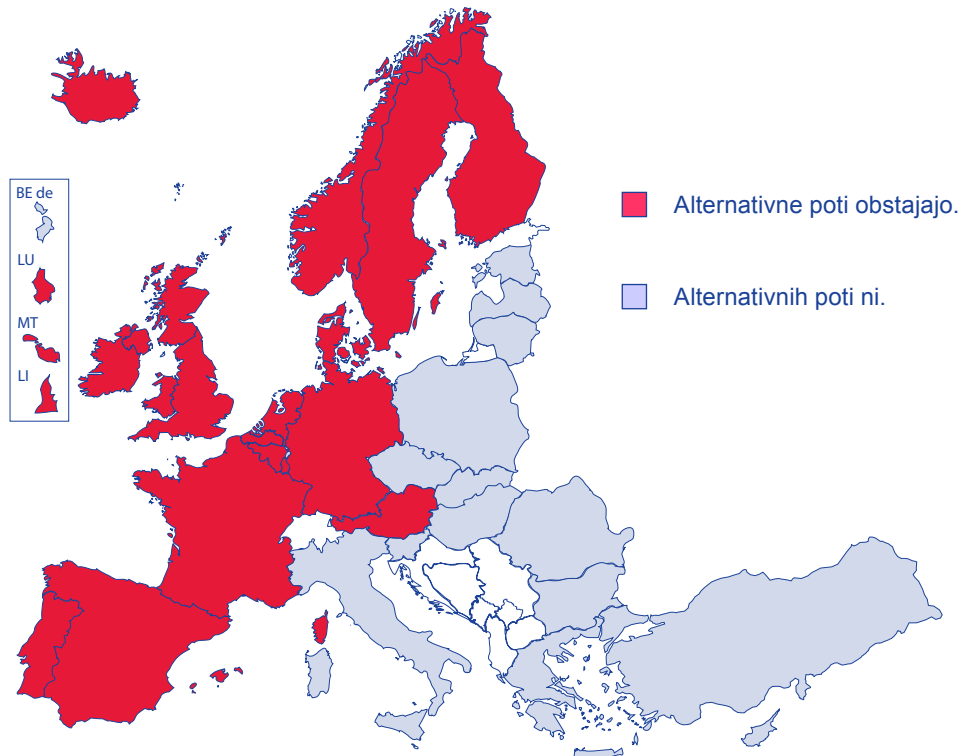
Stopnjo prožnosti visokošolskih sistemov je mogoče oceniti tudi s proučevanjem poti do visokega šolstva. Evropo lahko najprej delimo na države, ki zagotavljajo pravico do visokošolskega študija, in tiste, ki te pravice ne omogočajo. Polovica držav, ki so poslale ustrezne podatke, je poročala, da vsi kandidati, ki izpolnjujejo vpisne pogoje, še nimajo zagotovljene pravice do visokošolskega študija. Vprašanje zagotovljene pravice do študija je povezano z izobraževalno filozofijo in mnogi sistemi so bolj naklonjeni institucionalni izbiri študentov. Praktično to pomeni, da je najpogostejša ovira omejitev števila vpisnih mest na nekaterih ali kar na vseh področjih študija, in sicer na toliko mest, za kolikor je zagotovljeno financiranje. O tem pa navadno odločajo organi oblasti. Nasprotno pa imajo visokošolske institucije pogosto svoje lastne postopke za vpis v vse študijske programe ali le v nekatere. Nacionalno določene omejitve vpisa (*numerus clausus*), ki jih spremljajo določeni izbirni postopki, so značilni predvsem za zdravstvene poklice, kot sta medicina in dentalna medicina. Izbirni postopki so značilni tudi za umetnostne predmete (upodabljajoče in uprizoritvene umetnosti).

Za povečanje dostopa do visokošolskih institucij so mnoge države vpeljale različne vpisne pogoje. Najbolj tipičen ostaja končana ustrezna srednja šola in pridobljeno zaključno spričevalo. V številnih državah dostop do visokega šolstva omogoča tudi srednješolska poklicna kvalifikacija. V Estoniji je v študijskem letu 2009/10 kar 10,9 % dijakov, ki so končali poklicno šolo, nadaljevalo izobraževanje na visokošolski ravni.

Slika 1.4 prikazuje države, v katerih je poleg tradicionalne poti do visokega šolstva mogoča vsaj še ena alternativna. Vpisni pogoji za umetnostne študije pogosto določajo individualno preverjanje in ocenjevanje. Prijavljeni kandidati lahko v teh postopkih dokazujejo svojo nadpovprečno nadarjenost. Na sliki niso upoštevane države, ki alternativne poti omogočajo samo za študij umetnosti.

Nekaj držav je kot mogočo pot do visokega šolstva omenilo priznavanje predhodnega učenja (glej razdelek 1.3.2) in sprejemne izpite, ki jih organizira univerza. Irska, Španija, Nizozemska in Norveška omogočajo dostop odraslim nad določeno starostjo, ki nimajo formalnega spričevala o končani srednji šoli, zahtevanega za vpis, ampak določeno število let delovnih izkušenj ali uspešno končan pripravljalni tečaj. V nekaterih državah dobijo pripadniki manj zastopanih skupin dodatne točke ali je njihova prednost pri vpisnem postopku kako drugače urejena (glej razdelek 1.1)

◆ ◆ ◆ Slika 1.4: Alternativne poti do visokega šolstva za netradicionalne kandidate, 2009/10

Vir: Eurydice

Metodološko pojasnilo:

Alternativne poti obstajajo, če je mogoča vsaj ena alternativna pot do visokošolskega študija na katerem koli področju, razen umetnostnem. To pomeni, da spričevalo o končani splošni ali poklicni srednji šoli ni nujen pogoj za vstop v visoko šolstvo.

Alternativnih poti ni, če je spričevalo o končani splošni ali poklicni srednji šoli nujen pogoj za vstop v visoko šolstvo.

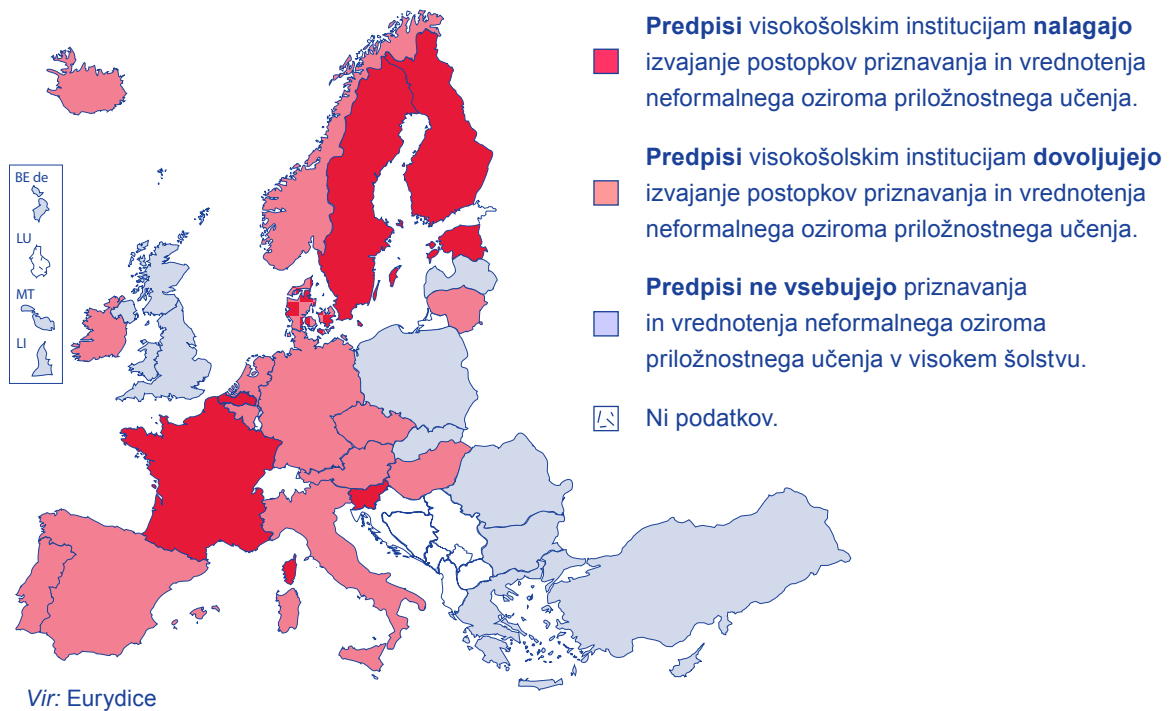
1.3.2 Priznavanje prejšnjega učenja

Priznavanje prejšnjega učenja se vse bolj uveljavlja kot mehanizem, ki študentom lahko olajša študij, visokošolskim institucijam pa prilagajanje študijskih obveznosti najrazličnejšim potrebam študentov. Je tudi orodje, ki lajša dostop do visokega šolstva, lahko pa pomeni vstopno možnost samo za sebe. Število držav, ki imajo priznavanje prejšnjega učenja urejeno v predpisih, se je v zadnjem desetletju povečalo, o zakonski ureditvi pa razpravljajo tudi v drugih državah, kot sta Grčija in Romunija. Tudi Malta že izvaja pilotne projekte za potrjevanje neformalnega in priložnostnega učenja. Priznano znanje pa lahko „učecemu omogoči, da se vpiše v visokošolski študij, nadaljuje študij na področjih (...) ali da si pridobi popolno visokošolsko izobrazbo, in ne preseneča, da so o tej možnosti mnenja pogosto precej deljena“ (EACEA/Eurydice, 2011, str. 45).

Primerjava slik 1.4 in 1.5 kaže, da so v šestih državah, ki nimajo alternativnih poti v visoko šolstvo, v zakonodaji uveljavljena določila, ki dovoljujejo visokošolskim institucijam, da priznavajo predhodno pridobljeno znanje. Estonija in Slovenija, ki sta prikazani med državami brez alternativnih poti za vstop v visoko šolstvo, visokošolskim institucijam vendarle predpisujeta priznavanje prejšnjega učenja. V devetih preostalih državah, ki nimajo niti alternativnih poti v visoko šolstvo niti ustreznih predpisov, se zanašajo na prakso visokošolskih institucij, s tem pa študentom ne zagotavljajo ustreznih normativnih možnosti, na katere bi se ti lahko sklicevali.

Če pogledamo dejansko priznavanje predhodnega učenja po državah, vidimo, da ima večina držav predpise ali smernice, s katerimi priznavanje ureja na splošno, visokošolske institucije pa so avtonomne pri opredeljevanju konkretnih postopkov in meril za priznavanje. Kot predhodno pridobljeno znanje se navadno definira znanje, spretnosti in zmožnosti, pridobljene v neformalnem izobraževanju, s priložnostnim učenjem ali z izkušnjami pri delu. Danska, Irska, Španija, Slovenija in Norveška pa v definicijo vključujejo tudi formalno izobraževanje in tako spet dokazujejo, da je v Evropi določen koncept mogoče razumeti na zelo različne načine.

◆ ◆ ◆ **Slika 1.5: Zakonski okvir za priznavanje in vrednotenje prejšnjega neformalnega in priložnostnega učenja v visokem šolstvu, 2009/10**

Pojasnilo k podatkom države:

Danska: Pristojnosti za visoko šolstvo si delijo ministrstvo za šolstvo, ministrstvo za znanost, tehnologijo in inovativnost ter ministrstvo za kulturo. Predpisi nalagajo visokošolskim institucijam priznavanje prejšnjega neformalnega in priložnostnega učenja pri vpisnih postopkih v programe, za katere je pristojno ministrstvo za šolstvo. Na programskih področjih, ki so v pristojnosti ministrstva za znanost, tehnologijo in inovativnost ter ministrstva za kulturo, pa institucije tovrstne postopke lahko vpeljejo kot del vpisnih postopkov (vendar to ni obvezno).

Pomembno je razlikovati tudi med možnostjo pridobiti pravico do vpisa na podlagi priznanega poprej pridobljenega znanja in možnostjo, po kateri se tako pridobljeno znanje kreditno ovrednoti kot obveznost iz študijskega programa. Stanje po Evropi je glede tega različno in vse države ne dovoljujejo obeh možnosti. Na splošno pa so po zakonu v večini držav visokošolske institucije avtonomne pri vpeljevanju postopkov za priznavanje prejšnjega neformalnega in priložnostnega učenja. Predpisi v Estoniji, Franciji, Sloveniji, na Finskem, Švedskem in deloma tudi v Belgiji in na Danskem vpeljejo teh postopkov nalagajo kot obveznost. Po drugi strani pa v tretjini držav predpisi visokošolskim institucijam le dovoljujejo, da jih vpeljejo. V enajstih državah in v nemško govoreči skupnosti Belgije zakonodajca ne vsebuje določil o tovrstnem priznavanju in vrednotenju znanja, vsaj ne v visokem šolstvu. So tudi države (Poljska in Združeno kraljestvo), v katerih je priznavanje in vrednotenje prejšnjega neformalnega in priložnostnega učenja uveljavljena praksa (EACEA/Eurydice, 2011, str. 47), čeprav ni predpisano.

V nekaterih primerih se lahko poprej pridobljeno znanje uporablja za vrednotenje in priznanje celotnega študija. V Belgiji, na primer (v flamski skupnosti), si lahko študent pridobi celo diplomu *bachelor* ali *master*, če institucija na podlagi predhodno pridobljenih kvalifikacij in vrednotenja prejšnjega učenja oceni, da si je oseba s tem pridobila potrebne kompetence. Podobno ima priznavanje in vrednotenje prejšnjega učenja v Franciji (*validation des acquis de l'expérience*) za cilj podelitev delne ali polne kvalifikacije, tudi visokošolske diplome. Možnost imajo vsi kandidati, ki lahko dokažejo, da so si pridobili vsaj 3 leta ustreznih delovnih izkušenj. Mednje štejejo plačano in neplačano delo ter tudi prostovoljno delo.

Nekaj držav določila o priznavanju poprej pridobljenega znanja pri vpisu v visoko šolstvo povezuje s starostjo kandidatov. Španija priznava tri kategorije odraslih študentov – starejših od 25, 40 in 45 let. Kandidati, starejši od 25 let, ki izpolnjujejo običajne vpisne pogoje, se lahko vpišejo v visokošolski študij, če uspešno opravijo posebni univerzitetni sprejemni izpit. Osebe, starejše od 40 let, ki nimajo kvalifikacije, ustrezne za vpis v visoko šolstvo, lahko zahtevajo priznavanje in vrednotenje pridobljenih strokovnih izkušenj, če so te povezane s študijem, na katerega se nameravajo vpisati. Tisti, ki so starejši od 45 let in nimajo kvalifikacije, ustrezne za vpis v visoko šolstvo, se lahko vpišejo na podlagi uspešno opravljenega posebnega preizkusa. Nizozemska zakonodaja določa, da so osebe, starejše od 21 let, lahko sprejete v visoko šolstvo na podlagi izpitov, izpitne komisije pa lahko pri tem upoštevajo poprej pridobljeno znanje. Na Norveškem izpolnjujejo (minimalne) pogoje za vpis tudi kandidati, starejši od 23 let, ki imajo več kot 5 let delovnih izkušenj ali kombinacijo delovnih in izobraževalnih izkušenj in so na predpisani ravni uspešno opravili izpite iz šestih predmetov (norveščine, angleščine, matematike, naravoslovja, družboslovja in zgodovine). Kandidatom, starejšim od 25 let, pa je omogočen dostop tudi na podlagi prejšnjega učenja, priznavanja in vrednotenja tako pridobljenega znanja.

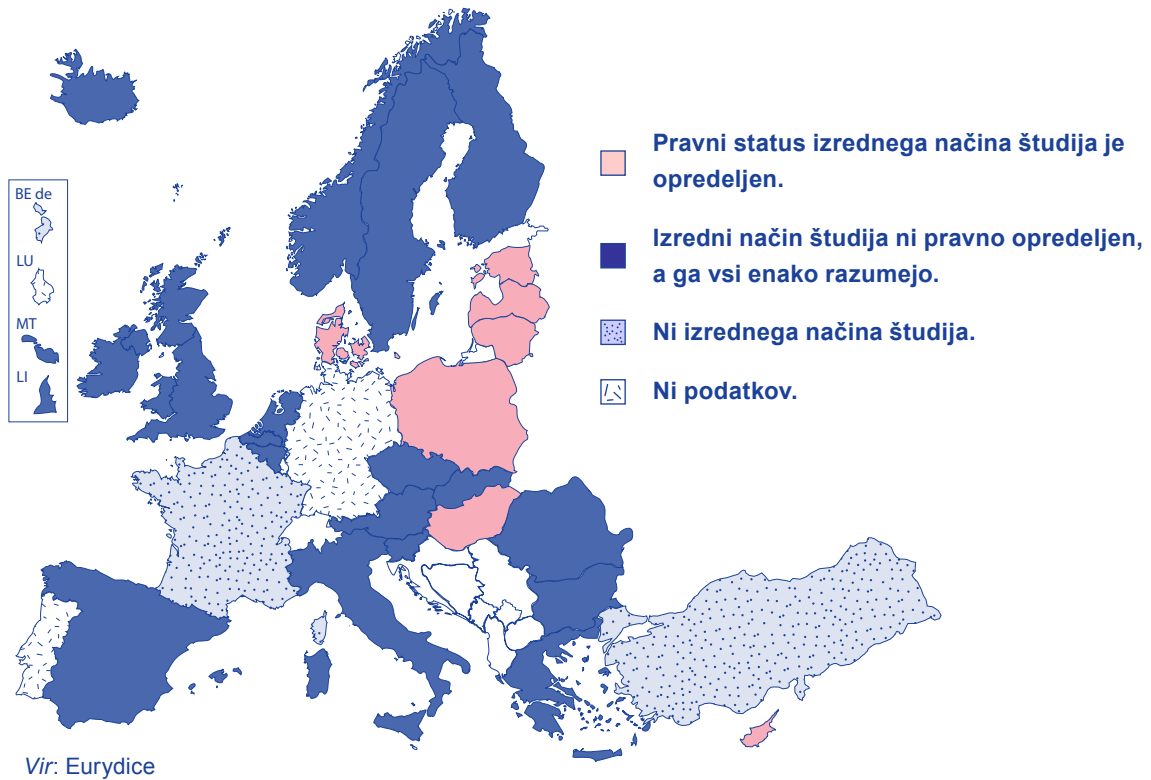
Nekatere države priznavanje prejšnjega učenja nekoliko omejujejo in ga povezujejo z določenim trajanjem programa ali številom kreditnih točk. V Belgiji (francoski skupnosti) so lahko študentje visokih strokovnih šol (*hautes écoles*), ki so si pridobili 3 leta ustreznih delovnih izkušenj, na podlagi priznanega prejšnjega učenja oproščeni nekaterih študijskih obveznosti, vendar ne več kot 20 % celotnega programa. V Nemčiji lahko priznано prejšnje učenje doseže do 50 % visokošolskega študijskega programa. Visokošolske institucije v Italiji ne smejo priznati študentom več kot 60 kreditnih točk na ravni študija za pridobitev diplome *bachelor* in ne več kot 40 kreditnih točk študija na ravni *master*. Visokošolske institucije na Češkem lahko priznavajo kreditne točke za opravljeno neformalno izobraževanje, in sicer do 60 % kreditnih točk, ki se zahtevajo za dokončanje študija in pridobitev diplome, vendar pa sistem priznavanja prejšnjega učenja v praksi le redko uporabljajo.

Priznано poprejšnje znanje se lahko uporablja tudi kot eno izmed izbirnih meril za vpis v visoko šolstvo, ne le za dostop ali izpolnjevanje študijskih obveznosti. V Estoniji mora imeti oseba, ki se želi vpisati v visokošolski študij, formalne kvalifikacije, vendar pa lahko institucije pri odločanju o primernosti kandidata za vpis upoštevajo tudi kandidatove nagrade na tekmovanjih iz različnih ved ali razstave in podobno. Podobno je lahko prejšnje učenje dodatno merilo za izbiro kandidatov za vpis v študijske programe, za katere je vpis omejen.

1.3.3 Izredni način študija

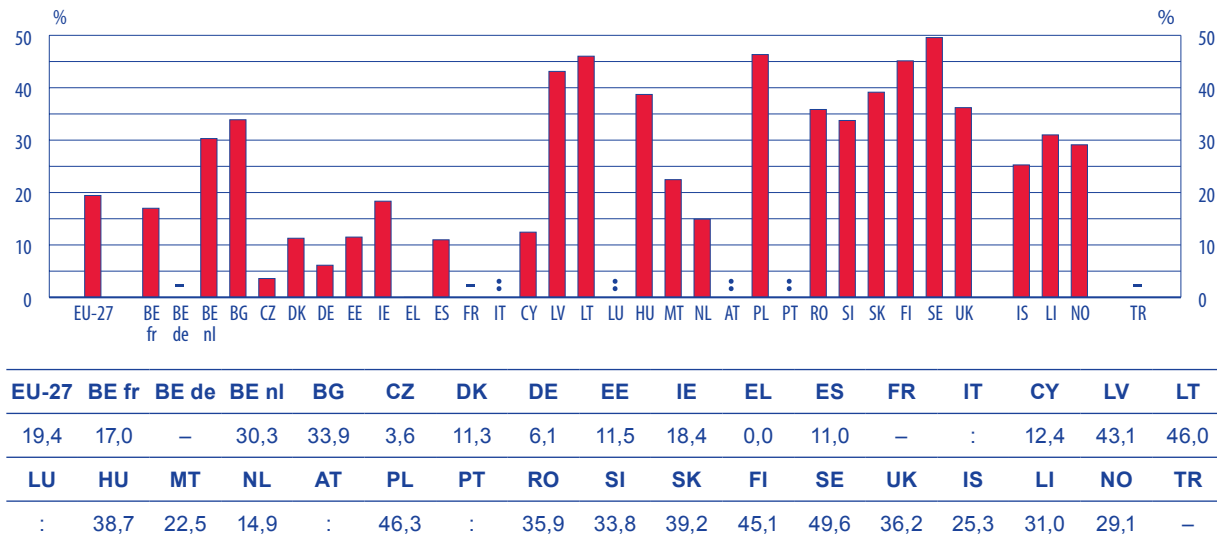
Slaba polovica držav pravno opredeljuje izredni način študija (glej sliko 1.6). Večina preostalih držav ga, čeprav ni pravno opredeljen, enako pojmuje. Navadno ga opisuje kot izvajanje študijskega programa z zmanjšanim številom kreditnih točk ECTS oziroma s časom za študij v primerjavi z rednim študijem, navadno s 50–75-odstotnim obsegom rednega. Nekaterne države izrednega načina študija ne označujejo s časom, namenjenim študiju, ampak z drugačno organiziranostjo študijskega procesa. Tipične prvine izrednega načina študija so večerna predavanja ali predavanja ob koncu tedna in strnjen študij (tako je npr. v Romuniji – študij se izvaja en dan ali dva na teden ali vsak drugi teden). Nekaj držav ne opredeljuje izrednega načina študija s predpisom, saj njihova prožna ureditev omogoča, da si študentje lahko prilagodijo opravljanje študijskih obveznosti po svojih zmožnostih. Tudi države, ki status izrednega študija opredeljujejo s predpisi, zanj navajajo podobne, prej omenjene značilnosti.

◆ ◆ ◆ Slika 1.6: Definicija ali koncept izrednega načina študija v Evropi, 2009/10

◆ ◆ ◆

◆ ◆ ◆ Slika 1.7: Delež študentov v izrednem študiju, ISCED 5–6, 2008

Vir: Eurostat

Metodološko pojasnilo

Definicija rednega in „izrednega“ študenta je odvisna od tega, katera merila se uporabljajo za obseg študijskih obveznosti. Gle-
dano idealno, bi se morale študijske obveznosti meriti z akademskim vrednotenjem študentovega študijskega napredka, lahko
pa se merijo tudi s porabljenim časom ali naloženimi obveznostmi ali časom, določenim za predavanja. Države uporabljajo prvo
ali drugo metodo delitve študentov na redne in izredne, odvisno od dostopnosti podatkov. (UNESCO/OECD/Eurostat, 2010).

◆ ◆ ◆

Če deleže vpisanih v izredni študij po državah (glej sliko 1.7) pogledamo poglobljeje, lahko opazimo, da ima kljub relativno nizkemu povprečju – 19,44 % za države EU-27 – kar 11 evropskih izobraževalnih sistemov skupaj z Lihtenštajnom več kot 30-odstotni delež; sem spada tudi 5 držav s celo več kot 40-odstotnim (Latvija, Litva, Poljska, Finska in Švedska). Te države obravnavajo izredni način študija različno, saj ga nekatere definirajo, druge pa uporabljajo le določen koncept, po katerem si je v določenem času mogoče pridobiti manjše število kreditnih točk kot v enakem času pri rednem študiju. Čeprav o prav takem skupnem razumevanju izrednega študija poročajo tudi Italija, Luksemburg in Avstrija, lahko kot zanimivost povemo, da Eurostat za te države ni dobil nobenih podatkov o izrednih študentih. Druge države z enotnim pojmovanjem izrednega študija pa podatke zbirajo in jih pošiljajo Eurostatu; prikazani so na sliki 1.7.

V skoraj vseh državah so visokošolske institucije avtonomne pri odločanju o tem, ali bodo ponudile priložnosti izrednega načina študija ali ne. Večina takšne priložnosti tudi dejansko ponuja.

Belgija (flamska skupnost) je edina država, ki navaja, da visokošolske institucije morajo izvajati redni in izredni študij, saj se morajo vsi programi za pridobitev visokošolske izobrazbe izvajati tako, da zagotavljajo študentom prožnost študija. Od sprejetja Zakona o prožnosti študija (*Law on Flexible Learning Paths*, 2004) morajo visokošolske institucije izvajati svoje programe po treh glavnih vrstah študijskih pogodb: pogodbi za pridobitev diplome, pogodbi za pridobitev kreditnih točk ali pogodbi za opravljanje izpitov. Po pogodbi za pridobitev diplome lahko študentje izbirajo med različnimi študijskimi ureditvami, ki jim omogočajo, da si izberejo, kako intenzivno bodo študirali. Programi so lahko ovrednoteni s 60 kreditnimi točkami na študijsko leto (redni programi) ali manj kot 54 (izredni programi), lahko pa so tudi individualizirani (povsem prilagojeni študentovim potrebam). Po pogodbi za pridobitev kreditnih točk se lahko študent vpiše v del kreditno ovrednotenega programa z namenom, da si pridobi potrdilo o pridobljenem številu kreditnih točk, s katerimi so ovrednotene določene sestavine programa. Po pogodbi za opravljanje izpitov se študentje prijavijo samo k izpitu, in to z namenom, da si pridobijo bodisi diplomu ali potrdilo o pridobljenih kreditnih točkah iz ene ali več sestavin programa.

Le malo držav poroča o posebnih finančnih sredstvih za izredne študente; ti navadno niso upravičeni do enakih študijskih pomoči kot redni. Namenske finančne ureditve lahko najdemo v Združenem kraljestvu (Angliji, Walesu in na Severnem Irskem), kjer študentom podeljujejo denarne pomoči, izračunane glede na študentov dohodek, in študijske nagrade ali jih po posebnih shemah oprostijo plačila šolnine (na Škotskem). Davčna ureditev na Nizozemskem je takšna, da je izredni študij privlačen za delodajalce in zaposlene.

Šest držav (Estonija, Ciper, Madžarska, Finska, Švedska in Norveška) z zakonom določa obseg plačanega dela, ki ga lahko opravljajo redni in izredni študenti. Vendar pa v Estoniji lahko dobi študijsko posojilo le redni študent, tako da se v praksi študentje bolj odločajo za redni študij. Ciper zelo jasno omejuje delo na največ 20 ur na teden med trajanjem semestra in do 38 ur na teden med počitnicami; to je zapisano v delovnem dovoljenju, ki ga izdaja ministrstvo za delo in socialno zavarovanje⁽²⁾. Finska, Švedska in Norveška pogojujejo nekatere vidike študentove denarne pomoči z višino zneska, ki ga študent lahko dobi za plačano delo med študijem.

Madžarska je sprejela pravila o študentskem delu, ta so namenjena predvsem varovanju študentov pred izkoriščanjem in ne omejujejo neposredno njihovega delovnega časa.

Kot odziv na gospodarsko krizo leta 2008 je Irska vpeljala vrsto prožnih možnosti izrednega študija, s katerimi želi omogočiti preusposabljanje in dousposabljanje novim množicam brezposelnih.

⁽²⁾ Za več informacij o študijski pomoči glej 3. poglavje.

1.3.4 Sodelovanje med delodajalci in visokoškolskimi institucijami pri organiziranju prožnejšega študija

Polovica držav ne navaja nobenih ukrepov, ki bi bili povezani s sodelovanjem med delodajalci in visokoškolskimi institucijami pri organiziranju prožnejšega študija. To pomeni, da bo treba še veliko postoriti.

Nekatere države pa so vzpostavile močne vezi med visokim šolstvom in delodajalci in v Evropi lahko najdemo nekaj zanimivih modelov takega sodelovanja. Visokošolske institucije v Latviji in na Švedskem sodelujejo z lokalnimi podjetji in drugimi deležniki v družbi pri razvijanju novih študijev in programov za pripravnike. Podobno so med visokoškolskimi institucijami in delodajalci v nekaterih državah sklenili pogodbe o zagotavljanju študija oziroma programov usposabljanja v okviru vseživljenjskega učenja. V Španiji, Latviji in na Madžarskem se morajo visokošolske institucije celo obvezno posvetovati z delodajalci, ko pripravljajo in sprejemajo nove študijske programe. V Španiji in Združenem kraljestvu (na Škotskem) so delodajalci tudi člani upravnih teles na univerzah.

Zanimiv zgled partnerstva med visokoškolskimi institucijami in delodajalci, ki ga kaže omeniti, je mogoče najti v Združenem kraljestvu (Angliji, Walesu in na Severnem Irskem), in sicer v obliki „osnovnih diplom“. Tovrstne 2-letne programe za pridobitev osnovne kvalifikacije so pripravili skupaj visokošolske institucije in delodajalci in zagotavljajo bodisi splošno znanje in spretnosti, uporabno v vseh delovnih okoljih, pa tudi takšno, ki je povezano z določeno vrsto dela. Za vpis vanje se ne zahtevajo vedno tradicionalne vstopne kvalifikacije. Tako je študij za pridobitev osnovne diplome privlačen za ljudi vseh starosti, tudi tistih, ki se navadno ne bi odločali za visokošolski študij. Cilj njihovega vpeljevanja je bil razširiti možnosti študija na manjkajočo vmesno raven znanja in spretnosti na trgu dela. Kvalifikacije dajo študentu priložnost, da vstopijo na trg dela ali nadaljujejo študij na ravni *bachelor*. Tovrstne kvalifikacije so enakovredne škotskim višješolskim diplomam (*Higher National Diploma*); študij za njihovo pridobitev se še vedno izvaja, in sicer kot kratek študij znotraj prve študijske stopnje.

V Franciji so s predpisi uredili posebno obliko delovnih pogodb, ki omogočajo študentom delovno prakso med študijem. Uveljavljeni sta dve pravni obliki, vajeniška pogodba (*contrat d'apprentissage*) in pogodba o delovni praksi (*contrat de professionnalisation*). Cilj obeh je pozorno spremljati potek pridobivanja delovnih izkušenj med študijem.

2. POGlavJE: RAZVOJ V VISOKEM ŠOLSTVU

V tem poglavju analiziramo najpomembnejše težnje pri razvoju evropskega visokega šolstva v zadnjih desetih letih, predvsem deleže študirajočih generacij, javno financiranje in vpliv gospodarske krize. Da bi osvetlili več dejavnikov, ki pomembno vplivajo na politiko dostopa do visokega šolstva in vpis generacij, smo združili statistične podatke Eurostata in informacije omrežja Eurydice o nacionalnih politikah.

2.1 Gibanje vpisa mladih generacij v visoko šolstvo

Med najbolj značilnimi spremembami v evropskem visokem šolstvu v preteklem desetletju je prav gotovo njegova opazna širitev. Slika 2.1 prikazuje podatke Eurostata o številu študentov v obdobju 2000–2008. Podatki kažejo, da se je od leta 2000 število študentov v EU-27 povečalo za 20 %. Vendar so med državami zelo pomembne razlike. Države članice – Češka (55 %), Grčija (51 %), Ciper (147 %), Litva (68 %), Madžarska (35 %), Malta (50 %), Poljska (37 %), Romunija (133 %), Slovenija (38 %) in Slovaška (69 %) – pa tudi Islandija (72 %) in Turčija (149 %) so vse izkusile zelo hitro povečanje števila študentov. V primerjavi s temi državami se število študentov v Belgiji, Nemčiji, na Irskem, v Franciji, Italiji in Avstriji povečuje relativno počasneje, za okrog 10 %. Na Portugalskem se obseg vpisa ne spreminja, Španija pa je edina država, v kateri se je število študentov celo zmanjšalo za 2,6 %.

Splošen evropski trend nenehnega povečevanja deleža vpisanih generacij v visoko šolstvo se ujema s svetovnim pojavom množičnosti visokega šolstva. Vedeti moramo, da je širjenje visokega šolstva na nekaterih drugih območjih sveta še hitrejše in obsežnejše kot v Evropi (Altbach, Reisberg in Rumbley, 2009, str. 38).

Opozoriti je treba, da v nekaterih državah število študentov narašča v celotnem obdobju 2000–2008, v drugih državah pa obseg vpisa ni enakomeren. Za gibanje števila študentov v Bolgariji in Avstriji je na primer v prvem obdobju značilno zmanjševanje, temu pa sledi naraščanje⁽¹⁾. Nasprotno pa lahko v Nemčiji in na Irskem opazimo močno naraščanje v začetku opazovanega obdobja, pozneje pa zmernejše.

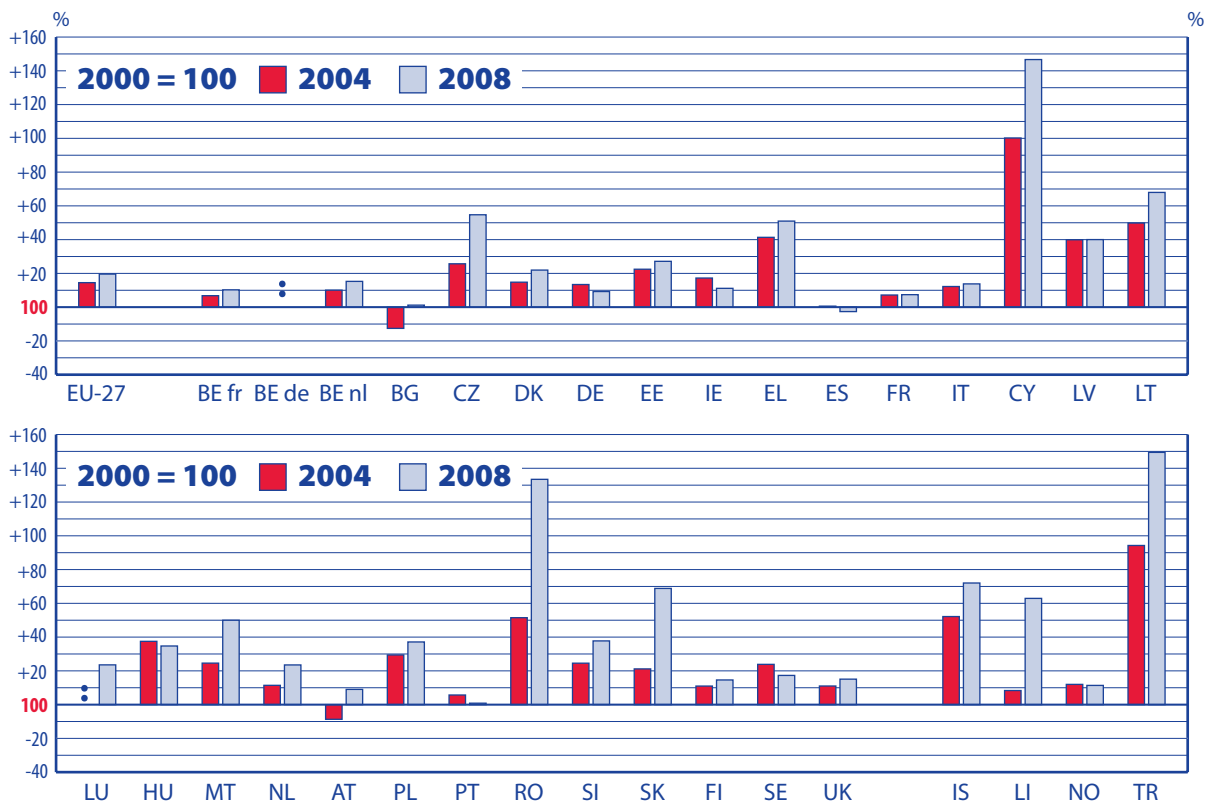
Sočasno z naraščanjem vpisa študentov v Evropi se je večalo tudi število visokošolskih institucij, največ takih, ki izvajajo višješolske poklicne in visokošolske strokovne študijske programe. Pomembno se je povečalo tudi število zasebnih visokošolskih institucij, ki izvajajo javno veljavne študijske programe. Večina teh na novo ustanovljenih zasebnih institucij je majhna in največ jih je v državah Srednje in Vzhodne Evrope.

Vendar pa večanje števila visokošolskih institucij nikakor ni vsesplošno. Nekaj držav poroča o zmanjšanju števila institucij, največkrat zaradi druge razvojne težnje – združevanja visokošolskih institucij za ustvarjanje večje kritične mase.

Če želimo dobiti popolnejšo sliko o gibanju vpisa, moramo spremembe v absolutnem številu študentov analizirati skupaj z informacijami o deležu študirajočih prebivalcev v najbolj značilni starostni skupini 18–34 let.

⁽¹⁾ V Avstriji so spremembe v številu študentov v terciarnem izobraževanju in trendi vpisa mladih v študij nastale zato, ker so leta 2000 vpeljali šolnine, leta 2009 pa so jih deloma odpravili.

◆ ◆ ◆ Slika 2.1: Gibanje vpisa študentov v terciarnem izobraževanju med letoma 2000 in 2008 v primerjavi z letom 2000

Leto 2000 = indeks 100

%	EU-27	BE fr	BE de	BE nl	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	EL	ES	FR	IT	CY	LV	LT
2004	+14,5	+6,8	:	+10,1	-12,6	+25,7	+14,8	+13,4	+22,5	+17,2	+41,4	+0,6	+7,2	+12,2	+100,2	+39,9	+49,8
2008	+19,6	+10,2	:	+15,3	+1,2	+54,7	+22	+9,3	+27,1	+11,1	+51	-2,6	+7,4	+13,8	+146,7	+40	+68

	LU	HU	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK	IS	LI	NO	TR	
2004	:	+37,5	+24,6	+11,4	-8,7	+29,4	+5,7	+51,5	+24,6	+21,2	+11	+23,9	+11	+52,2	+8,4	+12	+94,3	
2008		+23,6	+34,7	+50	+23,5	+9	+37,1	+0,8	+133,4	+37,7	+68,8	+14,6	+17,3	+15,1	+72	+62,9	+11,4	+149,4

Vir: Eurostat

Pojasnila k podatkom držav

Belgija: Samostojne zasebne institucije niso zajete.

Češka: Na sliki so prikazani združeni podatki o *visoké školy* (ISCED 5A) in *vyšší odborné školy* (ISCED 5B).

Ciper, Luksemburg in Lihtenštajn: Večina študentov študira na tujem, zato njihovi podatki na sliki niso prikazani.

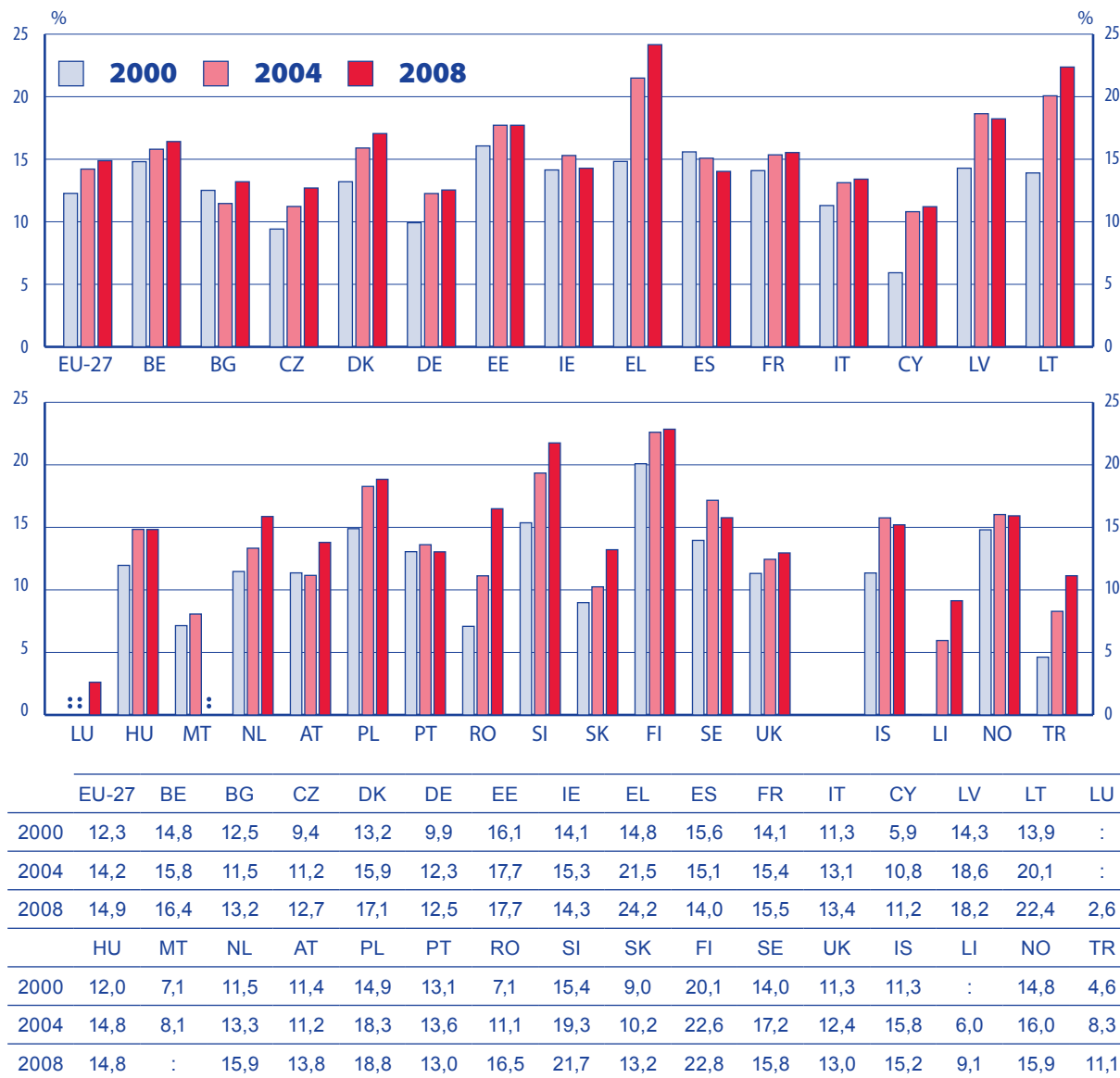
Luksemburg: Podatki so podcenjeni, saj ne vsebujejo prav vseh programov ISCED 5A in ISCED 5B.

Slika 2.2 prikazuje gibanja deleža vpisanih študentov kot odstotka prebivalstva v starostni skupini od 18 do 34 let. Slika ne kaže dejansko dosežene izobrazbe prebivalstva, ampak le delež generacij, ki študira. Spremembe v deležih študirajočih so na splošno skladne z gibanji števila študentov, izraženih v absolutnih številkah. V obdobju 2000–2008 so se deleži študirajočih generacij v Evropski uniji povečali za 2,6 odstotne točke in leta 2008 dosegli 15 odstotkov. To je zadnje koledarsko leto, za katerega so bili na voljo podatki. V Grčiji, Litvi, Sloveniji in na Finskem so te vrednosti najvišje – povečanje je bilo v teh državah za 22 do 24 odstotkov. Poleg tega so v Grčiji, Litvi, Sloveniji in Turčiji zaznali najbolj skokovita povečanja, kar od 6 do 10 odstotnih točk. Nasprotno pa se je delež mladih, vpisanih v visoko šolstvo, v Španiji zmanjšal, na Portugalskem pa ostaja vsa ta leta nespremenjen.

Na delež generacij, ki se vpisujejo v visoko šolstvo, vpliva več različnih dejavnikov; mednje spadajo zlasti politike dostopa do visokega šolstva, možnosti za pridobitev denarne pomoči, povpraševanje po visokošolskih poklicih na trgu dela, pa tudi demografska gibanja ter splošno gospodarsko stanje.

◆ ◆ ◆ Slika 2.2: Deleži prebivalstva v starostni skupini 18–34 let v terciarnem izobraževanju, 2000–2008

Vir: Eurostat

Pojasnila k podatkom držav

Belgija: Ni podatkov o vpisanih na samostojne zasebne institucije.

Češka: Glej pojasnilo k sliki 3.1.

Nemčija, Italija in Poljska: Ni podatkov o vpisanih v študij na ravni ISCED 6.

Irsko: V podatkih o starostni skupini 30–34 let so zajeti tudi študentje, stari več kot 35 let.

Grčija: Visok delež študirajočih generacij je mogoče delno pojasniti z velikim številom oziroma velikim deležem ciprskih študentov, ki študirajo v Grčiji.

Ciper: Večina terciarnih študentov študira na tujem in zato njihovi podatki na sliki niso prikazani.

Luksemburg: Podatki so podcenjeni, saj niso zajeti prav vsi programi ISCED 5A in ISCED 5B.

Malta: Ni podatkov o starosti študentov za leto 2008.

Avstrija: Glej pojasnilo k sliki 3.1.

Poljska: ISCED 5: v podatkih o vpisu so zajeti tudi študenti, stari 17 let. Starost 26 in 28 let – ISCED 5B: manjkajo podatki o vpisu. Starostna skupina 30–34 let – ISCED 5: v podatkih o vpisu so zajeti tudi študentje, stari več kot 35 let.

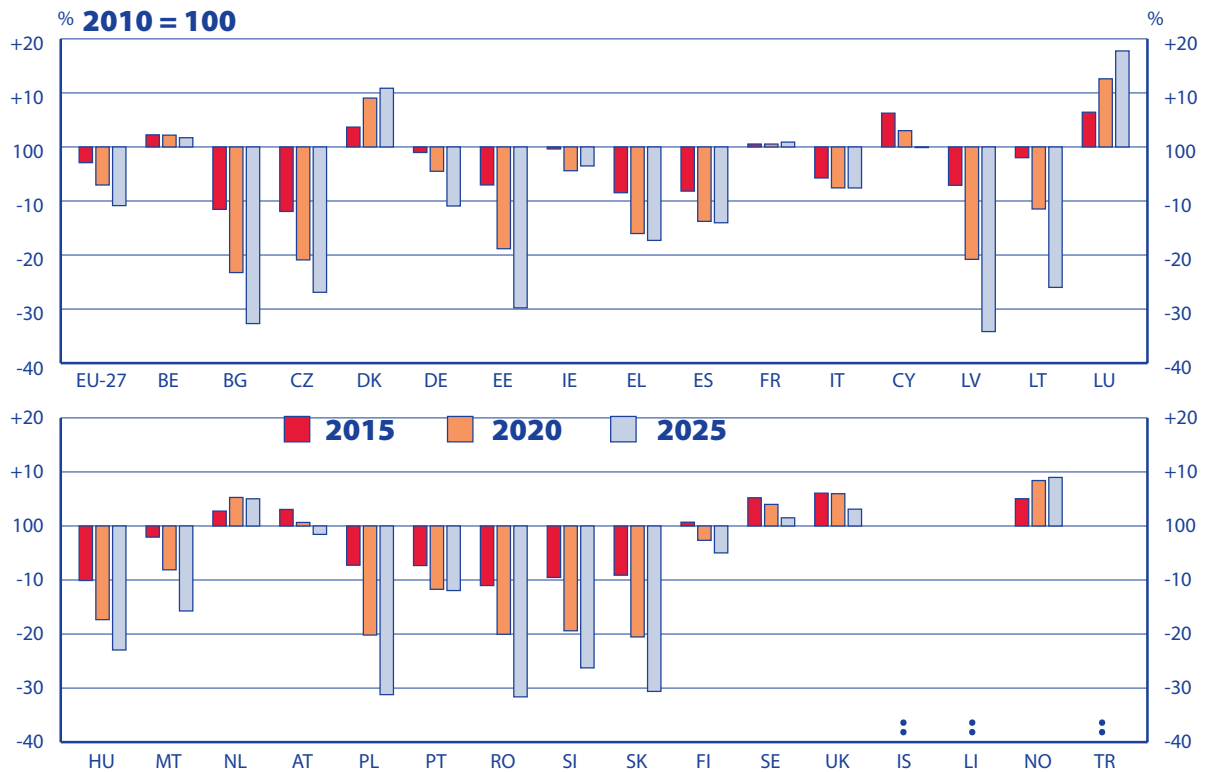
Lihtenštajn: Večina študentov študira na tujem, zato njihovi podatki na sliki niso prikazani.

V zadnjih desetletjih se število prebivalstva zmanjšuje in politiki z različnih področij se začenjajo zavedati problema staranja. V visokem šolstvu lahko demografske spremembe, zlasti naraščanje in ponovno krčenje mladih generacij, močno vplivajo na obseg vpisa, pedagoško osebje in izdatke v visokem šolstvu.

Slika 2.3 kaže, kako se bo v letih od 2010 do 2025 predvidoma spreminjal delež prebivalstva v starostni skupini 18–34 let. Po teh projekcijah bo demografski upad v opazovani starostni skupini prizadel predvsem države v Srednji, Vzhodni in Južni Evropi. V povprečju se bo ta skupina prebivalstva zmanjšala za približno 20 %. Napovedi za Bolgarijo, Latvijo, Poljsko, Romunijo in Slovenijo pa kažejo, da se bo do leta 2025 delež mladih generacij zmanjšal celo za 30 odstotkov. Nasprotno pa številne države v drugih delih Evrope lahko pričakujejo naraščanje števila mladih. Njihovo število se bo najbolj opazno povečalo na Danskem, v Luksemburgu, na Nizozemskem, v Združenem kraljestvu in na Norveškem, določeno povečanje pa kažejo tudi projekcije za Belgijo, Francijo, Švedsko in Ciper.

◆ ◆ ◆ **Slika 2.3: Projekcija sprememb pri deležu prebivalstva v starostni skupini 18–34 let med letoma 2010 in 2015 ter v letih od 2010 do 2020 in od 2010 do 2025**

2010 = 100 %	EU-27	BE	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	EL	ES	FR	IT	CY	LV	LT	LU
2015	-2,9	2,2	-11,6	-11,9	3,7	-1,0	-7,0	-0,4	-8,5	-8,2	0,5	-5,7	6,3	-7,1	-2,0	6,4
2020	-7,0	2,2	-23,2	-20,9	9,0	-4,5	-18,8	-4,4	-16,0	-13,8	0,5	-7,6	3,0	-20,8	-11,5	12,6
2025	-10,9	1,7	-32,7	-26,9	10,9	-10,9	-29,8	-3,5	-17,3	-14,0	0,9	-7,6	-0,1	-34,2	-26,0	17,8
2010 = 100 %	HU	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK	IS	LI	NO	TR
2015	-10,1	-2,1	2,8	3,1	-7,3	-7,3	-11,0	-9,5	-9,1	0,7	5,2	6,1	:	:	5,0	:
2020	-17,3	-8,1	5,3	0,7	-20,2	-11,7	-20,0	-19,4	-20,5	-2,7	4,0	6,0	:	:	8,4	:
2025	-22,9	-15,7	5,0	-1,6	-31,2	-12,0	-31,6	-26,3	-30,6	-5,0	1,5	3,1	:	:	9,0	:

Vir: Eurostat

Pojasnilo k podatkom države

Češka: Glej pojasnilo k sliki 3.1.

Večina evropskih držav poroča, da v svojih srednjeročnih in dolgoročnih strateških načrtih, povezanih z načrtovanjem zmogljivosti in zagotavljanjem sredstev, upošteva demografska gibanja in projekcije. Vendar pa v Belgiji, Grčiji, Španiji, na Cipru, v Avstriji in Združenem kraljestvu (Angliji in na Severnem Irskem), na Slovaškem in Islandiji demografskih projekcij niso neposredno povezali z načrti v strateških dokumentih, ki jih pripravljajo in sprejemajo za visoko šolstvo. Projekcije pa kažejo, da se bodo v nekaterih izmed teh držav, v Grčiji, Španiji in na Slovaškem, pomembno zmanjšale generacije v starostni skupini, tipični za vključevanje v visokošolski študij.

Iz odzivov v nekaterih evropskih državah je mogoče sklepati, da bo vpliv demografskih sprememb na razvoj politik dvojen. Pričakujejo, da se bo, prvič, ponovno okrepila zavzetost za vseživljenjsko učenje in bo več pozornosti namenjene problemom dostopa do študija in različnosti študentov. In drugič, zmogljivosti visokega šolstva in sistemi financiranja se bodo morali prilagoditi demografskim trendom.

Države, ki se bodo najbrž morale spoprijeti z novim položajem, za katerega bo značilno hkratno zmanjševanja prebivalstva v aktivni starostni dobi in čedalje večje povpraševanje po visokošolskih diplomantih na trgu dela, bodo povečale sredstva za vseživljenjsko učenje. Nekatere nameravajo iti še dlje: zagotovile bodo boljše možnosti za večji vpis mladih v visokošolski študij, zlasti tistih iz manj zastopanih skupin, kot so študentje priseljenkega izvora na Finskem in študentje tuje narodnosti v Latviji in na Poljskem.

Ob upoštevanju demografskih projekcij lahko domnevamo, da v nekaterih državah povečujejo delež vpisanih v visokošolski študij in s tem morda že želijo izravnati manjšanje generacij. Kot odziv na negativna demografska gibanja lahko pričakujemo tudi združevanje visokošolskih institucij in ustvarjanje dodatnih skupnih programov. Na Norveškem in v Turčiji, kjer projekcije kažejo številčno močnejše mlade generacije, pa vladi načrtujeta povečanje visokošolskih zmogljivosti in dodatno financiranje.

2.2 Ravni javnega financiranja in določanje prednostnih nalog

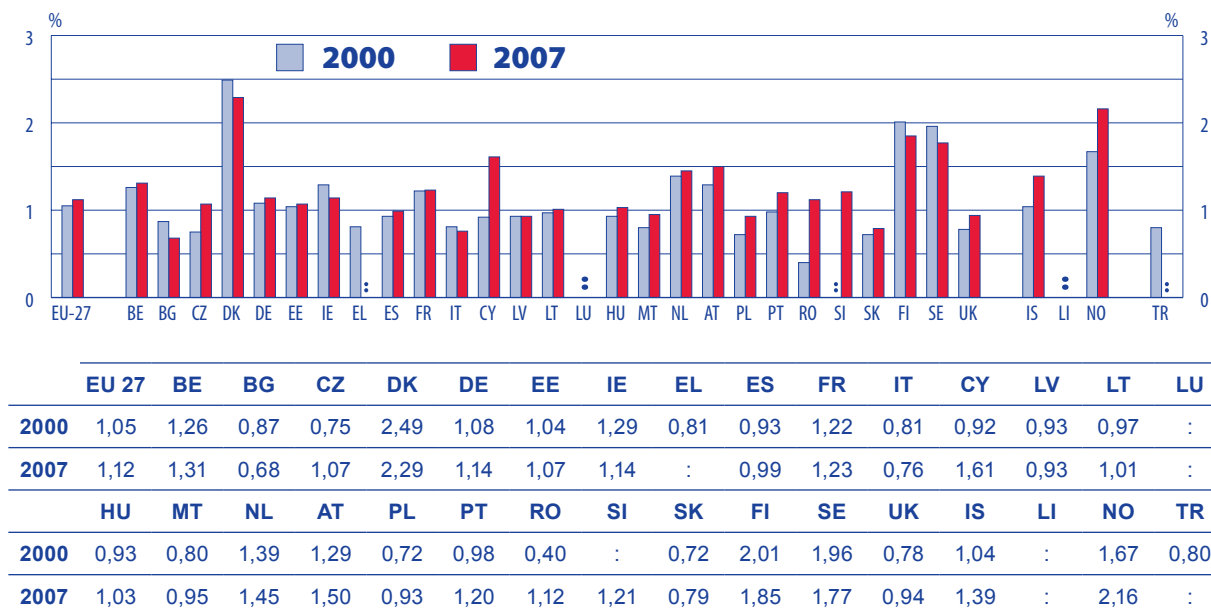
Evropske visokošolske institucije se večinoma financirajo iz javnih sredstev, čeprav v nekaterih institucijah sredstva iz zasebnih virov pomembno dopolnjujejo njihove proračune.

Delež financiranja visokega šolstva iz javnih sredstev je v povprečju 85-odstoten (Evropska komisija, 2008, str. 6). Slika 2.4 prikazuje gibanja javnih izdatkov za terciarno izobraževanje kot odstotek BDP v obdobju 2000–2007. Čeprav se deleži po Evropi močno razlikujejo, se v večini držav poraba umirja. Šest držav poroča celo o zmanjševanju porabe v tem obdobju. Ciper in Romunija sta pomembni izjemi: stalno večanje deleža javnega financiranja visokega šolstva lahko delno pojasnimo s precejšnjim širjenjem visokošolskega sistema v istem obdobju. Druge države, kot so Italija, Madžarska, Poljska, Slovaška in Združeno kraljestvo, vzdržujejo stabilno, a relativno nizko raven financiranja, v Bolgariji pa se je raven financiranja zmanjšala iz 0,9 % leta 2000 na 0,7 % leta 2007.

Leta 2007 so evropske države za visoko šolstvo porabile v povprečju 1,12 % svojega BDP. Poraba javnih sredstev za visoko šolstvo je bila v nordijskih državah pomembno višja od tega povprečja, predvsem zaradi obsežnih sistemov študentskih pomoči (glej 3. poglavje). Javni izdatki za visoko šolstvo so bili višji od povprečja tudi v Belgiji, na Cipru in Nizozemskem ter v Avstriji. Nasprotno pa je bila v Bolgariji, Italiji, Latviji, na Poljskem, Slovaškem in v Združenem kraljestvu poraba javnih sredstev za visoko šolstvo nižja od enega odstotka BDP.

Težnja umirjanja javne porabe od leta 2008, združena z vplivom sedanje gospodarske krize, je znak, da možnosti za povečano financiranje visokega šolstva v prihodnje niso prav velike, če za to ne bo močne politične zavzetosti. Obenem pa je jasno, da stalno povečevanje obsega dejavnosti, uresničevanje političnih prizadevanj za širitev dostopa in povečevanje vpisa generacij nujno potrebuje trajno in ustrezno javno financiranje visokega šolstva.

◆ ◆ ◆ Slika 2.4: Skupni javni izdatki za terciarno izobraževanje kot odstotek BDP, 2000–2007

Vir: Eurostat

Pojasnila k podatkom držav

EU-27: Ocenjene vrednosti.

Belgija: Samostojni zasebni zavodi in nemško govoreča skupnost niso zajeti v podatkih o izdatkih. Za leto 2000 podatki o izdatkih za izplačila ob upokojevanju niso na voljo.

Češka: Glej pojasnilo k sliki 3.1.

Danska: Za leto 2007: izdatki za posekondarno neterciarno izobraževanje so deloma zajeti v podatkih za srednješolsko izobraževanje, deloma pa v podatkih za terciarno. V podatkih ni izdatkov za razvoj in raziskovanje.

Irska in Španija: Podatki o izdatkih za pomožne storitve za leto 2000 niso na voljo.

Grčija: Za leto 2000 izdatki za upokojevanje niso na voljo.

Ciper: V podatke so vštete tudi denarne pomoči za učence, dijake in študente, ki študirajo na tujem.

Litva: Javnofinančni transferji „drugim zasebnim osebam“ v podatkih niso zajeti.

Portugalska: Podatki o izdatkih za pomožne storitve in izdatki lokalnih ravni za leto 2000 niso na voljo. Podatki o izdatkih za plačila ob upokojevanju niso na voljo.

Slovaška: V podatkih za leto 2000 izdatki za študij ISCED 5B niso zajeti.

Združeno kraljestvo: Podatki o izdatkih za pomožne storitve za leto 2000 niso na voljo. Skupni javni izdatki so izračunani za finančno leto, ki se začne 1. aprila in konča 31. marca v naslednjem koledarskem letu. V podatkih niso zajeti izdatki za zagotavljanje pomožnih storitev.

Islandija: Podatki o izdatkih za pomožne storitve za leto 2000 niso na voljo. V podatkih za leto 2007 so deloma zajeti tudi podatki o posekondarnem neterciarnem izobraževanju.

Turčija: Podatki o izdatkih na območnih in lokalnih ravneh uprave za leto 2000 niso na voljo.

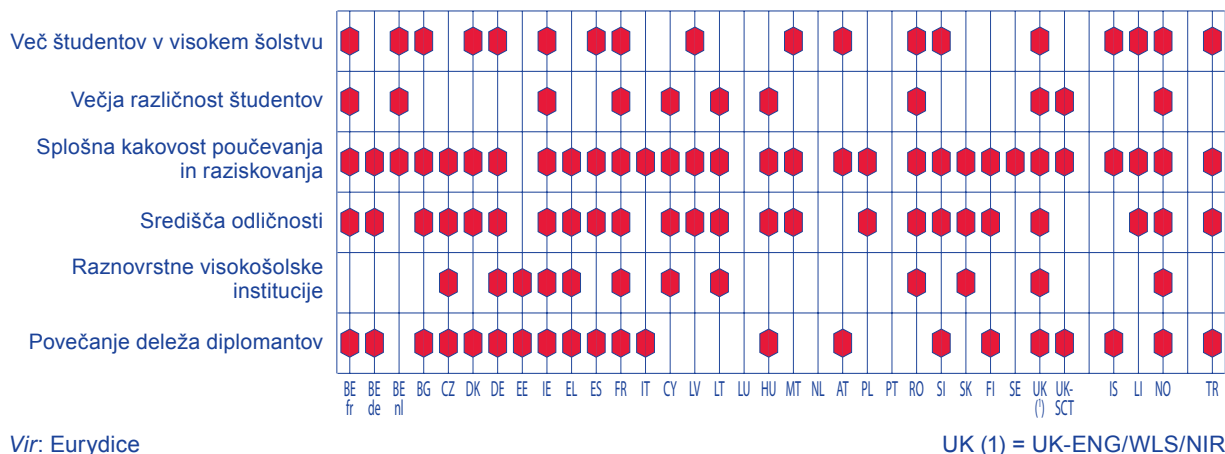
O sedanjih političnih prednostnih ciljih držav pri dodeljevanju finančnih sredstev je mogoče sklepati tudi iz prikaza na sliki 2.5.

Države smo prosili, da iz vnaprej določenega seznama političnih ciljev izberejo tiste, ki so najpomembnejši za financiranje visokošolskih institucij. Države so najpogosteje izbrale štiri ali več kategorij. Irska, Francija, Združeno kraljestvo (Anglija, Wales in Severna Irska) in Norveška pa so vsakega od navedenih ciljev prepoznale kot pomembnega za financiranje visokega šolstva iz javnih sredstev.

Med ponujenimi skupinami ciljev so države najpogosteje omenjale splošno skrb za izboljšanje kakovosti poučevanja in raziskovanja. Naj pripomnimo, da bi se morala skrb za kakovost in raziskovanje izraziti zlasti takrat, ko država omejuje vlaganja v visoko šolstvo. Druga dva pogosto navedena cilja sta še: potreba po vzpostavljanju in ohranjanju centrov odličnosti v poučevanju oziroma raziskovanju in povečanje odstotnega deleža študentov, ki končajo študij v rednem roku. Tudi ti prvini sta pomembni za kakovost sistema. Očitno je, da je druga najpomembnejša skrb visokošolskih politikov posvečena učinkovitosti študija.

Nasprotno pa med prednostnimi cilji pogosto ni tistih, ki bi bili kar najtesneje povezani s socialno razsežnostjo, na primer, doseči večjo različnost študentske populacije in večjo raznovrstnost visokošolskih institucij. Le 13 nacionalnih sistemov med prednostne cilje uvršča različnost študentov (med temi so 4 sistemi iz Združenega kraljestva), raznovrstnost visokošolskih institucij pa prav tako omenja 13 nacionalnih sistemov. To lahko razumemo kot dokaz, da kljub političnim razpravam in zavezam, sprejetim na evropski ravni, izboljšanje socialne razsežnosti nima vedno najvišjega nacionalnega prednostnega položaja.

◆ ◆ ◆ Slika 2.5: Najpomembnejši politični cilji v javnem financiranju visokega šolstva, 2009/10

Vir: Eurydice

UK (1) = UK-ENG/WLS/NIR

2.3 Javno financiranje visokošolskih institucij – orodje, ki se ne uporablja za socialno razsežnost?

Kot smo omenili že v uvodu, je sistem razdeljevanja javnih sredstev visokemu šolstvu lahko eden najučinkovitejših nadzornih mehanizmov oblasti (Lepori in sod., 2007, str. 85). Tudi Salmi in Hauptman (2006, str. 35) dokazujeta, da lahko že izbira mehanizma za dodeljevanje sredstev omejuje ali pospešuje dostopnost in pravičnost, saj raznovrstni finančni mehanizmi različno učinkujejo na strukturo dohodkov visokošolskih institucij. Vendar doslej prikazani podatki ne kažejo na to, da bi države s financiranjem visokošolskih institucij krepile socialno razsežnost, zato ta tema terja nekaj nadaljnega pojasnjevanja.

Na splošno večina držav uporablja mešanico različnih mehanizmov financiranja. V nadaljevanju se osredinjamo na najpomembnejše mehanizme, ki omogočajo razdeliti 70 % vseh javnih sredstev ali več. V večini držav uporabljajo poleg glavnih tudi dodatne finančne mehanizme.

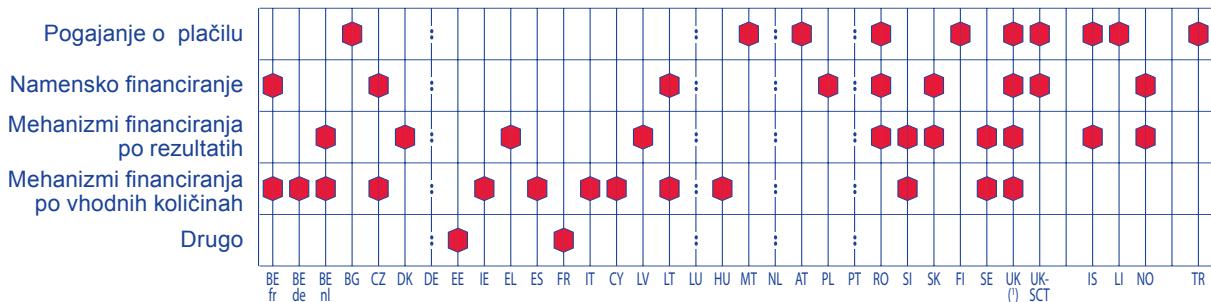
Skoraj vse države za večino javnega financiranja visokošolskih institucij uporabljajo en sam finančni mehanizem. Samo 7 držav poroča, da najmanj 70 % javnih sredstev razdeljuje z dvema sestavljenima finančnima mehanizmoma, vendar tudi pri teh državah ni mogoče najti nobene „tipične kombinacije“.

Mehanizmi, ki temeljijo na vhodnih parametrih, kot je število vpisanih študentov, so lahko del formule za financiranje visokošolskih institucij. V 10 izobraževalnih sistemih je to najpogostejša metoda financiranja. Nemško govoreča skupnost v Belgiji, Irska, Italija in Ciper financiranje stoddostno opirata na mehanizme, ki izhajajo iz vhodnih količin. Na Madžarskem je 91 odstotkov javnega financiranja utemeljenega na vhodnih količinah. Irska pa se je odločila, da bo spremenila metodo financiranja in v naslednjih letih vpeljala shemo za financiranje po rezultatih.

Tradicionalna oblika javnega financiranja je tudi pogajanje med oblastmi in visokošolskimi institucijami; pri tem višina financiranja pogosto izhaja iz plačil, prejetih v preteklih letih (Salmi in Hauptman, 2006, str. 4). Tovrstne oblike se ohranjajo kot drugi najpomembnejši mehanizem financiranja visokošolskih institucij v Evropi. Dostikrat jih uporabljajo v povezavi z absolutnim številom študentov ali pa s številom študentov, ki v določenem letu opravljajo izpite. Ker nekatere raziskave politik financiranja kažejo, da ta mehanizem lahko negativno vpliva na dostopnost in pravičnost (prav tam, str. 92), so v Avstriji, Romuniji in Združenem kraljestvu vpeljali še druge mehanizme financiranja, ki spremljajo pogajanja o plačilih in neposredno rešujejo vprašanja pravičnosti in širjenja možnosti za vpisovanje generacij v visokošolski študij.

Namensko financiranje temelji na razvrščanju izdatkov, izdatki, ki jih imajo visokošolske institucije, pa so neposredno povezani z določenimi opravili, nalogami in nameni (Salmi in Hauptman, 2006, str. 9; Lepori in sod., 2007, str. 88). Pogosto se izvaja prek javnih natečajev in ga lahko imenujemo tudi ciljno financiranje. Države ga manjkraj uporabljajo kot glavni mehanizem financiranja visokošolskih institucij. Poljska je v tem pogledu drugačna, saj poroča, da je 70 % javnih sredstev, ki jih razdeljuje med visokošolske institucije, namenskih, sistem financiranja po vhodnih količinah pa je šele na drugem mestu.

◆ ◆ ◆ **Slika 2.6: Najpomembnejši mehanizmi financiranja visokošolskih institucij**

Vir: Eurydice

UK (1) = UK-ENG/WLS/NIR

Metodološko pojasnilo

Najpomembnejši mehanizmi financiranja so tisti, s katerimi oblasti visokošolskim institucijam razdelijo 70 odstotkov javnih sredstev ali več.

Pojasnila k podatkom držav

Francija: Uveljavljen je mehanizem enkratne dotacije, ki se določi glede na število študentov pri izpiti.

Finska: V plačilih univerzam, določenih s pogajanjem, se upoštevajo opravljeno delo in rezultati. Plačevanje visokih strokovnih šol bolj temelji na številu študentov.

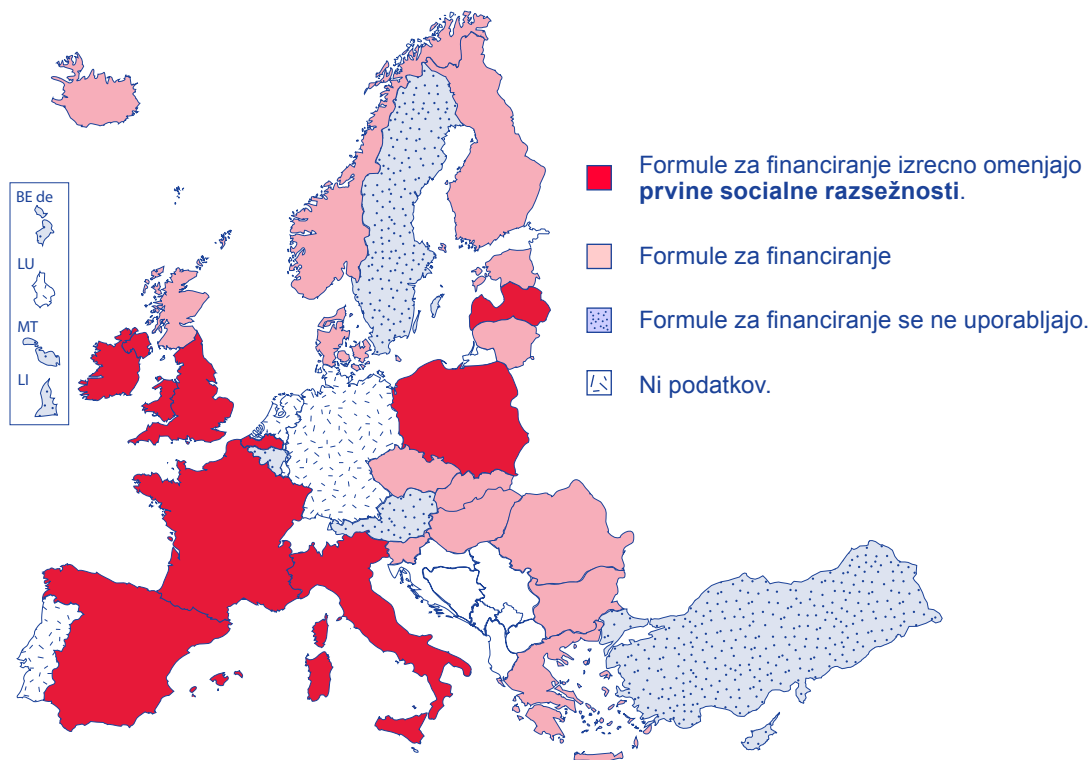
Mehanizmi financiranja po rezultatih so povezani z dejanskimi ali pričakovanimi rezultati institucije v določenem obdobju. Lahko izhajajo iz izhodnih količin, kot je število diplomantov, ali vhodnih, kot je število študentov in osebja z določenimi značilnostmi. Na splošno so ti mehanizmi kar razširjeni, kot kaže slika 2.8. Vendar pa v večini držav niso uveljavljeni za večji del financiranja iz javnih sredstev. Le Danska, Grčija in Latvija razdeljujejo več kot 70 odstotkov sredstev s takim mehanizmom. V Latviji razpravljajo o tem, da bi ga še razširili. V Estoniji večina financiranja izhaja iz števila diplomantov, lahko bi rekli, da temelji na učinku. Ker pa premajhna učinkovitost visokošolskih institucij ni sankcionirana z odtegljaji, sistema ne moremo opredeliti kot financiranje po rezultatih, ampak smo ga razvrstili pod „drugo“. V Franciji so plačila institucij odvisna od števila študentov, ki opravljajo izpite; tudi ta sistem smo razvrstili pod „drugo“. Slovenija uporablja mešanico financiranja po rezultatih in po vhodnih količinah, vstavljenih v formulo za financiranje. Salmi in Hauptman (2006, str. 62) poudarjata, da financiranje po rezultatih omogoča neposredno povezavo med cilji javne politike in financiranjem visokega šolstva. Zato so ti mehanizmi potencialno dobro orodje za uresničevanje namenov socialne razsežnosti, pod pogojem seveda, da so merila za ugotavljanje učinkovitosti povezana s socialno razsežnostjo.

Razni finančni mehanizmi imajo lahko različen vpliv na zagotavljanje pravičnosti v visokem šolstvu. Analiza najpomembnejših mehanizmov, ki se uporabljajo v evropskih državah, kaže, da to niso tisti mehanizmi, s katerimi bi lahko najboljše uresničevali cilje socialne razsežnosti. Pravzaprav je res, da države za pospeševanje socialne razsežnosti raje kot glavne finančne mehanizme uporabljajo druge; tiste, ki pomenijo manjši del visokošolskih proračunov. Zato je treba podrobneje proučiti, kako so sestavljene formule za financiranje in bolje osvetliti mehanizme financiranja po rezultatih.

2.4 Formule za financiranje in socialna razsežnost

V večini držav in regij je za glavni mehanizem financiranja predvidena formula. V več državah uporabljajo formule tudi za razdelitev enkratnih dotacij visokošolskim institucijam. Večina držav v te formule vnaša pričakovano uspešnost, preteklo delo, vse bolj pa tudi merila za kakovost in zaposljivost. Na splošno večina evropskih držav uporablja formule za financiranje, vendar redko z namenom, da bi razvijale socialno razsežnost. Samo v 8 državah so formule za financiranje jasno povezane s prvinami, kot je širjenje vpisa generacij v visokošolski študij. V flamski skupnosti v Belgiji, na Irskem, v Franciji, Italiji in na Poljskem visokošolske institucije posebej nagrajujejo za vpis študentov iz zapostavljenih skupin. Telesa, pristojna za financiranje v Združenem kraljestvu (v Angliji, Walesu in na Severnem Irskem), pa visokošolskim institucijam za širjenje vpisa prebivalcev v študij dodeljujejo dodatna sredstva. To je eden izmed (več mogočih) načinov pozitivnega vpliva na pravičnost v visokem šolstvu, ki smo jih odkrili. V Španiji, vsaj v nekaterih pokrajinskih formulah za financiranje, upoštevajo tudi spol osebja in študentov, v Latviji pa pri izračunavanju sredstev, ki jih dodeljujejo visokošolskim institucijam, upoštevajo še stroške štipendij. Vendar so zneski pogosto precej majhni. V Italiji pa povečevanju deleža vpisanih invalidnih oziroma drugače nezmožnih prebivalcev v študij namenjajo kar 6 milijonov evrov.

◆ ◆ ◆ Slika 2.7: Uporaba formul za financiranje za pospeševanje socialne razsežnosti, 2009/10

Vir: Eurydice

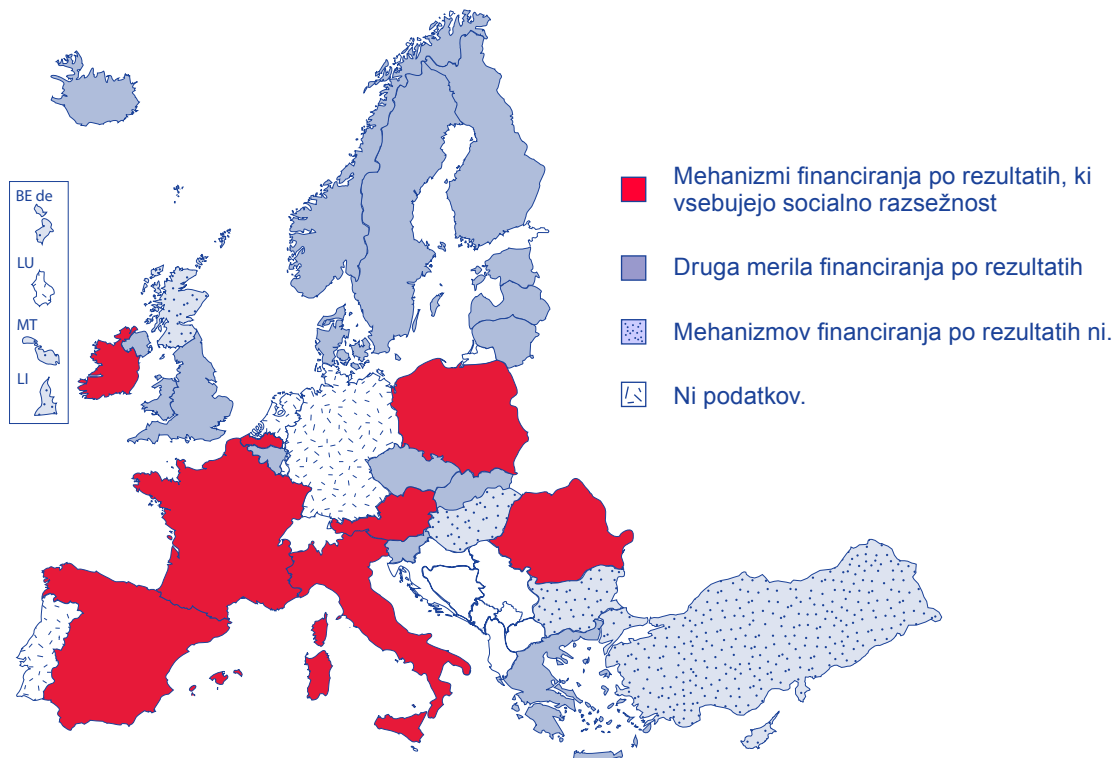
2.5 Uporaba mehanizmov financiranja po rezultatih in uresničevanje ciljev socialne razsežnosti

Mehanizmi financiranja po rezultatih so ustrezni pri nagrajevanju visokošolskih institucij takrat, kadar želimo, da bi te izpolnjevale določene naloge, saj so usmerjeni na učinke (Frohlich in sod., 2010, str. 10). Če želimo spodbujati socialno razsežnost, potem z uporabo meril financiranja po rezultatih univerze lahko nagradimo za vpis več študentov iz manj zastopanih skupin ali pa za to, da zagotavljajo strukturno skladnost med različnostjo študentske populacije in prebivalstvom na splošno. To je namreč zapisano v Bolonjskem komunikeju kot prizadevanje za politiko socialne razsežnosti.

Vendar pa med vsemi evropskimi državami samo osem držav poroča o prvinah, ki bi jih lahko povezali s socialno razsežnostjo, čeprav kar 22 držav uporablja mehanizme financiranja po rezultatih. S socialno razsežnostjo povezane prvine so socialno-ekonomske okoliščine študentov, spol, invalidnost oziroma drugačne nezmožnosti, njihov etnični in geografski izvor, starost in študentje, ki se vračajo v študij. V petih izmed osmih držav so med merili za financiranje invalidnost oziroma drugačne nezmožnosti študentov, v preostalih treh državah pa upoštevajo socialno-ekonomske okoliščine študentov in spol študentov ter osebja. Države, ki upoštevajo socialno razsežnost v svojih mehanizmih financiranja po rezultatih, večinoma združujejo več prvin. Italija in Francija pa sta se omejili le na posamezne prvine invalidnosti ali spola oziroma socialno-ekonomskih razmer. Avstrija je uveljavila pogodbe o dejavnosti, ki vsebujejo posebna merila za invalidne oziroma drugače nezmožne študente, ženske in študente ob delu.

Ker so mehanizmi financiranja po rezultatih priznani dobri pripomočki za pospeševanje socialne razsežnosti, pri uresničevanju ciljev socialne razsežnosti pa se tako malo uporabljajo, je to lahko zaskrbljujoče.

◆ ◆ ◆ Slika 2.8: Mehanizmi financiranja po rezultatih, ki vsebujejo socialno razsežnost, 2009/10

Vir: Eurydice

2.6 Vpliv gospodarske krize

Gospodarska kriza v Evropi pomembno vpliva tako na študij mladih generacij kot na raven financiranja visokega šolstva in bo tudi v prihodnje uravnavala razvoj na teh področjih (Egginis in West, 2010).

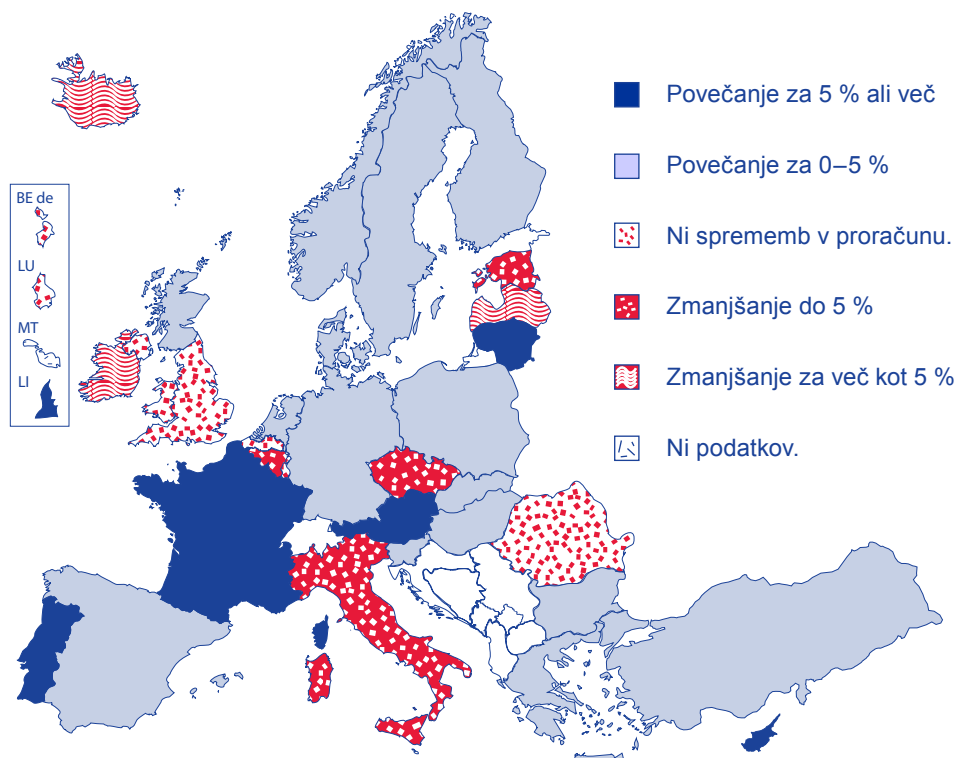
Za obdobje po letu 2007, torej za večino kriznega obdobja, ni primerljivih podatkov za EU, kot so, na primer, javni izdatki na študenta, izraženi v deležu BDP. Zato se moramo v nadaljevanju analize opreti le na definicije in nacionalne podatke, zbrane v obliki, ki, žal, ne omogoča poenotenja.

V omrežju Eurydice smo zbirali informacije o nacionalnih odzivih na krizo v visokem šolstvu od leta 2009. Odzivi evropskih vlad niso enotni in obsegajo vrsto dejavnosti, od programa spodbujevalnih ukrepov do ostrega omejevanja javne porabe. Odgovori na gospodarsko krizo, ta zdaj prehaja v krizo javnih financ, se vse bolj razlikujejo, odvisni so od nacionalnih okoliščin, gospodarskega položaja in prednostnih političnih ciljev.

Na seznamu problemov in politik na nacionalnih ravneh sta dva pomembna kazalnika: spremembe v proračunih za visoko šolstvo in (ne)sprejetje spodbujevalnih ukrepov za področje.

Slika 2.9 prikazuje proračunske podatke za študijsko leto 2009/10 za 46 evropskih držav, kot smo jih analizirali v publikaciji Eurydice *Focus on Higher Education in Europe 2010* (EACEA/Eurydice, 2010, str. 44). Leta 2009 je večina evropskih držav poročala bodisi o povečanju ali pa stabilnosti proračunov za visoko šolstvo v primerjavi s študijskim letom 2008/09. Nekaj držav pa je že znižalo proračunska sredstva. Med državami, članicami omrežja Eurydice, so največje omejevanje proračuna izkusili na Irskem, v Latviji in na Islandiji.

◆ ◆ ◆ Slika 2.9: Spremembe v proračunih za visoko šolstvo v študijskih letih od 2008/09 do 2009/10

Vir: Eurydice, *Focus on Higher Education in Europe 2010*

Pojasnilo k podatkom države

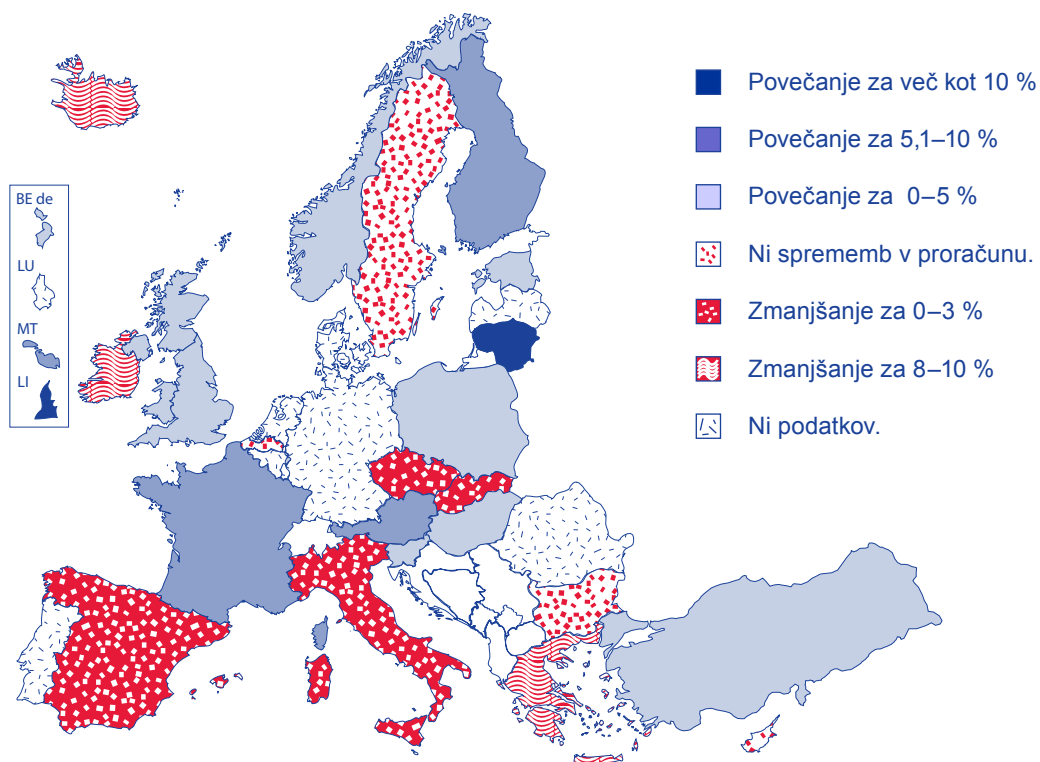
Češka: Podatki so za koledarski leti 2009 in 2010.

Kot kaže slika 2.10, se je stanje v študijskem letu 2010/11 že nekoliko spremenilo.

Večina evropskih držav je dejansko zvišala porabo v visokem šolstvu, nekoliko tudi zaradi sprejetja spodbujevalnih ukrepov. Le v šestih državah so proračune za visoko šolstvo zmanjšali. Med temi so Irska, Italija in Islandija občutile že drugo zaporedno zmanjšanje financiranja iz javnih sredstev. Visokošolske oblasti na Irskem in Islandiji vztrajajo pri ostrem proračunskem omejevanju kar za 8 % do 10 % na leto. V študijskem letu 2010/11 je tudi Grčija morala znižati porabo v visokem šolstvu, prav tako za 8 % do 10 %. Pri tem je treba omeniti, da so našete države najbrž začele omejevati porabo, ko je bila njihova izhodiščna raven financiranja blizu povprečja EU, Italija pa znižuje raven javnega financiranja, ki je že tako nižja od povprečja EU, če preračunamo javna sredstva v delež BDP (slika 2.4).

◆ ◆ ◆ **Slika 2.10: Spremembe v proračunih za visoko šolstvo v študijskih letih od 2009/10 do 2010/11**

Vir: Eurydice

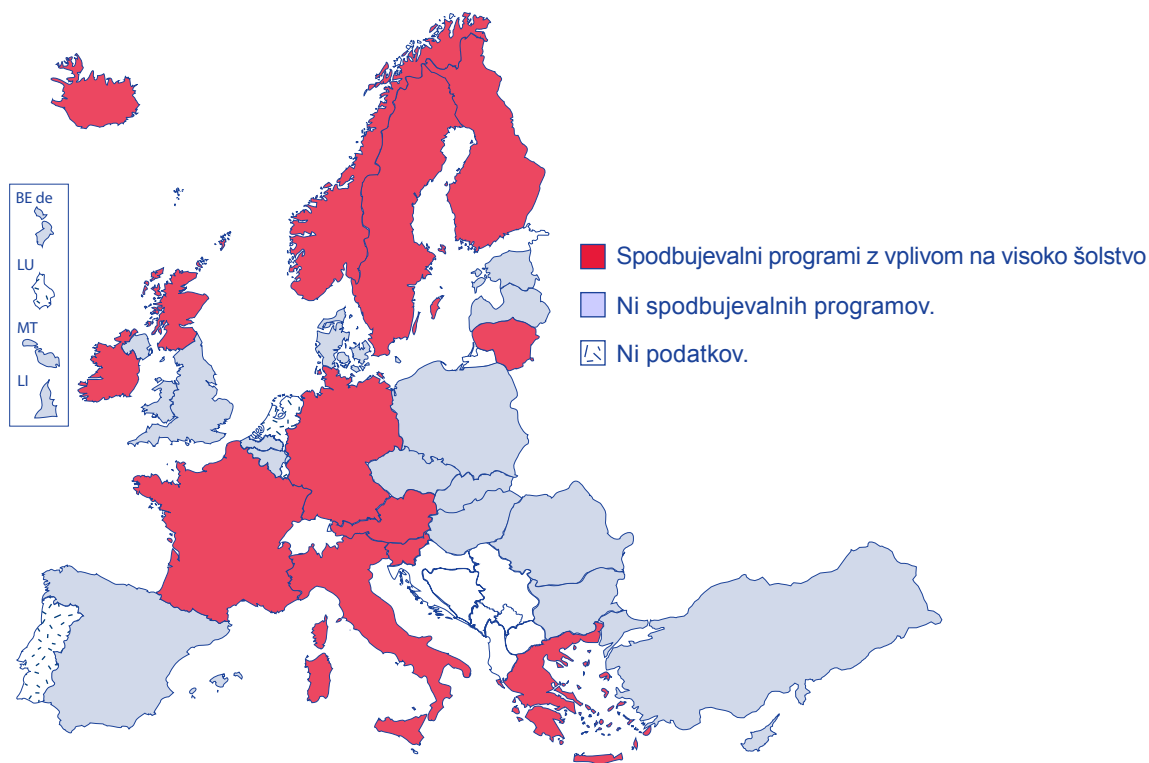
Pojasnilo k podatkom države

Češka: Podatki so za koledarski leti 2009 in 2010.

Pomembne spremembe v financiranju visokega šolstva iz javnih sredstev povzročajo tudi programi spodbujevalnih ukrepov, namenjenih evropskim visokošolskim sistemom. Kot kaže slika 2.11, so take programe sprejeli že v 13 evropskih državah. Nekatere izmed teh držav prestajajo velike gospodarske težave. Irska, Grčija, Italija in Islandija so področju dodelile posebna sredstva, da bi ga ubranile pred najmočnejšimi udarci krize. Spodbujevalne ukrepe pa so sprejeli tudi v Nemčiji, Franciji, na Finskem, Švedskem in Norveškem, kar dokazuje, da so se nordijske države, krizi navkljub, odločile ohraniti visoko raven javne porabe za visoko šolstvo, v Nemčiji in Franciji pa so prav tako odločeni zagotoviti potrebna finančna sredstva za stalne reforme svojih izobraževalnih sistemov.

◆ ◆ ◆ Slika 2.11: Programi spodbujevalnih ukrepov, 2009/10

Vir: Eurydice

Kot del programa spodbujevalnih ukrepov se je doslej najpogosteje uveljavilo ciljno financiranje raziskovanja oziroma študija. Študentske pomoči so sestavni del programa v samo štirih državah (Italiji, Litvi, Združenem kraljestvu (na Škotskem) in Islandiji), kar dokazuje, da države pri spodbujanju gospodarskega okrevanja ciljem socialne razsežnosti ne dajejo prav velike teže.

Kljub včasih velikim proračunskim omejitvam se vendarle zdi, da so se evropske vlade na splošno pozitivno odzvale na gmotne potrebe visokega šolstva. To je skladno s podobnimi težnjami po ohranjanju ravni porabe v visokem šolstvu (Varghese, 2010) v preostalem delu sveta. Države so se odločile, da ga bodo zavarovale pred izgubami. S tem priznavajo pomen, ki ga ima visoko šolstvo za gospodarstvo, utemeljeno na znanju, in ga sprejemajo kot gibalno gospodarskega okrevanja in rasti (Evropska komisija, 2011). Prihodnost bo pokazala, ali sedanja raven financiranja in odločitve o finančnih prednostih lahko pripomorejo k ambicioznim ciljem, ki si jih je postavila Evropa in so povezani s cilji socialne razsežnosti, predvsem povečevanjem in širjenjem možnosti za visokošolski študij.

3. POGLAVJE: ŠTUDENSKA PLAČILA IN POMOČI

Uvod

Študentskih plačil in pomoči ni lahko niti razumeti niti jih na evropski ravni natančno in jasno primerjati. Upoštevati je treba mnoge vidike, za popolno razumevanje pa je zelo pomembno tudi poznavanje medsebojnega vplivanja različnih vrst podatkov. Trditev »v državi x študentje plačujejo prispevke« je, na primer, lahko vsem razumljiva, a v njej ni informacije, ki bi nam pomagala razumeti finančne tokove s študentovega stališča. Ali izraz „študentje“ označuje vse študente ali samo nekatere? Če nekatere, kakšna so merila za določanje, kateri študentje plačujejo prispevke? Kolikšni so ti prispevki (v kakšnem razponu)? Ali se plačujejo „vnaprej“ ob vpisu ali ob diplomiranju? Četudi odgovorimo na vsa našeta vprašanja, imamo še vedno le delne informacije. Sliko moramo dopolniti z informacijami o sistemu študentskih pomoči. Ali imajo študentje in njihove družine možnost dobiti pomoč iz javnih sredstev – štipendijo, posojilo oziroma davčne olajšave? Če da, potem nas zanima, pod kakšnimi pogoji in po kakšnih merilih.

V pričujočem poglavju nimamo namena predstaviti popolne slike različnih sistemov študentskih plačil in pomoči v Evropi. Pokazati želimo le glavne vzorce in načine, s katerimi nacionalni visokošolski sistemi urejajo razmerja med plačljivim študijem in študijskimi pomočmi. Vendar je to lahko le splošen pregled tega zapletenega področja, natančnejše informacije pa lahko najdete v priloženih opisih nacionalnih sistemov študentskih plačil in študijskih pomoči v nadaljevanju.

3.1 Glavni načini obravnavanja študentskih prispevkov in pomoči

Na sliki 3.1a smo združili informacije o dveh pomembnih značilnostih nacionalnih sistemov. Prva je povezana z vprašanjem, ali večina študentov v državi plačuje prispevke za študij ali ne. Druga je povezana s sistemom denarnih pomoči in pove, ali jih prejema večina študentov ali ne. Pri obravnavanju študentskih prispevkov upoštevamo vsa plačila, ki se zaračunavajo študentom, razen članarin za študentske organizacije ali združenja. Ne ločujemo med nameni plačila (na primer za šolnino, vpisnino in drugo) in ne razlikujemo med plačili po višini. Te informacije lahko najdete v priloženih opisih nacionalnih sistemov študentskih prispevkov in študijskih pomoči.

◆ ◆ ◆ **Slika 3.1a: Delež študentov prve in druge stopnje, ki plačujejo prispevke in prejema denarno pomoč, 2009/10**

Vir: Eurydice

Metodološko pojasnilo

Slika prikazuje poenostavljen pregled in jo je treba brati skupaj z drugimi informacijami v poglavju. Osredinja se na:

- delež študentov, ki plačujejo prispevke, ne pa tudi na to, kolikšni so ti prispevki;
- denarno pomoč za študij, ne pa tudi na druge morebitne oblike pomoči.

Pojasnilo k podatkom države

Združeno kraljestvo: Informacija je povezana samo s študenti rednega študija prve stopnje.

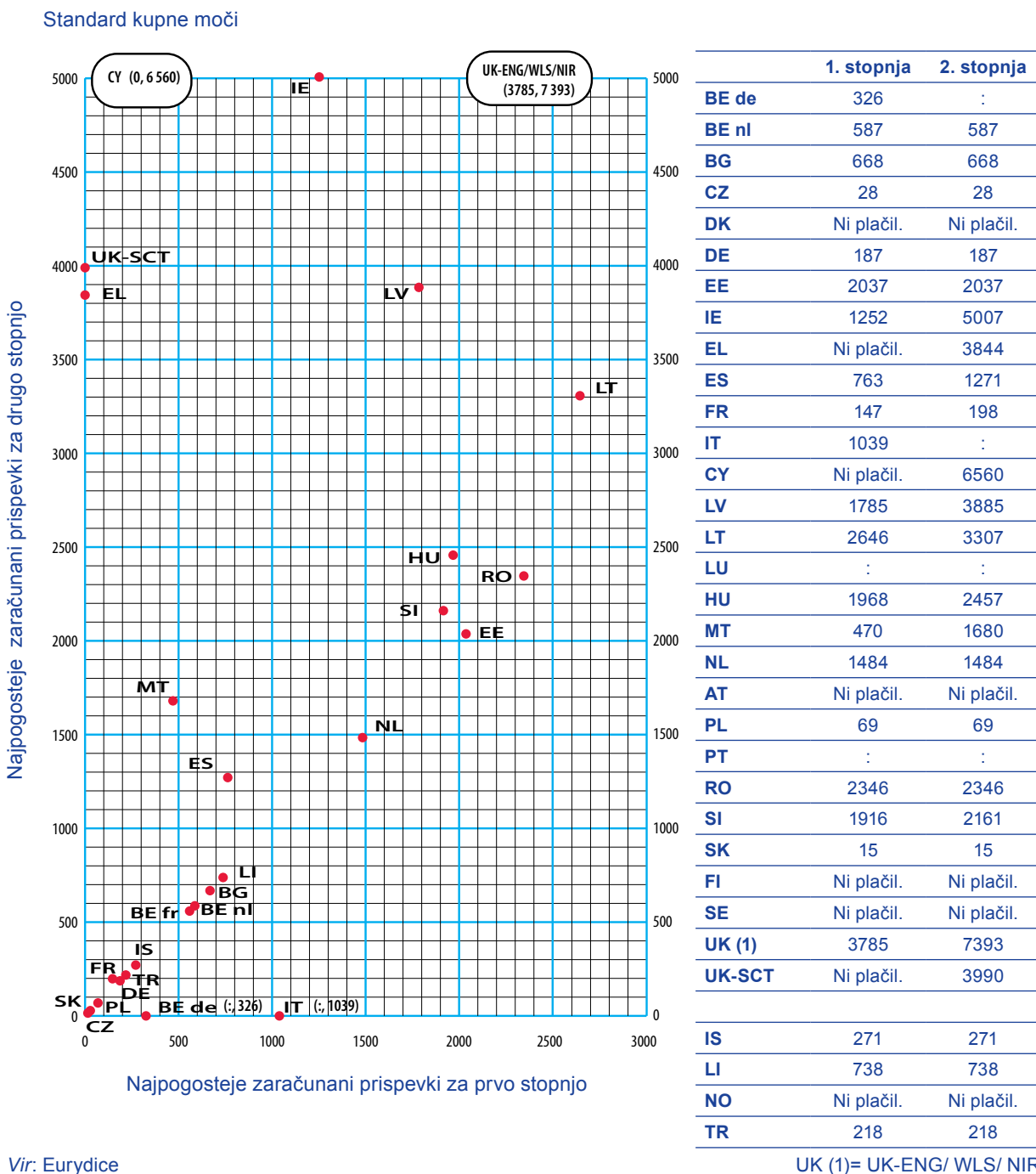
Omejitev na denarno pomoč kot najpomembnejšega pokazatelja študijskih pomoči je prav tako preveliko poenostavljanje, ki zanemarja druge pomembne oblike denarnih pomoči študentom. Ne glede na to pa je ta pomoč za večino držav vendarle dovolj zgovoren pokazatelj. V skoraj vseh nacionalnih sistemih je uveljavljena takšna ali drugačna systemska oblika denarnih pomoči, čeprav jo včasih združujejo s posojili, davčnimi olajšavami za starše ali drugimi oblikami posredne pomoči študentom.

Če ti dve značilnosti nacionalnih sistemov proučujemo skupaj, lahko opazimo, da je mogoče države v evropskem prostoru združiti po sorodnosti v štiri glavne skupine. Najprej so tu države, v katerih večina študentov plačuje prispevke in prejema denarno pomoč. V to skupino se všttevajo štirje nacionalni sistemi (Ciper, Nizozemska, Slovaška in združeno kraljestvo (Wales in Severna Irska)). Na prvi pogled je model videti nenavaden, saj država hkrati zagotavlja finančno pomoč večini študentov, javne visokošolske institucije pa večini študentov zaračunavajo prispevke. Za popolno razumevanje teh sistemov moramo upoštevati še mnoge druge vidike sistemov plačil in pomoči. Delno si je mogoče ta, na prvi pogled paradoksalen sistem, razložiti z dejstvom, da se v teh državah plačila zaračunavajo vsem študentom, sistem denarnih pomoči pa je namenjen le nekaterim skupinam študentov. Z njim naj bi blažili učinek plačljivega študija na odločanje kandidatov iz določenih skupin za študij. Ciper smo med te države uvrstili zato, ker zaračunava prispevke študentom druge stopnje, za študij prve stopnje pa domači študentje in študentje iz držav EU ne plačujejo nobenih prispevkov. V tej skupini držav je tudi Združeno kraljestvo (Anglija, Wales in Severna Irska); pomemben vidik sistema v tej državi je, da se prispevki za študij plačajo po diplomi in šele potem, ko zaslužek diplomanta preseže določen dohodkovni prag. Plačila se tako uveljavljajo za nazaj, kot nekakšen davek na diplomu, in sicer toliko časa, da je posojilo v celoti odplačano. Del denarja iz študijskih prispevkov, ki ga prejmejo z vračili, usmerijo nazaj v sistem za namenske študentske pomoči.

V drugi skupini držav, ki je precej številčnejša – v njej je več kot polovica nacionalnih sistemov – večina študentov plačuje prispevke, manjšina pa prejema pomoč. Tak sistem za študente ni videti preveč prijazen, vendar ne smemo pozabiti, da v tem splošnem prikazu ni podatkov o višini plačil in kako ta vplivajo na študentovo življenje in njegov gmotni položaj. Zato je pomembno vedeti, da so v tej skupini države, v katerih so prispevki za študij namenoma zelo majhni, tako da jih zmore plačati večina študentov, včasih so povezana le z manjšimi vpisninami, študijske pomoči pa so namenjene le tistim, ki jih zares potrebujejo. Na splošno je mogoče oceniti, da v tej skupini države uveljavljajo „model prerazdeljevanja sredstev“, z značilnostmi, ki jih najdemo tudi v državah iz prve skupine. V obeh primerih se sredstva vračajo v sistem in jih je mogoče uporabiti kot vire, namenjene tistim, ki jih najbolj potrebujejo. Nobeden izmed predstavljenih sistemov pa ne zahteva, da se vsa sredstva iz študentskih prispevkov uporabijo za študijske pomoči. Povrnjena finančna sredstva se torej lahko usmerjajo tudi za druge namene – tudi kot vir financiranja visokega šolstva.

Tretji model bi bil brez dvoma najboljša izbira za večino študentov. Po tem modelu manjšina plačuje prispevke, večina pa prejema denarno pomoč. Tak sistem uveljavlja samo sedem držav – Danska, Malta, Finska, Švedska in Združeno kraljestvo (Škotska) ter Lihtenštajn in Norveška. Glede na geografski položaj teh držav je jasno, da so to predvsem države Severne Evrope oziroma nordijske države. Pri uveljavljanju takega modela je najpomembnejše, da je sprejeto splošno družbeno soglasje o pomenu in vrednosti visokošolskega izobraževanja in da je zato družba pripravljena pomembno več sredstev namenjati za študente.

◆ ◆ ◆ Slika 3.1b: Najpogosteje zaračunani prispevki študentov za študij prve in druge stopnje, 2009/10

V zadnji skupini so države, v katerih le manjšina študentov plačuje prispevke in le manjšina prejema denarno pomoč. V tej skupini, ki je zrcalna podoba prve, je pet držav (Nemčija, Grčija, Litva, Madžarska in Avstrija). Ocenjujemo, da država tu igra pasivnejšo vlogo, saj študentom niti ne zagotavlja pomoči niti jim ne zaračunava prispevkov. Nemčija je poseben primer, v njej so plačila študijskih prispevkov po deželah različno urejena, denarne pomoči pa pomenijo le del sicer zelo razvitega sistema pomoči študentom. Z odločbo Ustavnega sodišča iz leta 2005 je zaračunavanje prispevkov v Nemčiji mogoče in od takrat sedem dežel (*Länder*) izmed šestnajstih, vse iz zahodnega dela Nemčije, študen-

tom zaračunava prispevke. V teh sedmih *Länder* plačujejo prispevke vsi študenti, v vseh drugih deželah pa študentje ne plačujejo nobenih prispevkov. Zato bi morala pravilna podoba za Nemčijo pokazati vse te velike razlike med *Länder*. Izmed vseh štirih modelov je ta tisti, pri katerem se zdi, da država ni poskušala opredeliti in vpeljati jasne politike razvoja socialne razsežnosti s sistemom študijskih pomoči. Spet bi morali to splošno trditev podrobneje opredeliti z natančnejšo oceno vseh drugih vidikov.

Zanimiva je tudi obravnava širokega razpona višine prispevkov, ki se zaračunavajo študentom po državah evropske celine. V sliki 3.1b so prikazani zneski, ki jih študentje najpogosteje plačujejo za študij prve in druge stopnje. Pri tem lahko izluščimo dve pomembni značilnosti.

Najprej lahko opazimo, da so s študentovega stališča razlike res zelo velike, saj segajo od skupine držav, v katerih za nobeno študijsko stopnjo ne zaračunavajo denarnih prispevkov (Danska, Avstrija, Finska, Švedska in Norveška), do držav, v katerih so prispevki relativno majhni, in nekaj držav z značilno zelo visokimi študentskimi plačili.

Druga značilnost, ki zbujata pozornost, je, da se v državi za študij prve in druge stopnje plačujejo na splošno enaki prispevki, vendar pa obstaja težnja, da se študentom druge stopnje zaračunavajo višji kot njihovim kolegom na prvi. Ta težnja je še posebej opazna pri državah z visokimi študentskimi prispevki. Višji ko so prispevki za študij prve stopnje, verjetneje je, da bodo prispevki za študij druge stopnje še višji. To dokazuje, da je v nekaterih državah javna odgovornost za visoko šolstvo večja na prvi stopnji kot na drugi.

3.2 Kdo plačuje študentske prispevke?

Slika 3.2 se osredinja na študentske prispevke in ponazarja glavna merila, ki se uporabljajo za določitev, kateri študenti so dolžni plačati prispevek. Države uporabljajo zelo različne načine, pogosto združujejo različne prvine in na tem zemljevidu razlikujemo pet glavnih skupin meril. Pri tem upoštevamo domače študente in študente iz EU. Za študente, ki prihajajo iz držav, ki niso članice EU, je lahko plačevanje prispevkov za študij urejeno drugače. To si lahko ogledate v priloženih opisih nacionalnih sistemov študentskih prispevkov in študijskih pomoči.

Samo v treh nacionalnih sistemih, na Finskem, Švedskem in Norveškem, študentje ne plačujejo nobenih prispevkov. Združeno kraljestvo (Škotska) pa je poseben primer, saj tam škotskim študentom in študentom iz EU ne zaračunavajo prispevkov, študentom iz drugih delov Združenega kraljestva pa jih. Tudi Dansko včasih štejejo za državo z brezplačnim študijem, vendar to velja le za redne študente, ne pa tudi za izredne. Podobno je tudi v Avstriji. Čeprav študentje iz EU načeloma ne plačujejo študijskih prispevkov, jih vendarle zaračunajo tistim, ki podaljšajo študij za več kot dva semestra.

Na drugi skrajnosti so države – Belgija (nemško govoreča skupnost), Češka, Nizozemska, Slovaška, Slovenija, Združeno kraljestvo (Anglija, Wales in Severna Irska), Islandija, Lihtenštajn in Turčija – v katerih vsi študentje plačujejo prispevke, zato nimajo nobenih posebnih meril, po katerih bi ločevali plačnike od neplačnikov. V Turčiji, kjer je študij na splošno plačljiv, pa uporabljajo študijsko področje za merilo pri odločanju o višini študentovega plačila. V Avstriji je prispevek za vse plačnike enak. V vseh drugih državah pa se prispevki zaračunavajo po merilih za odločanje o tem, kateri študenti jih morajo plačevati in koliko.

Skupine meril za odločanje o študentih plačnikih se med seboj ne izključujejo. Mnoge države na razne načine združujejo različna merila. Najpogosteje uporabljena merila za določitev plačnikov niso povezana z značilnostmi študentov (njihovim socialno-ekonomskim položajem, uspešnostjo študija ipd.), ampak z načinom študija, vrsto študijskega programa oziroma področjem študija. Takšna merila uporabljajo: Belgija (francoska skupnost, flamska skupnost), Bolgarija, Nemčija, Irska, Grčija, Španija, Ciper, Latvija, Litva, Madžarska, Malta, Poljska, Romunija, Slovenija in Slovaška. V tej skupini držav so

zelo različne ureditve. V Grčiji, na primer, lahko zaračunavajo prispevke za drugostopenjski študij, ne pa tudi za študij prve stopnje. V več drugih državah, Latviji, Litvi in na Madžarskem, plačujejo študentje umetnosti in humanistike le majhen znesek, študentje medicine in veterinarske medicine pa morajo plačevati najvišje zneske. Na Danskem, Madžarskem, Malti, Poljskem, Slovaškem in v Sloveniji uporabljajo različno ureditev obveznosti plačevanja za študij, povezano z načinom študija: zaračunavanje prispevkov izrednim študentom je bolj sistematično.

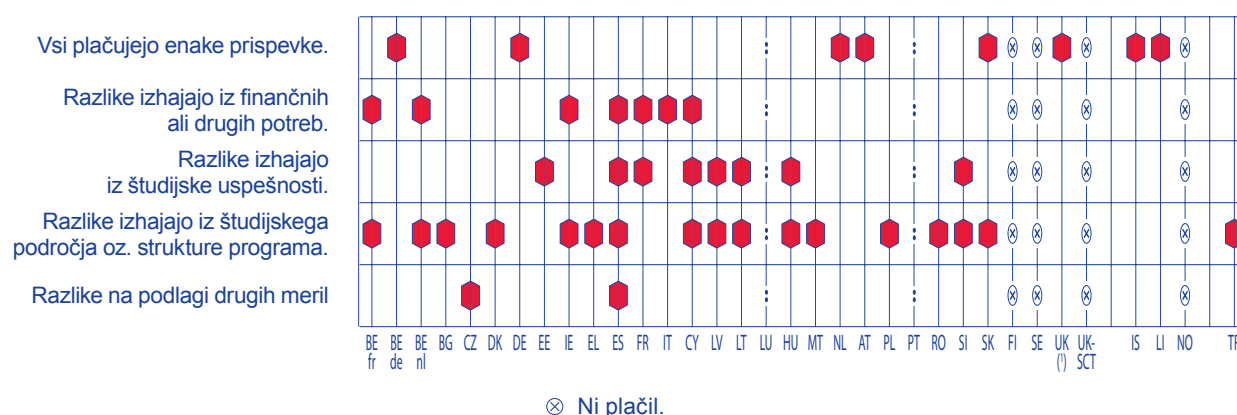
Gmotni razlogi (ekonomske razmere študentov) se uporabljajo kot merilo za zaračunavanje prispevkov v šestih sistemih: v Belgiji (francoska skupnost, flamska skupnost), Španiji, Franciji, Italiji in na Cipru.

Devet držav (Estonija, Španija, Francija, Ciper, Latvija, Litva, Madžarska, Slovenija in Turčija) uporablja merilo študijskega uspeha kot sredstvo za razlikovanje med plačniki in neplačniki oziroma za določanje različne višine plačila. Za Francijo je značilna združitev finančnih meril z merili uspešnosti študija. Prva odločitev o dodelitvi denarne pomoči študentom in oprostitvi plačila prispevkov izhaja iz ocene njihovega gmotnega položaja. Za nadaljnje prejemanje pomoči pa se zahteva uspešen študij.

Upoštevati kaže tudi države, ki združujejo različna merila. Štiri države (Latvija, Litva, Madžarska in Slovenija) združujejo merila študijskega uspeha in vrste študijskega programa. Belgija (obe skupnosti: francoska in flamska) je edina država, ki združuje finančna merila, povezana z ekonomskimi razmerami študentov, in merilo izbire študijskega področja. Francija združuje finančna merila z uspešnostjo študija. Ciper in Španija združujeta največ meril, finančna s študijskim uspehom in vrsto študijskega programa. V Španiji pa je odločitev, ali bo študent plačal prispevek za študij ali ne, sprejeta samo na podlagi finančnih meril, povezanih s študentovo družino. Za določitev višine prispevka pa uporabljajo druga merila.

Češka, Poljska in Slovaška so posebni primeri. V teh državah so visokošolske institucije avtonomne pri določanju študijskih prispevkov za programe, ki jih izvajajo v tujem jeziku. V vseh drugih primerih pa so študentski prispevki omejeni na vpisnino in plačilo zaradi podaljšanja študija za več kot eno študijsko leto. Čeprav v Latviji zaračunavajo prispevke večini študentov, so ti, merjeno na kreditno enoto, načeloma višji za študij v tujem jeziku kot v domačem.

◆ ◆ ◆ Slika 3.2: Merila za določitev statusa plačnika pri študentih prve in druge stopnje, 2009/10

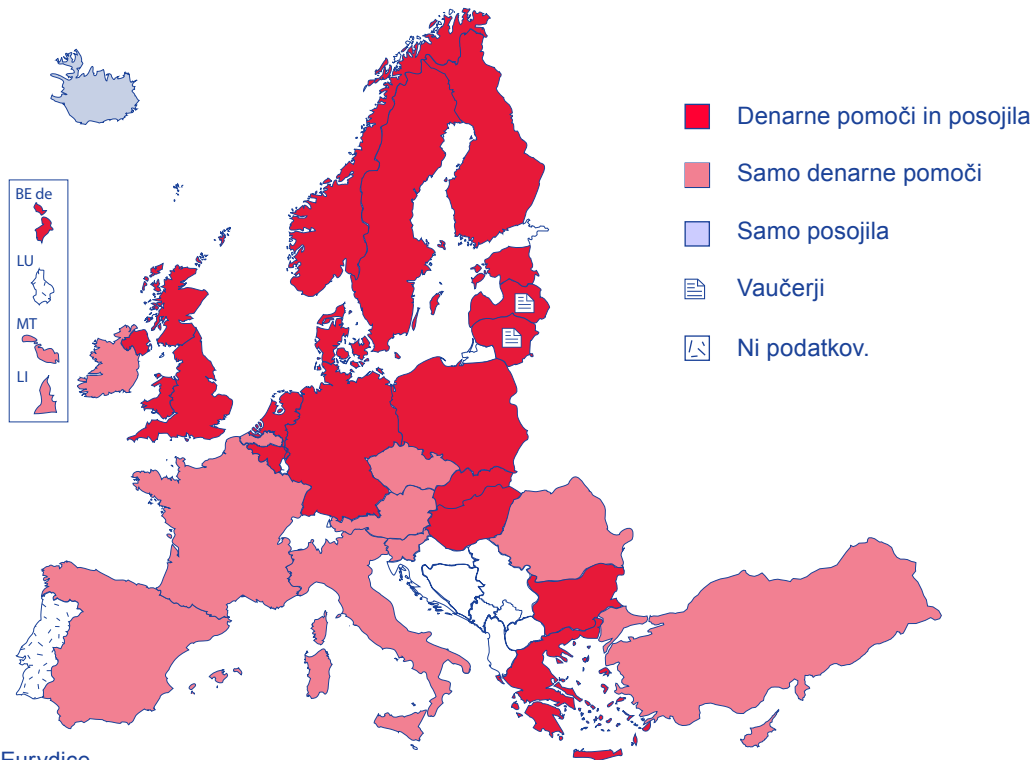

Vir: Eurydice

UK (1) = UK-ENG/WLS/NIR

◆ ◆ ◆

◆ ◆ ◆ Slika 3.3: Glavne oblike finančne pomoči študentom prve in druge stopnje, 2009/10

3.3 Finančna pomoč študentom

Ko proučujemo okoliščine, v katerih se študentom zaračunavajo prispevki, je pomembno, da te ugotovitve primerjamo z glavnimi oblikami študijskih pomoči, ki so študentom na voljo. S sliko 3.3 želimo pokazati najpomembnejše vidike nacionalnih sistemov študijskih pomoči študentom. Upoštevamo študijske pomoči za visokošolski študij prve in druge stopnje, razen pri Združenem kraljestvu, pri katerem prikazujemo samo položaj študentov prvostopenjskega študija.

Prva stvar, ki preseneča, je število držav, ki združujejo denarne pomoči in posojila. Tako je v veliki večini evropskih držav. Neka oblika denarne pomoči je praktično univerzalna na obeh stopnjah, tudi možnost najetja ugodnega študentskega posojila zagotavljata približno dve tretjini obravnavanih držav, dejansko najemanje posojil pa se po državah zelo razlikuje. V nekaterih primerih se pokaže, da je najetje posojila povezano z višino študijskega prispevka. Tako je na primer v Franciji, kjer so študentska plačila zelo majhna, tudi število študentov, ki najemajo posojila (0,1 %), majhno. V Združenem kraljestvu (Angliji, Walesu in na Severnem Irskem) je scenarij prav nasproten, saj ima relativno visoke študijske prispevke v primerjavi z drugimi evropskimi državami in zelo veliko posojilojemalcev. Islandija je edina evropska država, v kateri se sistem študijskih pomoči študentom opira izključno na posojila.

Relativna pomembnost denarnih pomoči in posojil med državami z mešanimi sistemi je prav tako zelo različna. Na Švedskem, na primer, 70 % študentov prejema pomoč iz javnih sredstev, delež prejemnikov v Estoniji pa je le 15-odstoten. Kot kažejo opisi nacionalnih sistemov študentskih prispevkov in študijskih pomoči, se vrednosti pomoči od države do države zelo razlikujejo. Na Irskem, na primer, so pomoči od 330 EUR do 6.355 EUR na letnik, odvisno od cenzusa, števila družinskih članov, oddaljenosti od kraja študija; študentje, ki izpolnjujejo pogoje za pridobitev te pomoči, pa so dodatno oproščeni plačila študijskih prispevkov.

Ravnotežje med denarnimi pomočmi in študentskimi posojili je prav tako različno. V Nemčiji je študijska pomoč (*Bafög*) samodejno sestavljena iz posojila in denarne pomoči, ki se zagotavljata v enakem razmerju ves čas predpisanega trajanja študija. Po preteku tega roka lahko študent najame bančno posojilo kot pomoč za opravljanje izpitov še za eno študijsko leto. Na Nizozemskem pa so denarne pomoči odvisne od študijskega uspeha. Če študent diplomira v 10 letih od prejema prve štipendije, se šteje, da je prejemal (nepovratno) študijsko pomoč. Če pa mu v tem času ne uspe diplomirati, se mu denarna pomoč spremeni v posojilo, ki ga mora vrniti z obrestmi vred. V Združenem kraljestvu (Angliji, Walesu in na Severnem Irskem) mora študent vrniti posojilo šele potem, ko diplomira in doseže določen dohodek. Če ga ne doseže, mu posojila ni treba odplačati. Odpiše se mu po 25 letih, torej je bil njegov študij v resnici plačan iz javnih sredstev.

Nekatere države pomagajo študentom prve stopnje drugače kot študentom druge. V Združenem kraljestvu so denarne pomoči in posojila iz javnih sredstev na voljo le študentom prve stopnje, Sveti za znanost (*Research Councils*) pa jih razpisujejo tudi za študente druge stopnje. Iz javnih sredstev se plačuje študij tudi za pedagoške poklice, nekatere zdravstvene poklice in socialne delavce.

Latvija in Litva kot nadomestilo za stroške šolnin uporabljata tudi vavčerje. Ta način financiranja visokega šolstva je v Evropi zelo redek (primerjaj Salmi in Hauptman, 2006, str. 28). Celu naštetih držav ga uporabljata le v določenih primerih. Latvija daje vavčerje samo nezaposlenim osebam, ki si lahko pridobijo diplomu v treh letih. Litva deli vavčerje študentom kot nagrado, uporablja pa jih tudi kot spodbudo za študij na določenih študijskih smereh in področjih, kjer so primanjkljaji.

Obstaja tudi povezava med vrsto mehanizma študentske pomoči in načinom: po uspešnosti ali po potrebah. Tako je gmotna potreba skoraj vedno merilo, ki se upošteva pri dodeljevanju denarne pomoči (edina izjema je Estonija), to merilo pa skoraj nikoli ni uporabljeno za dodeljevanje posojil (razen v Belgiji (francoski skupnosti) in na Poljskem).

3.4 Kdo prejema finančno pomoč?

Slika 3.4 kaže glavna merila, po katerih lahko študentje prejemajo denarne in druge študijske pomoči iz javnih sredstev. Odločitev države za izbiro določenega sistema izhaja iz njenega filozofskega prepričanja o naravi pravičnega sistema študijske denarne pomoči. Jasno je, da je treba upoštevati številne vidike. Najprej, ali naj bi razpoložljiva sredstva razdelili kar se da številnim študentom, vendar bi s tem načeloma zmanjšali učinek takšne pomoči? Ali naj manjšina – potem ko se opredelijo merila za to, kdo je lahko v tej skupini – prejema levji delež sredstev? Če se država odloči, da bo sredstva zaradi večjega učinka skrbno usmerjala, katere pogoje morajo izpolnjevati študentje, da si pridobijo to pomoč? Ali je za socialno razsežnost pravičnejše in bolj učinkovito, če se pomoč nameni samo tistim, ki so v gmotnem pomanjkanju in jo najbolj potrebujejo? Ali ne bi denarno pomagali tudi tistim, ki uspešno študirajo, in koliko? Ali takšno financiranje povečuje družbene neenakosti, če z njim pridobijo študenti, ki so že tako ali tako v družbeno ugodnejšem položaju, na račun tistih, ki so lahko prav tako sposobni, vendar svojih zmožnosti ne morejo razvijati zaradi družbene in gmotne prikrajšanosti? Naštetih vprašanj so lahko v razpravah določno ali nedoločno izražena, vendar so vsi nacionalni sistemi pomoči utemeljeni na takšnih ali drugačnih stališčih do teh vprašanj.

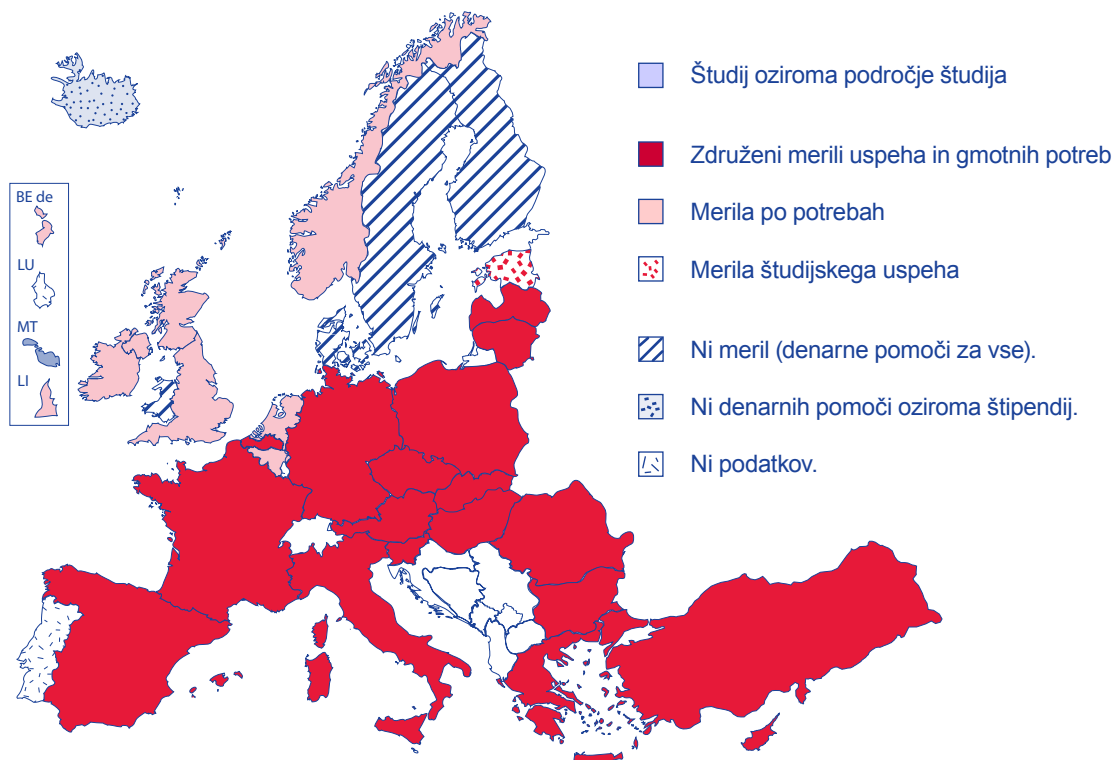
3.5 Merila za dodeljevanje štipendij

Danska, Finska, Švedska in Združeno kraljestvo (Wales) imajo sistem univerzalnih denarnih pomoči za redne študente. Ti morajo izpolnjevati določene osnovne pogoje, povezane s študijskim uspehom. V teh državah zato ni nobenih drugih posebnih pogojev. Pri vseh drugih državah pa je glavno vprašanje, ali se denarne pomoči zagotavljajo na podlagi gmotnih potreb študentov ali njihove študijske uspešnosti oziroma z združenjem obeh glavnih meril.

Največji delež držav združuje obe merili, nekatere denarne pomoči dodeljujejo na podlagi gmotnih potreb študentov, druge po njihovi uspešnosti. Estonija združuje študijski uspeh z izbiro ustreznega študija oziroma študijskega področja. Predvsem na študijski uspešnosti svoj sistem denarnih pomoči utemeljuje tudi Grčija; študentje prejmejo denarno pomoč, če so izjemno uspešni pri izpitih in ne glede na gmotne razmere. Pri odmerjanju višine pomoči pa se študentovo finančno stanje vendarle upošteva.

Manjša skupina držav, v kateri so Belgija (francoska skupnost), Irska, Nizozemska, Finska, Združeno kraljestvo in Lihtenštajn, zagotavlja denarne pomoči samo na podlagi potreb študentov, čeprav je v nekaterih primerih lahko njihova višina ali podaljšanje prejemanja zaradi daljšega študija odvisna tudi od uspešnega izpolnjevanja študijskih obveznosti.

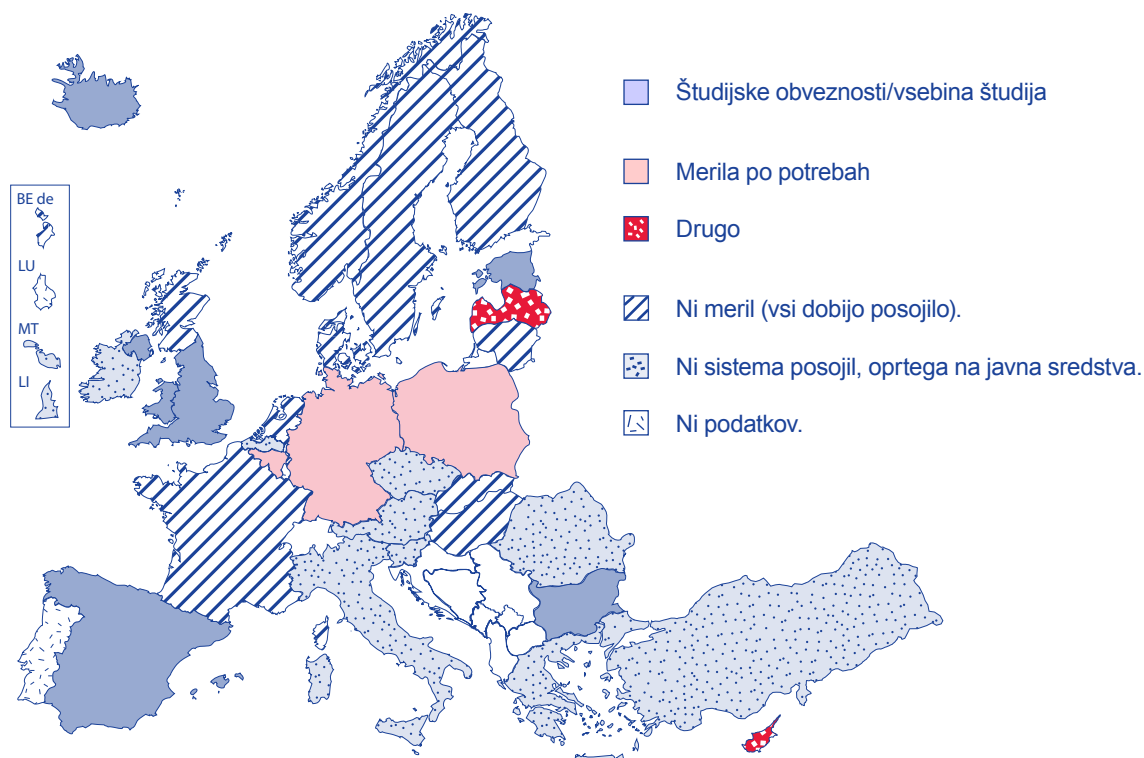
◆ ◆ ◆ Slika 3.4: Merila za dodeljevanje denarnih pomoči/štipendij študentom prve in druge stopnje, 2009/10

Vir: Eurydice

◆ ◆ ◆ Slika 3.5: Merila za dodeljevanje posojil študentom prve in druge stopnje, 2009/10

Vir: Eurydice

3.6 Merila za dodeljevanje posojil

V študiji smo upoštevali le javne sisteme študentskih posojil, ne pa tudi zasebnih, ki jih študentje lahko najemajo pri bankah. Takšen javni sistem študentskih posojil obstaja v približno dveh tretjinah evropskih držav – v 23 nacionalnih sistemih, ki jih obravnavamo – preostalih enajst nacionalnih sistemov pa temelji izključno na denarnih pomočeh.

Omeniti kaže, da so posojila na voljo študentom v desetih nacionalnih sistemih (Belgiji (nemško govoreči skupnosti), na Danskem, v Franciji, Litvi, na Madžarskem, Nizozemskem, Slovaškem, Finskem, Švedskem in Norveškem), denarne pomoči za vse študente pa so na voljo le na Danskem in Švedskem. Vendar na Madžarskem posojila ne pripadajo študentom, starejšim od 40 let. V Franciji pa se za študentsko posojilo dejansko odloči le malo študentov.

Nemčija ima zapleten sistem posojil. Najpomembnejša so državna posojila, ki so del rednega sistema *BAföG*. Dodeljujejo se po potrebah in samo rednim študentom. Bančna posojila *BAföG* (*BAföG-Bankdarlehen*) je mogoče dobiti tudi po preteku redne pomoči. Poleg tega obstaja tudi „posojilo za izobraževanje“ (*Bildungskredit*), za katerega premoženjski cenzus ne velja, dobijo pa ga lahko redni študenti na zahtevnejših stopnjah študija. Tretje je študijsko posojilo *KfW* (*Studienkredit*), ki prav tako ni povezano z ugotavljanjem premoženjskega stanja, dobijo pa ga lahko samo redni študentje. Vsa ta posojila lahko dobijo študentje, ki izpolnjujejo starostni pogoj.

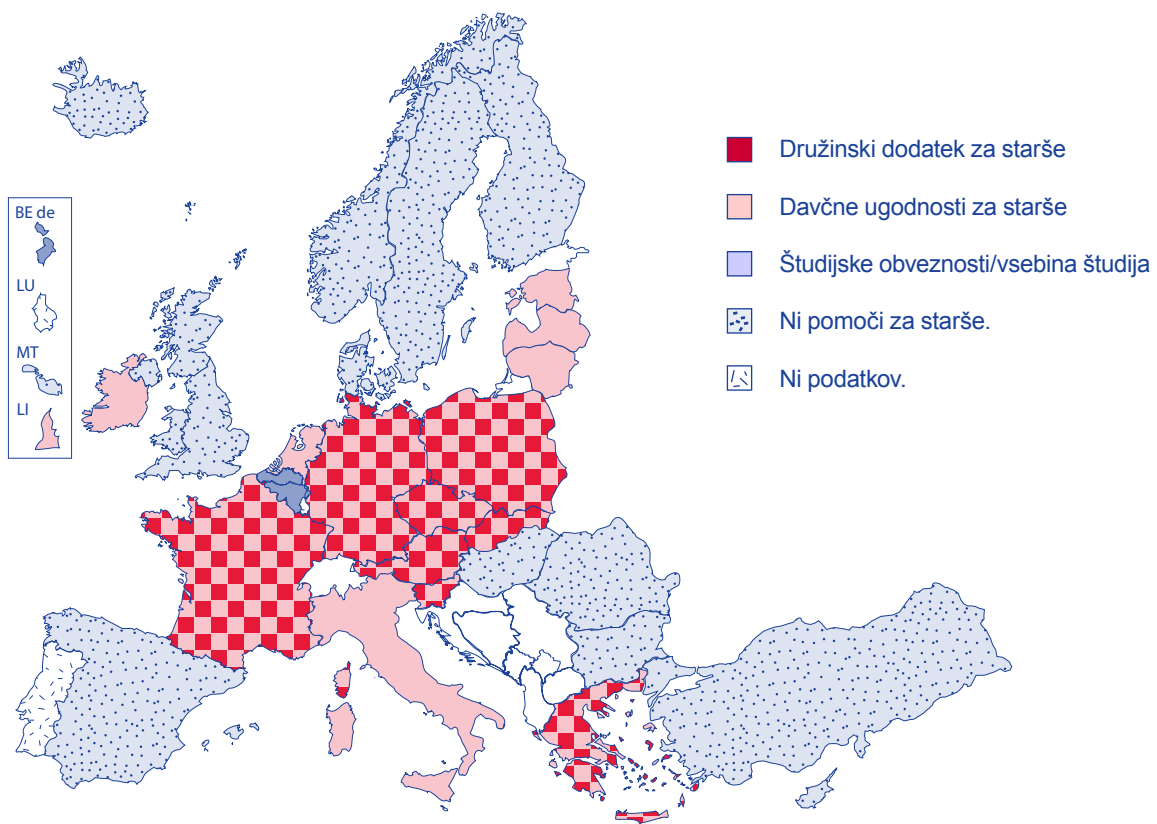
Pomembna razlika med denarnimi pomočmi in posojili se kaže v tem, da so merila gmotnih potreb relevantna v vseh nacionalnih sistemih denarnih pomoči, razen dveh, in samo v dveh nacionalnih

posojilnih sistemih (v Belgiji (francoski skupnosti) in na Poljskem). Kadar se torej finančna pomoč študentom daje v obliki posojil, ki jih je treba vrniti, je ta na splošno študentom širše dostopna.

V Bolgariji, Estoniji, Španiji, Združenem kraljestvu in na Islandiji je pravica do posojila povezana z določeno vrsto študijskega programa. V Španiji dodeljujejo posojila samo za študij nove druge stopnje *master*, v Združenem kraljestvu pa je sistem študentskih posojil namenjen samo študentom prve stopnje. V Estoniji in na Slovaškem lahko pridobijo študentsko posojilo samo redni študentje.

Poseben primer je Latvija; tam je le 20 % posojil, ki se dodeljujejo v sistemu študentskih posojil, oprtih na javna sredstva. Dobijo jih lahko zelo uspešni študentje. Za sklenitev posojilne pogodbe je potreben porok, ki ne sme biti starejši od 65 let. Ta odplačuje posojilo, če ga študent ne more.

◆ ◆ ◆ **Slika 3.6: Davčne ugodnosti in druge pomoči staršem, 2009/10**

Vir: Eurydice

3.7 Davčne ugodnosti in druga pomoč

Pri študijskih pomočeh večina ljudi najprej pomisli na denarne pomoči in posojila, a davčne olajšave in druga denarna nakazila, namenjena staršem študentov, so v številnih evropskih državah prav tako pomembna. Med te informacije ne vštevamo študentov, ki so tudi sami starši. Slika 3.6 kaže, da je mogoče Evropo razdeliti tako rekoč na polovico: na eni strani so države, v katerih dobijo starši, katerih otroci so vpisani v visoko šolstvo, pomoč, v drugi polovici držav pa starši take pomoči ne dobijo.

Devet držav (Belgija, Češka, Francija, Nemčija, Grčija, Avstrija, Poljska, Slovenija in Slovaška) zagotavlja tako davčne ugodnosti za starše kot tudi druge denarne pomoči. Starši v nadaljnjih sedmih državah (Estoniji, na Irskem, v Italiji, Latviji, Litvi, na Nizozemskem in v Lihtenštajnu), ki imajo otroke med

študenti v visokem šolstvu, so prav tako upravičeni do davčnih ugodnosti, ne dobijo pa nobene druge dodatne denarne pomoči. V vseh naštetih državah je pomemben vidik sistema pomoč družinam, bolj kot študentom posameznikom.

Nasprotno pa je v preostalih 16 sistemih, v katerih starši niso upravičeni niti do davčnih ugodnosti niti do drugih denarnih dodatkov. V nordijski državah (na Danskem, Finskem, Švedskem, Islandiji in Norveškem) je to dejstvo treba razumeti kot del njihove kulture visokega šolstva; ta opravlja storitve za študente, ti pa so samostojne odrasle osebe. To je lahko povezano tudi z značilno starostjo ob vstopu v visoko šolstvo, ki je v nordijskih državah nekaj let višja kot drugje v Evropi.

Vendar pa nordijske države nikakor niso edine države, kjer ni davčnih ali drugih finančnih ugodnosti za starše. Teh tudi ni v dveh večjih članicah EU (Španiji in v vseh delih Združenega kraljestva), ne v številnih državah Srednje in Vzhodne Evrope (v Bolgariji, na Madžarskem in v Romuniji) kot tudi ne na Cipru, Malti in v Turčiji.

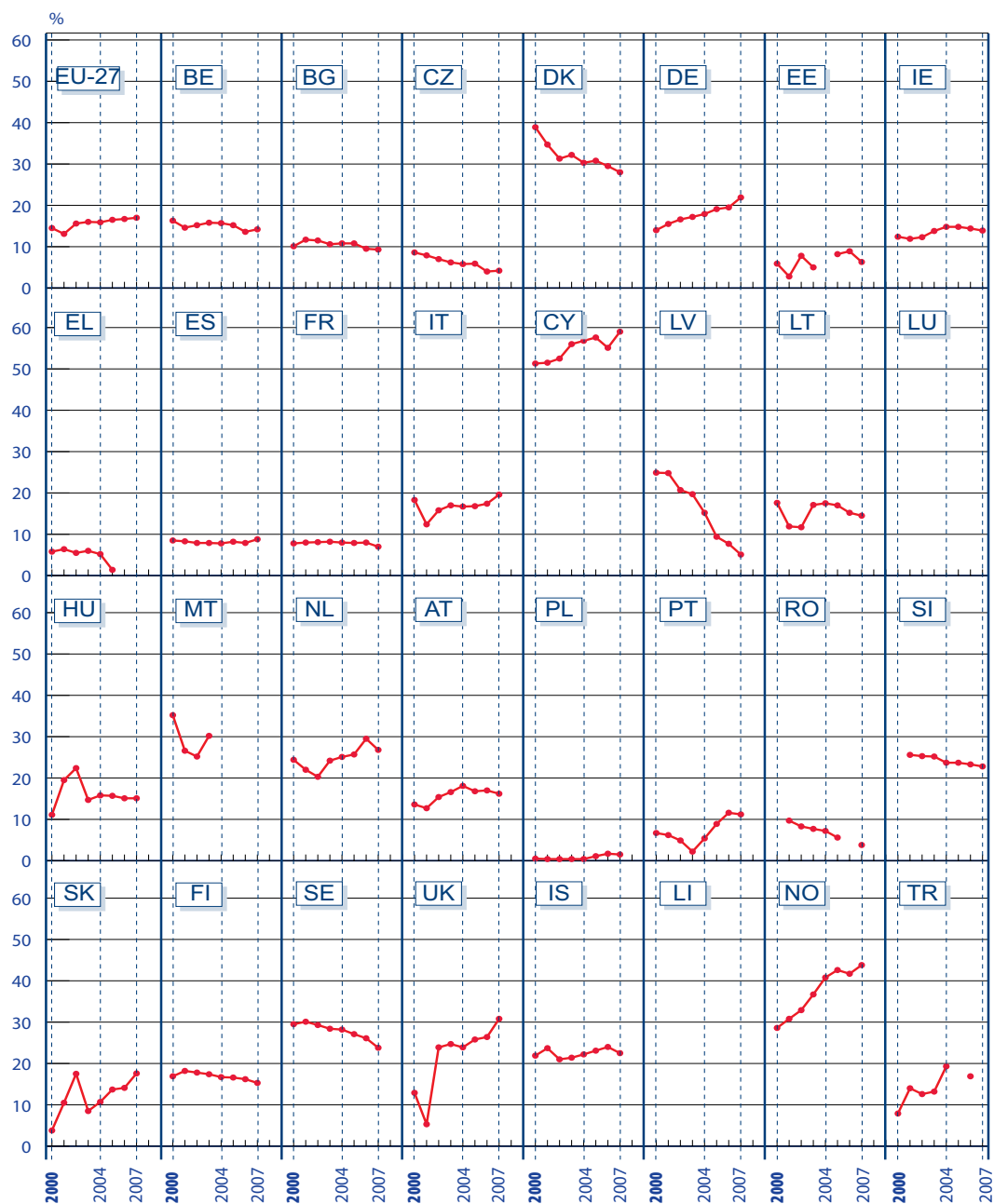
3.8 Zagotavljanje sredstev za sistem študentske pomoči

Kakovost in obsežnost sistema študentske pomoči sta neposredno povezani s količino denarja, ki jo za ta namen zagotavlja proračun. Slika 3.7 prikazuje gibanje sredstev v EU in državah članicah med letoma 2000 in 2007; količina denarja, ki so ga države zagotovile za javno finančno pomoč študentom, je prikazana kot odstotek od vseh proračunskih sredstev za visoko šolstvo.

Sredstva za financiranje študentske pomoči v EU-27 so se v povprečju nekoliko povečala – s 14,5 na 17 odstotkov – po evropskih državah pa je mogoče opaziti razhajajoča se gibanja in vzorce. Na splošno je mogoče iz teh vzorcev razbrati podobnosti v treh približno enako velikih skupinah držav. V prvi skupini so države, ki so močno povečale delež denarja, namenjenega za delovanje sistema študentskih pomoči. To se je zgodilo v Nemčiji, na Cipru, Madžarskem, Portugalskem, Slovaškem, v Združenem kraljestvu, na Norveškem in v Turčiji. V drugi skupini držav se je delež vlaganja v denarne pomoči študentom med letoma 2000 in 2007 zelo malo spreminjal. Tako je bilo v Bolgariji, Estoniji, na Irskem, v Španiji, Franciji, Italiji, na Poljskem, Finskem in Islandiji. So tudi države, v katerih je mogoče opaziti težnjo po zmanjšanju sredstev, kot so Belgija, Češka, Danska, Grčija, Latvija, Litva, Romunija, Slovenija in Švedska.

Poleg naštetih treh značilnih nacionalnih teženj v financiranju pa lahko opazimo tudi zelo pomembne razlike v deležih visokošolskih proračunov, namenjenih študentski finančni pomoči. Deleži se gibljejo od zelo visokega, na Cipru je 59-odstoten (predvsem zato, ker precej sredstev prejema tudi študentje, ki študirajo v tujini), do zelo nizkega, 1,5-odstotnega, na Poljskem. Če upoštevamo, da je leto 2007 zadnje leto, za katerega so na voljo podatki, v tem letu pa finančne krize še ni bilo, so države, ki vlagajo največje deleže visokošolskih proračunov v sisteme študentske pomoči: Ciper (59 %), Norveška (43,8 %), Združeno kraljestvo (30,8 %), Danska (28 %) in Nizozemska (26,8 %). Države, ki vlagajo najmanjše deleže visokošolskih proračunov v sisteme študentske pomoči so: Poljska (1,5 %), Romunija (3,8 %), Češka (4,2 %), Latvija (5,1 %) in Estonija (6,3 %). Te vrednosti je sicer treba ocenjevati v povezavi z velikostjo visokošolskih proračunov, vendar je jasno, da kažejo na velike razlike v študentski pomoči po državah Evrope.

◆ ◆ ◆ Slika 3.7: Odstotni delež finančne pomoči študentom (denarne pomoči oziroma posojila) v skupnih javnih izdatkih na terciarni ravni izobraževanja, 2000-2007

Vir: Eurostat

Metodološka pojasnila

Študentska posojila načeloma niso vključena v graf. V mnogih državah v obdobju 2000–2007 študentskih posojil iz javnih sredstev ni bilo.

Pojasnila k podatkom držav

Belgija: V izdatkih niso vštete samostojne zasebne institucije in tudi ne podatki nemško govoreče skupnosti.

Danska in Islandija: Izdatki na posekundarni neterciarni ravni izobraževanja so deloma všteti med izdatke na terciarni ravni.

Irska, Španija, Portugalska, Združeno kraljestvo in Islandija: Ni podatkov za izdatke pomožnih služb.

Ciper: Všteta je tudi denarna pomoč študentom, ki študirajo v tujini.

Portugalska: Ni podatkov o izdatkih oblasti na regionalnih in lokalnih ravneh.

Slovaška: Izdatki na ravni ISCED 5B so upoštevani pri srednješolskem izobraževanju.

V državah, v katerih so v opazovanem obdobju potekale največje spremembe, je mogoče opaziti še eno značilnost. Združeno kraljestvo izstopa kot država z največjo rastjo vlaganja, z 12,9 % leta 2000 na 30,8 % leta 2007. Na Norveškem, kjer je bil velik že začetni delež vlaganja leta 2000 (29 %), so prav tako povečali sredstva za 15 % in dosegli 44-odstotni delež. Danska kaže nasprotno sliko od Norveške. Začela je z 39 % leta 2000 in končala z 28 % leta 2007. Najbolj pozornost zbujajoč pa je padec financiranja v Latviji, s 24,9 % leta 2000 na 5,1 % leta 2007. Tolikšno zmanjšanje sredstev za študentsko pomoč v prejšnjem desetletju je toliko pomembnejše ob dejstvu, da je Latvija takoj za tem zaradi vpliva finančne in gospodarske krize močno zmanjšala še proračunska sredstva za visoko šolstvo (glej 2. poglavje). Čeprav je Češka sredstva zmanjšala „le“ za 4,4 % v prvih sedmih letih desetletja, je to storila iz že zelo nizkega začetnega položaja pri 8,6 % leta 2000. Tako je to zmanjšanje dejansko precejšnje in bo imelo verjetno tudi velik učinek na blaginjo študentov.

V tem poglavju prikazane informacije o oblikah finančne pomoči, ki so na voljo študentom, je treba gledati v povezavi z obsegom sredstev, vse skupaj pa je odvisno tudi od tega, kako učinkovita so bila prizadevanja za bolj ciljno usmerjanje sredstev.

Pregled podatkov vsiljuje vprašnji: ob kako visoki ravni financiranja lahko štejem, da je sistem dovolj vzdržljiv in kdaj lahko ocenimo, da je sistem finančne pomoči kritično nezadostno financiran? Na ti vprašanji študija ne more dati odgovorov. Oris stanja, prikazan v tem poglavju, pa opozarja na to, da različnost sistemov finančne pomoči študentom po Evropi ni dovolj prepoznana in da najbrž prav te različne nacionalne okoliščine močno vplivajo na dejavnost sistemov visokega šolstva, včasih pozitivno, lahko pa tudi negativno.

GLAVNE UGOTOVITVE

Kontekst

V poročilu podrobneje obravnavamo socialno razsežnost visokega šolstva. Čeprav je za mnoge to precej težko opredeljiv koncept, mu v političnih razpravah namenjajo veliko pozornost tako na evropski kot na nacionalnih ravneh, saj se visoko šolstvo vse hitreje spreminja. Socialna razsežnost je pravzaprav povezana s širitvijo dostopa do visokega šolstva za kar največ prebivalstva.

Med najznačilnejšimi težnjami v evropskem visokem šolstvu v preteklem desetletju je nenehno širjenje področja in v povprečju 25-odstotno povečevanje števila študentov. Proces vse bolj množičnega študija je svetovni pojav, povezan je s premikom k družbam znanja, pred Evropo pa postavlja nove izzive. Ti so prepoznani tudi v načrtih EU za posodabljanje visokega šolstva. Evropska komisija poudarja potrebo po reformah evropskih visokošolskih sistemov. Meni, da bi visoko šolstvo lahko učinkoviteje pripomoglo k usposabljanju in preusposabljanju državljanov v naglo spreminjajočih se družbah in gospodarstvih, utemeljenih na znanju. Socialni razsežnosti in financiranju pripisuje vlogo enega glavnih stebrov prihodnjega delovanja. Tudi v bolonjskem procesu je pozornost namenjena razvoju socialne razsežnosti. V njem je široko polje političnih aktivnosti usmerjeno v povečevanje deleža vpisanih generacij – to obveznost so sprejele vse vlade.

Demokratizacija

Kot odziv na družbene težnje so visokošolski ministri poudarili, da „bi morala množica študentov, ki se vpiše, študira in konča visokošolski študij na katerikoli stopnji, izražati vso raznolikost prebivalstva v državi“ (Londonski komunike, 2007, str. 5). Dodali so še, da morajo „študentje (oziroma bi morali) neovirano končati svoj študij ne glede na svoje socialno-ekonomsko poreklo“ (Londonski komunike, 2007, str. 5). V poročilu prevzemamo takšno razumevanje socialne razsežnosti in proučujemo, kako evropske države te poglede uresničujejo.

Skoraj vse države razglašajo, da sta širjenje vpisnih možnosti in povečevanje deleža študirajočih generacij pomembna politična cilja. Kljub temu pa v evropskih državah to ni najbolj prednostna naloga, saj na najpomembnejše mesto med političnimi prizadevanji vztrajno razvrščajo izboljšanje kakovosti visokega šolstva.

Ti dve vprašanji – povečevanje vključenosti v študij in izboljšanje kakovosti – bi morali razumeti kot dva vidika istega splošnega problema, s katerim se spoprijemajo nacionalni visokošolski sistemi. Vendar pa ni videti, da bi države povezovale razprave o kakovosti s socialno razsežnostjo. To razhajanje v konceptualnem razmišljanju je lahko zaskrbljujoče, saj lahko v prihodnosti privede do nepovezanih političnih ravnanj.

Težnje pri financiranju na makro ravni

Vlaganja v visoko šolstva niso upoštevala čedalje večjega vpisa niti pred finančno in gospodarsko krizo niti ob poznejših zahtevah po omejevanju javne porabe. Delež študirajočih pred letom 2008 se je hitro povečeval, financiranje, merjeno v deležih BDP, pa je ostajalo nespremenjeno. Nekatere države so pred letom 2008 celo zmanjšale proračunske izdatke za visoko šolstvo.

Od leta 2008 naprej pa se finančni trendi razhajajo. V nekaterih sistemih so sredstva pomembno zmanjšali (oziroma jih še nameravajo). Nekaj evropskih držav, tudi tiste z velikimi gospodarskimi teža-

vami, pa je sprejelo sveženj spodbud, med katerimi so tudi ukrepi pomoči, namenjeni visokoškolskemu sistemu. Ker trgi dela izražajo stalno potrebo po višje in bolje usposobljenih delavcih, bi bila lahko pri blaženju dolgoročnih učinkov gospodarske krize zadnja strategija uspešnejša.

Financiranje visokošolskih institucij

Pri financiranju visokega šolstva večina držav uporablja enega ali dva izmed mogočih finančnih mehanizmov. Med možnostmi so, na primer, financiranje na podlagi vhodnih količin (število osebja, študentov), pogodbeno dogovorjeno dodeljevanje sredstev, namensko financiranje ali financiranje po rezultatih. Pomembno je poudariti, da se ti glavni mehanizmi redko uporabljajo za pospeševanje socialne razsežnosti. Namesto tega imajo v številnih državah obrobne sheme financiranja, pri katerih upoštevajo določene vidike socialne razsežnosti.

Na splošno lahko trdimo, da imajo kljub poudarjanju socialne razsežnosti v političnih izjavah drugi cilji pomembnejšo vlogo ne le v političnih dokumentih, temveč tudi v mehanizmih javnega financiranja visokošolskih zavodov. To so predvsem kakovost poučevanja in raziskovanja ter učinkovitost sistema. Zato je težko nedvoumno potrditi, da so nacionalni sistemi financiranja visokošolskih institucij v oporo političnim ciljem socialne razsežnosti in da spodbujajo večjo vključenost v študij.

Demografske težnje

Demografska gibanja imajo čedalje večji vpliv na države v Evropi, vendar jih v raznih delih celine občutijo različno.

Demografsko upadanje prebivalstva, starega 18–34 let, pričakovano med letoma 2010 do 2025, bo močno prizadelo države Srednje, Vzhodne in Južne Evrope. Nasprotno pa manjšina držav Severne Evrope kaže naraščajoče projekcije števila mladih.

Pričakovati je mogoče, da bodo demografske spremembe vplivale na politiko na dva načina. Prvič, dejavnost visokega šolstva se bo morala razširiti na nove študente, obnoviti bo treba oporo vseživljenjskemu učenju in več pozornosti nameniti povečanju različnosti študentske populacije, saj se drugače ne bo mogoče izogniti prevelikemu zmanjšanju ponudbe izobraženih diplomantov. Za zdaj pa je videti, da v mnogih državah, ki bi širjenje vpisnih možnosti za manj zastopane skupine in odrasle najbolj nujno potrebovale, ustrezni mehanizmi za odpiranje vrat visokega šolstva netradicionalnim študentom niso zadostno razviti. In drugič, demografska gibanja terjajo tudi prilagoditev zmogljivosti in financiranja.

Pozitivno pa je, kot poroča večina evropskih držav, da oblasti demografska gibanja in projekcije upoštevajo v svojih srednjeročnih in dolgoročnih strateških načrtih razvoja zmogljivosti in financiranja. Ali bodo sistemi dejansko upoštevali naglo se porajajočo novo stvarnost in se bodo sposobni ustrezno prilagoditi, pa bomo še videli.

Ukrepi za krepitev socialne razsežnosti

Posebni ukrepi za pomoč določenim skupinam, ki upoštevajo dejavnike, kot so socialno-ekonomski status, spol, invalidnost oziroma drugačne nezmožnosti ter etnična pripadnost, so uveljavljeni v mnogih državah, čeprav so redkokje v središču visokošolske politike. Značilni ukrepi so usmerjeni na zagotavljanje študijskih mest, posebej namenjenih pripadnikom določenih skupin, programom informiranja, s katerimi nagovarjajo te skupine, in organiziranju ciljnega svetovanja in usmerjanja ter zaposlovanju ustreznih svetovalnih služb. Nekatere države sprejemajo predvsem ukrepe za povečanje vpisa manj zastopanih skupin prebivalstva v študij, druge pa povečujejo in širijo dostop na

splošno za vse. Druga skupina držav upa, da bo s splošnim širjenjem dostopa povečala tudi vključevanje kandidatov iz socialno prikrajšanih skupin.

Nekaj več kot polovica držav članic omrežja Eurydice omogoča alternativne poti do visokega šolstva, petnajst nacionalnih sistemov pa takšnih poti do visokega šolstva ne dovoljuje. Večje število sistemov, ki ne dopuščajo alternativnih možnosti vpisa v visoko šolstvo, tudi ni uveljavilo predpisov o priznavanju in vrednotenju neformalnega in priložnostnega učenja. V državah, v katerih je priznavanje predhodnega učenja sistemsko urejeno, pa je največkrat prepuščeno avtonomiji visokošolskih institucij, da same opredelijo postopke in merila priznavanja.

Postavljanje ciljev in spremljanje

Čeprav so si nekatere države postavile cilje oziroma opredelile ciljne kazalnike za vključenost manj zastopanih skupin v študij, to ni zelo razširjena praksa.

Na evropski ravni je težko oceniti, kolikšen je vpliv posameznih ukrepov za povečevanje deleža študirajočih in širitev vpisnih možnosti, saj države različne ukrepe ne le združujejo, temveč tudi spremljajo različne vidike sestavljenosti študentske populacije. Nekaj več kot polovica držav zahteva od visokošolskih institucij, da poročajo o deležih diplomantov. Le pet držav pa javno objavlja tovrstne podatke.

Na splošno ugotavljamo, da se bodo morali sistemi spremljanja študijskih poti in uresničevanja ciljev socialne razsežnosti še razvijati.

Plačila in pomoči

V poročilu prikazujemo širok primerjalni pregled strukture študijskih pomoči in sistemov študentskih plačil. Podrobnejše informacije o tem si je mogoče prebrati v priloženih opisih po državah.

Ureditev plačil in pomoči je zelo povezano s socialno razsežnostjo, in to na več načinov. Obveznost plačevanja prispevkov in možnosti pridobitve študijske pomoči močno vplivajo na odločanje pripadnikov manj zastopanih skupin za vpis v visoko šolstvo. Zaračunavanje študentskih prispevkov lahko odvrta gmotno šibke in socialno zapostavljene skupine mnogo bolj kot bogatejše kandidate z ugodnejšim socialnim položajem; v tem primeru lahko mehanizmi pomoči delujejo kot učinkovita protiutež. Kakšno naj bo ravnatežje med plačili in pomočjo ter kako najbolj učinkovito izrabiti sredstva, so za visokošolske politike zagotovo odločilna vprašanja. Vendar pa so konkretne odločitve posameznikov, da se bodo vpisali v visokošolski študij, odvisne tudi od mnogih drugih dejavnikov – med temi so tudi priložnosti, ki so jih imeli za prejšnje izobraževanje, in socialne razmere – vseh ni bilo mogoče razbrati iz podatkov, ki so bili na voljo za to študijo.

Različnost sistemov finančne pomoči po Evropi morda ni dovolj raziskana. In vendar bodo različne nacionalne ureditve pomembno vplivale – pozitivno ali negativno – na zagotavljanje študijskih priložnosti mnogim državljanom, ki bi jim študij lahko zelo koristil. Plačila in sistemi pomoči pa navsezadnje močno učinkujejo tudi na dejavnost visokega šolstva.

Nacionalne prakse v Evropi so različne: od ureditve, v kateri noben študent ne plačuje prispevkov, do takšnih, v katerih študij plačujejo vsi študentje; v nekaterih državah dobivajo študijsko pomoč vsi študentje, v drugih jo lahko dobi le peščica. Opaziti je mogoče tudi zelo velike razlike v višini plačil in pomoči. Različnost sistemov plačil in pomoči je pravzaprav najbolj vidna značilnost evropskega visokega šolstva.

V večini držav študentje praviloma plačujejo prispevke, vendar pa se uporabljajo različna merila za odločanje o izjemah oziroma o tem, kolikšna so ta plačila. Tovrstna merila pogosto temeljijo na načinu študija, vrsti študijskega programa oziroma področju izbranega študija, lahko pa tudi na značilnostih študentov. Države lahko tudi združujejo obe vrsti meril.

Mnoge evropske države združujejo denarne pomoči in posojila, vendar pa so takšni mešani sistemi zelo različni tudi pri določanju relativnega pomena, ki ga dajejo bodisi denarnim pomočem bodisi posojilom. Denarne pomoči so redkokdaj splošno razširjene na vse študente. Večinoma si jih je mogoče pridobiti na podlagi gmotnih potreb ali dobrega študijskega uspeha, mogoče pa je tudi združevanje obeh glavnih meril. V približno dveh tretjinah evropskih držav obstaja sistem posojil, oprt na javna sredstva. Islandija je edina država, ki zagotavlja študentom pomoč iz javnih sredstev izključno s posojili.

Sistemi posredne pomoči so tesno povezani s splošnimi socialnimi politikami držav in so še pestrejši. Devet držav omogoča staršem študentov davčne ugodnosti in družinske dodatke. V nadaljnjih sedmih državah so davčne ugodnosti staršem študentov edini mehanizem posredne pomoči študentom. V šestnajstih sistemih nimajo starši niti davčnih ugodnosti niti kakšnih drugih pravic do denarne pomoči.

Skupne ugotovitve

Iz poročila izhaja, da si države na splošno prizadevajo upoštevati vrsto sprememb, ki jih zaznavajo v svojih visokošolskih sistemih v zadnjih letih. Socialna razsežnost v glavnem še ni pomembno gibalno visokošolskih politik, vendar pa je večina držav vpeljala številne ukrepe, s katerimi poskuša reševati problem premajhne zastopanosti določenih skupin prebivalstva v visokošolskem študiju.

Politične izjave niso vselej podprte z ustreznimi ukrepi, finančnimi sredstvi za njihovo uresničevanje ali z mehanizmi za spremljanje in ocenjevanje njihovega dejanskega vpliva. V dobi, ko postaja vseživljenjsko učenje potreba družb in dejavnik, ki lahko omogoči konkurenčnost delavcev na svetovnem trgu, bi bila strategija za ohranjanje tradicionalnih načinov dostopanja, priznavanja učenja in pogojev za dokončanje študija lahko zelo tvegana.

Visoko šolstvo naj bi bilo ključnega pomena za prihodnji družbeni in gospodarski razvoj. Na relativno blaginjo pred letom 2008 lahko še gledamo prizanesljivo kot na čas nekoliko zamujene priložnosti za vlaganje v visoko šolstvo, zdajšnja nepripravljenost držav, da bi visokemu šolstvu zagotovile zadostna sredstva in omogočile njihovo učinkovito izrabo, pa lahko močno ovira družbeno obnovo in razvoj.

Vprašanja socialne razsežnosti v visokem šolstvu bo treba reševati bolj usklajeno in učinkovito, tako na evropski kot na nacionalnih ravneh.

Vodnik po seznamih informacij o nacionalnih sistemih

Splošne informacije

S seznamom informacij o nacionalnih sistemih želimo bralcem omogočiti pregled sistemov plačil in pomoči, uveljavljenih v **javnem** visokem šolstvu. V preglednicah prikazujemo **glavne značilnosti** sistemov, dopolnjene s **pomembnimi poudarki**, in omogočamo bralcu dober splošen uvid v tematiko. Informacije so povezane z javnimi in zasebnimi visokoškolskimi institucijami, ki se financirajo iz javnih sredstev, ne pa tudi **s tistimi zasebnimi, ki se financirajo iz zasebnih virov**. Upoštevani so samo študentje prve in druge stopnje. Ureditev plačil in pomoči za doktorski študij ni prikazana. V pregledu prav tako ni informacij o subvencioniranih nastanitvah, prevozih in prehrani.

Diagram

- V informacijah o plačilih so zajeti **redni in izredni študentje; prikazane** so po letih in v **paritetah kupne moči (PKM)**⁽¹⁾. Tako so v diagramih izdatki različnih držav med seboj primerljivi. V **besedilu** pa so vsi viri o stroških izraženi v **nacionalnih valutah**. Plačila obsegajo vse stroške, ki se zaračunavajo študentom – skupaj s prispevki za prijavo, vpis in diplomu – ne zajemajo pa plačila za študentske organizacije.
- Prispevki, ki jih morajo plačevati tuji študentje (na primer tisti, ki ne prihajajo iz držav EU/EFTA/EEA – odvisno od nacionalne definicije), **niso** prikazani.
- V diagramu ločeno prikazujemo plačila za prvo in drugo stopnjo študija.
- Denarne pomoči za študij se delijo glede na osnovno izhodišče: po študentovih potrebah in po njegovem uspehu. Takšno razlikovanje je uveljavljeno v večini držav.
- Diagram vsebuje tri mogoče oblike študijske pomoči; prikazujejo se samo takrat, kadar so **pomembno značilne** za sistem. Te so:
 - i) **posojila**: to obliko študijske pomoči prikazujemo, če obstaja nacionalni sistem študentskih posojil **in** če posojilo najema več kot 5 % vseh študentov;
 - ii) **davčne ugodnosti za starše**: ta oblika se v diagramu pojavi, če obstajajo davčne ugodnosti za starše visokošolskih študentov;
 - iii) **družinski dodatki**: to obliko prikazujemo, če starši prejemajo družinske dodatke, ker je njihov otrok visokošolski študent.
- Z diagrami o plačilih in pomočeh želimo prikazati najnižje, najpogostejše in najvišje zneske plačil in šolnin, izražene v PKM.

⁽¹⁾ Za pretvarjanje med nacionalnimi valutami in PKM glej preglednico z nacionalnimi diagrami na koncu tega razdelka.

Besedila

Plačila

V tem razdelku prikazujemo najpomembnejše značilnosti sistema plačil v državi, izraženih v nacionalni valuti.

Pomoči

V tem razdelku je opis sistema pomoči, uveljavljenega v državi. Pomoči so lahko **denarne pomoči** oziroma **subvencije, štipendije, posojila, davčne ugodnosti za starše** in **družinski dodatki**.

Namen opisa je razložiti medsebojno delovanje med temi prviniami v nacionalnem sistemu in pomagati bralcu razumeti diagram. Besedilo omogoča bralcu, da spozna le glavne mehanizme sistema. To lahko pomeni, da nekateri posebni ukrepi pomoči niso opisani.

Denarne pomoči so predstavljene v nacionalni valuti in razdeljene na tiste, ki se dajejo študentom glede na njihove potrebe, in na tiste, ki so povezane z njihovim uspehom. Mednje spadajo vse finančne pomoči iz javnih sredstev, ki jih ni treba vračati (na primer subvencije in štipendije). Denarne pomoči za študij v tujini (na primer študentom na izmenjavi) niso opisane.

Posojila so v tem razdelku omenjena kot informacija o obstoju sistema študentskih posojil in deležu študentov, ki jih prejema.

Davčne ugodnosti za starše so vse davčne olajšave, do katerih so upravičen starši otrok, ki študirajo v visokem šolstvu. V informaciji želimo prikazati, kolikšna je davčna olajšava, kakšni so pogoji za pridobitev in kdo lahko zanjo zaprosi.

Družinski dodatki so prikazani kot informacija o obsegu in pomenu, ki jih imajo za sistem študijskih pomoči v državi.

Načrtovane reforme

Ta razdelek vsebuje kratko informacijo o načrtovanih reformah, s katerimi naj bi pomembno spremenili javni sistem plačil in pomoči v državi. **Spremembe** predpisov so v tem razdelku upoštevane, če gre za konkretne ukrepe, ki **so že v postopku odločanja**.

Izračuni paritete kupne moči, 2009

EU-27	1	EL	0,94311	HU	170,111	SK	0,675267
BE	1,14887	ES	0,944109	MT	0,744156	FI	1,20762
BG	0,868238	FR	1,16454	NL	1,12533	SE	11,8628
CZ	17,9382	IT	1,03345	AT	1,12125	UK	0,852114
DK	10,5604	CY	0,914611	PL	2,46905	IS	169,575
DE	1,06916	LV	0,476175	PT	0,839641	LI (CH) *	2,03173
EE	10,8005	LT	2,13163	RO	2,13458	NO	11,741
IE	1,19827	LU	1,19716	SI	0,835268	TR	1,23631

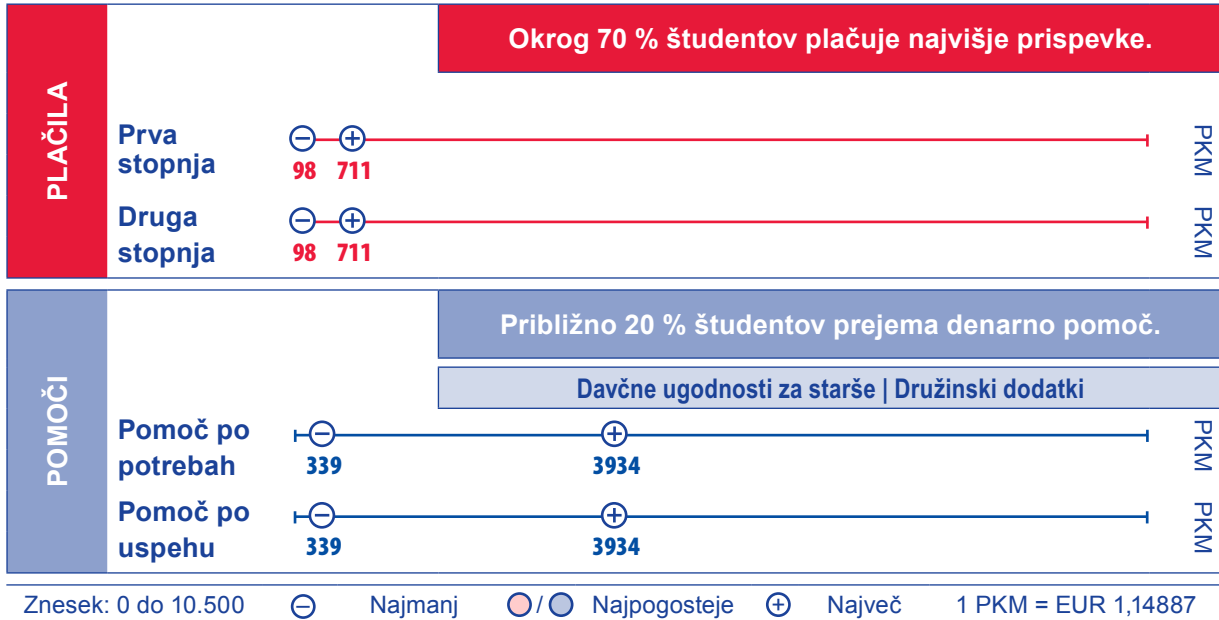
* Za Lihtenštajn je uporabljeno švicarsko menjalno razmerje.

Razpredelnica držav

Belgija – francoska skupnost	66
Belgija – nemško govoreča skupnost	67
Belgija – flamska skupnost	68
Bolgarija	69
Češka republika	70
Danska	71
Nemčija	72
Estonija	73
Irska	74
Grčija	75
Španija	76
Francija	77
Italija	78
Ciper	79
Latvija	80
Litva	81
Madžarska	82
Malta	83
Nizozemska	84
Avstrija	85
Poljska	86
Romunija	87
Slovenija	88
Slovaška	89
Finska	90
Švedska	91
Združeno kraljestvo – Anglija, Wales in Severna Irska	92
Združeno kraljestvo – Škotska	93
Islandija	94
Lihtenštajn	95
Norveška	96
Turčija	97

BELGIJA – FRANCOSKA SKUPNOST

GLAVNE ZNAČILNOSTI

POMEMBNI POUČENI

Plačila

- O višini plačil odloča vlada francoske skupnosti Belgije. Višina plačila je sicer odvisna od študentovih denarnih razmer. Najvišji prispevek je 817 EUR, srednji je 487 EUR (za študente v »skromnih razmerah«, ki ne prejemajo denarne pomoči) in najnižji je 113 EUR (za tiste, ki jo prejemajo).

Pomoči

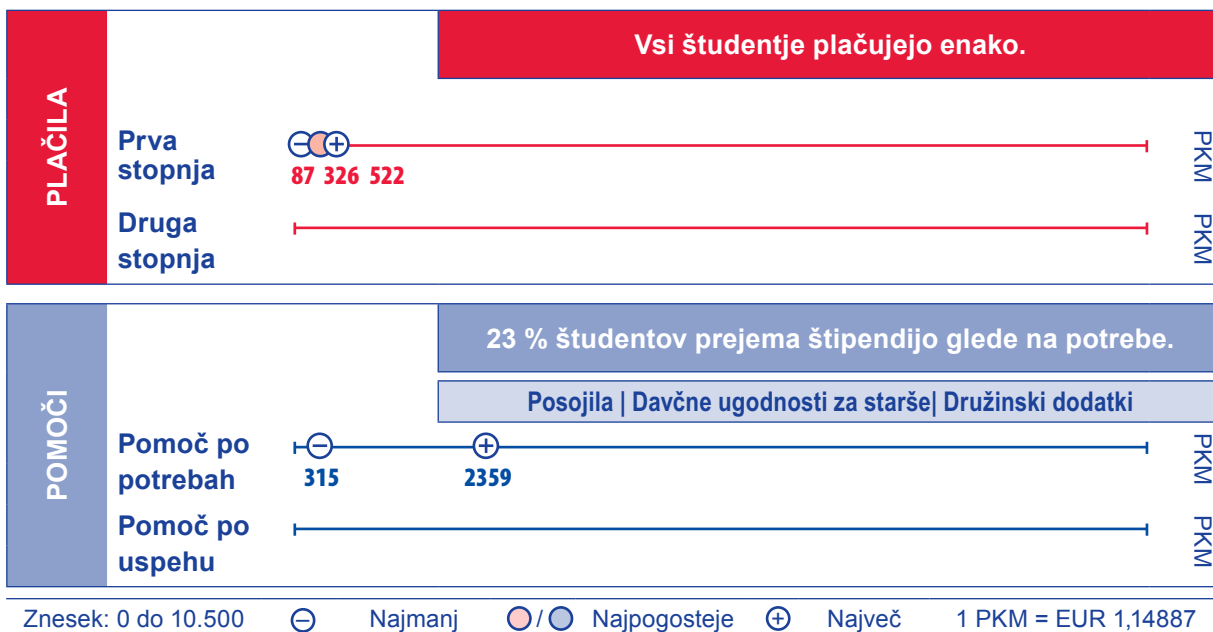
- Denarne pomoči iz javnih sredstev** se dodeljujejo študentom z nizkimi dohodki, mlajšim od 35 let. Študentje morajo zaprositi zanje vsako leto na novo. Na višino denarne pomoči, ta lahko znaša od 390 EUR do 4.520 EUR na leto, vpliva dohodek študentovega gospodinjstva.
- Posojila** se dodeljujejo družinam z najmanj tremi nepreskrbljenimi otroki. Zelo malo jih vzame posojilo (0,02 %).
- Študentovi starši so upravičeni do **davčne ugodnosti**, ta pa je odvisna od števila nepreskrbljenih otrok (med temi so lahko tudi visokošolski študentje brez dohodkov). Prag najnižjega neobdavčenega zaslužka je višji za 1.370 EUR za enega otroka, 3.520 EUR za dva, 7.880 EUR za tri, 12.750 EUR za štiri in +4.870 EUR za vsakega naslednjega otroka.
- Družinski dodatek**, najmanj 86.77 EUR na mesec, je odvisen od števila otrok. Študentovi starši ga prejemajo, dokler se njihov otrok izobražuje oziroma usposablja, in sicer do njegovega 25. leta starosti. Pogoj je, da je študentov dohodek nižji od 5.190 EUR na proračunsko leto.

Načrtovane reforme

- Po Zakonu o demokratizaciji in prostem vpisu v visoko šolstvo, sprejetem julija 2010, so študentje, ki prejemajo denarno pomoč, oproščeni plačila prispevkov za študij. Študentje, ki živijo v skromnih razmerah in niso upravičeni do denarne pomoči, plačajo do 50 % nižje prispevke.
- Do leta 2017 lahko neuniverzitetne visokošolske institucije zaračunavajo dopolnilne prispevke k vpisnini, vendar skupni znesek ne sme presegati 817 EUR. Dopolnilni prispevki so (za prejemnike denarne pomoči) do 417 EUR, odvisno od ekonomskega položaja študentov. Dopolnilni prispevki se bodo do leta 2017 postopoma zniževali. Od tedaj naprej jih neuniverzitetne visokošolske institucije ne bodo smele več zaračunavati.

BELGIJA – NEMŠKO GOVOREČA SKUPNOST

GLAVNE ZNAČILNOSTI

POMEMBNI POUDARKI

Plačila

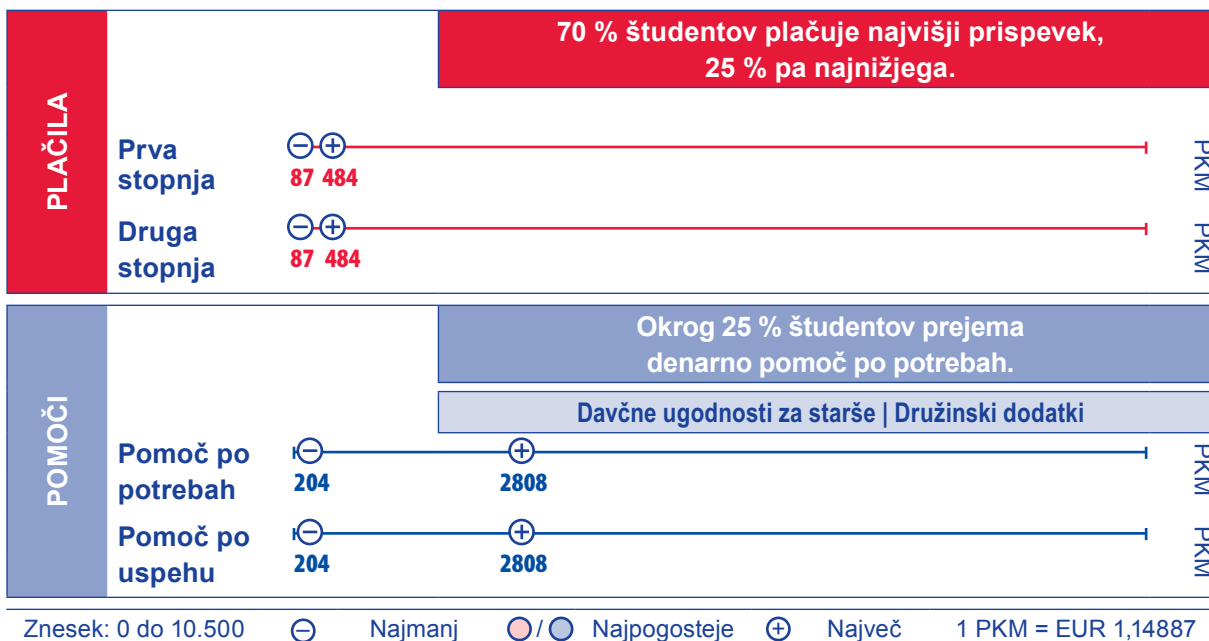
- Visokošolsko izobraževanje je organizirano samo na ravni ISCED 5B. Vsi študentje morajo plačevati vpisnino. Ta naj bi bila v razponu od 100 EUR do 600 EUR. V praksi skoraj vsi študentje plačujejo enako vsoto 375 EUR.
- Višina prispevka je lahko različna, odvisno od študentovega dohodka. Prispevek študenta, ki je upravičen do denarne pomoči, je lahko največ 100 EUR.

Pomoči

- **Denarne pomoči študentom** se dodeljujejo glede na njihove gmotne potrebe. Te se ugotavljajo po dohodkih staršev. Denarne pomoči za študente, ki se ponovno vključijo v izobraževanje, zagotavlja nacionalni sistem socialnega varstva. Višina denarne pomoči je od 362 EUR do 2.710 EUR na leto.
- Obstaja možnost najetja **posojila**, in sicer 750 EUR za študij prve stopnje in 1.250 EUR za drugo stopnjo. Obresti so od 0- do 3-odstotne, odvisno od študentovega dohodka. Posojilo mora študent vrniti najkasneje v treh letih po diplomi.
- Študentovi starši imajo **davčne ugodnosti**. Te so odvisne od števila nepreskrbljenih otrok, med katerimi so tudi študentje brez dohodkov, vpisani v visoko šolstvo. Prag neobdavčenega zaslužka se poviša za 1.370 EUR za enega otroka, 3.520 EUR za dva, 7.880 EUR za tri, 12.750 EUR za štiri in +4 870 EUR za vsakega naslednjega otroka.
- **Družinski dodatek**, najmanj 86,77 EUR na mesec, je prav tako odvisen od števila otrok. Prejemajo ga študentovi starši ves čas otrokovega študija oziroma usposabljanja, do njegovega 25. leta starosti. Pogoji je, da študentov dohodek ne presega 5.190 EUR na proračunsko leto.

BELGIJA – FLAMSKA SKUPNOST

GLAVNE ZNAČILNOSTI

POMEMBNI POUČENI

Plačila

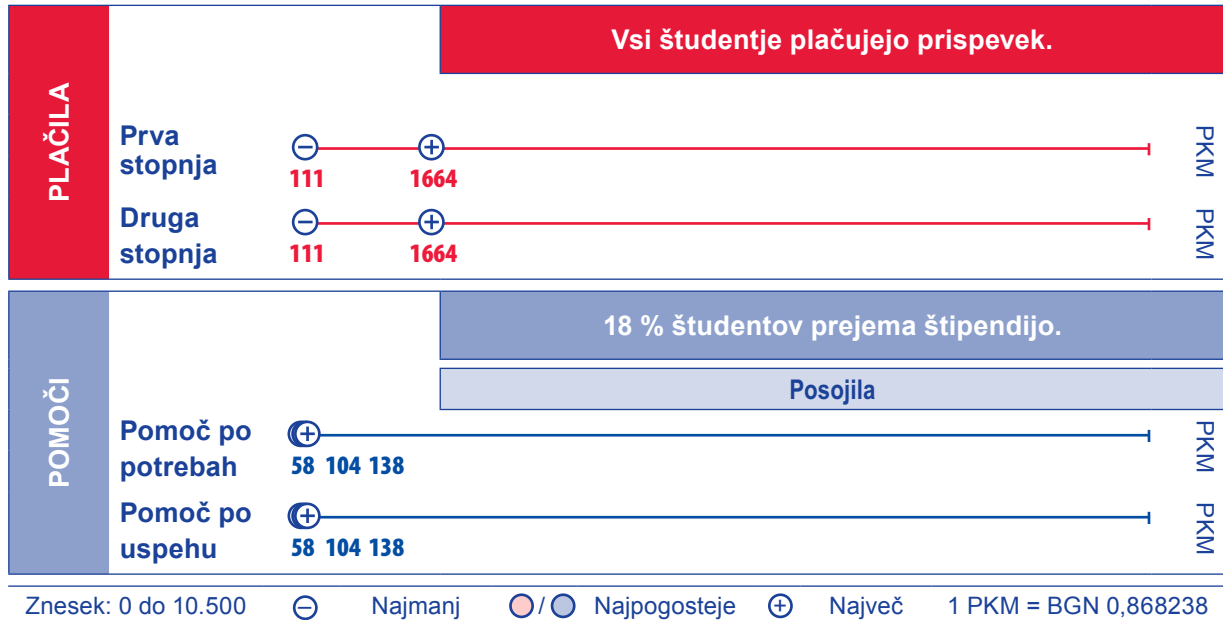
- Ob vpisu plačajo vsi študenti enako vpisnino 61 EUR. Poleg te plačujejo tudi šolnino, njena višina je odvisna od števila predvidenih kreditnih točk ECTS. Vsaka kreditna točka je ocenjena na 7,5 EUR.
- Višina študentovega prispevka se spreminja glede na študentov dohodek in vrsto študijskega programa. Študentje, ki so upravičeni do denarne pomoči, plačujejo največ 100 EUR prispevka.

Pomoči

- **Denarne pomoči študentom** se lahko dodelijo na podlagi gmotnih potreb ali uspeha. Upravičenost do denarne pomoči se ugotavlja po dohodku staršev oziroma študentovem dohodku ali študijskem uspehu v preteklem študijskem letu. Denarna pomoč je tako lahko od 234 EUR do 3.226 EUR.
- Posojil ni.
- Študentovi starši imajo **davčne ugodnosti**, odvisne od števila nepreskrbljenih otrok, med njimi tudi študentov brez dohodka, vpisanih v visoko šolstvo. Prag neobdavčenega zaslužka se poviša za 1.370 EUR za enega otroka, 3.520 EUR za dva, 7.880 EUR za tri, 12.750 EUR za štiri in +4 870 EUR za vsakega naslednjega otroka.
- **Družinski dodatek**, najmanj 86,77 EUR na mesec, je prav tako odvisen od števila otrok. Prejemajo ga študentovi starši ves čas otrokovega študija oziroma usposabljanja, do njegovega 25. leta starosti. Pogoji je, da študentov dohodek ne presega 5.190 EUR na proračunsko leto.

BOLGARIJA

GLAVNE ZNAČILNOSTI

POMEMBNI POUČENI

Plačila

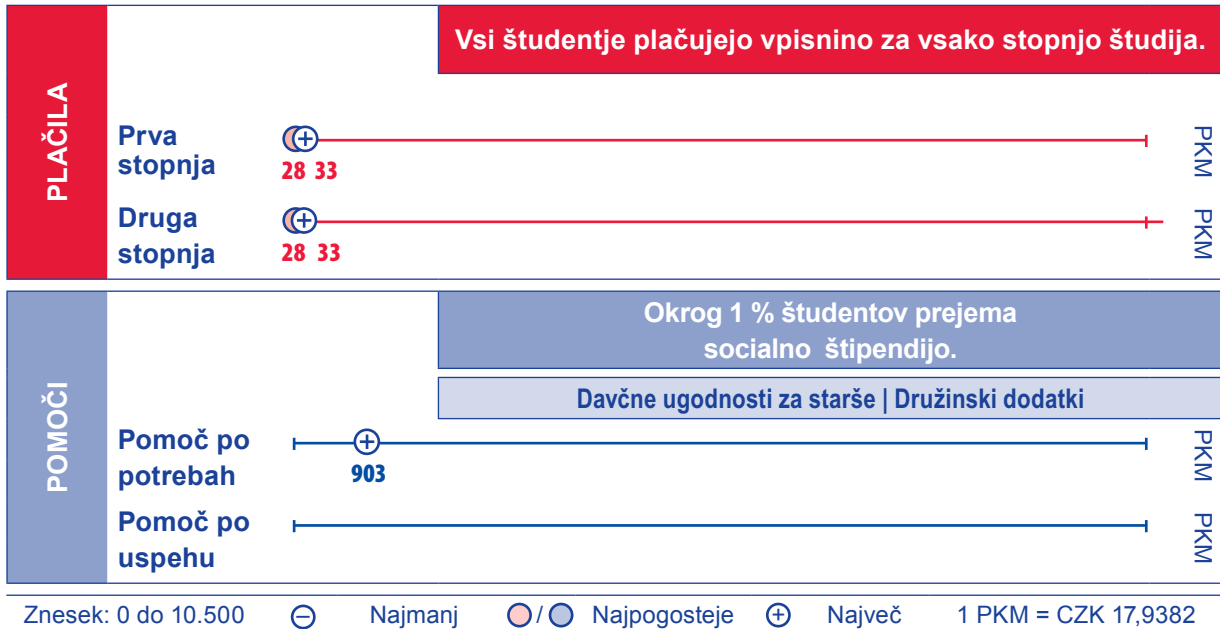
- Javne visokošolske institucije same določajo višino prispevkov, ki jih zaračunavajo študentom, zgornjo mejo pa določi vlada.
- Študentski prispevki so odvisni od programa in področja študija. Višina prispevka je tako lahko od 96 BGN za izredni študij na obeh stopnjah do največ 1.445 BGN za redni študij druge stopnje.
- Določene skupine študentov so oproščene plačevanja prispevka. To so sirote, invalidne oziroma drugače nezmožne osebe, vojni invalidi in starejši gojenci vojaških šol.

Pomoči

- Študentje lahko dobijo **denarno pomoč** oziroma štipendijo. Dodeljujejo jo visokošolske institucije. Pri tem upoštevajo študentove denarne potrebe in njegov študijski uspeh. Višina denarne pomoči je od 50 BGN do 120 BGN.
- Redni študenti, mlajši od 35 let, lahko zaprosijo za **posojilo** z jamstvom države.
- Davčnih ugodnosti za starše oziroma družinskih dodatkov ni.

ČEŠKA REPUBLIKA

GLAVNE ZNAČILNOSTI

POMEMBNI Poudarki

Plačila

- Prispevki so povezani s prijavno-vpisnimi postopki, plačati jih je treba le enkrat pri vpisu na vsako stopnjo. "Tipičen visokošolski študent" ne plačuje šolnine.
- Študentje, ki podaljšujejo svoj redni študij za več kot leto dni, morajo za to plačati prispevek, in sicer najmanj 8.823 CZK. Znesek prispevka se izračuna ob upoštevanju povprečnih stroškov študijskega programa na študenta, ki se sicer plačujejo iz državnega proračuna. Zgornja meja s predpisi ni določena.
- Prispevek morajo plačevati študentje za študij druge in nadaljnje stopnje (največ 2.941 CZK).
- Tudi študentje, ki študirajo v tujem jeziku, morajo plačevati šolnino. Višina te šolnine prav tako ni omejena s predpisi.

Pomoči

- **Štipendije** se lahko dodeljujejo na podlagi odličnega študijskega uspeha, za raziskovalno, umetniško oziroma drugo delo.
- Študentom s stalnim bivališčem zunaj kraja študija se dodeljujejo štipendije za bivanje (6.250 CZK na leto).
- Socialne štipendije se dodeljujejo študentom, ki živijo v težkih gmotnih razmerah (16.200 CZK na leto).
- **Posojil**, ki bi bila subvencionirana iz javnih sredstev, ni.
- Država zagotavlja **družinske dodatke**, do katerih so upravičene gmotno šibke družine. Družina dobiva dodatek do študentovega 26. leta starosti. 700 CZK otroškega dodatka na mesec se izplačuje, če je dohodek družine 2,4-krat nižji od eksistenčne ravni.
- Država zagotavlja **davčne ugodnosti za starše** v obliki davčnih olajšav. Davčna olajšava za vsakega nepreskrbljenega otroka (študenta do njegovega 26. leta starosti) je 11.604 CZK. Če je otrok invaliden oziroma drugače nezmožen, se znesek podvoji (23.208 CZK).

DANSKA

GLAVNE ZNAČILNOSTI

PLAČILA	Študij je brezplačen.		
	Prva stopnja	PKM	
	Druga stopnja	PKM	
POMOČI	Vsi študentje prejemajo denarno pomoč.		
	Posojila		
	Pomoč po potrebah	PKM	510
	Pomoč po uspehu	PKM	
Znesek: 0 do 10.500 ⊖ Najmanj ○/○ Najpogosteje ⊕ Največ 1 PKM = DKK 10,5604			

POMEMBNI POUČENI

Plačila

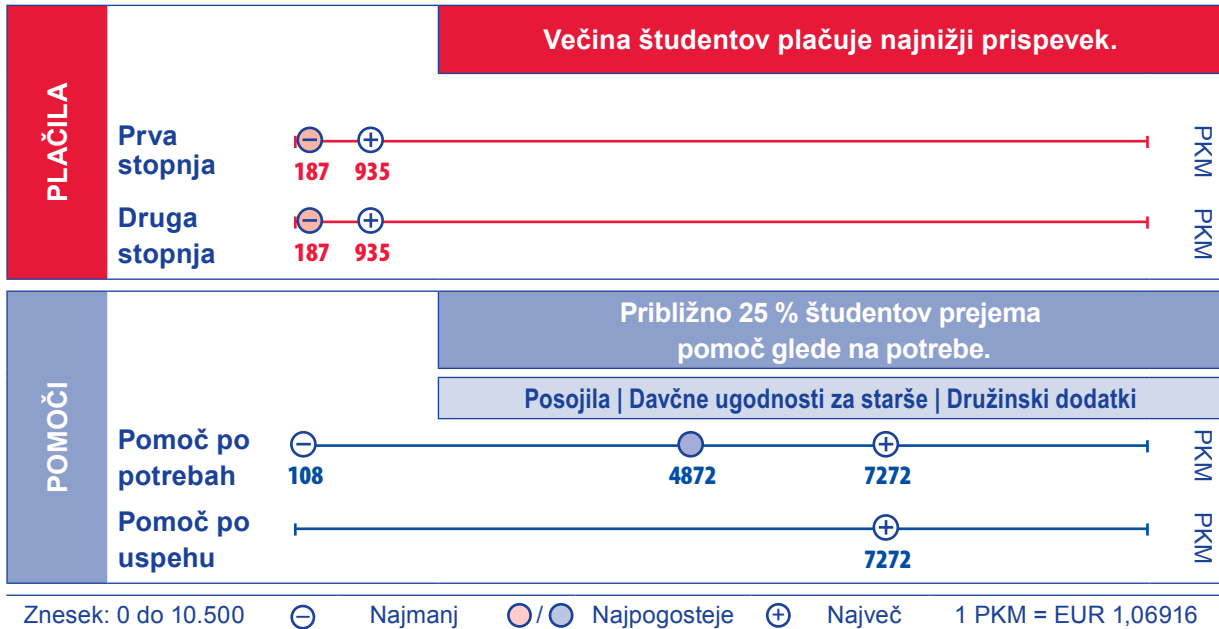
- Redni študij je za domače študente in študente iz EU brezplačen.
- Vsi izredni študentje plačujejo prispevek, ki ga določi visokošolska institucija.
- Tuji študentje plačujejo prispevek, ki ga določi visokošolska institucija.

Pomoči

- **Državno denarno pomoč** lahko dobi vsak študent. Najvišja je 5.384 DDK na mesec za 12 mesev v vsakem študijskem letu, ko študent živi samostojno. Posebne denarne pomoči so namenjene študentom, ki postanejo starši, in študentom samohranilcem. Invalidni oziroma drugače nezmožni študentje lahko dobijo 7.656 DDK dodatne denarne pomoči.
- **Državna posojila** – 2.755 DDK na mesec – so na voljo vsem študentom. Letna obrestna mera med študijem je 4-odstotna. Študent mora začeti vračati posojilo najkasneje eno leto po koncu leta, v katerem je diplomiral. Posojilo mora vrniti v 15 letih. Državo posojilo izrabi približno polovica študentov.
- Davčnih ugodnosti za študentove starše in družinskih dodatkov ni.

NEMČIJA

GLAVNE ZNAČILNOSTI

POMEMBNI POUČENI

Plačila

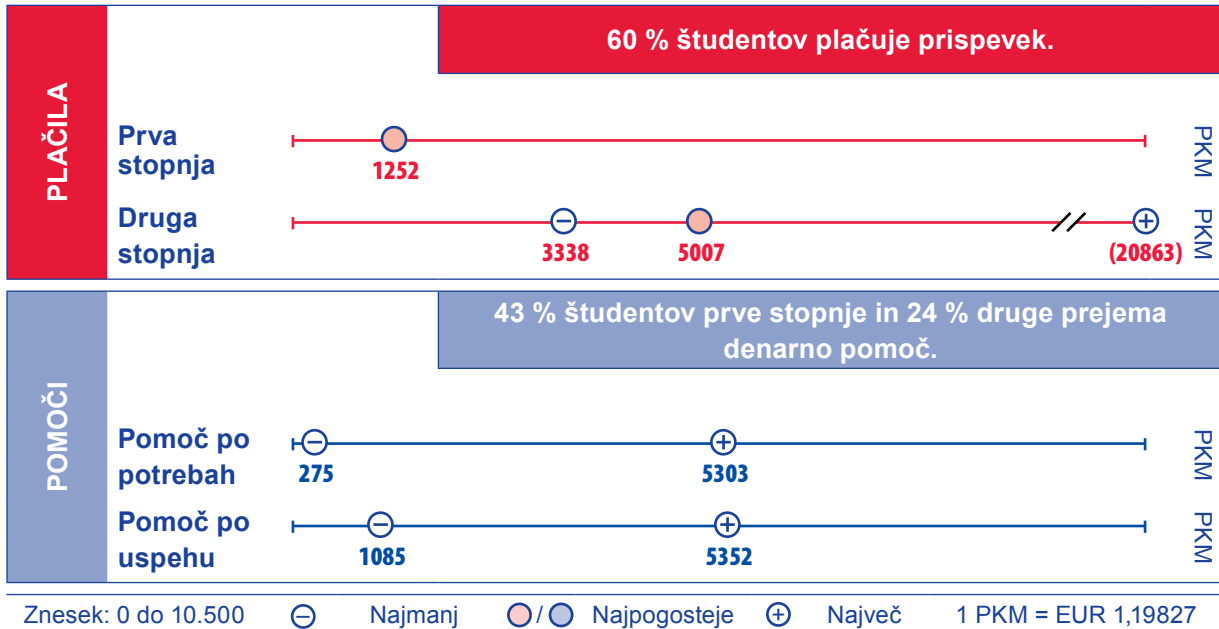
- V večini *Länder* je študij brezplačen. Samo v deželah Baden-Württemberg, Bavarska, Hamburg, Spodnja Saška in Severna Vestfalija morajo študentje plačati zakonsko določen prispevek največ 1.000 EUR na študijsko leto. Administrativne stroške morajo plačevati vsi študentje.
- Študentje, ki podaljšujejo svoj študij, morajo za to plačati prispevek celo v tistih *Länder*, ki ga sicer ne zaračunavajo.
- Ob upoštevanju gmotnega položaja in študijskega uspeha so študentje lahko oproščeni plačila.
- Študentom, ki prihajajo iz držav zunaj EU in EEA, se lahko zaračunajo drugačni prispevki.

Pomoči

- Polovica zneska splošne **študijske pomoči** iz javnih sredstev (BAföG) se dodeljuje kot subvencija, druga polovica kot brezobrestno posojilo. Pomoč je lahko od 10 EUR do 648 EUR na mesec (od leta 2010 naprej 670 EUR) in se dodeljuje za vseh 12 mesecev na leto. Pri ugotavljanju upravičenosti do pomoči in določanju njene višine se upoštevajo študentov dohodek, njegove družinske in bivalne razmere ter morebitna invalidnost oziroma drugačna nezmožnost. Študentje morajo del pomoči vrniti, vendar največ 10.000 EUR.
- Študijska pomoč je namenjena študentom, mlajšim od 30 let (od leta 2010 naprej mlajšim od 35 let).
- **Študijska pomoč po uspehu** se dodeljuje v celoti kot subvencija. Pri določitvi njene višine se prav tako upoštevajo študentove gmotne potrebe.
- Študentska **posojila** so namenjena za plačilo stroškov bivanja in za šolnino (v tistih *Länder*, ki jo zaračunavajo). Višina posojila je omejena na znesek stroškov, zaračunanih študentu. Na voljo so posojila *Bildungskredit*, in sicer največ 7.200 EUR, in *Studienkredit* do največ 54.600 EUR. Obe vrsti posojil se izplačujeta v mesečnih obrokih.
- Študentovi starši prejema 184 EUR mesečnega **družinskega dodatka** za prva dva otroka, 190 EUR za tretjega in 215 EUR za četrtega in naslednjega otroka. Upravičeni so tudi do enotne **davčne olajšave** (vsak izmed staršev 3.504 EUR na leto na otroka), vse do študentovega 25. leta starosti. Davčni urad preverja, kaj je za davkoplačevalce boljše: ali ugodnosti, namenjene otroku, ali davčne olajšave za starše.

IRSKA

GLAVNE ZNAČILNOSTI

POMEMBNI POUDARKI

Plačila

- Redni študentje prve stopnje iz EU ne plačujejo polne šolnine, ampak samo 1.500 EUR „študentskih stroškov“ na leto.
- Večina študentov druge stopnje plačuje šolnino.
- Šolnina za izredni študij je načeloma za polovico nižja od šolnine za redni študij.
- Prispevki za tuje študente niso predpisani in jih določajo visokošolske institucije same.

Pomoči

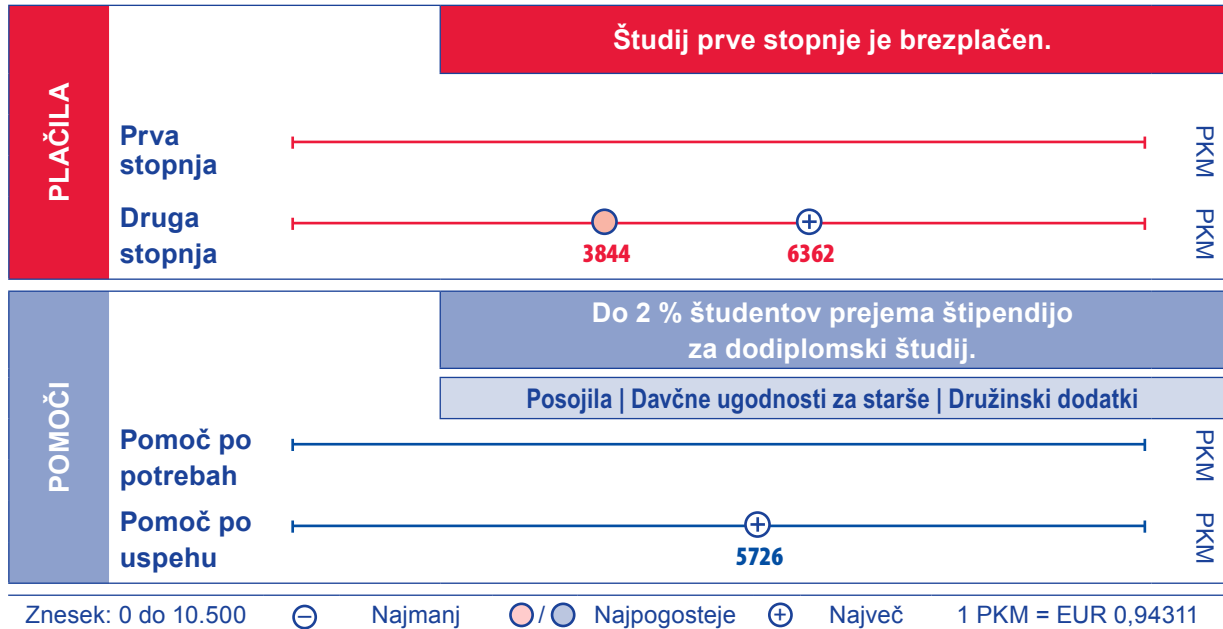
- **Denarne pomoči na podlagi gmotnih potreb študentov** zagotavlja ministrstvo za izobraževanje in usposabljanje. Pomoč je od 330 EUR do 6.355 EUR na študijsko leto, odvisno od cenusa, števila družinskih članov in oddaljenosti od kraja bivanja. Tudi ti študentje morajo iz svojega žepa plačati študentske stroške in šolnino.
- Ministrstvo zagotavlja tudi pet vrst **štipendij za uspešne študente**, in sicer od 1.300 EUR do 6.413 EUR na študijsko leto. Nekatere izmed teh štipendij se študentom dodelijo tudi ob upoštevanju socialnih meril.
- Za pridobitev štipendije morajo študentje izpolnjevati pogoje glede bivanja, cenusa, nacionalnosti in prejšnjega učnega uspeha. Študentje morajo biti vpisani v redni študij.
- **Davčne olajšave** so mogoče, če je treba poravnati stroške šolnine za študij na akreditirani visokošolski instituciji.
- **Posojil in družinskih dodatkov** ni. Izjema so starši, ki prejemajo pomoč socialnega skrbstva in vzdržujejo otroka, ko ta redno študira, a le do njegovega 22. leta starosti.

Načrtovane reforme

V študijskem letu 2011/12 so se študijski stroški, ki se zaračunavajo študentom, povišali na 2.000 EUR na letnik in preimenovali v "študentski prispevek". V to vsoto se všttevajo stroški vpisa, izpitov, dejavnosti študentskega referata in tudi prispevek za šolnino. V študijskem letu 2011/12 bo vpeljana enotna shema denarnih pomoči. Od leta 2012 bo vse prošnje za denarne pomoči obravnavala ena sama agencija.

GRČIJA

GLAVNE ZNAČILNOSTI

POMEMBNI POUDARKI

Plačila

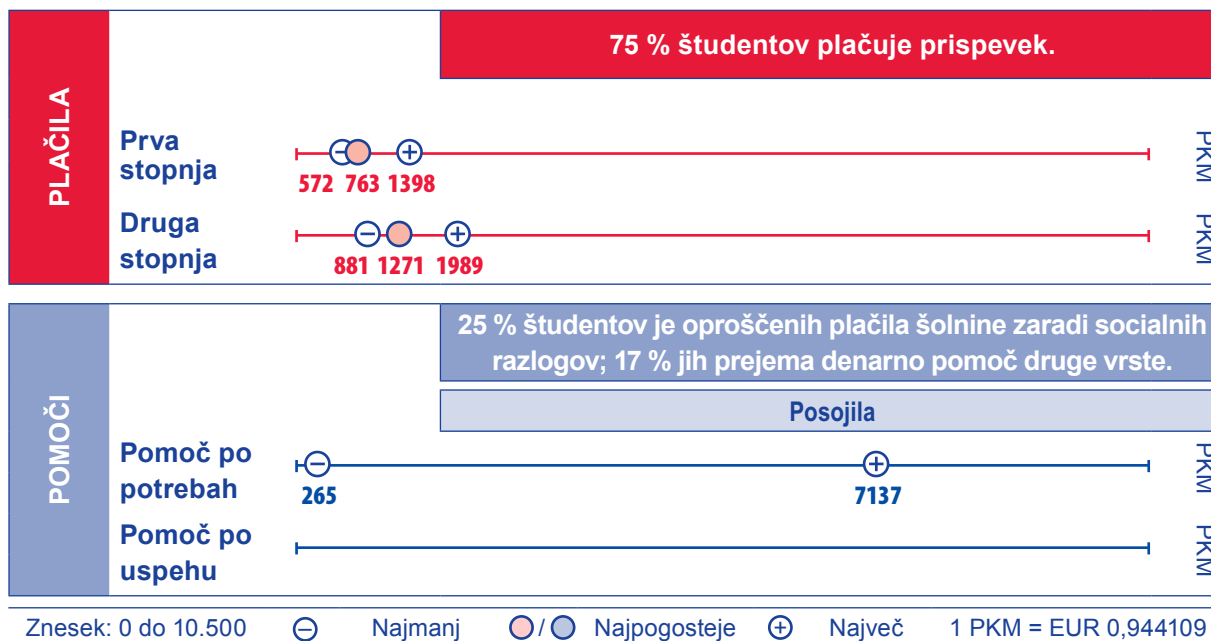
- Redni študenti prve stopnje ne plačujejo prispevkov za študij. Študij prve stopnje plačujejo le študentje Grške odprte univerze, in sicer v razponu od 700 EUR do 2100 EUR na leto.
- Študij druge stopnje je lahko tudi plačljiv. Kolikšno je plačilo, je določeno s predpisi visokošolskih institucij o stopnji master. So tudi brezplačni drugostopenjski programi.
- Nekatere skupine študentov so oproščene plačila prispevka. Med njimi so tudi štipendisti Državnega štipendijskega sklada (*State Scholarships Foundation*).

Pomoči

- **Denarne pomoči oziroma štipendije** dodeljujejo državni štipendijski sklad, ministrstvo za izobraževanje, ministrstvo za zunanje zadeve in zapuščinski skladi.
- Državni štipendijski sklad zagotavlja študentom, ki so uspešno opravili nacionalno preverjanje znanja, 450 EUR na mesec.
- Študentje druge stopnje lahko zaprosijo za **posojila** z državnim jamstvom.
- Starši študentov so upravičeni do **davčnih ugodnosti**. Zaprosijo lahko tudi za 1.000 EUR **družinskega dodatka** na otroka, mlajšega od 25 let, ki ne živi doma.

ŠPANIJA

GLAVNE ZNAČILNOSTI

POMEMBNI POUČENI

Plačila

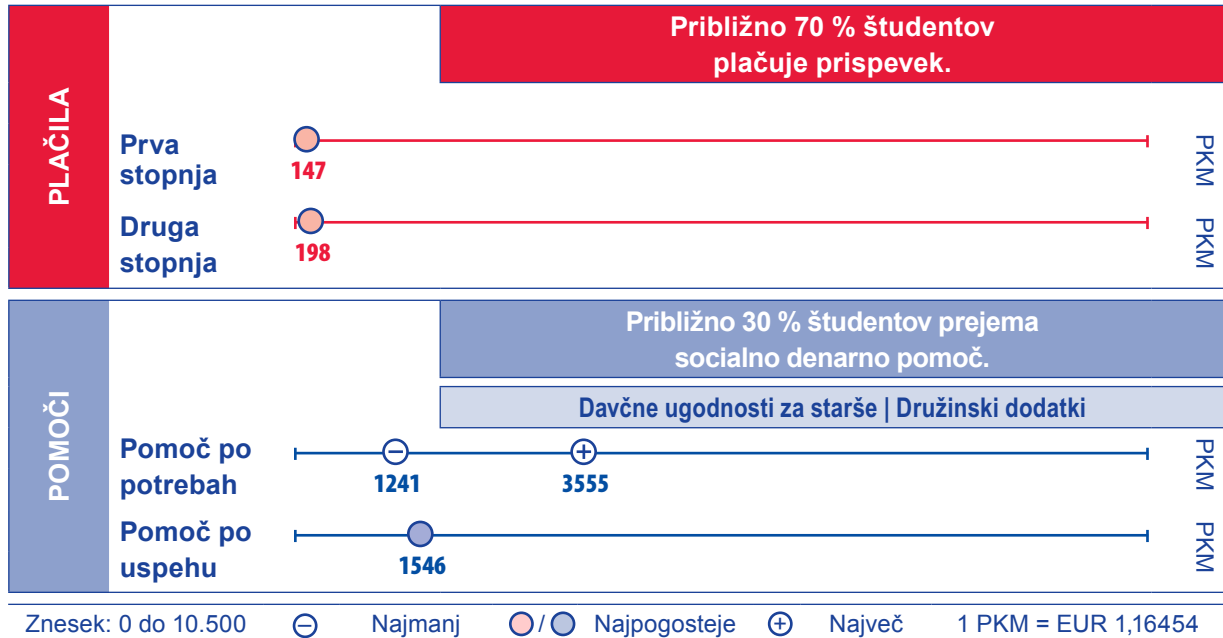
- Višina prispevka je odvisna od števila kreditnih točk ECTS, ki si jih študent namerava pridobiti. Poleg tega se prispevki razlikujejo tudi med študijskimi predmeti in vsaka avtonomna skupnost uveljavlja drugačen razpon plačil. Skupaj se zaračunava več kot 100 različnih zneskov. Prispevki za študij prve stopnje so od 540 EUR do 1.320 EUR in za drugo od 832 EUR do 1.878 EUR.
- Za nekatere »nove programe master« se zaračunava 30 % višji prispevek od dejanskih stroškov programa. Doseže lahko tudi 6.000 EUR.
- Na podlagi meril, ki upoštevajo gnotne razmere študenta in njegov študijski uspeh, je mogoča tudi oprostitev plačila. Dohodek družine je najbolj značilno merilo, ob tem pa se zahteva tudi določena raven študentovega splošnega študijskega uspeha. V redkih primerih je edino merilo za oprostitev plačila izjemen študijski uspeh.

Pomoči

- **Denarne pomoči** se študentom dodeljujejo na nacionalni ravni in na ravni avtonomnih skupnosti. Odvisne so od tega, ali študent prihaja iz druge španske avtonomne skupnosti, ali mora plačati šolnino in kakšna so njegove ekonomske razmere. Mobilnostne denarne pomoči za študij v drugi španski avtonomni skupnosti so od 1.592 EUR do 6.738 EUR na leto. Štipendije za študij v avtonomni skupnosti študentovega stalnega bivališča so od 250 EUR do 5.756 EUR na leto.
- Upravičenost do štipendije se ugotavlja na podlagi študentovega dohodka in družinskih razmer.
- **Posojila** so na voljo za študij druge stopnje v Španiji, državah evropskega visokošolskega prostora, ZDA in Kanadi. Najvišji znesek posojila je 12.000 EUR (6.000 EUR za študijski program na ravni master v Španiji) plus 800 EUR na mesec v 21 mesecih, kolikor traja študij. Odplačevanje posojila se začne tri leta po diplomi. Število študentov, ki najame posojilo, je zelo majhno.
- Davčnih olajšav za starše in družinskih dodatkov ni.

FRANCIJA

GLAVNE ZNAČILNOSTI

POMEMBNI POUČENI

Plačila

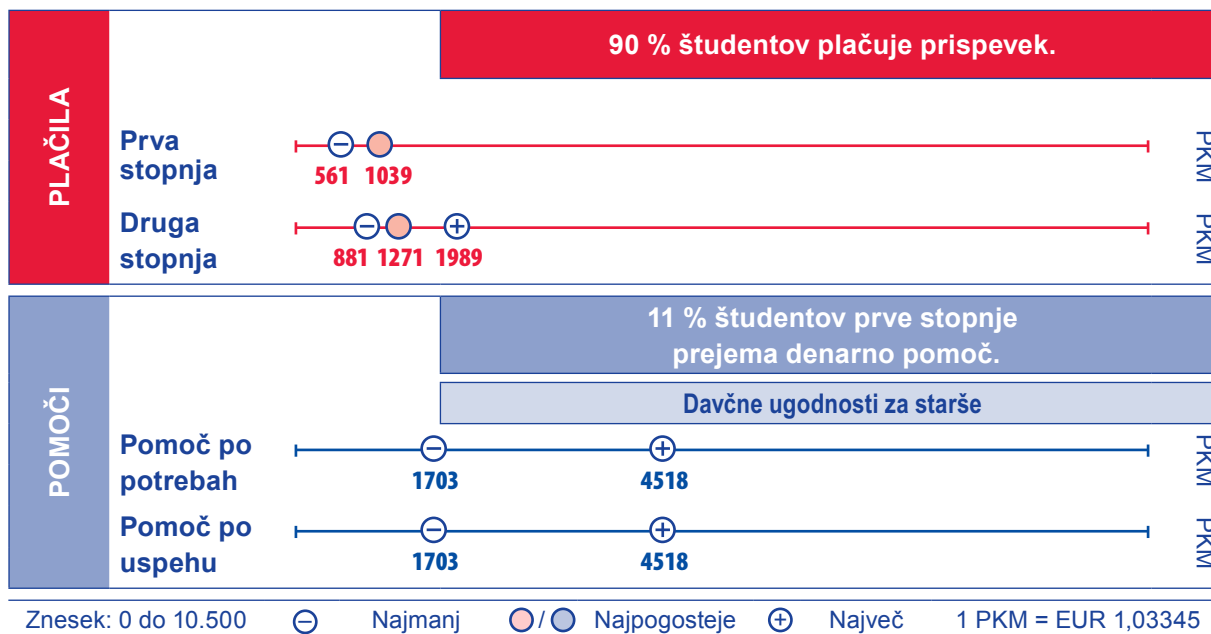
- Prispevek na leto za študij prve stopnje (L1, L2, L3) je 171 EUR, za študij druge stopnje (M1, M2) pa 231 EUR. Prispevki za študij na *grandes écoles* in tehniških visokih šolah so različni, največkrat pa je znesek 538 EUR na leto.
- Študentom, ki prejemajo **denarno pomoč** (prejema jo približno 30 % študentske populacije), ni treba plačevati prispevka.

Pomoči

- **Denarne pomoči** se dodeljujejo na podlagi denarnih potreb študentov, mlajših od 28 let.
- Višina štipendije je odvisna od ocene študentovih denarnih potreb in je od 1.445 EUR do 4.140 EUR na leto.
- Na voljo so tudi **posojila** – največ 15.000 EUR, vendar jih najame manj kot 0,1 % univerzitetnih študentov.
- Starši so upravičeni do **davčne olajšave**, če so študentje denarno nepreskrbljeni in mlajši od 25 let. Obseg davčne olajšave je sorazmeren z višino obdavčenega dohodka gospodinjstva.
- **Družinski dodatek** se izplačuje za dva nepreskrbljena otroka, mlajša od 20 let, ali več. Najnižji dodatek je 125 EUR na mesec in se povečuje sorazmerno z večjim številom upravičenih otrok. Za vsakega otroka, starega od 16 do 20 let, se izplačuje dodatnih 63 EUR na mesec.

ITALIJA

GLAVNE ZNAČILNOSTI

POMEMBNI POUČENI

Plačila

- Redni študentje prve stopnje plačujejo za študij v povprečju 1.074 EUR na leto. O prispevkih, ki jih plačujejo študentje druge stopnje, ni podatkov. Dejanska višina prispevka je odvisna od študentove študijske uspešnosti in njegovih ekonomskih razmer.
- Izredni študenti in študenti študija na daljavo plačujejo nižji prispevek. Invalidnim oziroma drugače nezmožnim študentom je mogoče prispevek še bolj znižati.

Pomoči

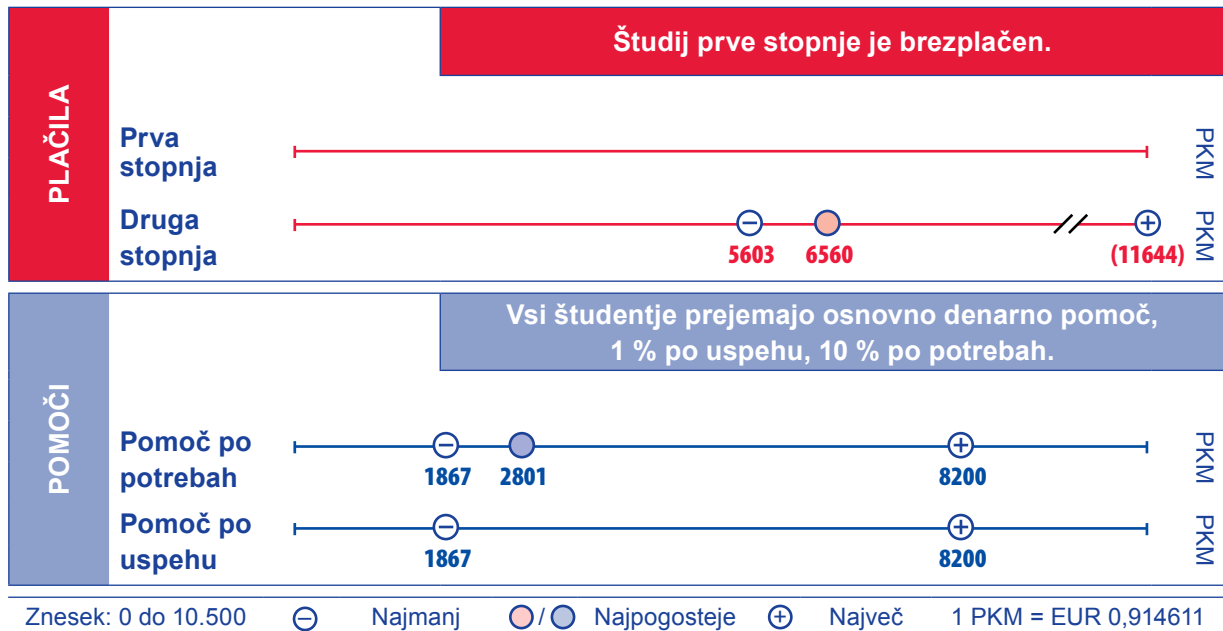
- **Denarne pomoči iz javnih sredstev** se dodeljujejo na podlagi socialno-ekonomskih meril ali študijske uspešnosti. Znesek je odvisen od tega, ali študent živi pri svojih starših, in je lahko od 1.760 EUR do 4.669 EUR na leto.
- Če ima otrok status študenta, lahko starši uveljavljajo **davčne ugodnosti**. Te se določijo na podlagi dejanskih študijskih stroškov.
- Posojil in družinskih dodatkov ni.

Načrtovane reforme

- Leta 2011 je načrtovano zmanjšanje proračunskih sredstev za štipendijsko shemo za okrog 75 % v primerjavi z letom 2010.

CIPER

GLAVNE ZNAČILNOSTI

POMEMBNI POUČENI

Plačila

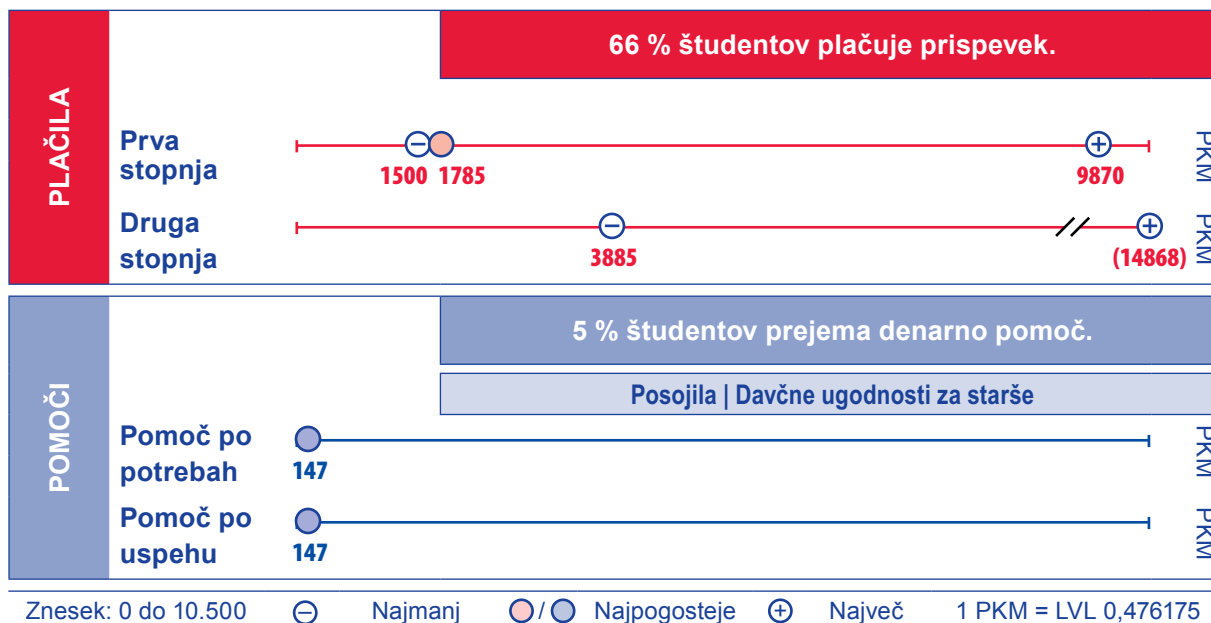
- Visokošolske institucije lahko same določijo višino prispevka, vendar v okviru, ki ga opredeli ministrstvo za izobraževanje in kulturo.
- Študij prve stopnje je za ciprske študente in študente EU brezplačen.

Pomoči

- Vsi ciprski študentje prejemajo letno **denarno pomoč**, ki jo izplačuje ministrstvo za finance (1.700 EUR). Študentje, ki plačujejo prispevek, dobijo za to 850 EUR posebne pomoči. Dodatnih 850 EUR dobijo študentje iz velikih družin (s tremi otroki ali več).
- Okrog 1 % študentov prejema **štipendijo**. Merili za pridobitev štipendije sta študijska odličnost in socialno-ekonomski položaj. Študentje lahko dobijo do 3.400 EUR štipendije za dodiplomski študij (študij prve stopnje) in do 5.000 EUR za študijski program na ravni *master* (druga stopnja).
- 10 % ciprskih študentov prejema namensko **denarno pomoč** za plačevanje življenjskih stroškov, knjig, uporabo računalnika in najemnino. Dodeljuje se na podlagi njihovega socialno-ekonomskega položaja.
- Študijska **posojila** so na voljo le lastnikom imetja na ozemlju, ki ga zasedajo Turki.
- Davčnih ugodnosti in družinskih dodatkov ni.

LATVIJA

GLAVNE ZNAČILNOSTI

POMEMBNI POUKARI

Plačila

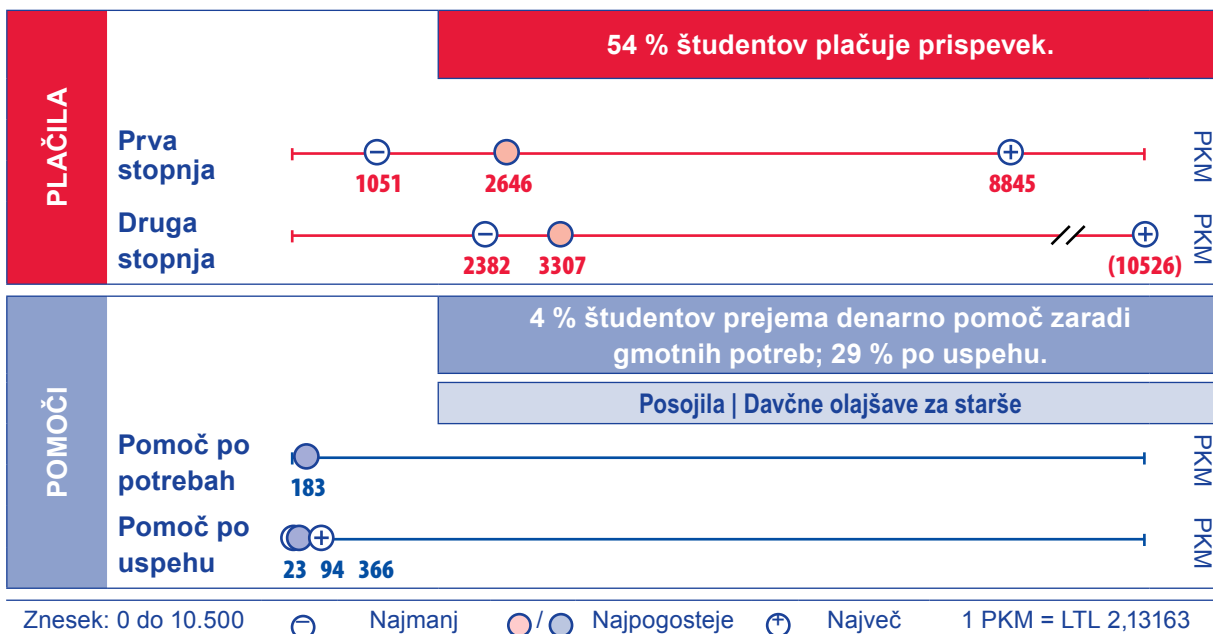
- Študentje na državno subvencioniranih študijskih mestih ne plačujejo prispevka.
- Večina drugih študentov pa plačuje prispevek; to so študentje večernega študija, študija na daljavo ali skupnih študijskih programov več univerz.
- Prispevek je različen, odvisen od študijskega področja in obsega študijskih obveznosti. Visokošolske institucije ga lahko same določijo. Prispevki so tako v razponu od 500 LVL do 850 LVL na leto za študij prve stopnje in od 1.850 LVL do 7.080 LVL za študij druge.

Pomoči

- **Denarne pomoči iz javnih sredstev** se dodeljujejo v obliki brezplačnega študija in na podlagi študijskega uspeha. Subvencionirana študijska mesta so predvsem na prednostnih študijskih področjih. Zdaj so ta: naravoslovje, računalništvo in tehnika.
- Druge **denarne pomoči iz javnih sredstev** se po tradiciji dodeljujejo na podlagi študijskega uspeha. V zadnjem času pa se ob tem bolj upoštevajo študentove denarne potrebe. Prednost imajo invalidni oziroma drugače nezmožni študentje, študentje iz velikih oziroma ekonomsko šibkih družin. Najnižja subvencija za študij prve in druge stopnje je 70 LVL. Višje subvencije se dodeljujejo iz sredstev Evropskega socialnega sklada.
- Obstajata dve vrsti **posojil**. S prvo je mogoče plačati stroške šolnine, z drugo pa življenjske stroške do največ 120 LVL mesečno. Študent mora vrniti posojilo v 12 mesecih po končanem študiju. Posojilo najame 18 % študentov.
- **Davčne ugodnosti za starše** so 150 LVL na leto, namenjene pa so za zdravstveno varstvo in študijske stroške.
- Družinskih dodatkov ni.

LITVA

GLAVNE ZNAČILNOSTI

POMEMBNI Poudarki

Plačila

- Študentje na državno subvencioniranih študijskih mestih ne plačujejo prispevka.
- Študij plačuje približno polovica študentov. Prispevek je odvisen od izbire študijskega področja in načina študija (redni ali izredni študij).
- Za študij prve stopnje je prispevek od 2.241 LTL do 18.854 LTL na leto; najpogosteje je 5.640 LTL na leto.
- Za študij druge stopnje je prispevek od 5.077 LTL do 22.438 LTL na leto; najpogosteje je 7.050 LTL na leto.
- Visokošolske institucije lahko določijo višjo šolnino za študente, ki prihajajo z območja zunaj držav EU in EEA.

Pomoči

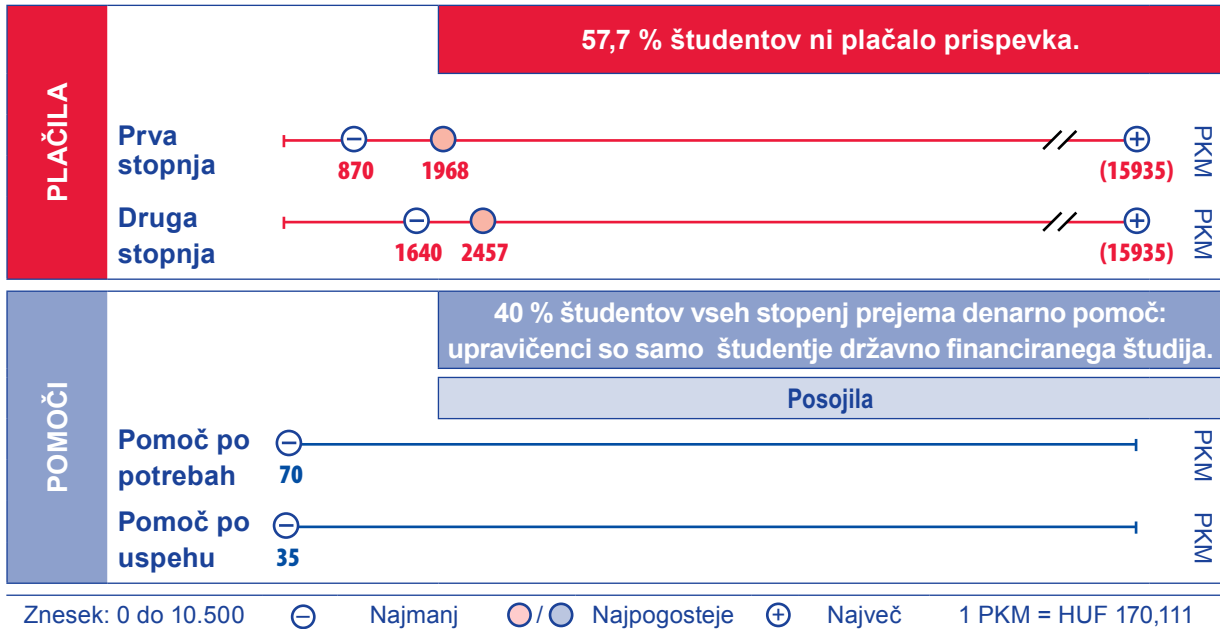
- Dodeljujeta se dve vrsti **štipendij (denarnih pomoči)**: za študijske dosežke in socialne štipendije.
- Znesek štipendije za študijske dosežke določa vsaka visokošolska institucija sama. Razpon štipendij je tako od 50 LTL do 780 LTL na mesec. Najpogostejša je 200 LTL na mesec. V študijskem letu 2009/10 je prejelo štipendijo te vrste 29,1 % študentov.
- Socialne štipendije so na voljo študentom, ki izhajajo iz slabih socialno-ekonomskih razmer, invalidnim oziroma drugače nezmožnim študentom in sirotam. Višino teh štipendij določa vlada. V študijskem letu 2009/10 je 4,1 % študentov prejelo 390 LTL socialne štipendije na mesec.
- Od leta 2009 naprej lahko dobijo študentje državno **posojilo**, in sicer za eno študijsko leto. Državno posojilo za plačilo šolnine ne more biti večje, kot je šolnina za eno študijsko leto. Za plačilo življenjskih stroškov ne sme presegati 6.500 LTL na leto. Leta 2009 je najelo posojilo 5,6 % študentov.
- **Davčne ugodnosti za starše** študentov, mlajših od 26 let, se lahko namenijo za povračilo dela plačane šolnine.
- Družinskih dodatkov ni.

Načrtovane reforme

- Od 1. avgusta 2011 vlada plačuje obresti vsem zdajšnjim študentom, ki jim je bilo od leta 2009 naprej dodeljeno državno posojilo za plačilo šolnine.

MADŽARSKA

GLAVNE ZNAČILNOSTI

POMEMBNI POUČILKI

Plačila

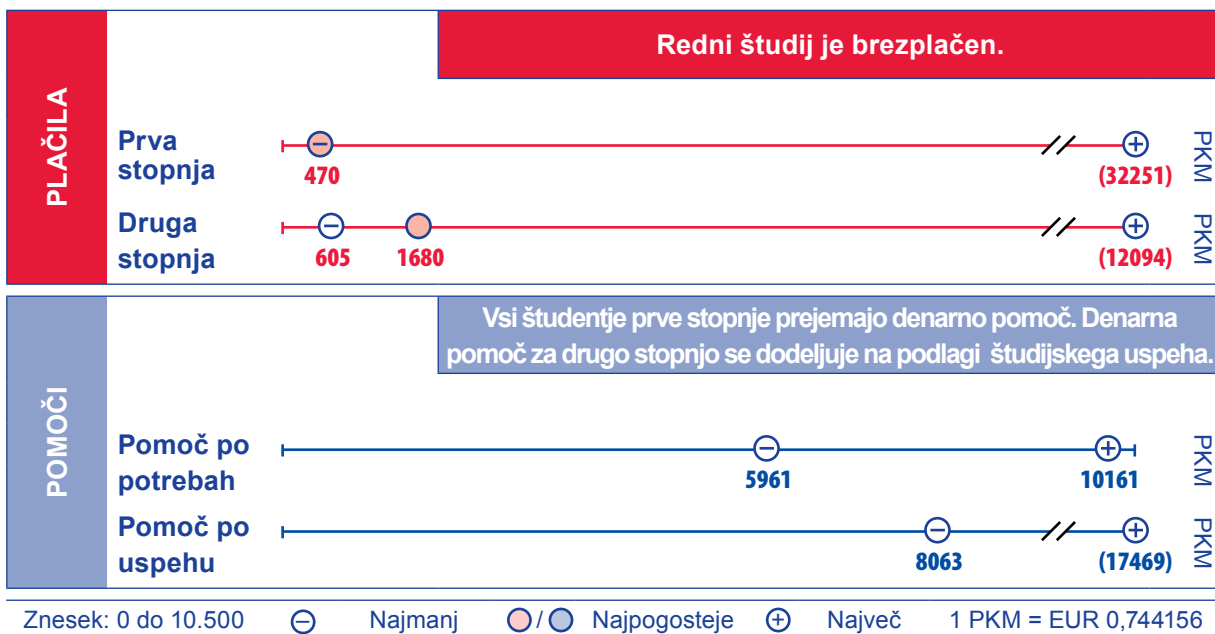
- Prispevki se zaračunavajo študentom na študijskih mestih, ki jih država ne financira, in tistim, ki podaljšajo študij. Status državno financiranega študenta (*SFD*) si lahko pridobi največ 10 % najboljših študentov, ki so začeli študij na nesubvencioniranem študijskem mestu (*NSFD*).
- Prispevek, ki naj bi bil najmanj 50 % vseh študijskih stroškov na študenta, določijo visokošolske institucije. Prispevek za študij na prvi stopnji je od 148.000 HUF do 2.710.800 HUF (najpogosteje 334.800 HUF) in za študij na drugi stopnji od 279.000 HUF do 2.710.800 HUF (najpogosteje 418.000 HUF).

Pomoči

- Štipendijo lahko dobijo samo študentje s statusom državno financiranega študenta.
- Država zagotavlja različno visoka **posojila** vsem študentom s statusom subvencioniranega študenta (največ 40.000 HUF na mesec) in študentom brez tega statusa (največ 50.000 HUF na mesec). Sirote in študenti z brezposelnimi starši lahko dobijo 10.000 HUF na mesec več. Najdaljša doba prejemanja posojila je 5 let (7 let za dolg študij, kot je medicina).
- Davčnih ugodnosti za starše in družinskih dodatkov ni.

MALTA

GLAVNE ZNAČILNOSTI

POMEMBNI POUČENI

Plačila

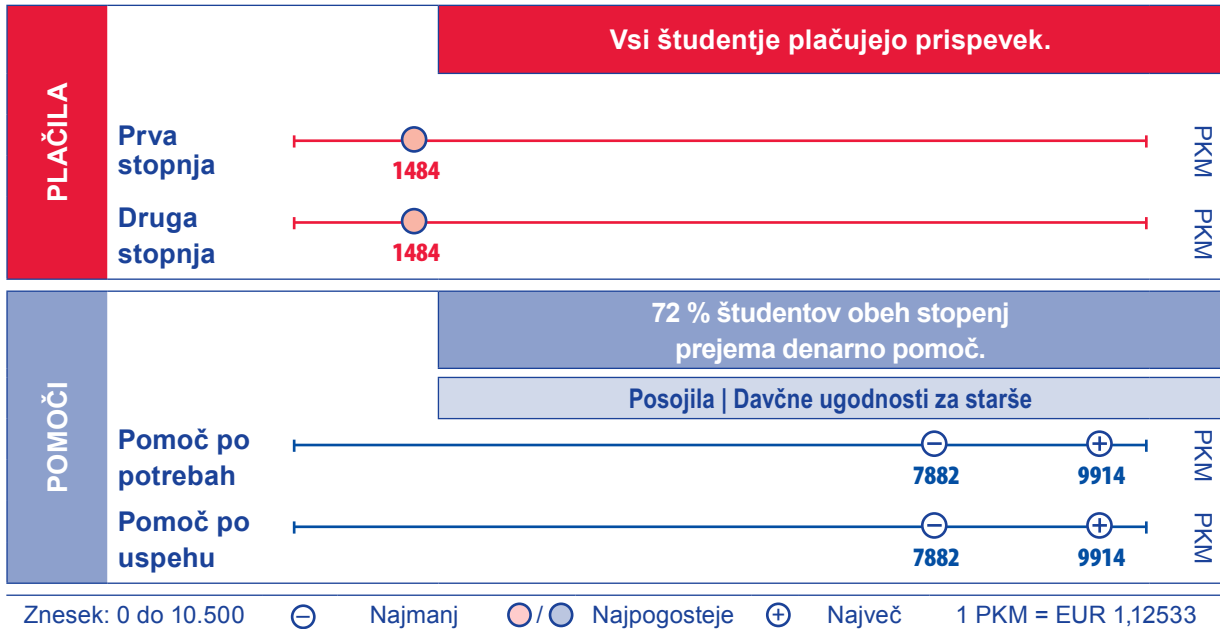
- Redni študentje ne plačujejo prispevkov. Samo študentje večernega študija, študija na daljavo in skupnih študijskih programov več univerz plačujejo prispevek.
- Prispevki so za različne študije različni. Nižje prispevke, približno od 350 EUR do 450 EUR, plačujejo izredni študentje dodiplomskega študija. Višje prispevke, od 9.000 EUR do 24.000 EUR plačujejo redni študentje medicine.

Pomoči

- **Denarne pomoči iz javnih sredstev so na voljo vsem študentom.** Prejemajo 86 EUR na teden od oktobra do junija. Poleg tega prejemajo dodatnih 460 EUR v prvem letu študija in drugih dodatnih 460 EUR za vsako študijsko leto. Tisti, ki študirajo naravoslovje ali informacijske tehnologije, prejemajo 146 EUR na teden in dodatnih 698 EUR.
- Upravičenost do nekaterih denarnih pomoči se ugotavlja na podlagi študijskega uspeha.
- Posojil, davčnih ugodnosti za starše in družinskih dodatkov ni.

NIZOZEMSKA

GLAVNE ZNAČILNOSTI

POMEMBNI POUDARKI

Plačila

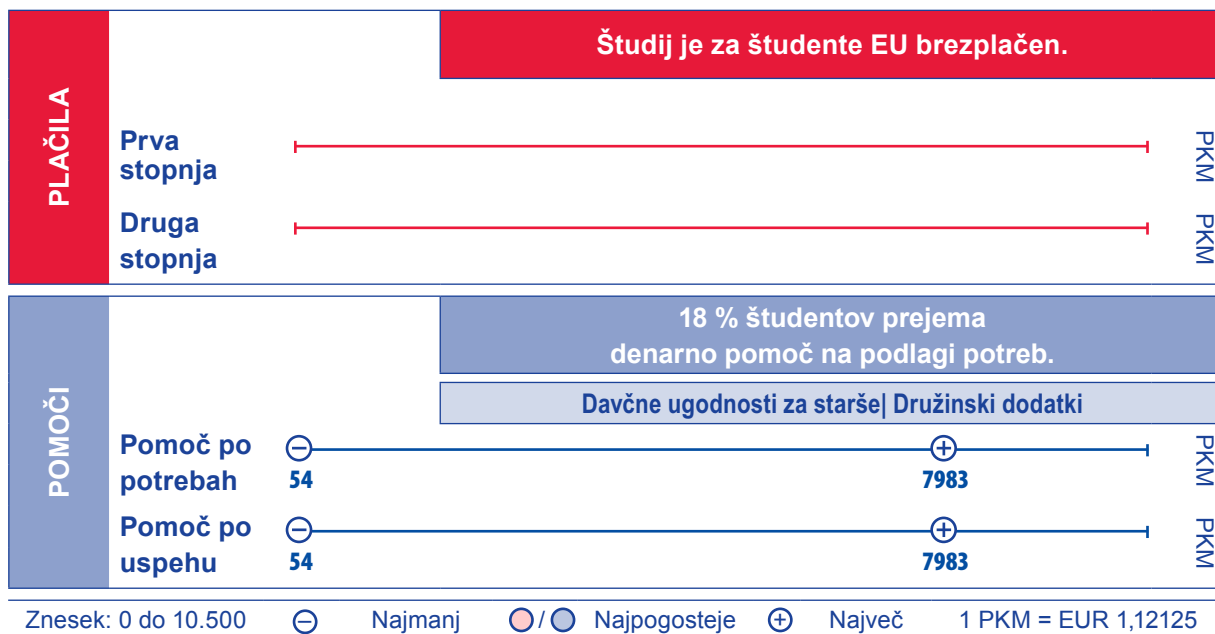
- Prispevek se določa na ravni države (zdaj je prispevek 1.670 EUR na leto). Plačati ga morajo vsi študentje.
- Študentom, ki se vpišejo na študij za pridobitev druge diplome na isti ravni, lahko visokošolske institucije zaračunavajo različno visoke prispevke.

Pomoči

- Splošno študentsko **denarno pomoč** zagotavlja država. Do nje so upravičeni vsi redni študentje akreditiranih visokošolskih institucij. Mesečni zneski so v razponu od 95,61 EUR do 266,23 EUR. Denarna pomoč se izplačuje za predpisano trajanje programa za pridobitev izobrazbene stopnje. Ob upoštevanju dohodka staršev in kraja bivanja med študijem študentje lahko dobijo dopolnilno subvencijo od 219,16 EUR do 239,08 EUR.
- Študentje lahko najamejo tudi **posojilo** za plačilo življenjskih stroškov (289,38 EUR na mesec) in plačilo šolnine (135 EUR na mesec). Obrestna mera je enaka tisti, ki jo plačuje država.
- Starši tistih študentov, ki ne prejema študentske denarne pomoči, so upravičeni do **davčne ugodnosti** za vzdrževanje otroka. Davčna ugodnost kot davčni odbitek zaradi usposabljanja je lahko največ 15.000 EUR, davčni odbitek za otroka pa največ do 4.000 EUR. Davčni odbitek za otroka se lahko tudi ukine.
- Družinskih dodatkov ni.

AVSTRIJA

GLAVNE ZNAČILNOSTI

POMEMBNI Poudarki

Plačila

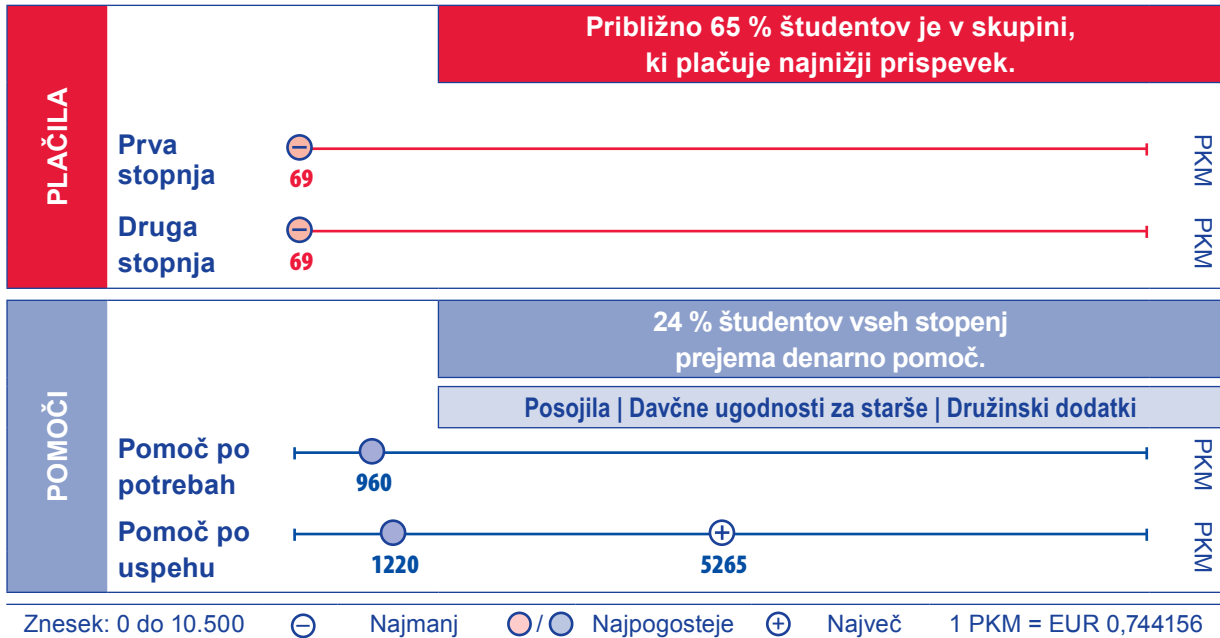
- Študentje EU in vsi, ki imajo enake pravice, ne plačujejo šolnin. Plačati morajo samo, če podaljšajo svoj študij za dva semestra ali več. Prispevek je 363,36 EUR na semester.
- Študentom se plačilo lahko oprosti, če, na primer, ob študiju še delajo, so bolni, invalidni oziroma drugače nezmožni, skrbijo za vzgojo otroka do njegovega 7. leta starosti ali če študirajo na tujem.
- Vsi drugi študentje morajo študij plačati, izjema so le tuji študentje iz najmanj razvitih držav. O tem, ali so študentje iz držav v razvoju lahko oproščeni plačila, odloči univerza. Če morajo plačati svoj študij, se jim prav tako zaračuna 363,36 EUR na semester.

Pomoči

- Državne študentske denarne pomoči je mogoče razdeliti na dve obliki: kot neposredno financiranje študija, ki se izplačuje študentom v gotovini, in kot posredno financiranje študija, ko se subvencija izplača študentovim staršem ali pa se študentu dodelijo nedenarne ugodnosti.
- Neposredne pomoči se študentom izplačujejo v mesečnih zneskih do 8.952 EUR na leto. Višina se določi na podlagi dohodka študentove družine in števila družinskih članov, staršev in zakonca.
- Denarna pomoč je nepovratna, vračati jo je treba, če študent po prvih dveh semestrih študija še nima dokazila o uspešnosti.
- Študentovi starši lahko dobijo družinski dodatek (152,70 EUR). Če imajo otroka, mlajšega od 27 let, ki študira, so upravičeni do davčne olajšave (58,40 EUR na otroka).
- Posojil ni.

POLJSKA

GLAVNE ZNAČILNOSTI

POMEMBNI POUDARKI

Plačila

- Študentje plačujejo administrativne stroške (vpisne in diplomske). Kolikšni so, določi minister za visoko šolstvo vsako leto na novo.
- Šolnine, ki jih določijo javne visokošolske institucije, v glavnem plačujejo le izredni študenti. Pri študentih, ki so v slabem ekonomskem položaju, bolni ali imajo odlične dosežke, so mogoče izjeme in zmanjšanje plačila.
- Redni študenti javnih visokošolskih institucij morajo plačati ustrezen prispevek, če ponavljajo letnik ali izpit.

Pomoči

- **Denarne pomoči na podlagi gmotnih potreb** so na voljo invalidnim oziroma drugače nezmožnim študentom ter študentom, ki imajo nizke dohodke oziroma ima nizek dohodek njihova družina. Dodeljujejo se tudi **denarne pomoči po uspehu** za študijske ali športne dosežke. Za dodeljevanje denarnih pomoči po pravilih, določenih z zakonom (Zakon o visokem šolstvu 2005), so največkrat odgovorne visokošolske institucije.
- Od 4.000 PLN do 6.000 PLN **posojila** na leto je mogoče najeti za študij katerekoli stopnje, če je dohodek posojiljemalca manjši od 2.500 PLN na mesec (leta 2009). V študijskem letu 2009/10 je najelo posojilo 13 % študentov, vpisanih v javne visokošolske institucije.
- **Davčna ugodnost za študentove starše ali skrbnike** je v obliki davčne olajšave. Leta 2009 je bila 1.112,04 PLN na otroka. Olajšava se prizna, če starši prejema varstveni dodatek ali kakšno drugo socialno pomoč oziroma študent nima obdavčljivega dohodka (niti kapitalskih dobičkov), ki bi presegal 3.089 PLN.
- **Družinski dodatek** se dodeljuje staršem z nizkimi dohodki ali invalidnemu oziroma drugače nezmožnemu študentu.

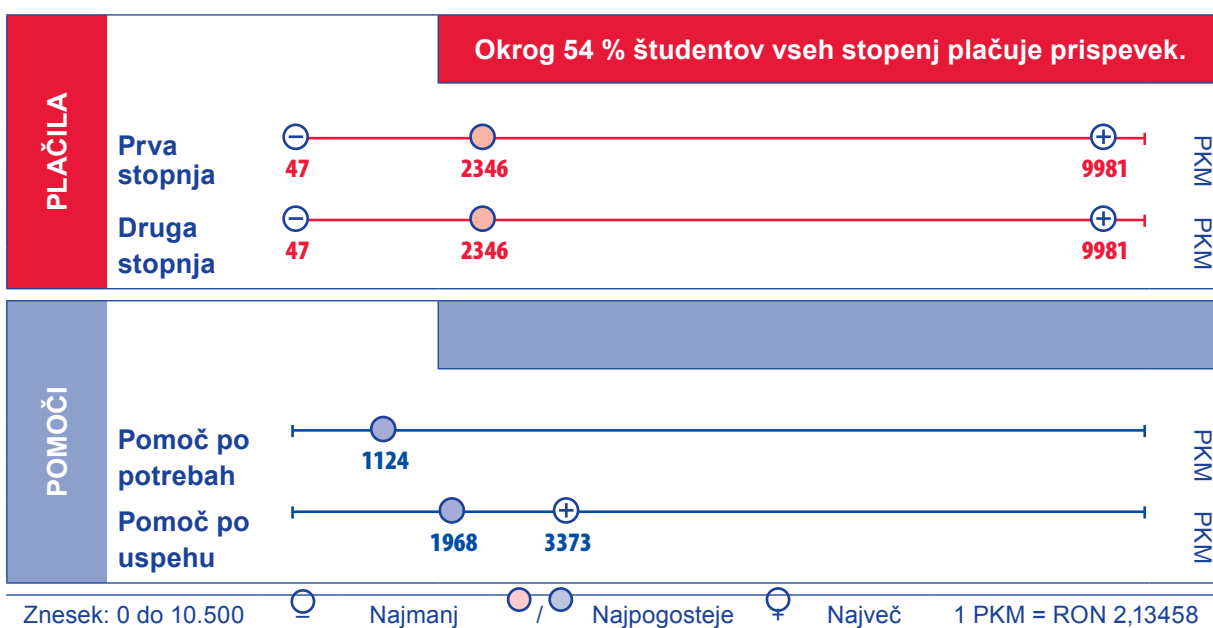
Načrtovane reforme

- Dopolnitve Zakona o visokem šolstvu so bile sprejete 18. marca 2011, veljati bodo začele 1. oktobra 2011.
- Redni študentje javnih visokošolskih institucij bodo morali plačevati šolnino za drugi in nadaljnji redni študij. Izjeme bodo mogoče ob študijskih, umetniških ali športnih dosežkih, ti se bodo ocenjevali po prvem letu drugega in nadaljnega študija. Študentje bodo morali plačati tudi tisti del študija, ki bo presegel mejo kreditnih točk ECTS, nacionalno opredeljeno za vsako vrsto programa. Ta je za študij prve stopnje 180 ECTS, za enovit (nestopnjevan) študij *master* pa 300 ECTS. Študij po kratkih programih do 30 ECTS bo za študente brezplačen.

- Vpeljan bo katalog brezplačnih administrativnih storitev. V skladu s tem katalogom visokošolske institucije ne bodo smele zaračunavati (med drugim) ponavljanja izpitov.
- Dohodkovni prag za pridobitev denarne pomoči za študente z nizkim družinskim dohodkom bo zvišan na 410,8 PLN do 739,7 PLN na osebo (sedaj je od 316 PLN do 569 PLN). Natančno mejo v predpisanih razponih bodo določile visokošolske institucije vsaka zase.
- Za posojila, ki jih najemajo študentje, bo jamčila država: jamstvo bo 100–odstotno za študente, pri katerih bo družinski dohodek manj kot 600 PLN, in za študente, ki niso v starševski oskrbi; jamstvo bo 70–odstotno, če bo družinski dohodek manj kot 601 PLN do 1.000 PLN na osebo (kot leta 2010/11).

ROMUNIJA

GLAVNE ZNAČILNOSTI

POMEMBNI Poudarki

Plačila

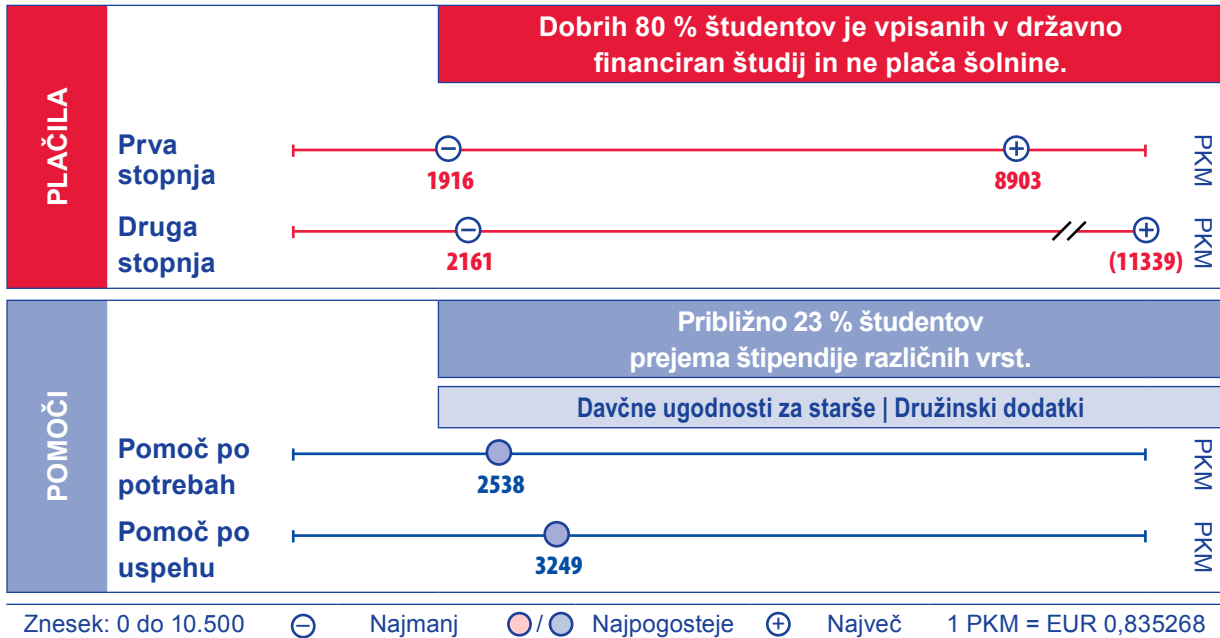
- O višini prispevka za vse programe odločajo senati vsake univerz zase. Senat odloča tudi o izjemah na podlagi študentskih gmotnih razmer ali njegove uspešnosti. Vsi študentje plačujejo administrativne stroške vpisa.
- Splošni in najvišji prispevek na študenta določi Nacionalni svet za visokošolsko financiranje. Zneski so opredeljeni v pogodbi z vsako visokošolsko institucijo posebej. Prispevki so od 2.840,59 RON, tolikšnega plačuje 11,2 % študentov, 5.007,54 RON za tehniški študij in do največ 21.304,34 RON. Najvišji prispevek plačuje 0,10 % študentov. Povprečen znesek je 7.481 RON.

Pomoči

- **Denarne pomoči na podlagi uspeha** so v različnih oblikah: kot študijska dotacija (najpogosteje 250 RON na mesec) in kot štipendija za dober uspeh (najpogosteje 350 RON na mesec). Štipendije za visoke dosežke (ena na fakulteto) lahko dosežejo 600 RON na mesec.
- **Denarne pomoči na podlagi potreb**, najpogosteje 200 RON na mesec, se dodeljujejo glede na študentske finančne razmere.
- Znesek **denarne pomoči**, s katero naj bi študent plačeval svoje življenjske stroške, bivanje in prehrano, določi vsaka visokošolska institucija. Univerza odloči o številu denarnih pomoči in pri tem izhaja iz skupnih sredstev za vse študijske izdatke. Ministrstvo zagotavlja ta sredstva na letni ravni.
- Posojil, družinskih dodatkov in davčnih ugodnosti za starše ni.

SLOVENIJA

GLAVNE ZNAČILNOSTI

POMEMBNI POUDARKI

Plačila

- Redni študentje javnih visokošolskih zavodov na študijskih mestih, financiranih iz javnih sredstev, ne plačujejo šolnine. Plačujejo samo vpisnino in stroške za ponavljanje izpitov.
- Redni študentje javnih visokošolskih zavodov, ki jim ni uspelo dobiti državnega financiranega študijskega mesta, izredni študenti in tuji študenti z območja zunaj držav EU plačujejo enake šolnine. Zneski so v razponu od 1.600 EUR do 7.436 EUR za študij prve stopnje in od 1.805 EUR do 9.471 EUR za študij druge stopnje.
- Povprečna šolnina se zračuna tako, da se stroški študijskega programa delijo s številom vpisanih študentov.

Pomoči

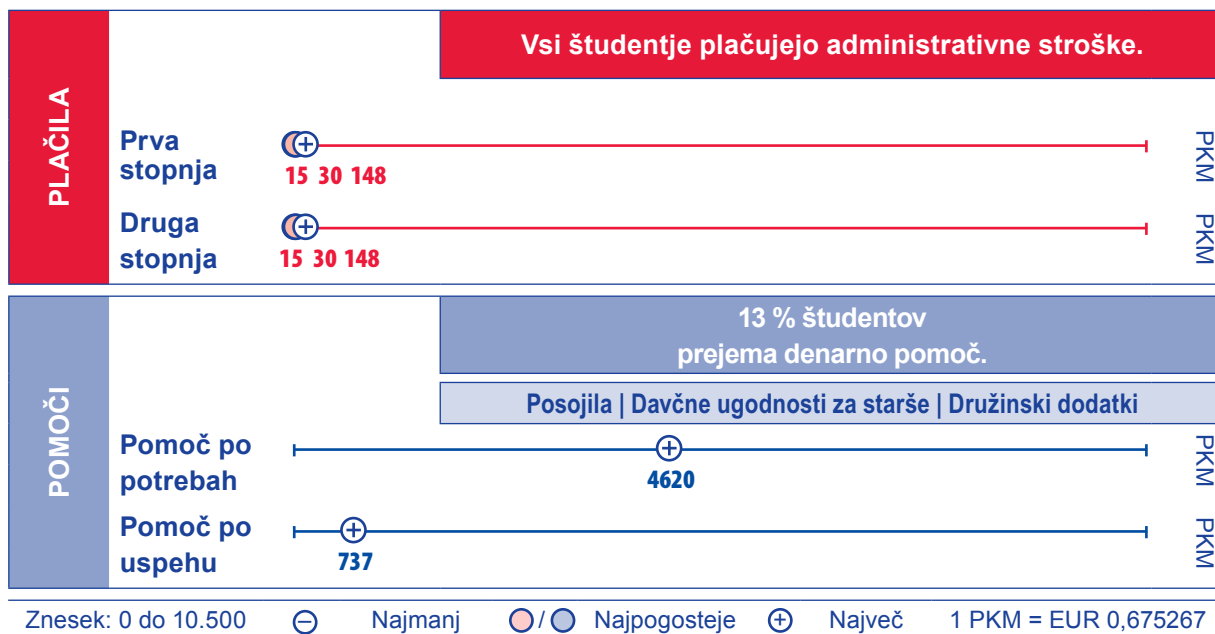
- Državne štipendije so dodeljujejo ekonomsko in socialno šibkim študentom. Obstajajo tudi štipendije za uspešne študente. Pogoji za pridobitev štipendije je, da je študent ob vpisu v prvi študij mlajši od 26 let.
- **Posojil ni.**
- **Družinski dodatki** so določeni v odstotku od povprečne plače v Sloveniji in se dodeljujejo na podlagi dohodka na družinskega člana, z upoštevanjem študentove starosti in števila nepreskrbljenih otrok v družini (leta 2009 so bili od 19,64 EUR do 135,55 EUR na otroka na mesec).
- **Davčna ugodnost za starše** je odvisna od števila nepreskrbljenih otrok (leta 2009 je bila 2.251,46 EUR do 7.351,57 EUR na leto). Do nje so upravičeni starši vseh študentov, ki so ob vpisu mlajši od 26 let.

Načrtovane reforme

- Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev, ki je bil sprejet leta 2010, uvršča štipendije med socialne prejemke. Predlog Zakona o štipendiranju je v postopku sprejemanja v Državnem zboru. Namen tega zakona je povečati možnosti študentov, da si pridobijo štipendijo.

SLOVAŠKA

GLAVNE ZNAČILNOSTI

POMEMBNI POUDARKI

Plačila

- Vsi študentje plačujejo vpisnino od 10 EUR do 100 EUR. Redni študentje javnih visokošolskih institucij, ki ne podaljšujejo »normalnega« trajanja študijskega programa, ne plačujejo šolnine.
- Šolnino pa morajo plačati študentje, ki podaljšajo študij ali v istem študijskem letu študirajo vzporedno po dveh študijskih programih ali več. Šolnine za študij prve stopnje so v razponu od 400 EUR do 1.000 EUR na leto, za študij druge stopnje pa od 500 EUR do 1.500 EUR. Študentje, vpisani v izredni študij oziroma študij na daljavo, plačujejo študij prve stopnje po 2.100 EUR in študij druge stopnje po 3.150 EUR.
- Šolnina in drugi prispevki za študij v javnih visokošolskih institucijah ne smejo presegati 50 % povprečne cene rednega študija.
- Študentje z območja zunaj držav EU plačujejo višjo šolnino, in sicer od 3.000 EUR do 8.000 EUR na leto.

Pomoči

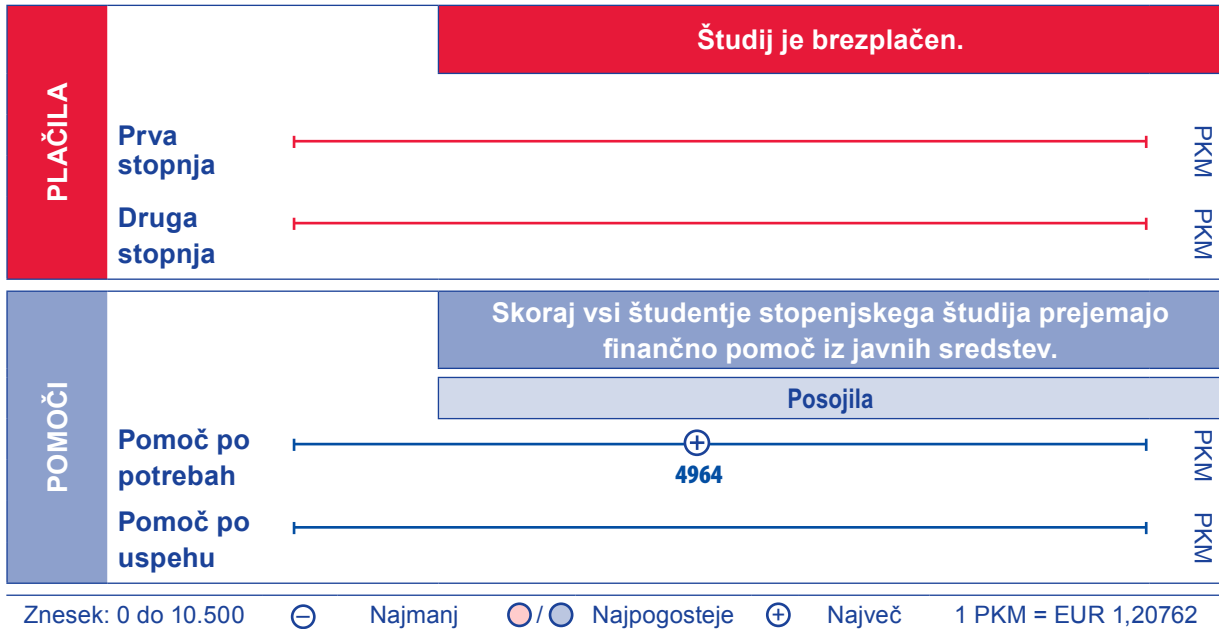
- Študentje, ki izpolnjujejo določene pogoje, imajo zakonsko pravico do **socialne štipendije**. Visokošolske institucije dajejo štipendije kot nagrado študentom za odličen uspeh pri študiju, raziskovanju, razvojnem in umetniškem delu ali pri športu.
- Posojila** so subvencionirana iz javnih sredstev. Študent lahko dobi iz Sklada za študentska posojila 1.327,76 EUR na leto za ves čas normalnega trajanja študija. Od študijskega leta 2010/11 je mogoče dobiti 2.655,52 EUR dodatnega posojila za plačilo šolnine.
- Družinski dodatek** za starše študentov, mlajših od 25 let, je 21,25 EUR.
- Davčna ugodnost za starše** omogoča znižanje davka v enotnem znesku 20 EUR na mesec.

Načrtovane reforme

Ministrstvo za izobraževanje, znanost, raziskovanje in šport je predlagalo dopolnitve Zakona o visokem šolstvu, ki naj bi bile uveljavljene 1. januarja 2012. Vlada je soglašala s predlogom ministrstva januarja 2011, javna razprava je bila končana 13. maja 2011. Predlagane spremembe so povezane z omejevanjem višine šolnin za celoten študij na daljavo, ne le za posamezno študijsko leto. Visokošolske institucije naj bi smele zaračunavati plačilo šolnine za študijske programe, ki se izvajajo v tujem jeziku, vsem študentom, tako rednim kot tudi državljanom EU. Zgornje meje oziroma najvišje mogoče šolnine naj bi določalo ministrstvo za izobraževanje, znanost, raziskovanje in šport.

FINSKA

GLAVNE ZNAČILNOSTI

POMEMBNI POUČENI

Plačila

- Študij je brezplačen.

Pomoči

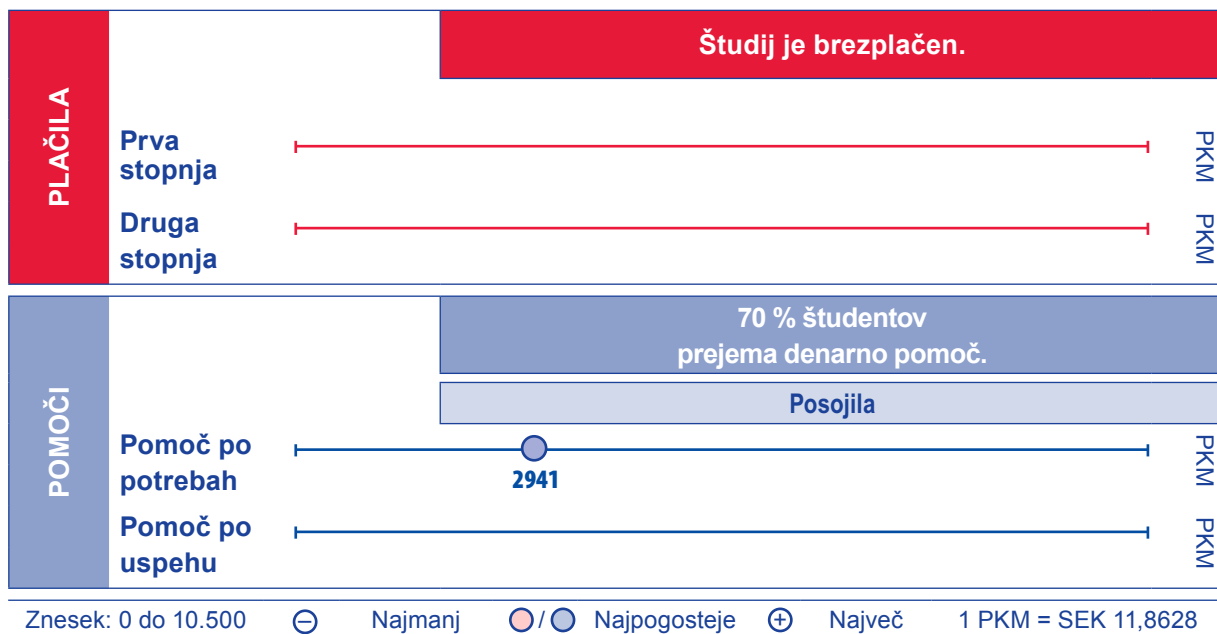
- Študijska **denarna pomoč** je na voljo za čas študija, odvisna je od starosti študenta in od tega, ali živi sam ali pri starših oziroma enem izmed njih. Zneski so v razponu od 55 EUR do 298 EUR na mesec.
- Dodatek za bivanje je namenjen samostojnemu študentu za plačilo 80 % stroškov najemnine. Najvišji znesek je lahko 201,60 EUR na mesec.
- Študijsko denarno pomoč in dodatek za bivanje lahko dobijo samo študentje, katerih dohodek ne presega 11.850 EUR na leto.
- Študentje, ki so upravičeni do študijske pomoči, in tisti, ki so stari od 18 do 19 let in ne živijo pri starših, lahko dobijo študentsko **posojilo**. Pri tem se preverjajo tudi dohodki staršev.
- Davčnih ugodnosti za starše in družinskih dodatkov ni.

Načrtovane reforme

- Od 1. avgusta 2011 se bo v predpisih denarna pomoč študentom tesneje povezala s spremljanjem študentove študijske poti. V novih predpisih bo kot pogoj za pridobitev denarne pomoči določeno višje število kreditnih točk, ki jih bo moral študent opraviti v študijskem letu. Od jeseni 2011 se bo denarna pomoč novim študentom dodeljevala na podlagi sistema dveh študijskih stopenj. To bo veljalo tudi za nove študente, vpisane v drugo stopnjo. Denarno pomoč bo študent lahko prejel največ 37 mesecev za študij na prvi stopnji in 28 mesecev na drugi. Upravičena doba prejemanja pomoči bo skupaj 55 mesecev, to je toliko, kot je bilo doslej določeno za študij za pridobitev naslova *Master*.

ŠVEDSKA

GLAVNE ZNAČILNOSTI

POMEMBNI Poudarki

Plačila

- Za švedske študente in študente EU je študij brezplačen.

Pomoči

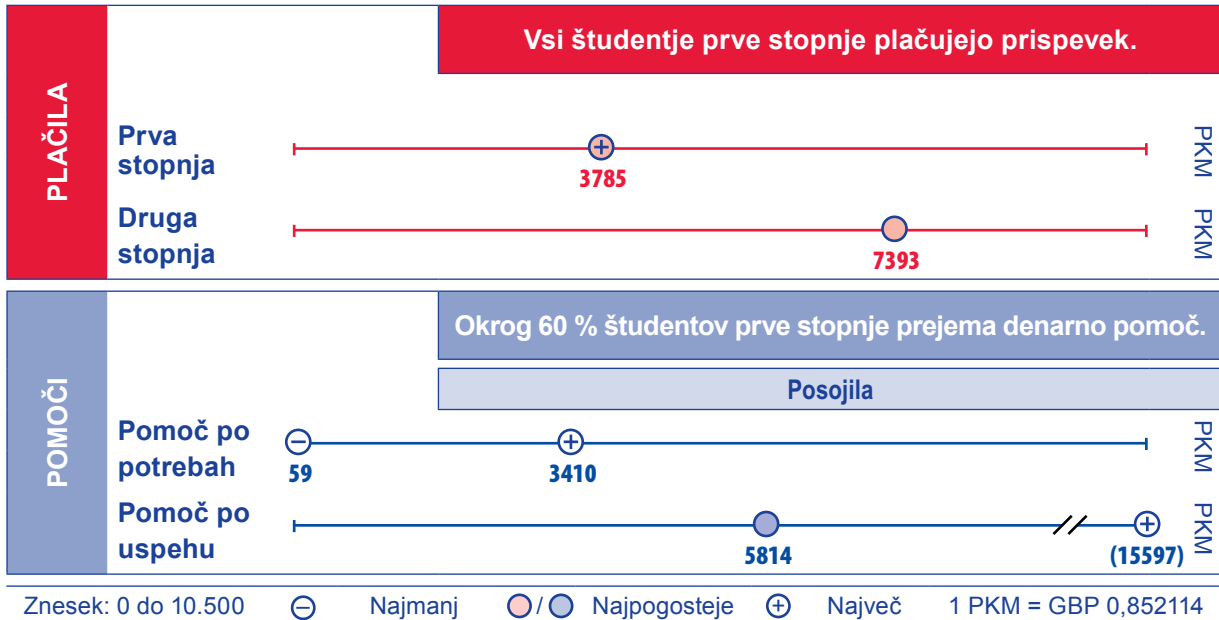
- Vsi lahko dobijo **denarno pomoč** po 671 SEK na teden za 9 mesecev na leto.
- Vsi lahko dobijo **posojilo** 1.284 SEK na mesec za 9 mesecev na leto.
- Študentje z enim do štirimi otroki in študentje, ki si plačujejo študij na tujem, lahko dobijo še posebno subvencijo 128 do 293 SEK na teden.
- Sočasno z uvedbo šolnin za tuje študente sta bila vpeljana dva nova štipendijska programa, namenjena študentom, ki plačujejo prispevke za študij.
- Davčnih ugodnosti za starše in družinskih dodatkov ni.

Načrtovane reforme

- Junija 2010 je *Riksdag* izglasoval vladni predlog zakona "Konkurenčnost na podlagi kakovosti – šolnine za tuje študente" (Govt. Bill 2009/10:65). To pomeni, da ostaja visokošolsko izobraževanje brezplačno za švedske državljane, državljane EU/EEA ter švicarske državljane. Po drugi strani pa morajo državljani drugih držav („študentje tretjih držav“) od jeseni 2011 za študij plačevati (<http://www.sweden.gov.se/sb/d/12798>).
- Višino prispevka bodo določale visokošolske institucije same, in sicer po načelu plačila vseh stroškov študija.

ZDRUŽENO KRALJESTVO – ANGLIJA, WALES IN SEVERNA IRSKA

GLAVNE ZNAČILNOSTI

POMEMBNI POUKARI

Plačila

- Prispevke, ki jih morajo plačevati študentje za redni študij prve stopnje, določijo visokošolske institucije same, vendar v mejah, ki jih predpiše vlada (3.225 GBP na leto = 3.785 PKM). Skoraj vse zaračunavajo študij za pridobitev diplome *bachelor* po najvišji ceni.
- Prispevka za redni študij prve stopnje ni treba plačati „vnaprej“. Vsi študentje so upravičeni do posojila za plačilo šolnine, ki ga odplačajo, ko končajo študij in je njihov zaslužek nad določenim pragom (15.000 GBP na leto). Odplačevanje posojila je urejeno z davčnim sistemom, prek katerega se jim odteguje devet odstotkov dohodka, ki presega prag 15.000 GBP.
- Prispevke za študij druge stopnje, izredni študij ter študij tujih študentov prav tako določijo visokošolske institucije same, vendar teh vlada ne omejuje. Med prispevki so velike razlike, še posebej za izredne in tuje študente. Diagram prikazuje povprečno raven plačil samo za študente organiziranega rednega skupinskega študija: 4.955 GBP = 5.814 PKM. Za študente individualnega raziskovalnega študija je povprečen prispevek 3.390 GBP na leto = 3.978 PKM.

Pomoči

- Rednim študentom prve stopnje je zagotovljen centralno voden sistem **posojil**, ki omogoča polno plačilo **šolnine**, in kombinacija **posojil ter denarnih pomoči za življenjske stroške**. Poleg tega visokošolske institucije del dohodka od vplačanih šolnin uporabljajo za štipendiranje ekonomsko šibkih študentov. To je urejeno zelo različno in v diagramu ni prikazano.
- Višina posojila za redne študente prve stopnje, s katerim plačujejo življenjske stroške, je odvisna od dohodka družine, od tega, ali študentje živijo doma ali na svojem, ali študirajo v Londonu ali drugje, ali prejemajo denarno pomoč ali ne. Višina denarne pomoči za plačilo življenjskih stroškov je odvisna od dohodka družine. Prejema jo okrog 60 % študentov; v Angliji in Walesu do 2.906 GBP na leto (3.410 PKM) (kot kaže diagram), na Severnem Irskem pa do 3.406 GBP (v diagramu ni prikazano).
- V Walesu so v študijskem letu 2009/10 vsi redni študentje prve stopnje prejemali denarno pomoč, s katero so lahko plačali približno polovico šolnine. Od študijskega leta 2010/11 to ne velja več.
- Drugače so urejene pomoči za izredne študente prve stopnje; tem so na voljo denarne pomoči glede na njihove gmotne potrebe, ne dobijo pa posojila za plačilo šolnine.
- Za študente druge stopnje ni splošnega sistema denarnih pomoči za ekonomsko šibke. Večina študentov si organiziran redni študij plačuje sama. Izjeme so nekatere posebne discipline, kot so izobraževanje učiteljev, socialno delo in nekatere zdravstvene stroke. Denarne pomoči, dodeljene glede na študentov uspeh, ki so prikazane v diagramu, so pomoči za študente individualnega raziskovalnega študija, ki študirajo zunaj Londona, kot jih je določil Svet za raziskovanje (13.290 GBP na leto = 15.597 PKM). Financerji na splošno čedalje bolj uporabljajo ta znesek kot splošno merilo za določanje višine pomoči. Za štipendije ali oprostitev plačila šolnine se morajo študentje raziskovalnega študija potegovati na natečajih.
- Davčne ugodnosti za starše in družinski dodatki** v sistemu študentskih pomoči nimajo nobene vloge.

Načrtovane reforme

V **Angliji** so po parlamentarnem izglasovanju predpisa o šolninah decembra 2010 vpeljali spremembe v program ukrepov o šolninah in finančnih pomočeh. Najpomembnejše novosti, ki bodo veljale od septembra 2012 naprej, so naslednje.

- Institucije lahko zaračunavajo 6.000 GBP osnovne šolnine, lahko pa tudi več – največ do 9.000 GBP –, če imajo odobren „dogovor o dostopu“, v katerem določijo ukrepe (kot so socialne in finančne pomoči), s katerimi bodo povečale dostopnost in obdržale študente v predavalnicah.
- Vlada načrtuje tudi spremenjene pogoje za vračanje posojila, in sicer: dvig praga dohodka, pri katerem dolžnik začne posojilo odplačevati, na 21.000 GBP; zaračunavanje realne obrestne mere posojilojemalcem; podaljšanje odplačilne dobe s 25 na 30 let.
- Posojila za plačilo šolnine bodo lahko najeli tudi izredni študentje prve stopnje, ukinjene pa bodo denarne pomoči na podlagi premoženjskih razmer, s katerimi izredni študenti zdaj plačujejo prispevke za študij in življenjske stroške.

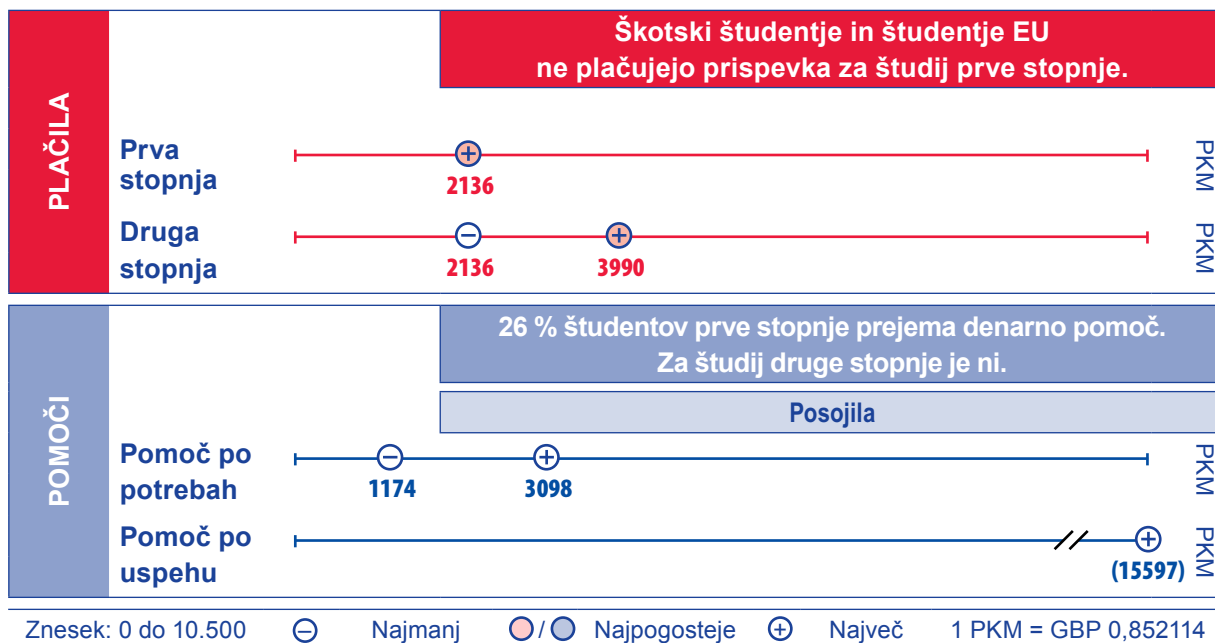
Po napovedi povečanja šolnin v Angliji je tudi vlada v **Walesu** sprejela predpis, ki bo omogočal institucijam zaračunavanje višjih prispevkov. Program šolnin in finančnih pomoči v Walesu od septembra 2012 vsebuje naslednje pomembne novosti.

- Institucije bodo lahko zaračunavale novo 4.000 GBP vredno osnovno letno šolnino, lahko pa tudi višjo, vendar največ do 9.000 GBP, pod pogojem, da bodo obenem spodbujale visokošolski študij in upoštevale načelo enakih možnosti. Valižanski študentom pa vendarle ne bo treba plačevati višjih prispevkov, saj bo dodatne stroške zanje plačala vlada.
- Posojila za plačilo prispevka za študij bodo lahko najemali tudi izredni študentje prve stopnje.

Po napovedi povečanja šolnin v Angliji je o tem razpravljala tudi skupščina na **Severnem Irskem** in izvedla javno razpravo o prihodnji politiki. Izvršilni organi Severne Irske zdaj razmišljajo o različnih možnostih ureditve šolnin in finančnih pomoči po letu 2012.

ZDRUŽENO KRALJESTVO – ŠKOTSKA

GLAVNE ZNAČILNOSTI

POMEMBNI POUČENI

Plačila

- Škotska vlada plačuje šolnine za študij prve stopnje škotskim študentom in študentom EU.

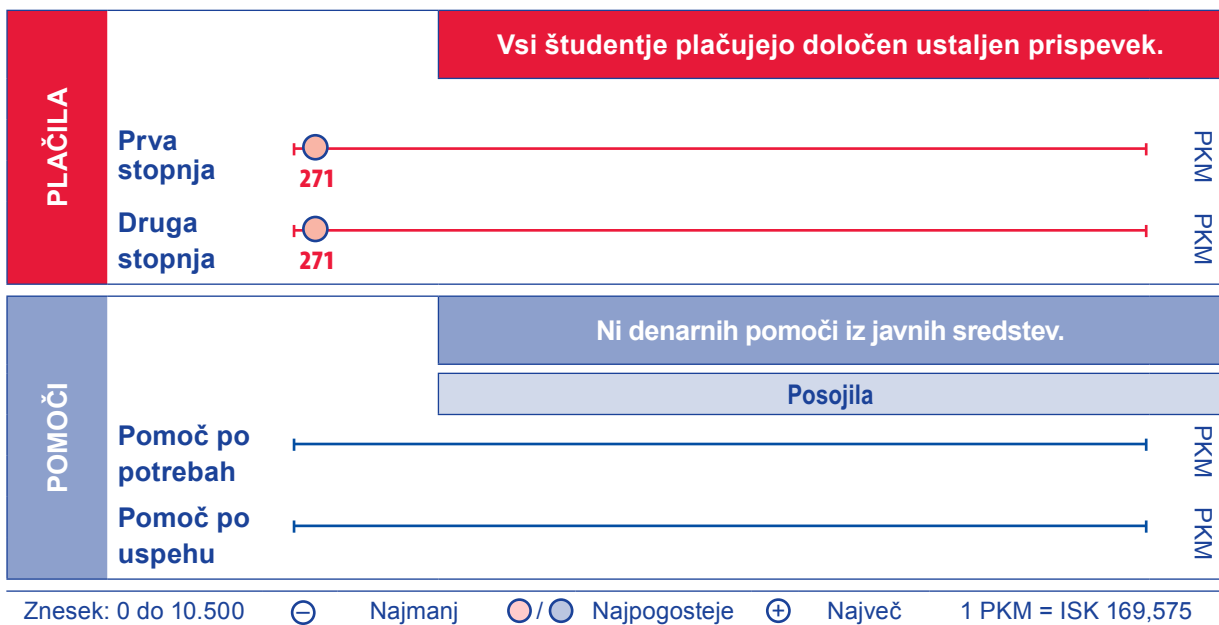
- Prispevki se zaračunavajo študentom iz drugih delov Združenega kraljestva in tujim študentom (z območij zunaj držav EU). Študentje iz drugih delov Združenega kraljestva plačujejo 1.820 GBP šolnine na leto oziroma 2.895 GBP za študij medicine. Zaračunavanje šolnin tujim študentom ni urejeno s predpisi, določajo jih visokošolske institucije same.
- Sistem plačil in pomoči je urejen samo za študente prve stopnje. Plačevanje prispevkov za študij druge stopnje ni urejeno s predpisi, praksa je različna, odvisna od področja in načina študija (na primer drugače za redni kot za izredni študij).

Pomoči

- Študentom so na voljo tako **denarne pomoči** kot **posojila**. **Denarne pomoči** so namenjene študentom, ki izhajajo iz družin z nizkimi dohodki. Študentje z nižjim dohodkom lahko dobijo do 2.640 GBP „štipendije za mlade študente“. Študentom, starejšim od 25 let, in študentom, ki živijo v partnerski zvezi, je na voljo do 1.000 GBP „štipendije za samostojne študente“. Za invalidne študente oziroma drugače nezmožne obstajajo tudi druge **denarne pomoči**.
- Leta 2010 je 60 % študentov najelo posojilo. Študentje, ki živijo pri starših, si lahko izposodijo največ 4.107 GBP ali najmanj 605 GBP na leto. Tisti, ki ne živijo pri starših, si lahko izposodijo največ 5.067 GBP ali najmanj 915 GBP.
- **Davčne ugodnosti za starše in družinski dodatki** v sistemu študentskih pomoči nimajo nobene vloge.

ISLANDIJA

GLAVNE ZNAČILNOSTI

POMEMBNI POUČENI

Plačila

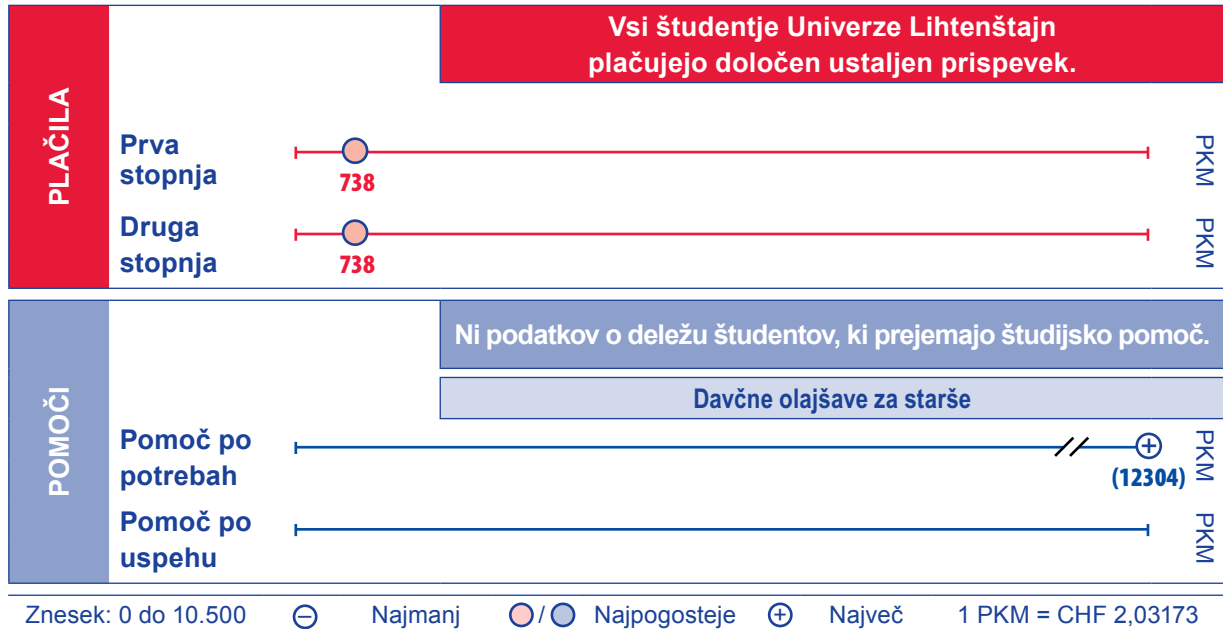
- Vsi študentje javnih visokošolskih institucij plačujejo vpisnino 45.000 ISK.

Pomoči

- Denarnih pomoči oziroma štipendij iz javnih sredstev ni.
- Za študij se zagotavljajo **posojila**. Višina posojila je odvisna od števila članov študentove družine. Osnovni življenjski stroški posameznega študenta so ocenjeni na 740 ISK na mesec.
- Davčnih ugodnosti za starše in družinskih dodatkov ni.

LIHTENŠTAJN

GLAVNE ZNAČILNOSTI

POMEMBNI Poudarki

Plačila

- Vsi študentje javnih visokošolskih institucij plačujejo prispevek 1.500 CHF.

Pomoči

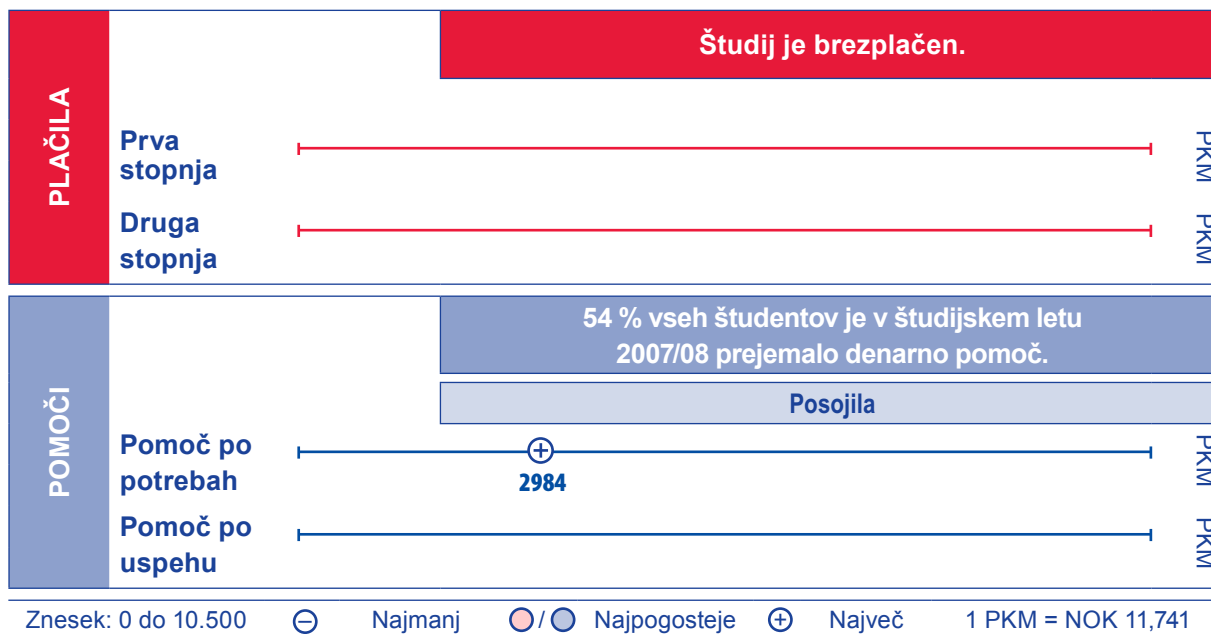
- Pomoč iz javnih sredstev združuje **denarne pomoči in posojila** v različnih razmerjih. Največji skupni znesek je 25.000 CHF, od tega je denarna pomoč lahko 40–60 %, ostalo je posojilo.
- Vodilno načelo je, da si študentje oziroma njihovi starši lahko sami financirajo študij. **Denarne pomoči iz javnih sredstev** so na voljo študentom na podlagi njihovega dohodka. Študentje upravičenci morajo imeti lihtenštajnsko državljanstvo ali morajo prebivati v Lihtenštajnu.
- Starši lahko uveljavljajo **davčne ugodnosti** do 12.000 CHF na leto za stroške, povezane s študijem.
- Družinskih dodatkov ni.

Načrtovane reforme

- Kot izhaja iz razprave o financiranju raziskovanja in nacionalni raziskovalni strategiji, bo tudi nacionalni sistem financiranja visokega šolstva v naslednjih letih spremenjen.
- Zakon o državnih štipendijah je bil spremenjen, spremembe so prav zdaj v postopku sprejemanja. Na spremembe so močno vplivali varčevalni ukrepi, vpeljani ob finančni krizi. Izdatki za finančne pomoči se morajo zmanjšati za 25 %.

NORVEŠKA

GLAVNE ZNAČILNOSTI

POMEMBNI POUČENI

Plačila

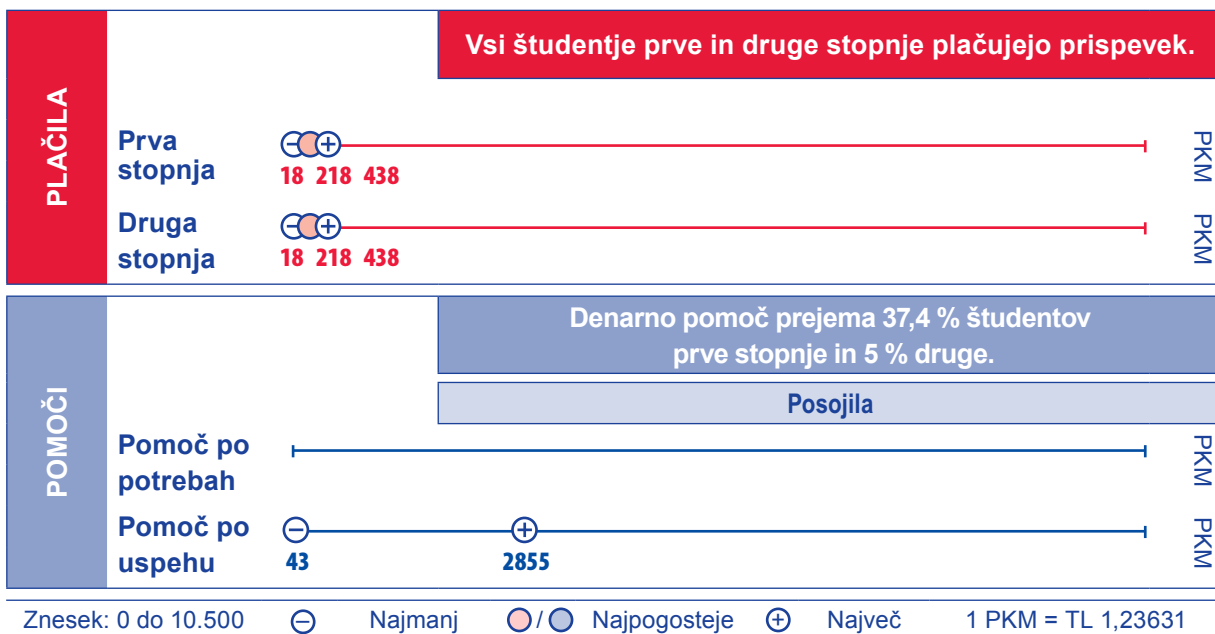
- Študij na javnih visokošolskih institucijah, na katerih študira 85 % vseh študentov na Norveškem, je brezplačen.

Pomoči

- Norveški študentje so upravičeni do **posojil** in **denarnih pomoči** iz Državnega izobraževalnega posojilnega sklada (*NSELF*). Skupen znesek študentove pomoči je lahko največ 87.600 NOK. Pomoč se načeloma dodeljuje kot posojilo, vendar se študentom, ki ne živijo pri starših, 40 % posojila spremeni v subvencijo. Ti študentje lahko dobijo tudi subvencijo za plačilo prevoznih stroškov. Določa se glede na dejanske stroške.
- Finančna pomoč se dodeljuje tudi za študij v tujini, saj so posojila in subvencije *NSELF* popolnoma prenosljiva. Za to pomoč lahko zaprosijo študentje v študijskih izmenjavah in študentje v programih za pridobitev visokošolske izobrazbe.
- Študentje, skrbniki otrok, lahko dobijo denarno pomoč za vsakega otroka.
- **Davčne ugodnosti za starše** in **družinski dodatki** v sistemu študentskih pomoči nimajo nobene vloge.

TURČIJA

GLAVNE ZNAČILNOSTI

POMEMBNI POUDARKI

Plačila

- Javne univerze, na katerih študira 89 % študentov, zaračunavajo zelo nizek prispevek 22 TL.
- Vse javne univerze ne zaračunavajo vpisnine. Študentje, ki potrebujejo denarno pomoč, so lahko oproščeni plačila vpisnine. Tudi študentje, ki prejemajo štipendijo Zavoda za posojila in študentske domove, so oproščeni plačila.
- Izredni študentje plačujejo višji prispevek. Uspeh pri sprejemnih izpitih odloča o tem, ali se bodo študentje lahko vpisali v redni študij ali se bodo morali prijaviti k večernim predavanjem. Študij na daljavo in izpitni način študija je treba plačati, in sicer od 460 TL do 2.200 TL oziroma 360 TL do 1.600 TL.

Pomoči

- Obstajajo tri glavne vrste **denarnih pomoči**, ki jih zagotavljajo bodisi vlada, univerze same ali različna telesa. V pogojih za njihovo pridobitev se združujejo gmotna in študijska merila.
- Najpogostejše so vladne **subvencije šolnin**; te, povezano s **posojili**, prejema približno 40 % študentov. **Posojila** za celoten študij se izplačujejo mesečno po okrog 100 EUR.
- Študentske pomoči pa redko zadoščajo za plačilo vseh študentovih življenjskih stroškov.
- Davčne ugodnosti za starše** in **družinski dodatki** v sistemu študentskih pomoči nimajo nobene vloge.

Altbach, P.G., Reisberg, L. and Rumbley, L.E., 2009. *Trends in Global Higher Education: Tracking an Academic Revolution*, Report Prepared for the UNESCO 2009 World Conference on Higher Education. Paris: UNESCO.

Asplund, R., Adbelkarim, OB and Skalli, A., 2008. An equity perspective on access to, enrolment in and finance of tertiary education. *Education Economics*, 16(3), str. 261–274.

Astin, A.W. and Oseguera, L., 2004. The Declining „Equity” of American Higher Education. *The Review of Higher Education*, 27(3), str. 321–341.

Barr, N., 2004. Higher Education Funding. *Oxford Review of Economic Policy*, 20(2), str. 264–283.

BFUG (Bologna Process Working Group on Social Dimension and Data on Mobility of Staff and Students in Participating Countries), 2007. *Key issues for the European Higher Education Area – Social Dimension and Mobility*. Stockholm: Government Offices of Sweden. [pdf] Dostopno na: <http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/WGR2007/Socialdimensio-nandmobilityreport.pdf> [Vpogled 1. decembra 2010].

Brennan, J., Naidoo, R. and Patel, K., 2009. Quality, Equity and the Social Dimension: The Shift from the National to the European level. In: Kehm, B.M., Huisman, J. and Stensaker, B. eds, *The European Higher Education Area: Perspectives on a Moving Target*. Rotterdam/Boston/Taipei: Sense Publishers, str.141–162.

Browne, J., 2010. *Securing a sustainable future for higher education. An independent review of higher education funding & student finance*. London: Department of Business, Innovation and Skills.

Budapest-Vienna Declaration on the European Higher Education Area. [pdf] Dostopno na: http://www.ehea.info/Uploads/Declarations/Budapest-Vienna_Declaration.pdf [Vpogled 17. novembra 2010].

Clancy, P., 2010. Measuring Access and Equity from a Comparative Perspective. In: H. Eggins ed., *Access and Equity. Comparative Perspectives*. Rotterdam/Boston/Taipei: Sense Publishers.

Council of the European Union. *Council Resolution on modernising universities for Europe's competitiveness in a global knowledge economy*, 16096/1/07. Brussels: Council of the EU. [pdf] Dostopno na: <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/07/st16/st16096-re01.en07.pdf> [Vpogled 24. junija 2011].

De Boer, H., Enders, J. and Jongbloed, B., 2009. Market Governance in Higher Education. In: Kehm, B.M., Huisman, J. and Stensaker, B. eds, *The European Higher Education Area: Perspectives on a Moving Target*. Rotterdam/Boston/Taipei: Sense Publishers, str. 61–78.

EACEA/Eurydice, 2011. *Adults in Formal Education: Policies and Practice in Europe*. Brussels: EA-CEA P9 Eurydice.

EACEA/Eurydice, 2010. *Focus on Higher Education in Europe 2010: The Impact of the Bologna Process*. Brussels: EACEA P9 Eurydice.

EACEA/Eurydice, 2010a. *Gender Differences in Educational Outcomes: Study on the Measures Taken and the Current Situation in Europe*. Brussels: EACEA P9 Eurydice.

EACEA/Eurydice, 2009. *Higher Education in Europe: Developments in the Bologna Process*. Brussels: EACEA P9 Eurydice.

Eggins, H., 2010. Introduction: Access and Equity: the Issues. In: H. Eggins, ed. *Access and Equity. Comparative Perspectives*. Rotterdam/Boston/Taipei: Sense Publishers, str. 1–9.

Eggins, H. and West, P., 2010. The Global Impact of the Financial Crisis: Main Trends in Developed and Developing Countries, In: *Higher Education Management and Policy*, 22(3), str. 1–16.

European Commission, 2011. *Annual Growth Survey 2011: Advancing the EU's Comprehensive Response to the Crisis*, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. COM (2011) 11 final. [pdf] Brussels: European Commission. Dostopno na: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/en_final.pdf [Vpogled 14. aprila 2011].

European Commission, 2010. *New Skills for New Jobs: Action Now. A report by the Stokovnjak Group on New Skills for New Jobs prepared for the European Commission*. [pdf] Dostopno na: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=568&langId=en&eventId=232&furtherEvents=yes> [Vpogled 26. avgusta 2010].

European Commission, 2010a. *European Disability Strategy 2010-2020. A Renewed Commitment to a Barrier-Free Europe*, Commission staff working document accompanying the Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. SEC (2010) 1323 final. Brussels: European Commission.

European Commission, 2008. *Commission staff working paper accompanying the Report from the Commission to the Council on the Council Resolution of 23 November 2007 on Modernising Universities for Europe's competitiveness in a global knowledge economy*. COM (2008) 680 final. [pdf] Brussels: European Commission. Dostopno na: http://ec.europa.eu/education/higher-education/doc/com/sec2719_en.pdf [Vpogled 14. aprila 2011].

European Commission, 2006. *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. Delivering on the Modernisation Agenda for Universities: Education, Research and Innovation*. COM(2006) 208 final. Brussels: European Commission.

EUA (European University Association), 2010. *Towards Financially Sustainable Universities II: Diversifying Income Streams*. Conference report. [Online] Dostopno na: http://www.eua.be/Libraries/Newsletter/EUDIS_Conference_report.sflb.ashx [Vpogled 14. oktobra 2010].

Eurydice, 1999. *Key Topics in Education. Financial Support for Students in Higher Education in Europe*. Brussels: Eurydice.

Eurydice, 2007. *Key Data on Higher Education in Europe. 2007 Edition*. Brussels: Eurydice.

Eurydice, 2008. *Higher Education Governance in Europe. Policies, structures, funding and academic staff*. Brussels: Eurydice.

Fried, J. Glass, A. and Baumgartl, B., 2007. Shades of Privatness: Non-Public Higher Education in Europe. In: Wells, P. J., Sadlak. J. and Vlăsceanu, L. eds, *The Rising Role and Relevance of Private Higher Education in Europe*. Bucharest: UNESCO/CEPES.

Frølich, N., Schmidt, E.K., Rosa, M.J., 2010. Funding systems for higher education and their impacts on institutional strategies and academia. *International Journal of Educational Management*, 24(1), str. 7–21.

Guri-Rosenbilt, S., 2010. Access and Equity in Higher Education: Historical and Cultural Contexts. In: H. Eggins, ed. *Access and Equity. Comparative Perspectives*. Rotterdam/Boston/Taipei: Sense Publishers, str. 9–34.

Harman, Gr., 1994. Student selection and admission to higher education: Policies and practices in the Asia region. *Higher Education*, 27(3), str. 313–339.

Jongbloed, B., 2004. *Funding higher education: options, trade-offs and dilemmas*. Paper for Fulbright Brainstorms 2004 – New trends in Higher Education.

Johnstone, DB., 2009. Worldwide Trends in Financing Higher Education: A Conceptual Framework. in Knight, J. (ed.) *Financing Access and Equity in Higher Education*. Rotterdam: Sense Publishers.

Koucký, J., Bartušek, A. and Kovařovic, J., 2010. *Who gets a degree? Access to tertiary education in Europe 1950–2009*. Prague: Charles University in Prague, Faculty of Education, Education Policy Centre.

Lepori, B., et al., 2007. Changing models and patterns of higher education funding: some empirical evidence. In: Bonaccorsi, A. and Daraio, C., eds. *Universities and strategic knowledge creation*. Cheltenham: Edward Elgar, str. 85–111.

Leuven/Louvain-La-Neuve Communiqué, 2009. *The Bologna Process 2020 – The European Higher Education Area in the new decade*. Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Leuven and Louvain-la-Neuve, 28.–29. aprila 2009. [pdf] Dostopno na: http://www.ehea.info/Uploads/Declarations/Leuven_Louvain-la-Neuve_Communique%C3%A9_April_2009.pdf [Vpogled 5. januarja 2011]

London Communiqué, 2007. *Towards the European Higher Education Area: responding to challenges in a globalised world*. [Online] Dostopno na: http://www.ehea.info/Uploads/Declarations/London_Communique18May2007.pdf [Vpogled 5. januarja 2011].

Marcucci, P.N. and Johnstone, D.B., 2007. Tuition fee policies in a comparative perspective: Theoretical and political rationales. *Journal of Higher Education Policy and Management*, 29(1), str. 25–40.

OECD, 2008. *Tertiary Education for the Knowledge Society*. Volume 2. Paris: OECD.

OECD, 2008a. *Tertiary Education for the Knowledge Society*. Volume 1. Paris: OECD.

Reichert, S., 2009. *Institutional Diversity in European Higher Education. Tensions and challenges for policy makers and institutional leaders*. [Online] Brussels: European University Association (EUA). Dostopno na: http://www.eua.be/Libraries/Publications/Institutional_Diversity_in_European_Higher_Education.sflb.ashx [Vpogled 8. oktobra 2010].

Robertson, S., 2009. Europe, Competitiveness and Higher Education: an evolving project. In: R. Dale and S. Robertson, eds, *Globalisation & Europeanisation in Education*. Oxford: Symposium Books, str. 65–84.

Salmi, J. and Hauptman, A.M., 2006. Innovations in Tertiary Education Funding: A Comparative Evaluation of Allocation Mechanisms. *Education Working Paper Series*, 4. Washington: Worldbank.

Stamm, M. and Viehhauser, M., 2009. Exzellenz und Equity: neue bildungstheoretische Perspektiven für ein altes Spannungsverhältnis. *International Review of Education*, 55, str. 415–435.

Teixeria, P., 2009. Economic Imperialism and the Ivory Tower: Some Reflections upon the Funding of Higher Education in the EHEA (2010-2020). In: B.M. Kehm, J. Huisman and B. Stensaker eds. *The European Higher Education Area: Perspectives on a Moving Target*. Rotterdam/Boston/Taipei: Sense Publishers, str. 43–60.

Tessler, L.R, et al., 2010. *Affirmative action and academic achievement in Brazil: a comparison of two models* [pdf] Dostopno na: <http://www.oecd.org/dataoecd/49/57/46130202.pdf> [Vpogled 5. januarja 2011].

Usher, A. and Cervenán, A., 2005. *Global Higher Education Rankings 2005*. Toronto: Educational Policy Institute.

Varghese, N.V., 2010. *Running to Stand Still. Higher Education in a Period of Global Economic Crisis*. Paris: IIEP, UNESCO.

POJMOVNIK

Oznake držav

EU-27	Evropska unija	AT	Avstrija
		PL	Poljska
BE	Belgija	PT	Portugalska
BE fr	Belgija – francoska skupnost	RO	Romunija
BE de	Belgija – nemško-govoreča skupnost	SI	Slovenija
BE nl	Belgija – flamska skupnost	SK	Slovaška
BG	Bolgarija	FI	Finska
CZ	Češka republika	SE	Švedska
DK	Danska	UK	Združeno kraljestvo
DE	Nemčija	UK-ENG	Anglija
EE	Estonija	UK-WLS	Wales
IE	Irska	UK-NIR	Severna Irska
EL	Grčija	UK-SCT	Škotska
ES	Španija		
FR	Francija	EFTA/EEA države	Tri države Evropske skupnosti za prosto trgovino, ki so članice Evropskega gospodarskega prostora
IT	Italija		
CY	Ciper		
LV	Latvija	IS	Islandija
LT	Litva	LI	Lihtenštajn
LU	Luksemburg	NO	Norveška
HU	Madžarska		
MT	Malta	Države kandidatke	
NL	Nizozemska	TR	Turčija

Statistične oznake

: Ni podatkov.

Definicije

Starost, invalidnost oziroma drugačne nezmožnosti, etnično poreklo in spol: Zakonsko obvezujoči koncepti, na podlagi katerih je diskriminacija prepovedana (¹).

Avtonomija:

Popolna avtonomija pomeni, da v mejah, določenih z nacionalnimi oziroma lokalnimi predpisi oziroma zakonodajo, odločitve sprejemajo visokošolske institucije same. Priporočila šolskih oblasti, ki niso obvezujoča, ne zmanjšujejo institucionalne avtonomije visokega šolstva.

Omejena avtonomija se kaže v štirih različnih okoliščinah.

- Visokošolske institucije odločajo skupaj s šolskimi oblastmi ali šolskim oblastem odločitve predlagajo v sprejem.
- Visokošolske institucije odločajo ob upoštevanju možnosti, ki so jih vnaprej določile šolske oblasti.
- Visokošolske institucije so avtonomne pri delu odločitev, povezanih z zadevo, o kateri se odloča, pri sprejemanju celovite odločitve pa se morajo obrniti na šolske oblasti.
- Visokošolske institucije so načeloma avtonomne, vendar šolske oblasti odločno uveljavljajo uradna priporočila.

Ni avtonomije pomeni, da odločitve sprejemajo samo šolske oblasti, čeprav se pri tem med postopkom lahko posvetujejo z visokošolskimi institucijami (Eurydice, 2009, str. 81).

Neposredno financiranje visokošolskih institucij: Vladna agencija plačuje izobraževalne institucije, te so same odgovorne za razporejanje sredstev za izobraževanje.

Zaposlovanje administrativnega in učnega osebja: Povezano je z avtonomijo visokošolskih institucij, da zaposlujejo in odpuščajo osebje.

Evropska raven financiranja: Financiranje, ki izhaja iz proračuna EU in se uporablja za posodabljanje visokega šolstva. Taka so lahko, na primer, sredstva 7. okvirnega programa za raziskave, sredstva iz programa vseživljenjskega učenja, sredstva iz natečajev ali strukturnih skladov.

Plačila/prispevki: Kakršna koli vsota denarja, ki jo plačujejo študentje, s katero morajo formalno in obvezno prispevati k stroškom svojega študija. Lahko je vpisnina, šolnina itd.

Formule za financiranje: Formule, po katerih se samodejno izračunajo pripadajoča sredstva institucijam. Lahko so različne, odvisne od dejavnikov pri njihovem oblikovanju. To so lahko vhodni dejavniki, kot so študentje ali osebje, normativni ali stvarni, stvarni ali povprečni stroški na študenta in merila, ki izhajajo iz rezultatov visokošolske dejavnosti (Salmi in Hauptman, 2006, str. 10).

(¹) Glej Direktivo Sveta 2000/43/ES z dne 29. junija 2000 o izvajanju načela enakega obravnavanja oseb ne glede na raso ali narodnost (Ur. list 180, 19. 7. 2000, str. 22), Direktivo Sveta 2000/78/EC z dne 27. novembra 2000 o splošnih okvirih enakega obravnavanja pri zaposlovanju in delu (Ur. list 303, 2.12. 2000, str. 16) in Direktivo Sveta 2004/113/EC z dne 13. decembra 2004 o izvajanju načela enakega obravnavanja moških in žensk pri dostopu do blaga in storitev ter oskrbi z njimi (Ur. list 373, 21.12. 2004, str. 37).

Geografski položaj: Povezan je bodisi s poreklom posameznika ali z lokacijo visokošolske institucije, ki ji je zato namenjena posebna pozornost ali pomoč. To lahko pomeni, da institucije na podeželju dobijo več denarja ali pa študentje iz oddaljenih krajev prejemajo posebno pomoč. Geografski položaj se lahko uporablja tudi pri delitvi med podeželskimi in mestnimi območji.

Zagotovljena pravica do visokošolskega izobraževanja: Zakonska pravica do študijskega mesta, enako kot, na primer, zakonska pravica otroka do šolanja.

Visokošolski proračun: izdatki iz javnega proračuna za:

- **blago in storitve, bistvene za študijski proces:** vsi izdatki za, na primer, učitelje, vzdrževanje stavb, učno gradivo, knjige ter administracijo visokošolske institucije idr.;
- raziskovanje in razvoj: vsi izdatki, povezani s programi raziskovanja in razvoja, ki jih izvaja visokošolska institucija;
- **druge stroške:** vsi izdatki, ki so širše povezani s študentovimi življenjskimi stroški ali storitvami, ki jih izvajajo institucije za široko javnost.

Ti izdatki se lahko razdeljujejo **na** visokošolski instituciji **ali zunaj** nje (UNESCO, OECD in Eurostat, 2009, str. 11–14).

Posredno financiranje: Vladna agencija kupuje izobraževalna sredstva, ki jih nato uporabljajo visokošolske institucije (UNESCO, OECD in Eurostat, 2009, str. 61). Z drugimi besedami, javno financiranje, ki ga zagotavljajo javne oblasti visokošolskim institucijam, NI v denarni obliki, temveč v materialni, kot so stavbe ali oprema. Tudi plače, ki se iz javnega proračuna izplačujejo neposredno na račune osebja, se štejejo za posredno financiranje. → primerjaj neposredno financiranje.

Mehanizmi financiranja z upoštevanjem vhodnih dejavnikov: Mehanizmi, ki jih narekujejo predvsem zahteve visokega šolstva, na primer število študentov, ki študira na visokošolski instituciji.

Posojilo: Povratna denarna pomoč. Modeli študentskih posojil se lahko razlikujejo v mnogih vidikih, kot so načrt odplačevanja, višina, namen, pogoji za pridobitev idr. Posojilo je *nadomestljivo*, kadar del stroškov odplačevanja prevzame vlada. To je lahko v obliki *jamstva*, ko za študentovo posojilo jamči država ali se zavaruje zaradi zamujanja z odplačili ali izostanka (Salmi in Hauptman, 2006, str. 43).

Pogodbeno dodeljena sredstva visokošolski instituciji: navadno jih država visokošolski instituciji dodeli kot pavšalna sredstva. O njihovi višini se dogovorijo pristojna vladna telesa in visokošolske institucije. Izračun pripadajočih sredstev se navadno opravi ob upoštevanju sredstev, ki so bila dogovorjena za prejšnje leto, ali drugih pogojev, kot so število študentov ali osebja, lahko pa vsebujejo tudi druge spremenljivke. V primerjavi s finančnimi formulami se pogodbeno sredstva ne dodeljujejo samodejno (Lepori in sod., 2007, str. 87–88).

Mehanizmi, ki izhajajo iz rezultatov dejavnosti: Mehanizmi financiranja so povezani z dejanskimi ali načrtovanimi rezultati institucije v določenem obdobju. Temeljijo lahko na izhodnih dejavnikih, kot so število diplomantov, ali vhodnih, kot je število študentov oziroma osebja z *določenimi značilnostmi*. Mehanizmi, ki izhajajo iz rezultatov dejavnosti, so lahko v obliki pogodbeno dogovorjenih rezultatov, odloženih rezultatov in plačila za rezultate raziskovanja oziroma izobraževanja (Salmi in Hauptman, 2006, str. 16).

Zasebna vlaganja: Sredstva iz zasebnih virov, investirana v javno visoko šolstvo. Zasebni viri so lahko posamezniki, podjetja, zasebni skladi, dobrodelne organizacije in podobno. Oblika teh vlaganj so lahko pogodbe, s katerimi se opredelijo določene ugodnosti med vlagateljem in visokošolsko institucijo. Pri donacijah se sredstva dajo visokošolskim institucijam bodisi za določen namen ali brezpogojno. Posojila so sredstva, ki jih morajo visokošolske institucije vrniti, pogosto z obrestmi vred. Zasebno-javna partnerstva so združena prizadevanja javnih visokošolskih institucij in zasebnih vlagateljev za uveljavitev jasno opredeljenega cilja, pri tem pa obe strani prispevata denarna in nedenarna sredstva za to, da bi uresničili skupni cilj.

Javni organ oblasti: Po zakonu oziroma ustavi pristojno telo za sprejemanje odločitev, ki jih je treba obvezno spoštovati. To je lahko ministrstvo, javna agencija kot del ministrstva ali drug organ javne uprave.

Denarna pomoč oziroma štipendija iz javnih sredstev: Nepovratna javna sredstva, ki se dajejo študentom (Salmi in Hauptman, 2006, str. 3).

Javna visokošolska institucija: Visokošolska institucija, ki jo neposredno ali posredno upravljajo javne visokošolske oblasti. V pričujoči študiji so „javne visokošolske institucije“ dveh vrst, kot je opredeljeno v navodilih za izpolnjevanje vprašalnika UOE za zbiranje podatkov o izobraževanju:

- „**javna institucija**“, to je institucija, ki jo neposredno vodi vladna agencija oziroma telo ali upravni organ, katerega večino članov imenujejo javne oblasti ali so izvoljeni z javnim pooblastilom, in:
- „**zasebna institucija, ki se financira iz javnih sredstev**“, to je institucija, ki jo upravlja in vodi nevladna organizacija ali v kateri članov upravnega odbora ni izbrala javna agencija, vendar se 50 % ali več njene dejavnosti financira iz javnih sredstev ali pa njeno učno osebje plačuje javna agencija – neposredno ali po vladnem naročilu (UNESCO, OECD in Eurostat, 2009, str. 34–35).

Pariteta kupne moči (PKM): Tečajno menjalno razmerje za preračunavanje ekonomskih kazalnikov, ki so izraženi v nacionalnih valutah in vrednoteni v različnih ravneh cen, v fiktivno skupno valuto in v enotno raven cen. Ta ustreza kupni moči v državah z različnimi nacionalnimi valutami. Z drugimi besedami, PKM izločajo učinek razlik v ravni cen med državami, ko se pretvorijo v umetno skupno valuto, imenovano standard kupne moči (SKM).

Standard kupne moči (SKM): Fiktivna skupna referenčna menjalna enota v Evropski uniji, ki izraža ekonomske količine agregatov zaradi prostorskih primerjav tako, da izloča vpliv ravni cen med državami. Ekonomske količine agregatov v SKM se pridobijo tako, da se prvotna vrednost agregata v nacionalni valutni enoti deli z ustreznim PKM. Za nakup enake količine dobrin in storitev v državah potrebujemo različne zneske nacionalnih valutnih enot, odvisno od ravni cen, z vrednostjo SKM pa kupimo enako količino dobrin in storitev v vseh državah.

Namensko financiranje: Financiranje po vrstah izdatkov, pri tem so izdatki visokošolskih institucij neposredno povezani z določenimi funkcijami, nalogami in nameni (Salmi in Hauptman 2006, str. 9; Lepori in sod., 2007, str. 88). Tovrstno financiranje se pogosto izvaja prek natečajnih postopkov. Imenujemo ga lahko tudi ciljno financiranje (primerjaj tudi Technopolis, 2010, str. 11).

Uradno priznana visokošolska institucija: Javne in zasebne visokošolske institucije, ki se financirajo iz javnih sredstev in zasebne visokošolske institucije, ki lahko podeljujejo študentom javno veljavne diplome.

Predstavniški organ na nacionalni, regionalni ali lokalni ravni: To je lahko parlament, izvoljen svet ali drugo izvoljeno telo.

Socialno-ekonomski status: Združeno ekonomsko in sociološko merilo posameznikovega ekonomskega in socialnega položaja ali položaja njegove družine v razmerju do drugih; opredeljujejo ga dohodek, izobrazba in poklic. Pri proučevanju socialno-ekonomskega položaja družine se upošteva izobrazba in poklic vseh članov gospodinjstva, ki prispevajo h dohodku. Ko se ocenjujejo njihove lastnosti, se upošteva njihov skupni dohodek na posameznika (Wikipedia, 2010). Izobrazba staršev je pogosto nadomestno merilo za ugotavljanje socialno-ekonomskega položaja družine. (Koucký, Bartušek in Kovařovic, 2009, str. 14–16).

Uradne smernice: Različne vrste uradnih dokumentov, ki obsegajo navodila, naloge oziroma priporočila visokošolski politiki in institucijam. Povezani so lahko z vsebino programov in vodenjem visokošolskih institucij. Mogoče je, da je za visoko šolstvo hkrati več vrst uradnih smernic.

Program ukrepov: Program ukrepov vlade, povezan z javno porabo, lahko vsebuje veliko področij, od vojske in policije do storitev, kot sta izobraževanje in zdravstveno varstvo, lahko pa tudi socialne transferje za blažitev vpliva ekonomske recesije in spodbujanje ekonomskega okrevanja (Wikipedia, 2010).

Davčni odbitek: Davčna olajšava, ki jo omogoča znižanje davčne obveznosti. Navadno je to neposredno zmanjšanje davčnega bremena, ki ni odvisno od davčnega razreda, v katerega je davkoplačevalec razvrščen (*Free Dictionary*, 2010).

Znižanje davčne osnove: Davčna olajšava, ki omogoča znižanje obdavčenega dohodka. Ena od oblik znižanja davčne osnove je kosovno znižanje (*lump sum tax deduction*) ali davčni odbitek (*tax allowance*), pri tem se določi, kolikšen del posameznikovega dohodka ne bo obdavčen. To lahko omogoči posamezniku, da se uvrsti v drug davčni razred, saj mu je dovoljeno prejemati določen del neobdavčenega dohodka, in se le preostali del dohodka všteva v obdavčljivega. Znižanje davčne osnove se lahko izvede tudi tako, da se določen del dejanskih *izdatkov* (npr. obresti od posojila, izdatki za izobraževanje ipd.) odšteva od obdavčljivega dohodka.

Davčna olajšava: Katerakoli vrsta davčne ugodnosti.

Vavčerji: Vavčerji, ki se dajejo študentom, so tako imenovani vavčerji za „upravljanje povpraševanja“. V tem primeru študentje (oziroma njihove družine) prejmejo kupon (vavčer) za določen denarni znesek, ki ga je mogoče uporabiti izključno za plačilo stroškov študija. Študent ga preda instituciji, na katero se vpiše, ta pa ga nato vnovči pri vladi (Salmi in Hauptman, 2006, str. 28).

KAZALO SLIK

Slika 1.1:	Odstotni delež študentk, vpisanih v terciarno izobraževanje, ISCED 5–6, 2008	17
Slika 1.2:	Odstotni delež študentk v terciarnem izobraževanju, ISCED 5–6, 2000–2008	18
Slika 1.3:	Spremljanje strukture študentov, 2009/10	22
Slika 1.4:	Alternativne poti do visokega šolstva za netradicionalne kandidate, 2009/10	25
Slika 1.5:	Zakonski okvir za priznavanje in vrednotenje prejšnjega neformalnega in priložnostnega učenja v visokem šolstvu, 2009/10	26
Slika 1.6:	Definicija ali koncept izrednega načina študija v Evropi, 2009/10	28
Slika 1.7:	Delež študentov v izrednem študiju, ISCED 5–6, 2008	28
Slika 2.1:	Gibanje vpisa študentov v terciarnem izobraževanju med letoma 2000 in 2008 v primerjavi z letom 2000	32
Slika 2.2:	Deleži prebivalstva v starostni skupini 18–34 let v terciarnem izobraževanju, 2000–2008	33
Slika 2.3:	Projekcija sprememb pri deležu prebivalstva v starostni skupini 18–34 let med letoma 2010 in 2015 ter v letih od 2010 do 2020 in od 2010 do 2025	34
Slika 2.4:	Skupni javni izdatki za terciarno izobraževanje kot odstotek BDP, 2000–2007	36
Slika 2.5:	Najpomembnejši politični cilji v javnem financiranju visokega šolstva, 2009/10	37
Slika 2.6:	Najpomembnejši mehanizmi financiranja visokošolskih institucij	38
Slika 2.7:	Uporaba formul za financiranje za pospeševanje socialne razsežnosti, 2009/10	39
Slika 2.8:	Mehanizmi financiranja po rezultatih, ki vsebujejo socialno razsežnost, 2009/10	40
Slika 2.9:	Spremembe v proračunih za visoko šolstvo v študijskih letih 2008/09 do 2009/10	41
Slika 2.10:	Spremembe v proračunih za visoko šolstvo od 2009/10 do 2010/11	42
Slika 2.11:	Programi spodbujevalnih ukrepov, 2009/10	43
Slika 3.1a:	Delež študentov prve in druge stopnje, ki plačujejo prispevke in prejemajo štipendije, 2009/10	45
Slika 3.1b:	Najpogosteje zaračunani prispevki študentov za študij prve in druge stopnje, 2009/10	47
Slika 3.2:	Merila za določitev statusa plačnika pri študentih prve in druge stopnje, 2009/10	49
Slika 3.3:	Glavne oblike finančne pomoči študentom prve in druge stopnje, 2009/10	50
Slika 3.4:	Merila za dodeljevanje štipendij študentom prve in druge stopnje, 2009/10	52
Slika 3.5:	Merila za dodeljevanje posojil študentom prve in druge stopnje, 2009/10	53
Slika 3.6:	Davčne olajšave in druge pomoči staršem, 2009/10	54
Slika 3.7:	Odstotni delež denarne pomoči študentom (štipendije oziroma posojila) v skupnih javnih izdatkih na terciarni ravni izobraževanja, 2000–2007	56

**IZVRŠNA AGENCIJA ZA IZOBRAŽEVANJE,
AVDIOVIZUALNE VSEBINE IN KULTURO**

P9 EURYDICE

Avenue du Bourget 1 (BOU2)

B-1140 Brussels

(<http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice>)

Glavna urednica

Arlette Delhaxhe

Avtorja in avtorici

David Crosier, Simon Dalferth, Viera Kerpanova, Teodora Parveva

Urejanje in grafika

Patrice Brel

Koordinatorica izdaje

Gisèle De Lel

NACIONALNE ENOTE EURYDICE

BELGIQUE / BELGIË

Unité francophone d'Eurydice
Ministère de la Communauté française
Direction des Relations internationales
Boulevard Léopold II, 44 – Bureau 6A/002
1080 Bruxelles
Prispevek enote: skupna odgovornost (Enota Eurydice in *Direction générale de l'Enseignement non obligatoire et de la Recherche scientifique* (Kevin Guillaume))

Eurydice Vlaanderen / Afdeling Internationale Relaties
Ministerie Onderwijs
Hendrik Consciencegebouw 7C10
Koning Albert II – laan 15
1210 Brussel
Prispevek enote: Noël Vercruyse (Head of the Division of Higher Education), Erwin Malfroy (Staff member of the Division of Higher Education), Dries Moorkens (Staff member of the Division of Higher Education)

Eurydice-Informationsstelle der Deutschsprachigen
Gemeinschaft
Agentur für Europäische Bildungsprogramme VoG
Postfach 72
4700 Eupen
Prispevek enote: Johanna Schröder

BULGARIA

Eurydice Unit
Human Resource Development Centre
15, Graf Ignatiev Str.
1000 Sofia
Prispevek enote: skupna odgovornost

ČESKÁ REPUBLIKA

Eurydice Unit
Institute for Information on Education
Senovážné nám. 26
P.O. Box č.1
110 06 Praha 1
Prispevek enote: Marcela Máchová
Zunanja strokovnjaka: Vladimír Roskovec (Centre for Higher Education Studies), Jiří Dobíšek (Ministry of Education, Youth and Sports)

DANMARK

Eurydice Unit
Danish Agency for International Education
Bredgade 36
1260 København K
Prispevek enote: skupna odgovornost

DEUTSCHLAND

Eurydice-Informationsstelle des Bundes
Project Management Agency
Part of the German Aerospace Center
EU-Bureau of the German Ministry for Education and Research
Heinrich-Konen-Str. 1
53227 Bonn

Eurydice-Informationsstelle des Bundes
Project Management Agency
Part of the German Aerospace Center
EU-Bureau of the German Ministry for Education and Research
Rosa-Luxemburg-Straße 2
10178 Berlin

Eurydice-Informationsstelle der Länder im Sekretariat der
Kultusministerkonferenz
Graurheindorfer Straße 157
53117 Bonn
Prispevek enote: Brigitte Lohmar

EESTI

Eurydice Unit
SA Archimedes
Koidula 13A
10125 Tallinn
Prispevek enote: strokovnjak Heli Aru (Adviser, Ministry of Education and Research)

ÉIRE / IRELAND

Eurydice Unit
Department of Education & Skills
International Section
Marlborough Street
Dublin 1
Prispevek enote: Brian Power (Higher Education), Laura Casey (Higher Education, Department of Education & Skills)

ELLÁDA

Eurydice Unit
Ministry of Education, Lifelong Learning and Religious Affairs
Directorate for European Union Affairs
Section C 'Eurydice'
37 Andrea Papandreou Str. (Office 2168)
15180 Maroussi (Attiki)
Prispevek enote: Lina Mimousi

ESPAÑA

Unidad Española de Eurydice
Instituto de Formación del Profesorado, Investigación e Innovación Educativa (IFIIE)
Ministerio de Educación
Gobierno de España
c/General Oraa 55
28006 Madrid
Prispevek enote: Flora Gil Traver (koordinatorka); strokovnjak: José Ginés-Mora Ruiz)

FRANCE

Unité française d'Eurydice
 Ministère de l'Éducation nationale, de l'Enseignement
 supérieur et de la Recherche
 Direction de l'évaluation, de la prospective et de la
 performance
 Mission aux relations européennes et internationales
 61-65, rue Dutot
 75732 Paris Cedex 15
 Prispavek enote: Nadine Van Der Tol
 Strokovnjak: Pierre Fallourd

HRVATSKA

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa
 Donje Svetice 38
 1000 Zagreb

ÍSLAND

Eurydice Unit
 Ministry of Education, Science and Culture
 Office of Evaluation and Analysis
 Sölvhólsstötu 4
 150 Reykjavík
 Prispavek enote: Margrét Harðardóttir,
 Ásgerður Kjartansdóttir

ITALIA

Unità italiana di Eurydice
 Agenzia Nazionale per lo Sviluppo dell'Autonomia
 Scolastica (ex INDIRE)
 Via Buonarroti 10
 50122 Firenze
 Prispavek enote: Alessandra Mochi; strokovnjak: Carlo
 Finocchietti (Centro Informazione Mobilità Equivalenze
 Accademiche – CIMEA)

KYPROS

Eurydice Unit
 Ministry of Education and Culture
 Kimonos and Thoukydidou
 1434 Nicosia
 Prispavek enote: Christiana Haperi;
 Strokovnjaki: Despina Martidou-Forcier, Panikos Giorgoudes,
 Alexis Rotsidis, Rodoula Efsthathiou, Department of Higher
 and Tertiary Education, Ministry of Education and Culture

LATVIJA

Eurydice Unit
 Valsts izglītības attīstības aģentūra
 State Education Development Agency
 Valņu street 1
 1050 Riga
 Prispavek enote: skupna odgovornost;
 Strokovnjakinja: Agnese Rusakova (University of Latvia)

LIECHTENSTEIN

Informationsstelle Eurydice
 Schulamt
 Austrasse 79
 9490 Vaduz
 Prispavek enote: *Informationsstelle Eurydice / Schulamt des
 Fürstentums Liechtenstein* with inputs from the International
 Office/University of Liechtenstein

LIETUVA

Eurydice Unit
 National Agency for School Evaluation
 Didlaukio 82
 08303 Vilnius
 Prispavek enote:
 Strokovnjaka: Rimvydas Labanauskis, Jolanta Navickaitė

LUXEMBOURG

Unité d'Eurydice
 Ministère de l'Éducation nationale et de la Formation profes-
 sionnelle (MENFP)
 29, Rue Aldringen
 2926 Luxembourg
 Prispavek enote: Germain Dondelinger

MAGYARORSZÁG

Eurydice National Unit
 Ministry of National Resources
 Szalay u. 10-14
 1055 Budapest
 Prispavek enote: Krisztina Olasz (koordinatorka)
 Strokovnjaka: Tamás Móré, András Derényi

MALTA

Eurydice Unit
 Directorate for Quality and Standards in Education
 Ministry of Education, Culture, Youth and Sport
 Great Siege Rd.
 Floriana VLT 2000
 Prispavek enote: usklajevanje; strokovnjak: Victor Galea
 (vodja službe, Direktorat za vseživljenjsko učenje)

NEDERLAND

Eurydice Nederland
 Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
 Directie Internationaal Beleid
 IPC 2300 / Kamer 08.051
 Postbus 16375
 2500 BJ Den Haag
 Prispavek enote: Raymond van der Ree

NORGE

Eurydice Unit
 Ministry of Education and Research
 Department of Policy Analysis, Lifelong Learning and
 International Affairs
 Akersgaten 44
 0032 Oslo
 Prispavek enote: skupna odgovornost

ÖSTERREICH

Eurydice-Informationsstelle
 Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur
 Abt. IA/1b
 Minoritenplatz 5
 1014 Wien
 Prispavek enote: skupna odgovornost

POLSKA

Eurydice Unit
Foundation for the Development of the Education System
Mokotowska 43
00-551 Warsaw
Prispevek enote: Anna Smoczynska; Sławomir Kapralski
(univerzitetna strokovnjaka)

PORTUGAL

Unidade Portuguesa da Rede Eurydice (UPRE)
Ministério da Educação
Gabinete de Estatística e Planeamento da Educação
(GEPE)
Av. 24 de Julho, 134 – 4.º
1399-54 Lisboa
Prispevek enote: Cristina Jacinto (Deputy Director, Directorate-General for Higher Education), Ana Mateus (Director, Division of Recognition, Mobility and International Cooperation at the Directorate-General for Higher Education)

ROMÂNIA

E Eurydice Unit
National Agency for Community Programmes in the Field of
Education and Vocational Training
Calea Serban Voda, no. 133, 3rd floor
Sector 4
040205 Bucharest
Prispevek enote: Veronica – Gabriela Chirea v sodelovanju
s strokovnjaki z:

- Ministry of Education, Research, Youth and Sports: Ion Ciuca (Director), Elena Vîlcea (strokovnjakinja), Margareta Marin (Strokovnjak), Victor Iliescu (Strokovnjak), Ovidiu Solonar (strokovnjak)
- Executive Unit for Financing Higher Education, Research, Development and Innovation: Ana - Cristina Moise (strokovnjakinja)
- Romanian Bologna Follow-Up Group Secretariat: Ligia Deca (Head of the Secretariat)

SCHWEIZ/SUISSE/SVIZZERA

Foundation for Confederal Collaboration
Dornacherstrasse 28A
Postfach 246
4501 Solothurn

SLOVENIJA

Eurydice Unit
Ministrstvo za šolstvo in šport
Urad za razvoj šolstva
Masarykova 16/V
1000 Ljubljana
Prispevek enote: strokovnjakinji: Meta Dobnikar, Janja Komljenovič (Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo)

SLOVENSKO

Eurydice Unit
Slovak Academic Association for International Cooperation
Svoradova 1
811 03 Bratislava
Prispevek enote: skupna odgovornost
Strokovnjak: Jaroslav Juriga (Ministry of Education, Science, Research and Sport of the SR)

SUOMI / FINLAND

Eurydice Finland
Finnish National Board of Education
P.O. Box 380
00531 Helsinki
Prispevek enote: skupna odgovornost

SVERIGE

Eurydice Unit
Vocational Training & Adult Education Unit
International Programme Office for Education and Training
Kungsbrolan 3A
Box 22007
104 22 Stockholm
Prispevek enote: skupna odgovornost

TÜRKIYE

Eurydice Unit Türkiye
MEB, Strateji Geliştirme Başkanlığı (SGB)
Eurydice Türkiye Birimi, Merkez Bina 4. Kat
B-Blok Bakanlıklar
06648 Ankara
Prispevek enote: Osman Yıldırım Ugur, Bilal Aday,
Dilek Gülecyüz

UNITED KINGDOM

Eurydice Unit for England, Wales and Northern Ireland
National Foundation for Educational Research (NFER)
The Mere, Upton Park
Slough SL1 2DQ
Prispevek enote: Sigrid Boyd

Eurydice Unit Scotland
International Team
Schools Directorate
Area 2B South
Mailpoint 28
Victoria Quay
Edinburgh
EH6 6QQ
Prispevek enote: Gerard Madill (strokovnjak)

EACEA; Eurydice

Posodabljanje visokega šolstva v Evropi: Financiranje in socialna razsežnost 2011

Bruselj; Eurydice

2011 – 116 str.

ISBN 978-92-9201-240-3

doi:10.2797/76

Opisniki: visoko šolstvo, enake možnosti, dostop do izobraževanja, vključenost v študij, delež študirajoče generacije, spolna enakost, šolnine, financiranje, finančna pomoč, izdatki za izobraževanje, neugodne razmere, priznavanje prejšnjega učenja, reforma izobraževanja, razprava, primerjalna analiza, Turčija, EFTA, Evropska unija

SI

Omrežje Eurydice pripravlja informacije in analize o evropskih sistemih in politikah izobraževanja. Od leta 2011 ga sestavlja 37 nacionalnih enot iz vseh 33 držav, ki sodelujejo v programu EU Vseživljenjsko učenje (države članice EU, članice EFTA, Hrvaška in Turčija), koordinira in upravlja pa ga Izvršna agencija EU za izobraževanje, avdiovizualne vsebine in kulturo v Bruslju; ta pripravlja tudi publikacije in podatkovne baze.

Omrežje Eurydice je namenjeno nacionalnim, regionalnim in lokalnim snovalcem izobraževalnih politik, pa tudi vsem, ki delajo v institucijah Evropske unije. Omrežje proučuje, kako je v Evropi strukturirano in organizirano izobraževanje vseh ravni. Publikacije Eurydice je mogoče v grobem razdeliti na opise nacionalnih izobraževalnih sistemov, tematske primerjalne študije ter kazalnike in statistiko. Brezplačno so dostopne na spletni strani Eurydice, po naročilu pa tudi v natisnjeni obliki.

EURYDICE na medmrežju –

<http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice>

Urad za publikacije

ISBN 978-92-9201-240-3

9 789292 012403